

STENOGRAFSKE BELEŠKE
NARODNE SKUPŠTINE
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 7

BEOGRAD 1938 GODINE

KNJIGA 3

XXII REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 28 FEBRUARA 1938 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVALI:

PRETSEDNIK
STEVAN ĆIRIĆ

i

POTPRETSEDNICI:
FRANJO MARKIĆ i JEVREM TOMIĆ

SEKRETAR
Dr. ANDREJ VEBLE

Prisutni g. g. Ministri: Ministar unutrašnjih poslova i zastupnik Pretsednika Ministarskog saveta i Ministra inostranih poslova dr. Anton Korošec; Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja Dragiša Cvetković; Ministar bez portfelja dr. Miho Krek; Ministar prosvete Dimitrije Magarašević.

POČETAK U 8,45 ČASOVA

SADRŽAJ:

Pre dnevnog reda: 1 — Čitanje i usvajanje zapisnika XXI redovnog sastanka;

2 — Molbe za odsustva narodnih poslanika.

Dnevni red: Nastavak pretresa u pojedinostima izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu:

1 — Pretres i usvajanje budžeta rashoda — V razdeo — Ministarstvo prosvete.

Govornici: Ministar prosvete Dimitrije Magarašević (dva puta), dr. Milan Glavinić (u ime Jugoslovenske radikalne zajednice), Josip Cvetić, dr. Ivan Jančić, Milan Petković, potpredsednik Narodne skupštine Jevrem Tomić (četiri puta), Mita Dimitrijević (u ime grupe Jugoslov. radikalnog kluba), dr. Milan Stijić, Radivoje Nanović (u ime grupe J.N.S. kluba), Karel Doberšek, Vojislav Lazić, Stamenko Stošić, Borisav Živadinović, dr. Milovan Grba, Luka Avramović, pretsednik Narodne skupštine Stevan Ćirić (sedam puta), Velimir Jojić, Albin Koman, Aleksandar Dačić (u ime grupe Zemljoradničkog kluba), Vasilj Kostić, Rudolf Plesković (u ime grupe Narodnog radnog kluba), Radoje Jovičić, Dušan Antonijević, Vladimir Šulkić, zamenik izvestioca sekretar dr. Andrej Vebble, potpredsednik Narodne skupštine Franjo Markić (osam puta).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Gospodo narodni poslanici, otvaram XXII redovni sastanak Narodne skupštine. Pozivam sekretara g. dr. Veblea da izvoli pročitati zapisnik prethodnog sastanka.

Sekretar dr. Andrej Vebble pročita zapisnik XXI redovnog sastanka.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Ima li ko od gospode narodnih poslanika kakvu primedbu na zapisnik? (Nema!). Primedaba nema. Objavljujem da je zapisnik primljen onako kako je pročitano.

Izvolite čuti jednu molbu za odsustvo.

Sekretar dr. Andrej Vebble (saopštava): Narodni poslanik g. Malić Pelivanović moli 10 dana odsustva.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Odobrava li Narodna skupština traženo odsustvo? (Odobrava. — Vojislav Lazić: Ne odobrava). Objavljujem da je traženo odsustvo odobreno.

Prelazimo na dnevni red. Na dnevnom je redu: Nastavak pretresa u pojedinostima izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu, i to: 1 — Pretres budžeta

rashoda — V razdeo — Ministarstvo prosvete i 2 — Pretres budžeta rashoda — VIII razdeo — Ministarstvo finansija.

Pre no što bih dao reč g. Ministru prosvete da da svoj ekspozice o budžetu rashoda Ministarstva prosvete, molim gospodu šefove grupa da mi dadu liste govornika za pretres budžeta rashoda VIII razdela — Ministarstvo finansija.

Reč ima Ministar prosvete g. Dimitrije Magarašević. (Burno pljeskanje u centru i na desnici).

Министар просвете Димитрије Магарашевић: Господо народни посланици, када почињемо расправу о просветној и школској политици и просветном и школском стању у нашој земљи, најцелесходније је ући одмах у суштину ствари и започети са најнижим степеном, елементарном или основном народном школом, као базом целокупног просветног народног живота.

Темељне одредбе по овом питању садржане су у Уставу Краљевине Југославије, који одређује општу бесплатну школску обавезу, као што то чине после рата скоро сви Устави европских држава. Док је пре рата општа школска обавеза била унесена једино у Устав Републике Швајцарске, после рата велики број европских држава изричито уноси ову одредбу у своје уставе. Она се налази и у неписаном Уставу Велике Британије Education Consolidation Act од 1921, а у новом Уставу слободне државе Ирске ова се обавеза назива основним „Грађанским правом”. Јер ова обавеза, која на око изгледа као извесно ограничавање личне слободе, у ствари је заштита и гаранција личне слободе детета, које као будући грађанин има право на образовање. Та гаранција осигурава дете против евентуалне самовоље родитеља и послодаваца и даје му правну слободу на лично просвећивање и образовање. Ту одредбу примила је и пета генерална скупштина Друштва народа 1925 г. као Декларацију о праву детета:

Краљевина Југославија, за ових 20 година слободног државног живота, проводи конзеквентно ово начело, а најшири народни слојеви не само да су му се прилагодили, него у разним облицима захтевају поштовање и провођење овога начелнога становишта. Нема ниједног краја у нашој земљи одакле редовно не стижу захтеви у овоме правцу, било да се тражи отварање нових одељења или нових школа, било да се захтева зидање нових зграда, било пак да се постављају захтеви за новим учитељским особљем. Тако је једно начело, које раније није наилазило на разумевање у широким народним слојевима, постало широм целе земље општи народни захтев, саставни део народног гледања на опште народне потребе. Начело опште школске обавезе данас је победило ранију резистенцију и примитивни конзерватизам наших народних маса, савладало је добрим делом запрехе економске природе, као и запрехе разноликих културних и социјалних традиционалних схватања. У 20 години слободног државног живота потребно је ово констатовати, а корисно и уједно и интересантно ће бити погледати како се у бројкама образује ово ново уставно становиште.

У првој години слободнога државнога живота налазило се у основним народним школама свега 650.000 ученика и ученица. Још 1926/27 видимо у свим основним школама свега 799.000 ученика.

Овај мали пораст објашњава се slabим natalitetом за време ратних година. На почетку

школске године 1937/38 налази се у свима нашим народним школама, основним и вишим, 1,431.000 ученика и ученица. На први поглед ова цифра изгледа импозантна и ствара уверење да можемо бити задовољни са овим бројем ученика. Али ако уђемо у анализу овога броја, ово се уверење мења и ми добијемо друге утиске. Они су необично важни у погледу одређивања наше даље просветне политике и сами по себи императивно казују шта се има даље предузимати у погледу просветне и финансијске организације наше основне школе.

Ако на последњи попис становништва наше државе од 1931 год., који је износио 13,930.918 становника, додамо годишњи прираштај од округло 200.000 душа, може се узети да данашњи број становника у нашој држави износи 15,200.000 душа, што значи да број ученика у основним школама износи свега 9,4% целокупног броја становника. Ова релација не може нас задовољити, јер је на пример у Чехословачкој Републици још пре 10 година овај проценат износио 12,5%, у Енглеској 13%, у Белгији 14%, у Данској 14,5% (још 1924/25), у Норвешкој и Холандији 15%. Данас су сви проценти школоване деце сигурно далеко већи, и разлика је по нас несумњиво још неповољнија. То значи, господо народни посланици, да стојимо још увијек пред веома озбиљним и тешким задацима, и да ће сви фактори који су позвани да се брину за ширење опште народне просвећености имати да сврше у будућности огроман посао, ако хоћемо да се приближимо нивоу писмености и просвећености у западно-европским културним државама. И општине и бановине, и сама држава, мораће овај факт имати стално у виду као „Лајтмотив” у просветној администрацији, а нарочито у буџетирању просветних потреба. Није дакле анахронизам говорити још и 1938 о општој школској обавези, него је то напротив једна веома актуелна тема.

Ако у анализи овога стања основне наставе пођемо даље, доћићемо неминовно до даљих озбиљних и важних констатација.

У нашој држави, основна просветна активност, ширење писмености, ограничена је скоро искључиво на децу од 6—10 година. По напред споменутој Женевској декларацији о правима детета, ширење писмености или општа школска обавеза проширена је до 14 година. У Северо-Америчким Уједињеним државама, школска обавеза траје у извесним државама до 16 година, а тамошњи идеал васпитни састоји се у томе да свако дете треба 12 година да се задржи у школи. Енглеска је општу школску обавезу проширила до 16 година, ограничивши број школских радних часова на 320 часова годишње за продужну (Вишу народну) школу. У Швајцарској основна школа траје 8 година, а у неким њеним кантонима и више; исто тако је у Чехословачкој Републици и Белгији, у Холандији, Италији и у Нордијским државама. Код нас продужно школовање, т.зв. виша народна школа, траје по Закону о народним школама исто тако до 14 година, с том разликом да се та законска одредба проводи само делимично и у извесним бановинама, а у већем делу бановина она је у пуном смислу речи мртво слово на папиру. Тако, господо народни посланици, виша народна школа са четири разреда постоји стварно само у Дравској бановини са 53 хиљаде ученика и ученица,

у Дунавској бановини са два виша разреда са свега 28.839 ученика, у Приморској са два виша разреда и 10.749 ученика, у Савској са два разреда и свега 5.974 ученика. Зетска бановина има свега 1572 ученика и два виша разреда, а Вардарска, Дринска, Моравска и Врбаска бановина немају у вишој народној школи ни 1000 ученика на целој територији.

У погледу виших народних школа, господо народни посланици, то су факта која сама собом казују у чему су задаци будуће просветне политике.

Аналишући, даље, бројно стање ученика по бановинама, наћи ћемо податке који су истовремено и даље директиве за нашу просветну политику. Видећемо да постоји упадљив несразмер у погледу броја ученика, броја одељења и броја наставника у појединим бановинама. Та неравномерност је необично пластична и необично поучна и за законодавну, као и за егzekутивну власт. У Дунавској бановини, по попису од 1931 године, на 2,387.000 становника имамо данас 277.000 ученика у основним школама, у Савској, на 2,700.000 становника 274.000, у Дравској, на 1,144.000 становника налази се у основним школама 183.195 ученика. Значи, да у Дунавској бановини број ученика у основним школама износи око 12% становништва, у Савској бановини око 10%, док се у Дравској бановини пење та релација на 15%, у другим бановинама број ученика варира између 9 и 10% становништва; у Моравској, шта више, пење се изнад 10%, али у Врбаској бановини он једва прелази 6% целокупног броја становништва.

Када би у даљој анализи овога стања испитали како стојимо са бројем одељења и учитеља, онда ћемо установити да једно одељење народних школа долази у Дравској бановини на свега 290 становника, у Дунавској и Савској бановини једно одељење долази на 500, односно 530 становника, у Дринској једно одељење народних школа долази на 772, а у Врбаској једно одељење долази на 1.089 становника. По писмености становништва ова бановина стоји најслабије, јер број аналфабета износи још увек око 65%, док, на пример, у напредној Дравској бановини имамо једва 4% неписмених. Шта више, у појединим бановинама има невероватних разлика између појединих срезова. Те се разлике особито виде у Савској бановини, где још увек има срезова са српским становништвом у којима проценат неписмених прелази 60%, док су срезиви где живе браћа Хрвати снизили тај проценат на 10 до 12%, па и ниже. У сличном или још горем положају налазе се и наша браћа Муслимани.

Ми знамо врло добро узроке који су створили ово стање, али морамо да истакнемо да се ово стање мора мењати и да се не може даље трпети. У решавању овога питања морамо бити широкогрудни и солидарни, па, остављајући пуну независност општинама, морамо од бановина и од државних егzekутива затражити да нарочиту бригу посвете оним деловима државе који су толико занемаривани у прошлости под страном влашћу.

Ја, господо народни посланици, хоћу овде да вас потсетим на једну тачну фразу талијанског школског реформатора Ломбарда Радиче, бившег државног потсекретара познатог Министра про-

свете Ђентиле - а. Испоређујући и аналишући слично стање писмености у Италији, као што то овде ја пред вама чиним, установио је још 1923 године да Италија има у провинцији Калабрији 70% аналфабета, док у провинцији Венецији или Пијемонту овај број у то време није износио ни 10%. Ломбардо Радичи узвикнуо је том приликом, да у просветном стању постоје две Италије! Тако и ми, господо народни посланици, имамо у просветном погледу две Југославије! Једну Југославију писмених и једну Југославију аналфабета! Наша је дужност да, ако већ не можемо уклонити овај жалосни просветни дуализам, у најмању руку сведемо разлике заједничким силама и заједничким жртвама, на што мању меру, као што их сводимо и бришемо и у осталим подручјима државнога и народнога живота.

Ја сам, господо народни посланици, већ пред Финансијским одбором Народне скупштине истакао, а то понављам и овде, да би у нашој држави требало још преко 22.000 нових одељења, ако бисмо по броју школа и стању писмености хтели све бановине да изједначимо са Дравском бановином. Разуме се да је то крупан задатак и да ће требати много напора и финансијских жртава да га достигнемо, али ипак треба га поново истаћи и стално истицати, јер је то основни захтев за бољу просвећеност у целој Краљевини.

За потребе народних школа стоји нам у буџету за 1938/39 год. на расположењу преко 517,000.000 динара а поред тога за домаћичке школе и потребе народног просвећивања још 6,600.000 динара. Према овогодишњем буџету повећање расхода за основну наставу без народног просвећивања износи на први поглед свега 2,819.000 динара док је стварно повећање дадеко веће, јер је са главе основне наставе пренесено у главу Министарства просвете 302 места средњих школских надзорника и 181 место школских секретара. Поред тога и повећи број учитеља, који су до сада били на раду при Министарству и Банским управама тј. преко 200 лица пренесено је у овом буџету у главу XXXVII Министарства просвете — и биће преведено за сталне чиновнике Министарства или банских управа. Тако целокупно повећање у глави 54 и 54а износи око 30,000.000 динара. Ту суму, која је стављена на расположење Министарству просвете, употребимо у смислу напред изложених потреба, а повећање партије за нова постављења и повећања партија за побијање неписмености служиће задовољењу школских потреба целе земље, али ћемо споразумно и објективно појачати дотације просветно заосталих крајева, оспособљавајући их на тај начин за живље и корисније учешће у целокупном народном животу.

Говорећи о државним кредитима за потребе основне наставе, споменућу још да овогодишњи бановински кредити за ову сврху износе око 118,000.000 динара. Кад додамо да општине, уз помоћ бановина и државе, ове године подижу око 385 школа, можемо као округлу суму општих народних издатака за потребе основне наставе навести 700,000.000 народног новца. Овде се може узгред напоменути да ће наша држава ове године располагати са 10.350 школских зграда, што значи са 3.600 зграда више него што смо их имали после уједињења 1918/1919.

Без велике рекламе, без разних планова и пјатилетки, народ је у својој самосталној држави екстензивно израђивао темеље државне просветне

зграде, које ћемо систематски и даљом методском спољашњом и унутрашњом организацијом консолидовати, као основу за бољи и успешнији развитак народнога духовнога живота.

Са 500 учитеља, које ћемо моћи поставити на народним школама у току 1938/39 године, задовољићемо најхитније потребе наших сеоских школа и знатно ћемо редуцирати број празних одељења. (Пљескање на десници). Предузећу и друге мере које су изводљиве, да са постојећим бројем учитеља попуним број празних одељења, и надам се да ћу почетком школске године тај број празних одељења у којим се ове године настава вршила замењивањем, свести на подношљиву меру. Са овогодишњих 750 нових учитељских сила које је распоредио мој претходник и 500 нових учитеља и учитељица, контракцијом одељења са малим бројем ученика која ће дати такођер изванредан број слободних учитељских лица, могућим привлачењем учитеља који се налазе на раду ван школе на рад у одељењима, надам се да ћу у земљи стање основних школа толико поправити, да ће нестати највећи део празних одељења, а исто тако да ће нестати и попуњених одељења у којима се настава једва могла вршити.

Смањиће се број незапослених учитеља и учитељица који чекају на запослење, и тако ће нестати један од узрока социјалног незадовољства у редовима школоване омладине, а повећаће се број школских полазника, што опет за будућност значи смањивање процента аналфабета. Већ ове године, изувевши Савску и Дравску бановину, где је још увек знатна хиперпродукција учитељског подмлатка, нема у осталих 7 бановина скоро ни једног мушкараца апсолвента учитељских школа из 1937, осим оних који се налазе на одслужењу војнога рока, а апсолвенти мушкараци из 1938 моћи ће бити скоро сви постављени са 1 септембром 1938, док ће разумљиво, број женских кандидаткиња које чекају на место, уз извесно смањење, још увек бити доста знатан.

За њих ће се донекле наћи могућности да раде по школским станицама и аналфабетским течајевима, у колико се буду одазвале овој врсти посла. За рад у школским станицама и аналфабетским течајевима, биће више кредита у самом државном буџету, а за ту врсту потреба допринеће понешто и бановине. Овај начин ширења писмености мораће се више примењивати, јер због теренских тешкоћа, расејаности насеља, економске слабости појединих општина, неће се још увек моћи подићи потребан број школских зграда у извесним деловима државе. Мораће се с временом мислити из истих разлога и на амбулантне школе, које ће радити у оним местима у којима није могуће основати и одржавати редовну народну школу. Та врста школа испробана је у извесним културним државама и дала је за подизање писмености корисне резултате.

С обзиром на све те прилике и околности, примаћемо у Учитељске школе претежно мушкараце, који се лакше могу распоредити по школама у удаљеним и забаченим местима, а за изванредан број година ограничићемо праведно улаз женске омладине у Учитељске школе. Овим мерама смањићемо и број кандидаткиња које чекају на намештење, а већ ове године не треба се бојати пораста броја незапослених учитеља и учитељица, јер ће ове године Учитељске школе завршити свега 350 нових кандидата и кандидаткиња.

Наша народна школа имаће и даље постепено да се претвара из школе учења у радну и животну школу у којој ће ученици развијати своје продуктивне духовне способности, спремати се за живот у своме културном и друштвеном кругу и упознавати се у довољној мери са целокупним државним и народним животом, да би у пуној мери могли постати и бити свесни чланови опште народне и државне заједнице. Према томе, данас ми спремамо учитеље као будуће одгојне факторе у том правцу, да буду подједнако способни и за наставу и за одгојну функцију — која је далеко тежа. По речима једног немачког педагога, настава је далеко лакша него одгојни рад. „За наставу потребно је нешто знати и то умети саопштити, а за одгајање потребно је нешто бити. Тек када човек у истини нешто јесте, може лако и да одгаја”. То је данас важан телеолошки принцип, који се императивно намеће и спроводи у Учитељским школама, да бисмо добили учитеља-васпитача каквог изискује наша народна школа.

Поред тога, при спремању будућих учитеља, ми данас не смемо губити из вида да се њихова функција састоји у томе, да поред наставног и васпитног рада буду у непосредној служби народу и народним потребама. Наше село носи и носиће у својој економској и културној физиономији једним делом и печат квалитета својих учитеља. И зато је за нашу земљу, с обзиром на друштвено и привредно устројство села, важан моменат да учитељска служба што више буде у рукама мушкараца, јер жена учитељица на селу не може да изврши у пуном опсегу мисију народног учитеља чак ни онда кад је најбоља у школском раду. (Одобравање). Зато, премда ова мера може изгледати на први мах као друштвена неправда, просветна егзекутива мора настојати да повећа број мушкараца у Учитељским школама, а смањи број ученица. Ове године имамо у свима Учитељским школама 1984 ученика и 1212 ученица. Да бисмо повећали број учитеља мушкараца одобримо редовним прописаним путем за идућу школску годину и свршеним ученицима мушкарцима грађанских школа упис у Учитељску школу, ако заврши испит положио са одличним или врло добрим успехом. (Живо одобравање).

У погледу снабдевања народних школа, сада испитујемо какве резултате даје нова Уредба. Већ сада има бановина у којима Уредба даје добре резултате. Та околност, и поред жалби које долазе из других бановина, доказ је да је ова Уредба у начелу добра и да ће се практично моћи одржати.

Поред тога, данас је на дневном реду реформа програма народних школа. Ово је питање веома актуелно, јер стојимо пред новим системом издавања школских уџбеника. Нова Уредба о уџбеницима, о којој се данас у јавности износи много нетачних тврдњи, има као основно начело одредбе да се за народне школе може одобрити неограничено велики број уџбеника. То значи да ће сваки део Краљевине моћи добити уџбеник у коме ће наставна и васпитна материја бити распоређена и изнесена тако, да ће дете прва знања и васпитне вредности примити из подручја свога културнога круга, јер то изискује не само народно-политички интерес, него и дидактички принцип. Тако се ради у свима културним државама, и тако ће се радити и код нас, ако хоћемо да постигнемо сигурне национално-политичке васпитне резултате. У множини наших посебних културних вредности, нема ништа

што би нашу омладину у раној младости могло одбити од разумевања и осећања заједнице и јединства. Све су то васпитни елементи од којих се мора поћи, ако хоћемо да постигнемо исправно васпитање наше омладине у односу према државном и народном јединству. Али ћемо у том васпитном процесу учинити највећу погрешку, ако омладини одузимамо и спречавамо упознавање и изучавање посебних културних добара које постоје у нашој културној и политичкој прошлости, па и у данашњици, јер нећемо имати почетну тачку за тај васпитни рад, а у детињој души и осећајном животу наше омладине оставићемо ненакнадиву празнину, која може имати недогледних опасних последица. Ако данашњи совјетски Устав одступа од доктринарне борбе против религије и цркве, значи да је и Стаљин осетио да се реалности, које постоје у души индивидуе и колективитета, не даду насилно и вештачки брисати. Тај пример за нас треба да буде нарочито поучан у нашем држању и васпитном поступку кад се ради о питању национално-политичког васпитања. Он нам казује да посебности респектујемо кад реално постоје, а то можемо без резерве чинити, јер оне код нас нису у сукобу и противности са идејом заједнице и јединства. У подручју духовног живота нема граница између Срба, Хрвата и Словенаца. (Одобравање у центруму и на десници).

О овој теми дало би се још много говорити. Она код нас има већ своју прошлост, веома поучну за политичке и просветне раднике. Она нам уједно обележава линију даље активности и у нашем међусобном културно-политичком односу, а исто тако и у заједничком односу према великим европским етничким културним јединицама.

Као што међусобно код нас не може и не сме бити културног сепаратизма исто тако није могуће замислити просветни и опште културни рад у ексклузивној форми скученога нетолерантног национализма. Ми морамо чувати и своје културне тековине и неговати свој даљи културни развој, али наша школа мора бити отворена свим културним васпитним утицајима који су потребни за васпитање и образовање културног Југословена, Европејца, члана опште човечанске културне заједнице. Имајући у виду овај теоретски принцип, ми ћемо га ускладити и са практичним потребама народног живота. Немогуће је провести унутарњу организацију наших средњих и високих школа без јасног гледања на наше односе према великим западно европским културним народима, а исто тако и према старим културама које су темељ културног развоја човечанства.

Додирнуо сам овде, господо народни посланици, општу тему која се поставља као педагошки циљ у народним школама, као и средњим школама, па и на самом Универзитету. Учинио сам то намерно, јер треба да пређем на задатак наставе и васпитања у средњим школама, како нам се он данас поставља у двадесетој години нашег слободног државног живота.

Наша средња школа има по закону три типа: гимназијски, реално-гимназијски и реални. У ствари 90% наших средњих школа јесу тако зване реалне гимназије. То је, господо, школа са веома разноврсним програмом, у којој се учи и предаје много што шта. Она има програм веома шарен. Док је у класичној гимназији, поред националне групе предмета, читав наставни и васпитни про-

грам базиран на старој класичној култури, јер се из старих класичних језика и старе класичне културе црпу потребне васпитне вредности за морално и интелектуално формирање наше омладине, дотле у реалној гимназији, каква је данас, те васпитне вредности узимамо и из подручја народне културе, затим из математике, и из живих језика и модерне европске културе, из природних наука, из опште историје и географије итд. Али, господо народни посланици, ни једна од тих група не служи као стожерна, кардинална група предмета, на којој би лежао главни васпитни процес, и у томе је велики недостатак наше реалне гимназије, која је главна школа за стварање будуће народне интелигенције. На њу би се доиста с правом могла применити стара, можда мало престога тврдња да се у њој учи „in omnibus aliquid, in toto nihil“ тј. од свачега по мало у целини ништа.

Такву је школу и такав програм осудио велики немачки педагог и европски ауторитет Кершенштајнер, познат под називом „Америчког министра просвете“, јер су га Северне Америчке Уједињене државе неких 6 година држале на положају шефа Централног школског департамана у Министарству унутрашњих дела. Код нас је та школа резултат компромиса између теоретског схватања задатка средње школе и њезиног практичног друштвеног задатка. Премда средња школа мора да даје опште, универзално, образовање и спрему за научни рад на високим школама, она не сме заборавити на специјалне склоности које се индивидуално појављују код школске омладине, као и на друштвене културне потребе. А те склоности и те потребе виде се јасно и може се рећи да су индентичне. Међу средњошколском омладином има изразитих диспозиција за студиј књижевно-филолошки, математичко-технички и природословни. А исте такве потребе виде се данас и у друштву које тражи не само таленте свих правца, него имаде људе снабдевене знањем ових научних група, који ће да завзму места и задовоље потребе које се јављају у друштву. Зато ћу, господо народни посланици, овом питању — које није лако — поклонити највећу пажњу и наскоро изнети пред позвана лица и пред Главни просветни савет питање реформе програма реалне гимназије.

Питању национално-политичког васпитања наше омладине посвећује се већ сада озбиљна пажња и стручни наставни инспектори, уз сарадњу других просветних и научних радника изван Министарства данас проучавају ово педагошко питање којим се данас баве сви велики културни народи. Осећа се, господо народни посланици, потреба да појачамо одгојни утицај националне културе и националне науке. Наша омладина у том погледу излази делимично из средње школе недовољно формирана и недовољно сигурна. Она у духовном животу подлеже озбиљном и свгестивном утицају страних културних добара и одгојних вредности, те национални дух и свест нису увек довољно отпорни да нам омладину задрже на линији коју одређује наша народна и државна будућност. Јаче приближити омладину народној култури и народној науци јесте циљ савремене реформе наставног програма средње школе. Зар није парадоксално да наши ученици средњих школа улазе већ у научно обрађивање више математике, док за упознавање народне културе тој истој омладини у

средњој школи још увек није отворен научни пут и научни метод рада?

Ова реформа има својих тешкоћа и своју деликатност. Она ће изискивати и времена и сретстава, али ништа ме неће сметати да са њоме што скорије започнем, јер, господо народни посланици, духовно лутање омладине које се овде-онде види морамо зауставити. Иако у погледу општер духовног стања наше омладине нема разлога за нарочиту бојазан, штета је за сваког омладинца који можда нашом кривицом пође духовном странпутицом и изложи се тешким искушењима и страдањима, да би се ипак после свега коначно вратио на раван и сигуран историјски пут, којим ступа цео народ и наша народна држава.

Наше средње школе данас васпитавају — по последњим подацима — близу 120.000 ученика, а годишње из њих излази просечно око 6.000 абитуријената.

То су, господо народни посланици, регрути у војсци народних интелектуалаца, васпитани великим материјалним жртвама нације. У тим просветним радионицама ради и живи о народном трошку преко 4200 наставника разних струка. За све то идуће буџетске године народ ће само у државном буџету дати преко 130 милиона динара. И кад народ драговољно подноси тај терет, он има право да захтева и од васпитача и од васпитаника да буду у служби народу и народним идеалима и да се не заносе, ни појединачно, политичким циљевима и теоријама које су стране и противне и народном духу и интересима народне будућности.

У погледу средњих школа, господо народни посланици, имао бих да поновим своје онажање изнесено у Финансијском одбору Народне скупштине. Изванредни експанзивни развитак средње школе доноси разне потешкоће, с којима мора да се бори просветна управа, и које и вама нису непознате. Забрињава нас велики број студената које даје средња школа, као и интензивно унутарње изграђивање средњих, учитељских и грађанских школа, у којима се школује близу 170.000 ученика и ученица — од њих око 100.000 мушке и 70.000 женске деце — што све претставља такође крупан програмски и финансијски проблем. Осећа се, господо народни посланици, потреба да се изведе једна пауза, да средимо прилике у овој школској категорији, и зато у ближој будућности не треба рачунати са даљим отварањем нових гимназије.

Могло би се пре говорити о стварању и подизању нових грађанских школа, нарочито у источном делу државе, јер се та школа све више и више показује као необично подесна и за ширење више писмености и за образовање привредних друштвених класа, чији културни ниво морамо дизати и усавршавати с обзиром на социјално економске прилике у свету и код нас. (Бурно одобравање и плескање на десници.)

Ову врсту школе мораћемо нарочито неговати, јер ће она моћи да реши извесне проблеме, чије се решење од стране нашег друштва тражи школовањем деце у гимназији. Требаће нам свакако дуже времена да уверимо шире друштвене слојеве у корисност ове школе, јер се докази ове врсте морају изнети непосредно пред очи нашег друштва, које у извесним деловима државе показује не само неповерење, него отворену аверзију према овом типу школе. Ми имамо у том погледу ово стање, да на пример у Моравској бановини једно одељење грађанске школе долази на 110.000 ста-

новника, док у истој бановини једно одељење гимназије долази на 6000 становника. Међутим, за образовање и подизање привредних друштвених грана ова школа даје далеко боље услове него што може да да гимназија.

Не мислим, господо народни посланици, да се дуже задржавам на овоме питању, јер сматрам да сам са ово неколико речи казао шта мислим о овом школском питању.

Али овом приликом морам и ја да додирнем питање хиперпродукције школоване омладине, коју нам дају наше средње школе. На који начин да одвратимо ову струју, или још боље бујицу омладине, која често пута — удаљујући се од избора своје егзистенције — наваљује у гимназију и на универзитете тражећи често у тим школама мање могућност за образовање, а више могућност за остварење животне егзистенције. У ствари, огроман проценат наше деце, улазећи у гимназију да стекне услов за своје животну материјално обезбеђење, полази, чим крочи у гимназију, кривим путем. Доказ су за то хиљаде школованих омладинца, који чекају на то да своје школске квалификације претворе у капитал који ће им дати животну ренту, било у државној или приватној служби, било у слободној професији. Отиснули се, како напред рекох, од извора егзистенције, којих још има у привредном животу наше земље, а на траг више к њима не могу, јер су се дванаестогодишњим школовањем удаљили од њих и потпуно отуђили. Стално се, и код нас и на страни поставља ово питање и тражи се решење. Али, господо народни посланици, никакво палијативно решење не помаже јер је проблем не школске, него социјално-економске природе.

Ми видимо у суседној Краљевини Бугарској покушај да се прилив омладине на универзитете заустави високим школским цензусом који се тражи за упис на универзитет. Шта се међутим догађа? Сви матуранти, који заврше гимназију у Бугарској, а не постигну на вишем течајном испиту онај успех који се тражи за упис на софијском универзитету, разилазе се по ближим и даљим страним универзитетима, и опет се са дипломама враћају у земљу и траже запослење, на које су мислили, ако не они, а оно њихови родитељи кад су их послали у први разред гимназије. Република Пољска покушала је да парализује навалу студената на високе школе завођењем вишег течајног испита, по узору француском, у седиштима академија, односно универзитета. Какав се резултат од те мере може очекивати кад знамо да је на Сорбони још пре неку годину било уписано преко 30.000 студената, и ако в Француској већ одавно постоји тај систем, којим би Пољаци хтели да реше проблем хиперпродукције школоване омладине? Ни у другим Европским земљама, господо народни посланици, није боље, сем у онима где повољно економско стање привлачи један део омладине и не упућује их на пут који води школованом пролетаријату.

Код нас се у вези са овим питањем у лаичким редовима чула често примедба, да треба отворати стручне школе привредног карактера. Ја се слажем са захтевом да се даље не отварају гимназије, само нека ми је овде допуштено скренути пажњу Народној скупштини да затражи податке од Министра пољопривреде и Министра трговине о броју незапослених апсолвената средњих стручних школа. Видеће се одмах, да ни отварање већег

броја стручних школа не решава овај друштвени проблем.

Могу се, господо народни посланици, појачати и пооштрити захтеви, који се омладини стављају у средњој школи. Има разних начина како се то може извршити, и они им нису непознати, али све то остају мере палијативног, формалног карактера који не решавају проблем у основи. Једина пут којим се може и школа и друштво ослободити овога терета и којим се може помоћи нашој омладини у борби за животну егзистенцију, а у коју омладина код нас и сувише рано улази, јесте пут привреднога подизања земље, којим иде Влада г. др. Милана Стојадиновића и којим се у привредном животу могу омладини створити могућности за животну обезбеђење, и без гимназија, и без универзитета. Ја нећу и не могу да улазим у ову специјалну тему, о којој се овде доста говорило, али ја верујем и осећам, да се доиста мора прво осигурати, консолидовати и развити привредни живот, да би се овај проблем омладинске будућности могао успешно решавати, а уједно, што је за мене као Министра просвете нарочито важно, и да би се добили јачи извори за задовољење просветних и културних потреба нашега народа.

Као што је необично порастао број ученика у свима врстама средње школе у земљи, тако су и наши универзитети далеко удвостручили број студената од ослобођења и уједињења до данас.

За самих последњих десет година, повећао се број студената за преко 4.000, тако да према најновијим подацима данас у земљи имамо око 16.000 студената, и то у Београду (са факултетима у Скопљу и Суботици) преко 9.000, у Загребу 5.200 и у Љубљани 1.900. Од тога броја има на правним факултетима око 6.000, на филозофским око 3.000, на техничким 2.300, на Медицинском 1.900, на Пољопривредно-шумарском 1.185, на Богословском 860 и на Ветеринарском 620 студената. Импазантне и озбиљне цифре као и оне што сам их напред навео, претстављају и један социјалан проблем, али и проблем школски, јер за тај број студената треба и одређен број катедара, семинара, лабораторија итд. За најнеопходније редовне потребе универзитета треба нам сума од 71.000.000.— динара, не рачунајући ванредне расходе, који се стално појављују и претстављају озбиљну финансијску ставку у буџету Министарства просвете.

Наша је држава дала и учинила до сада много за потребе Универзитета и наше науке. Отворени су на универзитетима потребни факултети, основани су научни заводи, изграђен је велики број зграда, нарочито у Београду и Загребу, основане катедре итд., али се мора нагласити да има још незадовољених потреба. Није, господо народни посланици, никакво чудо што се све није могло свршити за 20 година, јер су други културни народи имали столећа на расположењу да створе ово што смо ми створили за непуна два деценија. Не треба заборавити да смо ушли у слободну државу скоро без универзитета и тек са почецима националне науке.

На адресу Универзитета и националне науке падају често примедбе о скупоћи и великим издацима за ове установе. Оне су се чуле и у овој Кући, и раније и недавно, и зато ја, господо народни посланици, морам да изјавим, да без националне науке и националне уметности нема културне самосталности. Ова нам је исто тако потребна, колико и привредна самосталност, ако хоћемо

да сачувамо и своју политичку самосталност. И зато директни издаци за науку и уметност који у овом предлогу буџета износе око 100.000.000.— динара, претстављају уједно и индиректне издатке за највиши народни циљ: за његову културну и политичку независност.

Иако наше универзитете — изузевши доба скромног развитка наших универзитета пре рата — изграђујемо 20 година, још има доста да се уради, за ове наше највише и школске научне установе. Треба снабдети нове факултете, као што су на пример Пољопривредно-шумарски и Ветеринарски факултет у Београду, Висока Економско-комерцијална школа, новим професорима и асистентима, и зато се предвиђају извесна нова постављења која ће служити подједнако интересима науке, као и народне привреде.

Требају нам нови кредити за довршење и подизање нових универзитетских зграда. У Београду за Правни факултет и Машинско-техничку лабораторију и Дечију клинику, у Загребу за Ветеринарски и Технички факултет, у Љубљани за Универзитетску књижницу итд. Све су то потребе које се не могу порећи и које ћете ви, господо народни посланици, с разумевањем прихватити и одобрити.

Уверен сам да ће и остали буџетски издаци за разне научне заводе, високе стручне и уметничке школе наићи исто тако на ваше разумевање, јер се ни наука ни уметност не могу развијати без помоћних, високих, научних и школских институција. Додајем, господо народни посланици, да многе и многе потребе ових институција чекају на своје задовољење, јер смо морали за свих двадесет година водити рачуна о првенственим потребама, а другостепене смо дотирали само у најнужнијем обиму, да би им осигурали могућност основног рада и функционисања. Зато за сада не улазим у разматрање овога питања, него истичем да смо у том делу буџета издатке sveli на најмању меру. Али и ту ћемо наредних година морати потражити више сретстава; јер се хармонични развој народне културе не може замислити без усавршавања народне науке и народне уметности, која има важан значај за етичко и естетско васпитање народа.

Господо народни посланици, Министар просвете има да се брине о општим, социјалним и националним педагошким питањима и да прати развојак и све промене у овом подручју на страни и у земљи. Он мора да поступа по начелима индивидуалне педагогије, да има пред собом не само васпитни циљ и васпитна сретства, него и стање и активност васпитних субјеката, професора и учитеља, као и васпитних објеката, наше омладине из све три школске категорије. У временима, у којима живимо, овај задатак није лак, јер се проблеми и нова питања свакодневно постављају и траже решење. Ипак, господо народни посланици, ја мислим да смем рећи, да су најкрупнији проблеми културнога живота данас видљиви и јасни, и да у ближој будућности не треба очекивати појаву нарочито нових и компликованијих питања. Кад се проблем познаје, путеви за решење нису недокучиви.

Имамо дубоко уверење и осећање да ће привредни полет, који се види у државном и народном животу, дати у најближој будућности више сретстава за нов замах нашег културног и просветног живота. Господо народни посланици, молим да изволите примити овај предлог буџета Министар-

ства просвете. (Бурно одобравање и плескање у центруму и на десници).

Потпретседник Јеврем Томић: Има реч народни посланик др. Милан Главинић.

Др. Милан Главинић: Господо народни посланици, на почетку свога говора осврнућу се на неколико тачака експозеа Министра просвете г. Магарашевића, а затим ћу даље изнети извесне сугестије и молим г. Министра просвете да их узме у разматрање.

Добро је што је г. Министар просвете нарочито подвукао да наше школе уопште живе у прелазном добу у погледу свога унутрашњег уређења.

Изграђивање нових школских установа, рад на њиховом унутрашњем уређењу и брига за материјална сретства то су биле делатности Министарства просвете од ослобођења и уједињења до данас, а сада настаје унутрашње изграђивање школских установа како је то лепо изнео у својој експозеу г. Министар просвете.

Поздрављам намеру г. Министра просвете да изврши извесну децентрализацију администрације на Банске управе. Тако исто поздрављам и намеру г. Министра просвете да у централу, у Министарство просвете, уведе само сталне чиновнике на место учитеља. Том ће се мером успети да се у самом Министарству организује боље рад и убрза темпо рада.

Требало би право потписивања извесних одлука пренети са начелника на шефове отсека и тако би се начелници ослободили оног многобројног потписивања које стално свакога дана траје по два до три сата. То би време начелници могли корисније употребити за други рад у одељењу.

Господо народни посланици, не само овај државни буџет за 1938/39 годину него и буџетска дебата треба да пружи доказа за то да се наша држава и политички и привредно враћа у нормално стање, и да иде сигурним путем ка економском, социјалном и културном напретку.

Побољшање привредних прилика и односа први је услов побољшању политичких и културних прилика и односа.

У животу свих времена и свих народа школа је та која ствара преображаје, нове менталитете, нове оријентације, нове генерације. Руши старо и ствара ново. Школа је носилац просвећености и културе духа. Њена је улога у животу народа огромна. Каква је школа таква је и будућност једнога народа.

Ресор Министарства просвете је један од најглавнијих и најважнијих, јер од његова устројства рада и његове просветне политике зависи какве ће нам бити будуће генерације, каква ће бити будућност Југославије.

Код свих народа се школи и васпитању будућих генерација посвећује нарочита и будна пажња. А тим више треба обраћати пажњу школи у једном народу, као југословенском, који се налази у једном великом процесу изграђивања свог државног и народног јединства и који у будућим генерацијама гледа своје коначно формирање.

Као што примамо са стране топ, вршаћу машину и серум, тако исто морамо примити са стране и духовно оружје и духовна сретства. То је уједно и једини начин да се у међународној утакмици одржимо. Одржаћемо се само тако, ако се будемо снабдевали и истим духовним сретствима као што се снабдевамо и материјалним сретствима.

Један млад народ не сме управљати свој поглед само на садашње стање великих народа, него треба да испита услове под којим су они постали велики народи и да те услове уме свесно прилагодити својим приликама.

Један народ и једна држава треба да имају свеврсте школа које би се, по својој карактеру и својим циљевима, заснивале на стварним просветним и културним потребама, социјалној структури земље и привредном развоју и моћи народа.

Оно што је за индивидуу функција памћења: то је за друштво функција васпитања, којом оно преноси стечено искуство са старијих генерација на млађе генерације.

Акција коју друштво врши на индивидуу, а нарочито васпитна акција, нема никако за циљ да стегне индивидуу, да је смањи, да је спутава у њеном природном развоју, већ, напротив, циљ васпитне акције је да индивидуу увећава, богати и снажи, једном речи, да начини од ње право људско биће.

Просветна политика у Југославији мора се прилагодити новом друштвеном схватању и новим културним и економским потребама наше државе.

Једино је правилно гледиште да се све наше школе, од основне па до Универзитета, сматрају као једна јединствена целина и као такве да се третирају.

Реформа нашег школства има у најкраћем року да се изведе од Универзитета па до основне школе.

Наше Министарство просвете због неорганизованог рада у њему у прошлости, имало је само један тип школе, средњу школу. Када се која школа тражила могло се дати само оно, што се имало, без обзира на тражњу и на потребу краја. Када је средње школе требало затварати није се имало шта дати у замену.

Васпитање се управља искључиво према потребама друштва. То се види по томе што наше интелектуалне, моралне и физичке моћи, па према томе и васпитна сретства, помоћу којих се оне култивишу, нису свугде у свима друштвима и у свима временима претстављале исту важност и исту вредност. Све је ово варијало према животним потребама друштва.

Један систем васпитања с целокупним васпитним материјалом, с целокупном васпитном техником, рутином, праксом, обичајима, институцијама преводи и изражава форму и ниво социјалне организације народа.

Васпитање је за друштво само једно сретство помоћу кога оно спрема у срцу деце битне услове своје сопствене егзистенције.

Несумњива је чињеница да целокупни систем васпитања, целокупна васпитна пракса код једног народа, у једном датом времену строго зависи од животних услова тога народа.

Пуко копирање закона и установа са стране може бити веома кобно по друштво. Из овога се не сме извести закључак да закони и институције треба да одговарају само оним потребама које се у једном друштву заиста осећају. Не, закони морају често изазивати потребе и стварати сложености живот у смеру све даљег развоја.

Министарство просвете треба да припреми школе према потребама занимања и према томе би заиста биле, ако не сасвим, а оно бар у некој мери, задовољене многе стварне потребе друштва, које се све више диференцира, и не бисмо дошли до

ове несразмерности у школама, и што је с тим у вези, до ове за једну културну државу ничим неоправдане и штетне оскудности у школским облицима.

Господо народни посланици, наше школе треба да имају јаче везе са животом и нашом привредом. Наставни план и програм народне основне школе треба прилагодити више структури наше земље. Наставни план и програм треба донети одвојено за основне школе на селу, а одвојено за варошке школе. Ученицима основне школе даје се могућност да се путем наставе и са једном нарочитом наставном методом упознају само са најглавнијим моментима наше националне културе. Њен наставни програм не сме излазити ван тога круга. Успех просвете и школства може да буде само онда велики, ако имамо једну одређену и разрађену просветну и културну политику.

Мора се наћи пута и начина да се новац за изградњу нових школских зграда нађе, и у раздобљу од десет година, уз помоћ државе, бановине и заинтересованих управних општина, оствари ово изградњавање.

Кад ће доћи пред Народну скупштину предлози закона о изменама и допунама постојећег закона о народним и о грађанским школама?

Досадашња школа није имала везе са животом друштвене заједнице, а данас јој се поставља задатак да спреми ученика за рад у животној заједници и тако постане школа живота.

Народна школа „Краљ Александар I” у Београду претворена је у огледну школу, која има задатак да примењује нове педагошке принципе и једно пружа прилику сваком школском надзорнику и учитељу да се упозна с новим методама рада, те да их онда примени у својој школи. Овакве основне огледне школе постоје и у још неким градовима у Југославији.

У Закону о народним школама треба извести потребне реформе у духу модерних педагошких начела. Осигурати слободу детета у школи да би се развиле све способности и снаге које почивају у њему. Спровести снижени број деце у разреду. Установити већи број школа за дефектну децу. Спровести социјално здравствену заштиту и старање о деци и снабдевање најсиромашније деце јевтиним или бесплатним школским потребама.

Садашњи наставни план и програм за основне школе из много разлога, који су добро познати свима просветним радницима, не одговара ни педагошким ни дидактичким ни уопште савременим правцима у педагошкој науци, јер својим склопом нису у стању да одговоре савременим циљевима школе. Због тога је њихова промена неопходна потреба школе и наставе.

У основној школи треба још из малена свако дете привикавати на послушност и заповедање, већ према његовим способностима. Сва деца треба да имају читаво своје време испуњено својим различитим дужностима. Школа, састанци, заједнички излети, заједничке игре, све треба заједнички изводити. Потребно је још од малена улити деци смисао и осећај за народну заједницу.

Раније школске надзорнике није доводила спрема и рад на надзорнички положај, него партијско-политички ветар. Нови школски надзорници морају пратити годинама један рад, да сазнају

услове његова развоја (напредовања или опадања), да стварају потребне услове за његово унапређивање. Полако се ипак утиру бољи путеви.

Школски надзорник, разуме се, не сме ући у школу с том мишљу, да види, да ли је учитељ до тога и тога дана довршио одговарајући део програма, те да се изједначи с надзорником на друму, који гледа, да ли је радник за толико и толико време истуцао прописани део камена. Школски надзор је уопште врло уско схваћен, када се мисли да је његов циљ контрола учитеља, чак и онда, када се схвати као заједнички рад учитеља и школског надзорника на образовању омладине, што је свакако правилније схватање, јер иза тога школски стални надзор треба да иде и за даљим циљевима: одржавање јединства наставе, посматрање развоја нашега школства, утврђивање услова, под којим се оно развија (поређењем и појединих школа на једном степену и школа на свима степенима). Од опажања добрих и рђавих страна наших школа, треба да се иде даље и до постављања општих услова за школски напредак и до довођења у склад школскога рада с потребама државним и с постављеним државним циљевима. Школски надзорник треба учитељу да отвори и шири видике и уздиже га упознавајући га с даљим циљевима његова рада и одржавајући вези овога с оним. Школски надзор треба да је „мозак и срце школскога организма”. Школски надзорник треба после прегледа да оставља учитеља у радосном уверењу, да је заиста нешто научио и да је постао бољи но што је пре тога био.

Настава испуњава само онда свој циљ, ако изазива саморадњу у ученика и ако буди чувство самоодговорности и код ученика и код учитеља. Треба се помирити с тим, да је прошло време оштрих наредби и утврђених прописа, који не воле рачуна о учитељу, о ученику и о предмету. Њихове се особености морају свугде осећати, ако се хоће да школски рад буде жив рад, који ће покоетати све снаге и учитељске и ученичке и унапређивати науке и уметности. Учители су непосредно познани да буду реформатори својих школа (и не само учители, него и ученици), и да унапређују рад у њима, јер само се њиховим радом и може мртво слово претворити у живо дело, а где тога нема, нема ни органскога рада, него је све само махинални, стереотипни, фабрички рад.

Шта је учињено да се задржи ширење лепе књиге међу ученицима и да се и децјој ваншколској књизи ујамчи литерарна или научна вредност? Којих се принципа Министарство просвете, односно његови органи, држе у препоручивању таквих књига?

Разврставање према способностима, а не према годинама службе и одабирање при ступању у Учитељску школу, одабирање у току школовања и службовања, сигурне су гаранције да ће учитељ бити истински народни учитељ и фанатички мисионар у служби општег народног добра.

Да би се од учитељства с правом могло очекивати да се свим снагама стави у службу подизања народа у националном, етичком, економском и опште културном погледу, потребни су ови услови: 1) проширивање и продубљивање круга њиховог стварног образовања; 2) растеређивање поделом рада према специјалним способностима; 3) одабирање оних, који се прихватају учитељског посла;

4) специјалне награде према постигнутим стварним резултатима и 5) стручна контрола, директиве и оцењивање на основу видних резултата рада.

Учитељ је на селу често једини тумач националних идеала и државних мисли. Он је једини тумач рационалне привреде, задругарства и соколства. Он није само учитељ деце већ и одраслих.

Ко је тај, који код нас и у целом свету директно и индиректно ствара све позитивне вредности? Од чијег рада зависи и у првој и у последњој линији судбина једнога народа? Која је то полуга, која је покренула покољења на онако велика историјска дела? То је била школа и школски радници у првом реду, па после све друго. Кроз школу и кроз просвету може се изградити лепша будућност за све нас.

Моћ моралног ауторитета код наставника треба да долази од осећања дужности. Наставник треба да је надахнут, прожет једним дубоким осећањем дужности. он мора у очима ученика представљати тако рећи једну инкарнирану и персоналифицирану дужност.

До овог осећања наставник може доћи само на тај начин ако има јасну и дубоку свест о томе, да врши једну социјалну функцију, да иза њега стоје огромне моралне и интелектуалне силе, тј. друштво чији је он извршни орган.

На тај начин само кроз тон наставника, кроз његову реч, кроз његову акцију бију велике моралне силе према којима је свака индивидуална моћ ситна и незнатна. Само овакво утицање наставника постаје ефикасно и животворно.

Питање дечје литературе је необично важан и актуелан проблем и он се много третира у педагошким круговима на страни па и код нас.

Свакоме је јасна важност тога проблема, јер се зна како књига снажно делује на одраслог човека, а поготову на дечју душу, која је у полету и развиту. О литератури, коју омладина чита, у многим зависи будућност те деце, па и целог народа.

Да би побудила што веће интересовање код деце за лепом књигом Библиотека општине града Београда, завела је за своје мале посетиоце дечје читаонице „Дечје зидне новине“ које уређују и издају сама деца, која су редовни посетиоци дечје читаонице.

Уређивањем „Дечјих зидних новина“ и писањем у њима деца ће имати прилике да покажу способности за самосталан духовни рад. Мали сарадници новина пишу о књигама које су прочитали, о томе, зашто једну воле, шта им се у књизи највише допада и цртају главне личности онако, како су их они схватили. Затим пишу о занимљивим догађајима у школи и на улици, о лепотама Београда, о соколима, о планинарима, трезвењацима и о селима дечје читаонице.

Зидне новине заведене су у великом броју дечјих библиотека на страни и показале су изванредан успех, а код нас су ово прве дечје зидне новине у Југославији.

Државна народна школа „Цар Урош“ на источном Врчару, у Београду, одржала је врло интересантну изложбу радова малих основаца. Ова је изложба пружила једну новину у духу савремених педагошких принципа радне и скупне наставе. Док су све досадашње изложбе ђачких радова биле

већим делом изражај: ручног рада, цртања и писања, дотле се овде отишло много даље. Ова нам је изложба дала слику свих наставних дисциплина, свих наставних предмета који се у школи обрађују. Дете нам говори о свима облицима школске делатности у виду врло успешних конкретних изражаја.

Ова дивна, племенита утакмица малих основаца да у радовима својим пруже што интимнији изражај своје душе најбољи је доказ шта треба радити и како васпитавати омладину, те да она обезбеди будућност своје отаџбине.

У овој истој основној школи рађено је са организовањем и скупљањем малих улога у виду ђачке штедње више од десет година. Управа школе је посветила овом послу нарочиту пажњу. Наставници су ревностно прикупљали од малих штедиша 0.50 до два динара дневно и тако честим понављањем и систематским радом унесено је овим путем у Поштанску штедионицу равно 530.508 динара за 11 година.

У једној књизи „Питање ђачке самоуправе, њен значај и начин спровођења“ од Благоја Стефановића, учитеља у Београду, изнето је како школа може помоћи изграђивању дечјег самосталног критичког духа. Он предложи напуштање мртве, наметнуте тишине у учионицама отстрањивањем ђачке покорности и давањем извесних права за испољавање ученикове личности. Једном речи, место диктатуре у школи, ова књига предлаже демократију.

Сама деца у својим разредима (ипак, ово се тиче тек трећег и четвртог разреда основне школе) оснивају своје самоуправе, што значи да ученици сами управљају у своме разреду. Они се сами брину о том да се добро владају у школи, у дворишту и на улици, а поред тога да се у школи одржава добар ред и чистоћа. Да би то постигла, деца бирају међу собом надгледнике чистоће улице, дворишта и игара, (четири разна ђака, а некада и више) а поред тога суд који ће судити ђачке погрешке.

Оваквих ђачких самоуправа има већ по нашим школама. И то не могла у Београду и Загребу, него чак и по селима. Тако, на пример, у селу Сремци, крај Београда постоји ђачка самоуправа у четвртог разреда основне школе.

Ето три примера напреднога и модернога учињена и васпитања ученика у нашим основним школама и у дечјим читаоницама.

Господо народни посланици, досадашњи начин надзора рада у средњим школама није задовољавао захтеве Министарства просвете. Године 1937 постављени су 12 инструктивних инспектора за радне групе предмета, који се уче у средњим школама. Они ће у току целе школске године вршити надзор над радом наставника своје струке, давати им потребна методска упутства за рад и на тај начин Министарство просвете најдаље за три године имаће тачан и сигуран преглед целокупне наставе у свима средњим школама.

Треба провести стручнију наставу у средњим школама, строжију контролу и завести једном једнообразност наставе у целој земљи те да се поједини предмети збиља и обрађују у смислу издајних упутстава. Наставни програм средњих школа треба да предвиђа само оне битне, оне главне елементе који чине данашњу човечанску културу.

Треба тражити максимум рада и од наставника и од ученика.

Потребно је што пре поднети Народној скупштини предлоге за измену и допуну Закона о средњим и учитељским школама. Питању многобројних женских наставника у средњим школама треба посветити нарочиту пажњу као и питању о прекомерном приливу женских ђака у Учитељску школу. У привредним приликама и њиховом развоју после рата, треба тражити порекло претрпаности наших школа, а са тога становишта треба размотрити изгледе на њену будућност. У питању је целокупна друштвена и привредна структура нашега народа.

Средња школа је као и све друге школе динамичка сила, код које се увек поставља питање реформе наставног плана и програма како би могла одговорити својим циљевима у даним моментима. Шта је са Законом о педагошким институтима при нашим универзитетима? Материјалне награде наставника средњих школа треба што пре довести у склад са данашњим приликама.

Потребно је да наставник готов дође у школу са дубоким уверењем да има задатак да целог живота даје од себе. А држава која га спрема за то, мора имати у виду да га добро спреми да има шта да даје ученицима, јер наставник мора да буде скроман пионир науке и васпитач омладине.

Да би наставник могао да примени сву своју spremу и да искористи сву своју енергију у настави, треба да наиђе на разумевање код директора. Опште је позната чињеница да добре резултате дају оне средње школе, којима су на челу добри директори. Директор треба да буде душа школе и прави њен диригент.

Много заузети чисто политичком проблематиком од уједињења, ми смо једва стизали да бринемо и друге бриге. Социјална и културна питања нашег прелазног друштва, тако многобројна и компликована, у нас су се сматрала питањима споредног значаја, управо нечим на шта се имало времена да мисли и доцније. У склопу тих питања било је и наше школско питање. Вазда у присенку и одлагању, оно никада није успело да се прометне у први ред нашег интересовања. Увек некуда затврено, као област у којој смо се увек задовољавали минимумом, наше школство је и данас такво да имамо пуно разлога да њиме будемо незадовољни.

Оно јест, за ово 20 година много је учињено. Подигнуте су многе школе, изједначено је школско законодавство. Увелена је једнообразна администрација. Неки спољни ред ствари ушао је у наше школство и ту се одржава.

Ту су и јединствени наставни планови и програми, неспоразуми и сукоби око уџбеника укључени су, у тој области хиљаде родитеља не доживљују потресе као пре неколико година, али опет, крај свега тога ми не можемо да говоримо о унутарњем делу ствари, а најмање о таквом који би нас могао задовољити.

Иако се данас ради по једном истом програму у свима средњим школама у Југославији, ипак се не ради сасвим једнако и сасвим исто, јер унутарњи живот наших средњих школа није уједначен нити уобличен према једном идеалу.

Заједнички унутарњи ред ствари тешко се ло-сад и могао стварати, јер, ма да је у школи постојало формално јединство прописа, различите школске традиције, разнолики уџбеници и низ

других фактора и даље су одржавали духовно и методско шаренило у нашим средњим школама. Та морална разбијеност наше средње наставе и њезина методска неуједначеност тражили су већ одавно одговорну интервенцију, мере које би довеле нашу школу и до унутарњег јединства.

У недавно објављеној збирци „Програма и методских упутстава за рад у средњој школи“ коју је издало Министарство просвете у издању Државне штампарије у Београду, треба пре свега видети покушај највише просветне власти да положи, с једне стране основе нашем васпитном систему, а, с друге стране, да обележи методе наставног рада за све предмете који се предају у средњој школи, осим веронаука.

Саграђена у тој намери да оцрта идеолошки оквир у ком ће се кретати средњешколско васпитање и настава, као и да обележи путеве настави, збирка „Програма и методских упутстава за рад у средњој школи“ претставља новину у нашој средњој школи и нашој педагошкој литератури. У том вољуји наставе и васпитања сваки наш наставник треба да нађе за свој васпитни и наставни рад низ савета, потицаја и одредаба. Тежећи за уједначењем унутарњег живота, овај приручник жели да се то изједначење изврши на висини једне идеологије и једне методологије.

И баш стога што јој је намењена тако крупна и деликатна улога у животу наше средње школе, требало је ову збирку створити уз сарадњу широког реда наших стручњака. Место тога ова нормативна збирка упутстава настала је мимо сарадње југословенских професора. Биле су потребне и конференције позваних и расправе у стручној штампи и дискусије на стручним састанцима.

Објављиваним резултатима и свестраном јавном критиком треба припремати сутрашње поправљено и допуњено издање толико потребног приручника „Програми и методска упутства за рад у средњој школи“. Тим би се он од, у многом, личног дела уздигао, уз сарадњу наставника практичара, до првог државног кодекса нашег средњешколског васпитања и наставе.

Мило нам је чути из експозеа Министра г. Магарашевића да сада у свим гимназијама имамо само квалификоване наставнике. Остаје још да се средња школа и материјално опреми.

После свестраног и дубоког испитивања треба приступити начелном и правилном решењу питања размештаја средњих школа по бановинама.

Пре светског рата у гимназије су код нас ишла изузетно даровита деца из основне школе по специјалној препоруци учитеља. После рата настала је велика навала деце у наше гимназије, од којих сва нису ни била способна за гимназију.

Шта могу да учине добро и систематски организоване школе можемо најбоље видети код северних европских народа, који су у времену мањем од једног века невероватан напредак и успех постигли у свима гранама културнога, економскога и социјалнога живота.

Ништа нам не вреде природна богатства у Југославији, ако ускоро не створимо ваљан, школован и стручно спреман подмладак. Социјални и привредни проблеми садашњице захтевају не само идеализам, него много стручне спреме и способности.

Данашња наша омладина није задовољна само националним проблемима, и ако су они на првом месту, ипак нису они једини. Поред националних

осећаја видимо код наше средњошколске омладине и други социјални идеал, који тражи остварење.

Наша омладина, рођена и одгајена у тешком ратном времену, школује се у ненормалним приликама. Сва настојања око увођења нових и модернијих начина предавања, остаће само лепе жеље и неизводљиве тежње добронамерних наших просветитеља, све дотле док се хигијенски услови не побољшају и број ученика по разредима не смањи у нашим школама.

Штедња на просвети успорава и отежава просвећивање и више штете наноси целом културном напретку народа, него што дају моментано користи уштеђене суме новаца.

Зар је наша омладина крива што је своје детињство тешко провела? Што јој се у раној младости туга у душу уселила? Зар је наша омладина крива што се школовала под најгорим условима? Што смо јој убили полет, замарајући је у нехигијенским школским просторијама у најлепшим годинама? Зар је наша омладина крива што није наилазила често на разумевање ни код својих родитеља? Што ти исти родитељи нису умели да јој пруже потребно основно васпитање, јер га ни они сами много пута нису имали? Зар је омладина крива што се просветност и тежња неог духа уздигла много више од економских и културних прилика њене породице и средине у којој живи? Зар је она крива ако у души тежи за вишим, лепшим, моралнијим животом, а око себе гледа незадовољство, неправду, неморал и нискост?

У колизији свих тих моралних, културних, интелектуалних и социјалних утицаја, наша омладина, без одређеног свог идеала, батрља се сама као да ју је Бог казнио, а старији напустили.

Заузети многим другим бригаама, нисмо довољно пажње поклањали образовању наше омладине и стога велики део одговорности и кривице ако она није на свом месту лежи и на нама старијама. Разлика је што се тиче наше омладине у томе, што смо ми наше уједињење проживљавали, а данашња омладина рађа се и живи у уједињеној Југославији. Наша омладина стреми путевима који се прилично разликују од онога што је наш идеал, а то је југословенска национална идеологија. Ми се питамо откуда то долази: да наше млађе генерације мисле сасвим другачије него ми. То долази отуда што се преводима стране екстремне литературе мучки и иза наших леђа отима наша средњошколска и високошколска омладина.

Само истрајним, координираним и планским радом може се створити једна добра просветна и културна политика у оквиру једне идеологије, с којом ће се успети да се у једном процесу створе нове генерације новог духа и менталитета, да се формира национална култура и израде националне науке у потпуности.

Проблем наше интелигенције није у количини већ у њезиној каквоћи. Треба нашу омладину научити на озбиљан, неуморан, систематски рад.

Ми треба реформом средње школе и универзитета да створимо услове под којим ће наши питомци моћи ступити у утакмицу са образованим народима, другим речима, да створимо темељ за сталан и трајан културан развој.

Реформе у школама морају се изводити постепено и за њих је већином потребна претходна припрема. Најуспешније су оне реформе, код којих се опажа велики развитак, када се садашње стање

пореди с пређашњим од пре више година, а из године у годину разлика се једва примећивала, пошто су реформе извођене постепено и готово неприметно.

Добра школа треба да има добар национално свестан и довољно стручан и педагошки спреман наставнички кадар. Добра школа треба да има добро разрађен наставни план и програм који одговара савременим и педагошким начелима, потребама државног и народног живота, здравој државној и националној политици и који би остварио циљеве који су постављени у школи.

Наставни планови и програми за народне, грађанске, средње, средње стручне школе су уопште претрпани и предместима и градивом. Апсолутно је потребно ревидирати их и оставити само битне предмете и у оном обиму како би их ученици стварно могли схватити, проживети и удубити се у њих и збиља осећати их у своме животу. Само тако ће се избећи велики вербализам по нашим школама.

Разне школске свечаности се гомилају и прете да се претворе у чист формализам. Школске свечаности треба да буду праве духовне свечаности на којима ће учествовати свом душом и свим интересом ученици и са којих ће понети трајне и лепе моралне утиске. Школске свечаности, прославе разних знаменитих дана треба да буду у већим размацима и када је збиља стварна потреба за њима.

Од досадашњег система школовања у Југославији наш народ у широким слојевима је имао врло мало користи. Место интензивног и систематског рада на истинском просвећивању најширих народних слојева по угледу на Данце, на њиховом културном и привредном препорођају, радило се код нас прво на просвећивању једног дела изабраних, затим је дошла хиперпродукција бирократског кадра: појачање пореских терета, стварање нових чиновничких места и све већи пораст персоналних излатака у буџету.

Ученик наше средње школе на првом месту треба добро да познаје свој матерњи језик, литературу и историју: да разуме спољни свет око себе кроз битне основе филозофске пропелевтике. Поред тога треба да има продуктиван и практичан дух формиран кроз политичку економију и реалне студије.

Укратко, наше школе морају бити нешто више од обичних кућа за своварно изучавање. Оне морају гајити децу, своје ученике, да умедну пенити и уживати у многим благодетима, које могу бити или треба да буду извор занимања и среће без икакве разлике и високим и ниским, и богатим и сиромашним.

Прелаз и акомодација из старе патријархалне оријенталне херојске ритмике, у модерну уједначену ритмику рада, то је наше основно питање, које треба што пре решавати преко школе и литературе.

Југословени приказују већу импулзивност, јачу моментану интезивност него западни народи, али зато и мању истрајност. Има народа који су далеко слабије природно обдарени од Југословена, па ипак ти народи радом постижу далеко веће успехе. У чему је тајна? У томе, што западњак уме да економише своје радне и стваралачке силе.

Напор и одмор у њега је свесно и рационално ритмизован. Способности, (на које ми Југословени волимо тако радо да се позивамо) саме по себи нису довољне. Тек применом праве методе и технике постизава се максимум успеха.

Омладину треба отворено и поштено упознати са свима политичким системима и струјама, како у прошлости, тако и у садашњости. То је потребно како би се омладина о свему тачно упознала и како не би лутала у необавештености. Омладина мора већ у средњој школи да дође до убеђења, да је политичка дужност скопчана са огромном моралном и социјалном одговорношћу и тешким радом. Политичка дужност не сме нипошто да буде средство, како би појединац дошао до положаја и власти и тиме евентуално и до богатства. Наша средњешколска омладина треба отворено, искрено и поштено себе да изграђује у хармоничног, уравнотеженог човека, у модерног човека, који је синтеза срца и разума, који је добар Југословен и добар човек.

Слободан, просвећен, свестан, радан, конструктиван и дубоко моралан човек, то је онај што га југословенски народ очекује и тражи.

Ми имамо сада огледних основних школа у Југославији, али још немамо огледних средњих школа, ма да цео наш школски систем тежи да се прилагоди принципима радне или активне школе. Пренатрпаност ученика у разредима, огроман годишњи програм за премали број школских радних дана и часова, не дају да наше средње школе буду заиста школе рада. Док се горња зла не уклоне из средње школе, дотле је све узалуд. Средњошколски професори целог света теже, да од школе створе оно, што се од њих тражи — да буде „школа живота“.

Напори југословенских професора су тешки и велики. Позив њихов је узвишен, а награда за напоран рад и признање за њихов одговоран позив мали су и незнатни.

Данас се друштво у Југославији ни мало не стара о високо обдареној деци, која ће највише користити заједници. Бесплатно школовање све даровите деце био би први практички задатак, који свака заједница може лако да изведе. Али то још није довољно. Ко ће однеговати сиромашну даровиту децу пре него што она стигну до школског узраста? Друштво би требало да буде старалац те деце. Друштвена заједница треба да обезбеди школовање бистре и даровите деце сиромашних родитеља. Свако бистро дете, нарочито свако високо обдарено дете, претставља скупочено благо целе друштвене заједнице, целог народа. Друштво у свом сопственом интересу треба да помаже подизање такве деце. Данас није тешко одредити с приближном тачношћу још у другој или трећој години по рођењу да ли ће дете бити бистро или не. За сиромаша није довољно да му неко бесплатно школује децу. Ко ће хранити и одевати ту децу, ко ће им створити све остале услове повољног развоја?

Некада је у Србији у средњим школама постојао систем благодетељања. То ђачко благодетељање добијала су само бистра и обдарена деца и оно је износило колико и плата учитеља почетника. Многе сиромашне породице су на тај начин не само од-

школовале своју обдарену децу, већ су тако и себе исхраниле.

Треба много заједничког рада школе и дома. „Заједницу дома и школе“ треба спроводити у живот законским путем, а не да стоји до воље директора гимназије хоће ли та заједница дома и школе радити или не. Интимна сарадња дома и школе је прека потреба.

Господо народни посланици, прелазим на Универзитете. Питање студирања наше омладине у иностранству и статистика студената на страни по местима и по струкама, је питање коме треба посветити нарочиту пажњу. Ја га овде само кратко нотирам, јер немам времена да о њему опширније говорим. Питање стипендиста у нашој земљи и на страни на основу реципроцитета, одржавање културних веза са другим државама, питања су о којима такође треба повести нарочитог рачуна. Шта је са уредбама о философским, пољопривредно-шумарским и правним факултетима? Шта је са општом уредбом Универзитета? А шта је са реорганизацијом свих уметничких школа у целој држави?

Посматрајући наше Универзитете, можемо се запитати: да ли је ово све потребно, да није сувишно, или је још мало, или је, може бити, баш оно што нам треба. Апсолутна цифра државног буџета за Универзитете није рационално подељена како у односу личних према материјалним потребама, тако и у односу једног према другом факултету, заводу, институту или семинару.

Неминовно се намеће питање реорганизације наших универзитета, ако желимо, да се они уткају у општи народни живот: ако мислимо да обезбедимо својој земљи успешну утакмицу на политичком, економском и културном просветном пољу са осталим културним народима света.

Шта је са предлогом Закона о изменама и допунама Закона о универзитетима?

Питање несвршених ђака Универзитета и питање материјалних прилика сиромашних студената, требало би једном детаљно и систематски испитати.

Један образован народ мора увек имати извештај континент људи, који ће моћи ићи до извора културе и науке и одржавати и јачати непосредне везе између нових и старих научних средишта. Бег тога се ни један народ неће моћи назвати истински образованим.

Без сваке је сумње у интересу просветнога напретка да професоре и учитеље треба дизати и морално и материјално, а нарочито морално да би као васпитачи и наставници најбоље могли одговорити својим дужностима. С једне стране треба их за школу везати, а с друге стране стварати погодбе под којим ту везаност неће осећати као терет. Те погодбе нису само добро материјално стање, оне су пре свега у искреном уживању у свом позиву, који се јавља када осећају да су потпуно спремљени за свој рад, кад виде и да је све припремљено да могу са успехом радити и пратити резултате свога рада. Када су уверени да о томе раду неко води рачуна и да га са љубављу посматра и помаже и онда кад они то непосредно и не примећују.

Сваки професор и учитељ мора своју науку својим животом показивати. Он мора живети тако да приказује што више може остварење онога чему учи.

Незадовољство собом први је услов и најбољи потстицај за лично усавршавање. Њиме стварамо што желимо од себе да створимо и само кроза њ,

долазимо до унутрашњег мира и до највишега задовољства када постигнемо оно што смо сами себи поставили и за чим смо тежили.

Од правога професора и учитеља не тражи се да само казује што је научно, ни да ради само оно што су му други показали, него да из свега што је размишљао, прочувствовао и хтео, створи себи свесно или несвесно један идеалан живот који ће одређивати његов реалан живот. Ту науку, тај идеал мора професор и учитељ сам себи створити или сам за себе наћи.

У будуће треба постављати за супленте само она лица, која су поред редовног наставног предмета слушала курс са обавезним полагањем испита из психологије, логике, дидактике и методике.

Најбољи психолошки рецепт и најбоља стручна знања у рукама човека без осећаја дужности, без савесности, без одлучности, без вере у себе и свој позив не значе готово ништа. Деца не поклањају поверење човеку који собом не претставља једну оличену дужност.

Могу најбољи програми да буду, могу најбољи инструктивни инспектори да обилазе гимназије, али не заборавимо да наставник гимназије долази са Универзитета.

Потребно је апсолутно обезбедити објективно одабирање људи према стручним квалификацијама за наставничке дужности на Универзитету.

Подела група на филозофском факултету сада управо онемогућава добру спрему студената већином будућих наставника средњих школа. Студенти цело радно време преко дана морају да утроше само на похађање предавања. Наша универзитетска настава највећим делом је чисто теоријске и вербалне природе, на основу предавања и из књига.

И збиља потребно је што пре на Универзитету повратити ону стару духовност, а сваку „течевинску активност“ угушити немилосрдно. Ако наставници на Универзитету нису довољно награђени, онда им треба повисити награде, али зато тражити да се само посвете школи, науци и омладини. Нема оног старог поштовања и уважавања према Универзитету и његовим професорима.

Неопходно је потребна коренита реформа наших универзитета, како би се створили предуслови за оздрављење психичког, душевног и моралног стања у нашој академској омладини.

Тек када се рашчисте нездраве појаве у наставничком телу на Универзитету, моћи ће се наставничко тело својски посветити наставној и васпитној улози према академској омладини.

Реформа универзитета је неизбежна у интересу читаве наше културне и моралне атмосфере, и ради правилнога функционисања самих универзитета. Треба реформу Универзитета извести на тај начин што ће се сви факултети осим филозофског, правног и медицинског, издвојити као високе школе у рангу Универзитета. Треба спровести једнообразност на сва три универзитета у Београду, Загребу и Љубљани.

Гломазност универзитетског професорског већа, несразмеран број редовних и ванредних професора према броју доцената, нарочито упадају у очи. Не захтева сваки предмет редовног или ванредног професора. Ми имамо пуно предмета на Универзи-

тету за које би у другом свету били само хонорарни наставници.

Увек треба поћи објективно од потреба саме наставе. Треба извршити систематизацију катедри. (Ограничавање катедри или наставничких места). Треба предвидети основне предмете и ограничити њихов број, тако да може један студент који почне своје студије у Београду да их продужи у Загребу и Љубљани под истим условима.

Према универзитетској омладини због њене бујности и због њеног темперамента треба имати више толеранције него што се до сада имало. Томе питању академске омладине треба посветити више пажње него што се код нас чини. Треба предузимати више националне и васпитне, него ли полицијске мере.

Акутни проблем незапослености дипломираних студената Универзитета треба генерално и методички претрести. Он се мора решавати у етапама. Не може се решити једном мером него читавим низом мера. Извесне струке имају велики број свршених стручних кандидата док се код других осећа оскудица.

Потребно би било основати у бановинским местима биро за оријентацију младих људи ради позива. Ови би бирои били од врло великих користи нарочито у нашој земљи, где изгледа да имамо несразмерно већи број академски образованих младих људи, него људи који су свршили школе које одговарају економској и социјалној структури наше земље. (Јосип Цветић: У Загребу има такав биро!) На жалост, на нашим универзитетима готово се и не води рачуна о младим људима из унутрашњости који долазе да студирају. Нико се још није заинтересовао да види како ти млади људи живе, нарочито они сиромашни који немају ни најнужнијих потреба. Професор др. Иван Баја је једини учинио покушаја, али то није довољно. Између професора и студената не постоји никакав контакт, сем што слушају предавања и учествују на семинарима. Студенти су остављени сами себи. Нико не води социјалну бригу о студентима који се често пута прихватају и најтежих послова само да би одржали своју егзистенцију.

Читам у новинама да се „Удружење универзитетских наставника“ у Београду, на својој редовној годишњој скупштини у месецу децембру 1937 године, нарочито позабавило питањем наших студената и претресало је могућности како би се сиромашним студентима омогућно што бољи и угоднији живот, што лакше и удобније школовање.

Да би се то постигло образован је под окриљем горњег удружења један нарочити одбор који ће се бавити најактуелнијим питањима: враћање старог угледа, уважавање и поштовање универзитета и његових наставника и побољшање услова за живот и рад наших студената.

Вера у сваки ауторитет је данас пољуљана и потребно је да се врати. Реформом универзитета та ће се вера у ауторитет почети враћати.

Треба подвући један напредак на нашем универзитету у Београду, који је постигнут отварањем „Дебатног клуба студентског правничког друштва“.

Рад „Дебатног клуба студентског правничког друштва“ подељен је на четири секције, за јавно право, за приватно право, за економију и социо-

логију и за општа питања. У овим секцијама студенти ће слободно расправљати сва питања која их интересују, уз сарадњу и уз помоћ професора Универзитета и осталих наших стручњака за правна и друштвена питања, те би на тај начин своје студије по библиотекама и учионицама корисно допунили овом слободном дискусијом.

Рад у овоме клубу разликује се од рада у семинару по томе што ће дискусија бити важија од реферисања и по томе што ће студенти према своме интересовању моћи слободно да бирају теме и литературу, којом ће се служити, као и различитим односом између професора и студената.

Јер, док у семинарима студенти раде за то, да би олакшали себи полагање испита, догле ће у дебатном клубу њихов рад бити управљен само стручном и опште културном образовању, без обзира на наставни програм истих. Не само дискусијом, већ и другим начинима, студенти намеравају да у оквиру Дебатног клуба употпуне своје образовање на пр. екскурзијама и испитивањем на терену.

Господо народни посланици, дошла ми је до руку статистика о броју наших средњих и учитељских школа и броју ученика у њима из 1935 године која је изашла у „Гласнику Југословенског професорског друштва” и желим овде да изнесем извесне податке.

Укупан број ученика у четири виша разреда гимназије јесте 17.488. Од тога броја на приватне гимназије долази 851 и самоуправне 468. Врбаска бановина у том погледу најгоре стоји. Она има свега 288 ученика у вишим разредима. За њом долази Моравска и Вардарска бановина, док Зетска бановина долази на пето место по броју ученика виших разреда. На првом месту је Савска, а за њом долази Дравска бановина.

Општи преглед по бановинама је следећи: Вардарска има укупно средњошколаца у четири виша разреда 983 (од тога броја 51 у самоуправним), Врбаска 288, Дравска 2.627 (153 у самоуправним и 114 у приватним). Дринска 1.652 (263 у приватним), Дунавска 2.396, Зетска 1.388 (234 у самоуправним и 61 у приватним). Приморска 1.055 (136 у приватним) и Савска 4.431 (277 у приватним).

Из тих бројева може много што шта да се прочита. Тако нпр. да Савска бановина има петнаест и по пута више ученика у вишим разредима него Врбаска, шест пута више него Моравска, скоро пет пута више него Вардарска, више него четири пута од Приморске, три и по пута више него Зетска и тако даље.

Савска бановина спрема за највише државно чиновништво 1000 кандидата више него заједно Вардарска, Моравска и Дринска бановина.

Сви ти ученици виших разреда средњих школа спремају се обично за универзитете и друге више школе. Наиме да заузму највише чиновничке положаје код нас, да воде Југославију.

За годину 1935—1938 даће Савска, Дравска и Приморска бановина 8.102 матураната, а све остале бановине укупно 7.450, иако су остале бановине далеко веће од њих и по простору и по броју становника.

Савска бановина има највећи број ученика у вишим разредима 4.431. Она ће за 1935—1938 годину дати према том 4.431 кандидата на највише

државне положаје, док ће Вардарска, Моравска и Дринска заједно дати свега 2.378, дакле за 1.053 мање него Савска. Сама Савска бановина даће само 15 кандидата мање него заједно Вардарска, Врбаска, Моравска, Приморска и Зетска.

Дравска бановина има око 1.000.000 становника док Вардарска, Моравска и Врбаска имају преко четири милиона становника. Али ће Дравска зато за 1935—1938 дати 658 кандидата више него ове три бановине заједно. Зетска бановина даће скоро два пута више кандидата од Моравске, иако је ова три пута већа од ње по броју становника.

Загреб има више средњошколаца од Београда, а Љубљана иако три пута мања, има их скоро као Београд. Београд има ученика у вишим разредима 1.522, Загреб 2.049, а Љубљана 1.436, Београд са Земуном и Панчевом има 1.936.

Сваки трећи виши гимназијалац у нашој гимназији школује се у Београду, Загребу или Љубљани.

Наш је народ, истина, свеж и млад, здрав и снажан, сиров и неискварен, са добрим инстинктима и способан за утакмицу, али је он још недовољно израђен и није уједначен. Он још није нашао свој прави пут. Још је код нас све у врењу и превирању, још није све прилагођено новим приликама, а готово још ништа није сталожено и сређено.

Данас је више него икада потребно да се приберу и припију једно уз друго сви поштени, способни, енергични људи, да се окупе све конструктивне снаге, које су растурене по целој земљи. Дани су озбиљни и судбоносни. Тешки и компликовани проблеми, који постоје код нас свуда и на све стране, треба да занимају све грађане и сви треба да учествују у раду на томе, да се они повољно реше. Ми сви редом треба да сматрамо државу за своју кућу, а цео народ за породицу.

Велики рат је захватио врло дубоко све наше народне слојеве и, у њима, духове, душе, разум. Поремећена су сва ранија лежишта. Измењани су неки од токова. Удар је био снажан. Он се још не престано осећа. Бранко Лазаревић у своме чланку „Наше послање” који је изишао у „Политици” између осталог изнео је и ове мисли.

„У Југославији су у животу и на раду три поколења: предратно, ратно и послератно. Та три поколења носе доста међусобно различита схватања, по свима питањима живота. Та три поколења у акцији су и сва три хоће да се чују и знају. Прво прератно, то је оно од педест и пет па на више; друго, ратно, од тридесет пет па на више; и треће послератно од тридесет и пет па на ниже. Прво поколење је уобличавало своје схватање под либерализмом, радикализмом, парламентаризмом, нагодбама и т. д., рачунајући их све од врха Триглава до у котлину Охрида.

Друго ратно поколење, усред формације упало је у пукове, под заставу, у ратни хаос, у живот опасности, и у колико је изнело главу, данас је у пуноме напону и стварању. Његова схватања су створена у главном с народом у рату. Тврди су, одлучни, за ауторитет и дисциплину. Добили су жестоку формацију по рововима. Иако не колико у Италији, Немачкој, Пољској и Чехословачкој, донекле ово ратно поколење је основа нашег владања и политике. Најзад, треће, поратно поколење. Оно има једну важну одлику. Оно је са-

зреvalo и sazreva у Југославији. Насупрот старијим поколењима ово поколење има стварно могућности да носи довољан број ознака југословенске формације. Али има и тај минус да је рођено и sazреvalo и sazreva у једно доба пуно превирања, поремећености. Главно је онај плус: да се тај појас развијао у југословенској држави. Док је прератно поколење имало, донекле, Југославију као мисао, друго ратно као идеологију и акцију, треће послератно поколење то, Југославију има скоро од свог почетка, као стварност. Први појас је ушао у заједницу као Србин, Хрват и Словенац, други појас је ушао, идејно, као борац за Југословенство, трећи појас се ту родио или sazревао. Код првих и донекле, других, може бити разговора, расправа и свађа о држави. Код трећих је то много мање и понекад, повод дају баш прва два појаса. У том поратном поколењу се више виде левица и десница, радикализам и национализам, него ли племенско-верске разлике. Још више него и то, у њему се види „борба за живот“, материјалне бриге. Оно се у спољној утакмици, са прва два поколења, тешко може да смести, да дође до места у заједници у којој све стреми чиновништву, јер других активности мало има.

Сва су поколења заповедно позвана, а не само једно, да одрже тековину. Борбе и сукоби се морају да подреде заједници. Заједница се пак мора да побрине да упосли, без разлике на поколења, племена и вере, све ствари и стваралачке снаге на терену. Ми не преживљавамо ништа ново. Наши процеси су исти као што су били они у Италији, Немачкој, Америци...

Прави стваралачки покрети најбоље стварају кад су у покрету и раду све вредности свих поколења која живе на једном терену. И не само оних који живе него, у смислу тих вредности, и оних који су за собом оставили схватање и вредности.

Тешкоће је пуно, препрека је огромно, разни ветрови се бију, струје укрштају, разне матице сукобљавају, разни матичњаци зује... али петнаест милиона тако сложених нервних система раде, руше, зидају, уносе, избацују, чисте, сносе. И пруге нашег националног живота полако се постављају и поставиће се с краја на крај наше Југославије од Триглава до Охрида, од Јадранског мора до Тимока.

Нисмо ми на слепом или споредном колосеку светског духа, него, напротив, на једном од најглавнијих. Ми смо, Југословени, у једном од средњих светског бивања и дешавања.

После тешког расуђивања, разједињавања и тровања у заједничким смо границама непуне две деценије. То је једва редован почетак превирања. Сокови су снажни изнутра и струјања исконска и свељудска, али је пуно тешких наследстава и разноврсних навлака.

У предратној Србији наш средњошколски професор примао је плату која му је омогућавала, истина скроман, али толико безбедан и удобан живот да се могао посвећивати и свом стручном усавршавању. Из тога времена остао је низ знатних имена из нашег професорског стајежа. Тада су и они који су се после уздизали на врхунце научничке славе пролазили као супленти кроз гимназије и пр. др. Цвијић, др. Михајло Петровић и други. Тада је Универзитет могао бирати своје наставнике из гимназије кад они научно најактивнији и културно највише уздигнути покажу да су

њихове способности дорасле универзитетском раду. Ипак, остајало је и на претек оних који су остали за гимназиском катедром, ма да су заслуживали универзитетску.

Пракса издвајања бољих ђака из клупе и њиховог довођења за асистента после дипломског испита била је ређа и то је карактеристично колико за критеријум прератног универзитетског наставника у избору свога помоћника и, евентуалног наследника, толико и за ђачки материјал, од кога се тражило више доказа о могућностима за научни рад, но што су успеси на семинарима. Али треба још једном поновити и додати: такав систем су омогућавале и условљавале тадашње прилике, јер се млад човек одавао научном раду са обезбеђеном државном платом која је задовољавала његове најпрешније потребе.

У свега 20% случајева, није претерано рећи, данас студент ради са извесним научним амбицијама, док у свих 80% случајева ради просто зато да научи један занат који ће га хранити хлебом.

Тако данас ствари стоје не зато што омладина нема у истини научних амбиција, већ зато што је у већини, силом прилика, нагната да „идеал“ замени практичношћу. Јер научни рад тражи потпуно предавање послу, значи обезбеђене услове за живот, а до њих је данас тешко доћи огромној већини и за време студија и после, када се добије служба.

Данашњи млад професор је принуђен да води борбу за хлеб и она му односи и оно доколица што му је оставља служба.

Научни рад је постао привилегија оних који имају ванредне приходе, док сви остали имају да недовољност државне плате накнаде тешким радом ван школе ако желе да колико толико, одрже у животу своја културна интересовања. Али се и до споредне зараде тешко долази.

На филозофски факултет мушкарци долазе у све мањем броју и све више расте број оних који са дипломом овога факултета не иду у просветну струку.

Ми видимо у гимназијама све више и више наставника који су раскрстили са научним амбицијама и свели своју функцију на отаљавање дужности. А за то су у 90% случајева они најмање криви.

Ипак то не значи да и данас не седе за гимназиском катедром наставници врло широког образовања, изузетне стручне спреме и великога дара, који би сасвим оправдано могли да добијају и места на универзитету.

Господо народни посланици, запазило се да досад није било довољно пажње и свестране помоћи за подизање, одржавање и развој наших јавних библиотека. Ми налазимо за то разлога, јер су на дневном реду била многобројна и крупна државна и друштвена питања. Али налазимо да је крајње време да се правилније схвати значај и улога наших библиотека и да им се посвети више пажње. Данас се културни ниво једне земље цени по броју библиотека, књига и читалаца.

Познато је свима каквих све библиотека има у иностранству и каква је њихова благотворна улога за општу просвету, за развој наука и за културни напредак.

Помињући ту чињеницу морамо пожелити да се и код нас много више уради у том правцу: да

се оснива што већи број библиотека не само по градовима већ нарочито по селима и да им се омогући пристојан живот и створе материјални услови за правилно развијање.

Једна од првих потреба јесу зграде за библиотеке. Наша народна библиотека у Београду, која је недавно доживела стоту годину од свога оснивања, још нема своју подесну зграду.

Друге потребе су материјална средства и кредити за библиотеке. Требало би имати много веће кредитне за набавку књига, часописа и других предмета. За сада у том погледу не стоји добро. Не могу се набавити све најважније књиге које претстављају последњу реч. Трећа потреба је што хитније доношење „Закона о свима јавним библиотекама“ који би одредио њихове типове, задатке, односе. У вези с тим неопходно је решити питање о обавезним примерцима, који се морају достављати библиотекама од стране издавача и писаца уредно и под условом да највеће државне библиотеке не морају куповином набављати домаће књиге и часописе.

Чехословачка има још од 1919 године „Закон о општинским библиотекама“.

Потребно је даље створити везе са свима домаћим и већим страним библиотекама, осигурати могућности о позајмљивању књига из целе земље и иностранства, вршити замену и колективном сарадњом омогућити научни и просветни рад не само у највећим градовима него и у мањим местима.

Потребно је изићи у сусрет библиотекарима у решавању питања њиховог положаја. Стручних библиотекара данас нема много, али их може бити и треба да их буде више. Ради посла коме се посвећују и ради напретка установе у којима служе, морало би се регулисати питање њиховог чиновничког положаја и не допуштати да заостају иза својих другова, који са истим квалификацијама, на другим положајима могу и брже и сигурније напредовати.

Најзад потребно је створити библиотекарски подмладак не само за државне него и за друге библиотеке као што су градске и сеоске. То би се дало постићи стручним курсевима, предавањима, радом у старим библиотекама. У вези с тим потребно је да библиотеке добију довољан број стручних чиновника. Ма како да се схвати библиотека, ипак је несумњиво да и библиотекарство претставља једну посебну струку.

Пада у очи велика претежност семинарских и факултетских библиотека у Југославији које одnose велике суме, служе малом броју професора и студената, док четири главне библиотеке добијају све заједно релативно малену суму, а служе не само огромном броју студената него и многим професорима. Овај спор иначе између библиотека и универзитета није само наш проблем. Међународни конгрес библиотекара у Риму 1929 године усвојио је декларацију (редиговали су је претставници Француске, Немачке, Америке и Швајцарске) која је такође нагласила ту велику подређеност библиотека универзитетима.

Потребно је што пре приступити изради „Југословенске библиографије“ у којој су Срби и Хрвати (Словенци не!) изостали за 70 година, и коју у иностранство све живље тражи од нас.

Потребно је ставити кредитне: да се што пре изради каталог научних и других чланака штампаних у часописима, новинама и другим повременим публикацијама; да се што пре предузме израда централног каталога јавних и стручних библиотека; како би се могао што пре покренути један стручни библиотекарски часопис.

Шта је до сада урађено да се у свима Министарствима издвоје она акта веома важна за културни, економски и социјални напредак Југославије и предаду на чување државним архивама?

Ако не може ускоро доћи нов „Закон о државним и другим архивама“ онда је неопходно потребно да Министарство просвете што пре предложи Министарском савету решење у овом правцу, јер како сам обавештен много драгоцене грађе архивске лежи по подрумима и таванима и пропада.

Надамо се да ће ускоро Народна скупштина имати могућности да се позабави новим пројектима „Закона о музејима“ и „Закона о чувању старина и пејзажа“. Јавне и универзитетске библиотеке, државне архиве и разни државни музеји су најбољи чувари и пионери наше националне културе. Они нас уздижу у нашој вери у саме себе, у веру која је неопходна и живи извор културнога истинскога напретка народа.

За чување и развијање наше националне културе апсолутно је потребно што пре наћи довољно кредита и створити материјалне услове за правилно развијање библиотека, државних архива и музеја. Наши национални архиви су ризница онога што је наш народ у својој мучној прошлости проживео.

Ратни музеј у Београдском граду треба проширити у „Музеј југословенског ослобођења и уједињења“. Поред већ прикупљеног и сређеног материјала, треба ту основати и уредити прегледну библиотеку свих штампаних или сликаних докумената у раду на ослобођењу и уједињењу Југословена.

У Скопљу треба архив и музеј својски помоћи да се изграде у интересу државних и националних идеја. Шта је до сада урађено на Цетињу с великом архивском грађом? И на Цетињу треба изградити архив.

Господ народни посланици, од свих акција на народном просвећивању најдубље трагове и најтрајније резултате показују домаћичке школе и течајеви. Оне су за сада једине просветне установе које су у непосредном додиру са одраслијом женском омладином на селу.

Шта је са Законом о учитељској домаћичкој школи и са Законом о домаћичким течајевима?

У ком је стадиуму питање Учитељске домаћичке школе у Прокупљу?

Шта мисли Министарство просвете предузети за просвећивање младежи која сврши основну четвороразредну школу па док не пође у војску?

Одељење за народно просвећивање не сме да се сведе само на административни рад и решавање чисто личних и приватних питања, него оно мора да врши свој прави задатак потстичући на рад, уливајући животворну снагу у све своје органе и пратећи целокупан рад на народном просвећивању у целој Југославији и на страни, а нарочито у суседним државама. Обраћајући поглавито пажњу на то да не заостајемо бар иза суседних држава.

Не сме се стати само на томе, да се само пи-сменост да, него се уједно морају сви учинити и учесницима свих оних добара што их писменост пружа.

Морају се, дакле, непрестано стварати и услови за даље образовање и опет свим оним сретствима што су се код других напредних народа показала као опробана и добра.

Просвећеност и то општа просвећеност, где нису само највиши редови спремни за свој позив, него где су и најнижи стекли извесно просечно образовање и тежњу за своје даље усавршавање, веома много показује да се подиже продукција у једној земљи, а с тим и њезино богатство. Богатство опет доприноси здрављу и срећи, смањује криминалитет и на тај начин подиже опште народно благостање.

Треба систематски употребљавати сва средства за даље образовање народа: подизање народних и соколских домова с читаоницама и књижицама за народ, покретне читаонице и књижице за мање сеоске општине, поучна предавања и уметничке претставе за најшире кругове, радио, филм, оснивање народних универзитета итд.

Соколство и задругарство су главни пионири народног просвећивања и њих Министарство просвете треба својски да помаже у њиховим акцијама.

Више пута је посведочена истина да су људи што образованији то и практичнији и бољи радници, а уједно и трезвенији и издржљивији.

У утакмици културних народа једино се могу они одржати чији су нижи редови телесно и духовно најспособнији били за рад.

Више пак по закони, расписи и наредбе помаже ту стварање услова, под којим ће сваки осетити потребу за образовањем, осетити користи од просвећености. Задовољство што га је на тај начин стекао биће му најјачи потстицај за даље образовање његово и његове околине. Да се ти услови створе задатак је у првом реду државних власти, а затим задругарства и соколства и појединаца којима је стало до социјалног напретка.

Требало би у већим селима завести облигатно по два зимска течаја узастопно две године по 3—5 месеци, јер деца кад заврше основну школу, не раде ништа, не уче, забораве скоро све и погину тако рећи неписмени.

Познато ми је да професор Турић који води течајеве на сељачком универзитету у Загребу, из тога материјала Сељачког универзитета изграђује за зимске сељачке школе потребну школску грађу, план и методу наставе. По његовом мишљењу и искуству моћи ће свако село да има своје зимске школе за младеж између 12—20 година, дакле у годинама када се развијају дух, социјална свест, снага и способност за рад.

Морално васпитање нашег народа, а у првом реду наше омладине, потребно је поставити на што јаче темеље држављанског васпитања. У том правцу треба да раде не само наше школе од основних па до високих школа, већ и све наше културно просветне организације широм целе земље.

Држављанство није само правнички појам већ је и етички и психолошки. Држављанин је само онај који се осећа у својој души чланом велике државне заједнице и жели да тој заједници увек служи и прима с вољом и срцем сва држављанска права и дужности, које му даје држављанство.

Задатак држављанског васпитања је да буде у држављанину осећаје за државни и заједнички живот, да у држављанину утврђује држављанске врлине, нарочито праведност и осећање одговорности за целину и појединца. Ми треба да служимо држави добровољно и срцем, а не због принудних сретстава заједнице.

У погледу држављанског васпитања код нас се није довољно учинило. Мало се радило систематски.

У Пољској и Чехословачкој законом је одређено да се држављанско васпитање за најшире народне слојеве спроводи преко нарочитих течајева, преко издавања нарочите литературе и преко народних књижица и читаоница. Национална свест се утврђује и шири. Само здрав и реалан национализам је користан и остварљив за све Југословене.

Треба настојати да Академија наука, научни и уметнички заводи, позоришта, научна друштва и удружења: просветна, културна, књижевна, уметничка, певачка, стручна и сталешка, са конгресима, састанцима, изложбама развијају свој рад у једном одређеном правцу и у оквиру југословенске идеологије која би уносила нов дух, полет и активност.

Трајни напредак у народном просвећивању можемо очекивати само тако ако буде све више племенитих људи и истинских радника, који ће радити са заносом и уверењем. Племенит човек је тајанствено средиште добра. Његов утицај је бескрајан јер његова дела не умиру.

Истинско народно просвећивање приватном иницијативом могу кренути људи као Грунтовић у Данској, као Дачић у Србији, а у најновије доба као инж. Никола Симић директор Ниже пољопривредне школе у Смедеревској Паланци и Душан Јовичић преко Удужења Левчана и Беличана у Београду.

Мора се бити апостол. Човек мора бити истински одушевљен и занесен својим мисионарством па ће и друге људе да понесе. Преко истинског народног просвећивања морамо народу дати нов полет, нове видике, нове речи, нове снаге. Нижа пољопривредна школа у Смедеревској Паланци организована је по примеру савремених данских пољопривредних школа. За наше прилике ова школа је права реткост. То је уистини нека врста сељачког универзитета, који походе замљорадници од 17—30 године.

Задовољство је посматрати сељака, који се од плуга одвојио да би у лабораторијуму испитивао разне биљке и сточне болести. То он, као прази хемичар, меша киселине, врши преглед млека и масла. Све то науче ови вредни људи за непуних пет месеци школовања.

Школа одржава петомесечне летње и зимске течајеве, на којима се сељаци савременим методама модерних западних школа васпитавају за напредне и рационалне пољопривреднике. То је ваљда једина школа код нас у којој су потпуно примењени сви принципи нове школе, школе рада. Теориска предавања су само допуна практичним и радним часовима.

За то делање ниже пољопривредне школе у Смедеревској Паланци и неуморном раду њеног одличног директора инж. Николе Симића има се приписати што данас у Јасеници постоје стотине потпуно препорођених сељачких газдинстава: модерна силоси, силојаме за смештај и конзервирање

сточне хране, стотине планских кућа и стаја за сток, десетине напредних земљорадничких задруга итд. А то је читав препород. То су темељи новог села, села рационалне економије, села будућности.

Многобројна завичајна удружења у Београду могла би се посветити народном просвећивању по угледу на „Удружење Левчана и Беличана“ које је за релативно кратко време постигло лепе и трајне успехе. Министарство просвете требало би на сваком кораку да помаже заиста успеле приватне иницијативе на народном просвећивању.

Господо народни посланици, у културно-просветном раду на народном просвећивању су најважнији чиниоци штампа, радио и филм.

Наша штампа врши успешно своју мисију. Она се усавршила. Она је на доброј висини у техничком, књижевном, уметничком, журналистичком погледу, само кад би било заступљено мање криминалистике, а више културних и других ствари.

У вези са питањем просвећивања наших најширих народних слојева потребно је поклонити што већу пажњу усавршавању наше радиофоније и стварању домаће филмске индустрије.

Филм је најопасније савремено оружје у међународној утакмици за национални престиж. Али ми у Југославији на то оружје слабо обраћамо пажњу. Преко филма се сеје страна култура и страни језик. Филм није луксуз. Него је то веома озбиљно питање коме треба посветити нарочиту пажњу.

„Правилник о филмовима“ што га је прописало Министарство просвете треба поштриати у толико да је сваки биоскоп у Југославији дужан да стално даје по један културни филм из Југославије, те да се на тај начин упознају разни крајеви наше земље, разни обичаји итд.

Ми смо готово једина европска земља у којој скоро ништа није учињено за стварање домаће филмске производње и у којој се филму не посвећује скоро никаква пажња.

Сем тога код нас се сви страни филмови приказују на страним језицима, јер није ништа учињено за стварање установе које би стране филмове синхронизовале на наш језик.

Иако врло млад проналазак, тек неколико деценија стар (40 година) филм се развио тако рапидно, да је постигао толики степен распрострањености и озбиљну индустријску величину, као ретко који други проналазак.

И велике и мале земље одавно су већ увиделе да филм није само трговачки артикал, већ да је то и један културни и привредни проблем, и чиниле су све што су могле за стварање домаће филмске производње.

Гледамо и слушамо све више страних филмова, са неуметничком обрадом на туђем језику, са туђом песмом, који шире туђу културу, туђе навике што за једну младу државу није свеједно.

Ми имамо неколико позоришта које треба поред чисте уметности да зраче народним духом. Та позоришта се подупиру државним дотацијама и не исплаћују се. Насупрот њима је 20 пута већи број популарнијих позоришта, тонбиоскопа, чије је дејство упечатљивије и не може се отклонити ни школском наставом ни литературом.

Филм је најмоћније сретство за васпитање и пропаганду. А погрешно васпитање и нежељена пропаганда свети се неминовно. За то излагање

омладине опасном страном утицају плаћамо милионима.

Искуства других земаља поучавају нас шта се све може постићи на пољу филма. Још нигде у свету развој филмске делатности није донео рђавих последица. Напротив, поред пропаганде, постиже и финансиски ефекат. Карактеристично је за Југославију да се најповољнији филмски терени поклапају са пасивним привредним областима.

Погледајмо шта су у том погледу учинили поред великих земаља и мале: Чехословачка, Мађарска, Скандинавске земље, па чак и Бугарска, Румунија и Турска.

Наши предели пружају најшире могућности за филмовање. Лепоте и новина наше земље имају нарочиту драж. Наша је клима куд и камо повољнија него у средњој Европи. Већи део године је сунчан и може се радити напољу. На нашем Приморју може да се уграби 200 сунчаних дана. Исти крајеви располажу неискоришћеном електричном енергијом, коју страховито много тражи један атеље. Са тим погодностима може се снимати 40%—50% јефтиније него у центрима филмске индустрије.

Због тога што нема своје властите индустрије за израду филмова наша држава је предмет нарочите пажње и бриге држава извозница.

Филм је најмоћнија реклама, најмоћније сретство за упознавање народа и најзгоднији облик културног утицања.

Због важног географског положаја и великог значаја за међународну политичку игру, наша држава је изложена, можда више него која друга, унакрсној ватри разних идеја и културних тенденција утиснутих на целулоидној врци.

Аустријски филмови почињу све више да се траже код нас не само због свог уметничког квалитета него нарочито због тога, јер су лишени свих оних политичких тенденција којима обилују немачки филмови.

Ми још увек немамо правих домаћих филмова. Било је само малих кратких филмова које су радили поједини аматери.

1937 године било је иностраних филмова у Југославији 780 који су претстављали дужину укупно 822.419 метара. Великих забавних филмова 286, малих 94, културних 56 а журнала 168.

Највише је увезено америчких филмова, затим немачких, француских, аустријских, енглеских и чехословачких.

У нашој држави било је прошле године 1937 383 кинематографа. Од тога звучних 330 и 53 немих. Укупан број седишта 113.971.

Улазнице на биоскоп имају максимално оптерећење државних, самоуправних и општинских такса у висини 31,80% од бруто прихода.

Господо народни посланици, у току последњих неколико година развитак радија у свету узео је такве размере, да се тим питањем у свима државама посвећује највећа пажња.

Радио је доказао своја многобројна предимства као одлично сретство за популаризирање не само музичке, књижевне и опште духовне културе у најширим масама, него и за националну пропаганду, као и најбрже обавештење и најудаљенијих крајева о свима актуелним догађајима у земљи и на страни.

У неким земљама преузимају радио-станице саме државе као веома рентабилно предузеће и ради контроле.

Београд, Загреб и Љубљана чују се из унутрашњости само са великим апаратима који су скупи и зато радио нема још присталица у народним масама код нас.

Министарство просвете треба такође да се заинтересује за што хитније решење питања наше радио-станице, јер је то сада најактуелније културно питање.

Радио је данас најважније и најутитаније пропагандистичко сретство за подизање културе нашега села, за просвећивање најширих народних маса.

Господо народни посланици, народно позориште није само народна забава, него има и велики културни, уметнички и просветни значај. У већини ми још не ценимо прави значај књижевних и уметничких творевина за напредак државе и народа.

Утицај позоришта се код нас ограничава само на варошко становништво, а за широке масе по селима значај позоришта и не долази у обзир.

Шта је са законом о народним позориштима?

Можемо се запитати колико су до сада наша народна позоришта у истини вршила своју културну, националну и социјалну мисију према своме народу?

Од ослобођења па на овамо наша народна и друга позоришта нису имали никакав одређен и разрађен план свога рада. Није била фиксирана једна одређена позоришна политика. Наша позоришта нису имала своје идеологије. Главна брига свију управника била је да се пошто пото одржи финансиска равнотежа.

Нашим позориштима потребне су реформе. Потребна им је идеја, дух, занос. Треба створити идеологију, израдити план и одредити систем који би био обавезан за сва позоришта. Један нарочити одбор стручњака, зналаца, књижевника, уметника, људи од знања, идеја, духа, полета, народног осећања, социјалнога схватања и префињеног уметничког укуса имао би да сврши горњи посао.

У опширном и сложеном програму модерне културне политике нарочита пажња се поклања позоришту, из сасвим разумљивих разлога. Позориште служи најефикасније културној пропаганди међу народним масама, без обзира какав је и колики је степен њихове опште просвећености. Позориште улази у масе, преображава их и културно формира пре и лакше но књига, слике или музика.

Савремено позориште пробило је у снажном налету бране оне велике изолованости којој га је, још до рата, подређивао укус једне особене естетике, настале у кабинетима духовних аристократа прелазне уметничке епохе. То је можда жалосно, али је то тако. Данашње позориште постало је демократско, то ће рећи општа народска установа у пуном смислу речи.

Поред три главна Народна позоришта у Београду, Загребу и Љубљани која има да негују и даље чисту и високу уметност, остала позоришта могла би се једним делом приближити народу својим претставама.

У Чехословачкој, на пример, постоји преко 500 дилетантских позоришних група које су организо-

ване по једном и јединственом позоришном систему. Те групе припадају радницима и сељацима који се у посебним курсевима спремају за позоришну делатност, за глуму, за режију као и за потребна сценска знања. Ове групе имају око 150 својих позорница које се, по једном типу, израђују у нарочитим позоришним радионцама за техничка сценска постројења. Оне негују све врсте драмских изражајних облика: драму, хорске рецитације и драмско музичке комаде. Ове групе природно имају своје нарочите писце који се саображавају духовним потребама средине и њеним техничким и финансиским могућностима.

Питање културнога уздицања широких сеоских маса, које су у огромном броју неписмене, исто толико је важно колико и питање његовог рационалнога економскога оспособљења. По том питању позориште може и треба да игра једну од главних улога. На жалост, то није случај. Наша позоришна политика је из основа варошка и грађанска. С репертоарске тачке гледишта она је упућена на забављање великоварошких маса и управља се већим делом према њиховом укусу. Ми би смо, по угледу на Чехословачку, могли позориште да приближимо нашим народним масама преко аматерских група у соколству и у задругарству. То позориште морало би да никне из села, из његових духовних потреба, оно би дакле требало, да се изграђује одоздо, из духовних расположења народа.

Наш народ није само свеж, него уметнички прворедан. Народна поезија, епска и лирска, сочне анегдоте, игра, ћилимарство и вез — све су то манифестације његове широке уметничке радозналости и уметничке способности. Најзад, и позориште потпуно самониклог карактера које се спорадично јавља, час овде час онде, као доказ особених уметничких струјања у сеоским масама.

Сетимо се случаја сеоског позоришта у Врчину, које се појавило у Београдском позоришту; црногорских сељака из Ераковића, који су дали у Котору „Кнеза Арвамата“ од Краља Николе; хрватских сељака из Градечког Павловаца код Крижеваца који су у загребачком позоришту приказали „Павловачке свате“; сеоског позоришта у Рудом, на босанској страни Дрине.

Потребно је повести више рачуна о овим самониклим појавама сеоског позоришног живота који се развија у оба уметничка правца, у продуктивном (драматичарском) и репродуктивном (глумачко-редитељском). Ту на тим примерима треба тражити основе за праву сеоску драматику и сеоско позориште уопште. Из тих аутохтоних позоришних елемената можда ће једном израсти наш специфички сценски изражајни облик. Народна врела су неисцрпна и увек благородна.

Код нас су необично повољне резултате већ постигли са својим аматерским позориштима Хрвати (Матица хрватских казалишних добровољаца) и Словенци (Културна звезда). Да би се аматерска позоришта подигла на уметнички ниво било би потребно:

1) штампати у Државној штампарији врло јефтино издање позоришних комада за народ и популарне уибенике наших позоришних стручњака о дикцији, техници глуме, шминкању итд.;

2) расписати конкурсе са наградама за комаде који ће служити репертоару позоришта за народ;

3) организовати при народним позориштима или глумачким школама дво и тромесечне курсеве из режијске уметности за учитеље или талентованије сељаке;

4) организовати аматерску позоришну централу при Министарству просвете, која ће давати сваку помоћ при оснивању и одржавању организације аматерских позоришта код соколства и код задругарства и др.

Дозволите ми, господо народни посланици, да на крају проговорим неколико речи о реформи Главног просветног савета. Неопходно је потребно што пре коренито изменити закон о Главном просветном савету. На место 35 чланова ширега већа или 17 чланова сталнога већа Главног просветнога савета, који ову дужност повремено врше поред свог редовног посла, треба у интересу напретка народне просвете и народне културе, поставити свега 9—11 просветних саветника, којима ће једина дужност бити да интензивно раде у Главном просветном савету. Просветни саветници треба да буду добро верзирани људи у просвети и у науци. Поједини чланови Главног просветног савета треба да су специјалисти у основној, средњој и вишој настави, у народном просвећивању. Главном просветном савету треба дати већи ранг него што он то сада има. Чланови Главног просветног савета треба да су у 2 групи чиновника. Главни просветни савет треба да има право иницијативе. Главни просветни савет треба да буде форум где ће се хладно, објективно, зналачки и стручно третирати сва питања просветне политике. Добра школа и добра просвета морају имати једно, високо просветно тело као Главни просветни савет од великог ауторитета, који ће бити десна рука и најбољи помагач Министру просвете и који ће се стално и непрекидно старати о школи, о настави, о просветној политици. У Главном просветном савету треба да лежи континуитет просветне политике.

Главни просветни савет треба да буде онај форум који ће изградити наш државни просветни програм после обављене опсежне јавне дискусије, анкете а с нарочитим погледом на наше културне и економске прилике и с погледом на опште културне прилике у свету. Овај државни просветни програм министар просвете износи пред Министарски савет који га после свестране дискусије усваја и утврђује и он је као такав обавезан за министра просвете. Заслуге појединих министара просвете нека буду у томе да што већи део државног програма изведу и да га изведу што боље.

Просветна политика Југославије мора се крећати у интенцијама народног живота и његових потреба. Добра школа и добра просвета морају имати добру просветну политику с пуним сазнањем какви су њени циљеви и шта се хоће да постигне с тим школама и просветом.

Министар просвете, као врховна просветна власт, преко Главног просветног савета врши свој прави задатак: прегледајући целину наставе и одржавајући потребну везу и јединство између појединих делова; спаја у земљи задобијено искуство с целокупним искуством задобивеним на страни; отвара видик ка све вишим циљевима народног образовања и то више постичући и дајући директиве но непосредно утичући на рад просветних организама.

Главни просветни савет израђује пројекте законa, уредаба, правилника, наставних планова и програма и свих елабората који се тичу школе и просвете и подноси их министру просвете.

Главни просветни савет требао би министру просвете да предлаже по три кандидата за начелнике одељења у Министарству просвете, за начелнике одељења у бановинама, за директоре средњих школа, за шефове појединих просветних установа, за школске надзорнике и др., од којих министар просвете једнога бира и поставља на упражњено место.

Сви додуше стално вичу: треба систематски упознати наше опште, културне и просветне прилике. Али нико до сада није ништа учинио да се те прилике заиста систематски и упознају и да се према њима нешто и учини. Ми сви говоримо о „нашим посебним приликама“ и многу корисну установу често одбијемо с тим разлогом што то није за „наше прилике“. А никога немамо који би наше културне, школске и просветне прилике стално пратио, истраживао њихове особености, упоређивао их на разним местима, тумачио их и на тај их начин утврдио и показао у чему се оне управо и састоје. Тај би посао могао и требао да врши реформисани Главни просветни савет. (Одобравање и пљескање на десници.)

Да се у просветне послове једне државе унесе што више потребнога уједначавања зато треба и упутство и контрола. И једно и друго се може постићи преко реформисаног Главног просветног савета. Главни просветни савет поредећи искуство разних школа (изнесених у извештајима) с непосредним посматрањем самих школа, уверава се о њиховој тачности, а поредећи разне школе једне са другима одлучује оно, што је у појединим заводима индивидуално, специфички од онога, што се у свима подједнако јавља и што показује опште особине наших школа.

Наш садашњи школски систем ни издалека не одговара потребама нашег народног и културног живота и нашим социјалним приликама. Он је противан духу нашег времена и далеко је од реалних захтева садашњице.

Погрешно је узети да је школски проблем чисто просветни проблем. У ствари, од правилнога решења школског питања зависи, добрим делом, консолидација државних и самоуправних финансија и привредни напредак земље. Школски проблем је један компликован социјални проблем, чијем се проучавању и решавању мора приступити са пуно обазривости.

Када приступамо просветним реформама морамо, пре свега, што је могуће тачније сазнати шта треба чинити. Вазда се до данас код нас у том грешило. Све су наше просветне реформе готово уношене у просветне установе нагло и споља, а нису се развијале постепено и из себе самих.

Искуство и наука морају одређивати обим и начин просветних реформи. Мора бити извршен ред и постепено у просветном развоју. Мора постојати извршен континуитет.

Реформа наше целокупне наставе од универзитета па до основне школе није само промена система ради саме наставе, то је нешто много више. То је реформа нашег подмлатка, то је спас његове физичке, етичке и интелектуалне будућности.

Ради јединства рада и надзора, све стручне школе, осим војних школа, треба да буду под управом Министарства просвете а не као до сада под неколико разних Министарстава.

Далеко од сваког политичког утицаја него по стварним и доказаним потребама наше социјалне структуре и потребама нашег културног развика Главни просветни савет би требао да изврши целисходни размештај разних врста школа по Југославији.

Права и истинска школска реформа у Југославији треба да буде таква, да и ми Југословени можемо рећи као просвећене скандинавске државе: Наше школе не стварају бирократију. Сваки је наш интелектуалац практичан радник, сваки је наш практичан радник интелектуалац.

Два мотива треба да буду код наше просветне, односно културне политике: уздићи што више образовни ниво југословенског народа у најширим народним слојевима, издићи његову моралну и духовну вредност и тако образованијем и просвећенијем народу дати такве предводнике, чије ће се размере подударати с европским димензијама у којима ће народ као својим вођама моћи следовати с поверењем и с надом на успех на свима пољима културне, економске и социјалне делатности.

Ми смо до сада много патили и патимо од необјективнога посматрања стварности, која не допушта да се примени прави метод у раду.

За општа просветна и културна питања морају се што више заинтересовати шири кругови народа и мора им се ујамчити њихова сарадња на просвећивању народа.

Главни просветни савет мора прибирати сав штампани материјал (у нашим и страним листовима и у књигама) који се односи на све врсте школе у нашој и страним државама.

Наши педагошки листови су у главном сталешки листови. Остали листови и политички и књижевни ређе додирују какво педагошко питање. Требали би и наши већи дневни листови да уведу по угледу на стране своје васпитне одељке или засебне васпитне додатке у прво време месечне, а затим и недељне, где би се третирали сва актуелна, културна, просветна и школска питања.

Велика васпитна питања треба и морају да потресају цео наш југословенски народ до сржи. Општим добром треба да постане уверење да нас историјска криза нашега доба гони на решења управо у области образовања и васпитања, ако не желимо да национални етос југословенског народа буде оштећен у својој прајезгри.

Заиста се мора признати да школа данас има опасније конкуренте но икада, који привлаче ученичку пажњу и боре се с њом око заинтересованости њихове. Али што је ова конкуренција већа то и рад у самој школи мора бити већи. Школа се мора послужити донекле и истим средствима, којима се служе њени конкуренти, и пре свега она мора заузети средишно место у детињој души, потресати сва дечија чувства, приморати их да мисле на школу и када је оставе, а не да чине екскурзије ван ње, и када су у њој. Прво и прво школа, професори и учитељи морају дати добре примере.

Да ли ћемо ускоро моћи постићи у нашој просветној политици јак и снажан успех, а нарочито у општој народној просвећености најширих народних слојева зависи од тога: Да ли имамо вере у

себе, јер „васпитање је једнога народа уједно и последица свега у што верује и извор свега што ће бити“.

Ми имамо сви вере у себе као нацију југословенску и зато успех на културном и просветном пољу неће изостати и мора доћи у пуном опсегу.

Имајући пуно поверење у Краљевску владу и г. Министра просвете да ће потребне и корисне реформе нашег целокупног школства извести изјављујем да ћу гласати за овај буџет Министарства просвете. (Одобравање и плескање у центруму и на десници).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Da ne bi bilo kakve zabune, ja želim gospodi narodnim poslanicima da napomenom, da je g. Glavinić govorio u ime grupe Jugoslovenske radikalne zajednice. Ostala gospoda poslanici, koji ne budu govorili u ime grupe, imaće prava, po Poslovníku, da govore svega po pola sata. Kao što rekoh, ovo sam smatrao za potrebno da objasnim, da ne bi bilo kakve zabune i krivog tumačenja.

Ima reč narodni poslanik g. Josip Cvetić.

Josip Cvetić: Gospodo narodni poslanici, da je uvaženi naš Predsednik Narodne skupštine, gospodin Stevan Cirić, predsedavao, on bi sigurno upotrebio još jedan teži izraz gledajući rad u našem plenumu, nego što ga je upotrebio zadnji put kada je kazao: da se boji da ovakav rad Narodne skupštine nije sumrak parlamentarizma u Jugoslaviji. Ja bih molio gospodina Potpredsednika Narodne skupštine da saopšti gospodinu Predsedniku sa kakvim se velikim interesovanjem sluša diskusija o jednom važnom resoru, kao što je Ministarstvo prosvete, i koliki broj poslanika prisustvuje toj diskusiji i da ga u ime naše zamoli, da nekoliko izdanja knjiga koje su izašle u Parizu, a napisao ih je bivši predsednik francuske vlade g. Tardije, o značaju i uspehu parlamentarne tehnike, — da ta izdanja na račun Narodne skupštine pokupuje, da ih daje prevesti i razdeliti narodnim poslanicima. To će biti najbolje obrazloženje ovog visokog shvatanja parlamentarizma, kako se pokazuje u ovoj Narodnoj skupštini.

Gospodo narodni poslanici, ranije je politika bila diplomatska i upravna vještina, dakle organizacija vlasti.

Razvojem politika postaje ekonomija celokupnog narodnog života, ona postaje ekonomija materijalnog i kulturnog života. Kulturni život, koji obuhvata celokupnu duhovnu stranu jednog naroda, njegovu prosvetnu, njegovu moralnu i njegovu umetničku stranu, on je predmet po svojim metodama — a to znači po prosvetnoj politici, a prema tome i po javnoj nastavi — on je danas predmet diskusije u ovom Ministarstvu. Ako podemo obratnim putem i ako želimo da javna nastava u našoj zemlji bude dobra, ona ne može biti dobra bez dobre prosvetne politike, dobra prosvetna politika pak ne može biti dobra bez dobre kulturne politike, a jasno je da dobra kulturna politika ne može biti dobra bez jasno izraženog jednog kulturnog ideala, — onda treba da vidimo, gospodo, da li mi imamo taj jasno izraženi kulturni ideal, koji se pokazuje narodu iz ovoga Ministarstva, pa da dobijemo odgovor da li je uopšte dobra naša javna nastava u Jugoslaviji.

G. Ministar prosvete je kazao da ne može trpeti nikakav kulturni separatizam.

Gospodo, ja mislim da je to tačna konstatacija. Ali ja mislim da nije dovoljno da to bude izraženo

samo u jednome referatu Ministrovom nego treba, gospodo, celokupna prosvetna politika da odiše tim duhom. To znači, da suzbijanje kulturnog separatizma bude najbolja garancija za naše etapno, jasno i neotstupno približavanje našem kulturnom idealu. Taj kulturni ideal, gospodo, treba da je u svakome momentu jasno izražen pred očima celokupnog naroda. Ali, gospodo, kulturna politika zadire u svu ostalu politiku, jer ona prožima sve druge političke grane. Ako nema toga jasno izraženog kulturnog ideala, pokazuje se kolebanje i na ostalim političkim sektorima; i, obratno, ako nema jasne opšte politike vlade, nema ni jasne kulturne politike. U idejnom sastavu ove Vlade ja vidim tragičnu krivnju da mi danas imamo nejasan i zamračen kulturni ideal i da je sve ono što treba da dovede do toga kulturnog ideala uklonjeno iz našeg javnog mišljenja, a pred očima našeg javnog mišljenja pojavljuju se baš separatističke kulturne pojave.

Gospodo, da li je naša prosvetna politika i kritika naše prosvetne politike, obuhvatajući većim delom rad ovoga Ministarstva, koji je sve do pred kraj prošle godine bio dirigovan od strane Ministra gospodina Stošovića, da li je ta naša prosvetna politika osnovana na našem nacionalnom idealu i da li se na svima stranama našeg narodnog života konzekventno tome sprovodi? Uzmimo, gospodo, samo pitanje našeg nacionalnog prosvetavanja, našeg nacionalnog vaspitanja, našeg nacionalnog odgoja. Zar može biti uspešnog nacionalnog vaspitanja ako još nismo načisto o tome da li smo jedan ili tri naroda? Ja sam u načelnoj budžetskoj diskusiji sa citatima u rukama dokazao da organ jednoga od najglavnijih ministara ovoga režima neće ni da čuje o tome da postoji jedan jugoslovenski narod nego tvrdi, da sa svojim tradicijama i sa svojim osećanjem, dakle i u materijalnom i formalnom smislu, postoji jedan izgrađen slovenački narod koji može u ovoj zemlji da živi i opstoji samo zato jer na taj način najbolje brani svoje interese. Ja mislim, gospodo, da je to jedna vrlo opasna argumentacija jer će se, možda, moći naći neka druga, bolja odbrana interesa slovenačkog naroda nego ova. Ja mislim da se ne bi trebalo postaviti na to stanovište: da zato, što na taj način najbolje brani svoju egzistenciju, da zato živi u granicama ove države, i da je zato jedan politički narod. Ja, naprotiv, gospodo, mislim da politički tok naše istorije obratno pokazuje, da, zato, što smo oduvek bili jedan narod, zato, što imamo etičke i druge uvjete da smo jedan narod; zato, što smo uvek tražili da pokažemo da smo jedan narod i što naš narod po svojim osećanjima hoće da pokaže da smo jedan narod, da je zato i došlo do osnivanja jedne zajedničke države.

Ja stojim na principu da je Jugoslavija dužna čuvati princip na kome je postala, da dade revanš svome nacionalnom formiranju. I ako Jugoslavija radi u obratnom smislu, ako izgrađuje i pomaže naš nacionalni separatizam onda je ona najveći nezahvalnik prema ideji na kojoj je stvorena, (*Ministar prosvete Dimitrije Magarašević: Kako ga izgrađuje?*) Ja sam već o tome govorio ranije, ali ću Vam i sad odmah na to pitanje odgovoriti. Izgrađuje ga tako ako se pod ovim režimom, posle toga što smo još pre 100 godina imali kulturnu manifestaciju naše nacionalne politike, što smo još pre 60 godina imali Jugoslovensku akademiju znanosti i umetnosti, ako se posle svega toga pojavljuju neki srpski kulturni klubovi i slovenačka posebna akcija, i ako glavni or-

gan jednoga od najvažnijih ministara u današnjem režimu ne u jednom nego u seriji članaka piše o posebnom postojanju slovenačkog naroda. Na taj način se pomaže separatizam u našoj zemlji ovim putem na kulturnom polju a preko toga doći će se i na političko polje. Jer ako smo mi Srbi i Hrvati i Slovenci tri izgrađena posebna naroda, onda mi tome nacionalnom principu treba da damo i logične konsekvencu, i, prema tome, ako su Hrvati poseban narod, onda niko nema prava da mu osporava i pravo na samoopredeljenje. U tome je, gospodo, opasnost od svakoga separatizma, pa i kulturnog, u Jugoslaviji. Nasuprot nacionalnom jugoslovenskom principu, jedna od teza naših separatista je u tome da jugoslovenska nacija u formalnom smislu ne postoji. Jeste, kažu neki, imamo objektivne uvjete ali nemamo jednoga osećaja, jer živeti pod raznim okolnostima i u raznim sredinama, mi se još ne osećamo kao jedan jedinstveni narod.

Gospodo, naš nacionalizam ima svoju evoluciju, naš nacionalizam ima svoj razvoj. Ja se, gospodo, u ovom momentu ne mogu saglasiti sa onima koji kažu nacionalizam kakav je, on je dan, on nema svoga razvoja, on ne proživljuje svoj razvoj. Nešto dano istoriski, ako hoćete, etnički dano, ostaje. Eto, vidite kod našeg nacionalizma nije tako, naš nacionalizam ima svoj razvoj. Ja ću da vas upozorim na jednu istorisku epizodu iz razvoja našeg nacionalizma, zbog toga, gospodo, da dam argumente šta može i šta treba da dade naša prosvetna politika u razvoju našeg jugoslovenskog nacionalizma.

Gospodo, posle pada apsolutizma u krajevima gde su bili Jugosloveni pod Austrougarskom monarhijom, posle pada apsolutizma došlo je do jednog razmaha javnog života, došlo je do pojave mnogih listova, čak i u malim provincijskim mestima. Gospodo, jedan takav pokret sa jednim listom na čelu pojavio se u Slavoniji. Nemojte, gospodo, zaboraviti da smo se mi ujedinjavali još 1918 godine kao krajevi Hrvatske i Slavonije, znači da su oni u Slavoniji imali istorisko kraljevsko državno ime, imali svoju teritoriju i imali svoju izgrađenu literaturu. Ja hoću da vas upozorim na jedan provincijski list koji je izlazio pod imenom „Slavonac”. Nemojte misliti da su drugi zamerali tome listu. U tom listu pojavljivala su se najbolja literarna imena. Sam Petar Preradović objavljivao je pesme u tom listu koje su tada prvi put izlazile. I kad je list u javnosti izašao, onda su mnogi nacionalni ljudi iz nacionalnog života iz Hrvatskih krajeva takođe pozdravili pojavu jednog ovakvog slavonskog lista. I taj slavonski list stao je na gladište po prilici ovako: kad imamo istorisko ime, kada imamo svoju teritoriju, pa kad imamo svoj zaseban život, zašto da se utapamo u moru Hrvatsva. Morate znati da su u onom vremenu bili poslednji valovi Ilirskog pokreta, koji su bili završeni sa formiranjem Hrvatsva. I, gospodo, niko drugi nego jedan Miškatić, koji je bio saradnik Perkovca u „Obzoru”, odgovorio je uredniku „Slavonca” ovako: svi mi želimo uspeha „Slavoncu”, svi rodoljubi, bili oni Hrvati ili Slavonci (Smeh na desnici. — *Dr. Milovan Grba: To su geografski pojmovi!*) Ilija Okruglić, to je bilo 1863 godine, koji je bio pismen čovek, javljao je svojim prijateljima da izlazi u listu za naobraženje slavonskog naroda.

Mirko Begović, jedan od najtemperamentnijih ljudi Ilirskog pokreta, kazao je: Da li sada braća Hrvati treba da vrata milo za drago braći Slavoncima i da pomognu njihovu kulturnu akciju (Pljeskanje na le-

vici). Izgleda, gospodine Grba, da nije bila stvar geografske prirode nego je imala izvestan plemenski nacionalan karakter! (Dr. Milovan Grba: Pokrajinski karakter!)

Potpredsjednik Jevrem Tomić: Molim Vas, gospodine Grba, da ne upadate u reč! (Dr. Milovan Grba: On mene prekida, moram dati revanš!)

Josip Cvetić (nastavlja): Kako Vi možete biti prekinuti kada ne govorite. (Dr. Milovan Grba: Kada sam ja govorio Vi ste mene prekidali!) Ali dobronamerno. (Dr. Milovan Grba: Osim ako sam ja izuzetak među poslanicima ovdje!) Šta ćete, imate nevolju da Vas od Pašića napred napadaju i prekidaju svi.

Gospodo, dozvolite da završim ovu misao da ne bi izgledalo da sam propagator pokrajinskog separatizma. Eto vidite kada sam pročitao one stavove, oni su izazvali smeh. Ja sam uveren kad danas, posle 60 godina, izaziva smeh pojava slavonskog nacionalizma i kad nije smehu uspeo da izbegne, iako se preporod življa u tuđoj državi pod teškim okolnostima vršio, uveren sam da bi ova država trebala i mogla sa manje poteškoća da izvrgne smehu, pod svojom zdravom prosvetnom nacionalnom politikom, mnoge druge separatizme koji se danas pojavljuju u Jugoslaviji.

Gospodo narodni poslanici, naš nacionalizam treba da bude nešto, što je visoko izdignuto iznad naših dnevnih političkih događaja. A ja mislim, gospodo, da taj jedinstveni naš prosvetni ideal, koji treba da je sasvim kulturnog karaktera, treba da bude stvaran od onih, naročito od onih, koji stvaraju buduću Jugoslaviju. Gospodo, svi smo mi svoje grehe, koje imamo, uneli i u ovu zemlju i na svima mestima, pa čak i u ovu Kuću. Ali oni, koji dolaze iza nas, trebalo bi da budu bez toga greha, a bez greha mogu oni biti samo onda, ako su svi naši prosvetni radnici, ako je celokupan nastavnički kadar načisto s tim nacionalnim principima (Pljeskanje na levici). Ja verujem da naš nacionalni nastavnički kadar može biti načisto samo onda, ako je načisto Vrhovna Državna uprava. Gospodo, po svima argumentima, koje smo iznosili, ima tu različitih gledanja. I to što postoji u Kraljevskoj vladi, ta divergencija, svakako dokle dođe do periferije i do poslednjeg učitelja na vrhu Velebita, izgleda strašna i očajna. I nije čudo, gospodo, da se sa ovakvom akcijom Vlade podrmala vera u sve naše kulturne vrednosti, nije čudo da su profesori univerziteta, da su članovi Kraljevske akademije izgubili veru i da su baš pod ovim režimom pokrenuli izvesnu separatističku kulturnu akciju. (Pljeskanje na levici). Nije to slučajno. To je organski vezano sa jednom ovakvom politikom. A kad se to događa u Beogradu, kad ti, koji treba daleko da idu pred nacijom, koji treba da budu učitelji nacije, koji treba da budu propovednici budućnosti i mentori našeg političkog života, kad oni tankaju za političkim događajima, onda je to krah svake politike u našoj zemlji, a naročito kulture. (Pljeskanje na levici). Ako doživljujemo krah na vrhovima, kako možemo od sitnih bednih učitelja, malih radnika na selu tražiti da oni budu čvrsti bedem. Meni je rekao jedan učitelj na Velebitu: gospodine, kako da ja u ovome mešovitom kraju između Srba i Hrvata, gde se vodi borba toliko godina, našem jugoslovenskim barjaku, kad članovi akademije i profesori univerziteta u sred Beograda neće da mašu.

Ja mislim, gospodo, da bi ta jedinstvena naša prosvetna politika trebala da bude čuvana u svima nacionalnim osnovama, čak i onda, kad bi dobili federativno uređenje zemlje. Jer federaciju pravdaju

time i kažu: osećaji su takvi ove generacije koja danas živi. Ako, međutim, imamo osećaja prema budućoj generaciji onda joj možemo da damo drugo uverenje i drugo ispravnije gledanje na naše nacionalne probleme. Zbog budućnosti naše zemlje trebalo bi držati jedinstvenu našu prosvetnu politiku i jedinstven naš prosvetni sistem. A, gospodo, uzmite ljubljanski „Slovenac“. On je nedavno vodio jednu veliku kampanju protiv naše jedinstvene prosvetne politike u Jugoslaviji. Ako je tako u vladinim klupama, kako će onda izgledati u pojedinim našim selima. Gospodo, kako bi taj naš nacionalizam trebao našim mladim generacijama dati, trebalo bi najpre naša javnost da bude načisto s našim nacionalizmom, trebalo bi ga osloboditi svega onoga, što se na njega natovarilo, što mu se prikačilo, što on ne znači i što mu se podmeće. Najvažniji momenat kod svega nacionalističkog gledanja to je osećaj. To je stvar zadovoljenja formalnog momenta; naravno onaj, koji nema objektivne materijalne uvjete da bude jedan narod, ne može biti napravljen jednim narodom. Srbi, Hrvati i Slovenci imaju puno objektivnih uvjeta, i treba apelovati na osećanje najširih slojeva našeg naroda, a to je kod našeg slavonskog naroda vrlo jako. Naš nacionalizam ima drugu važnu osobinu. On nije likvidirao celokupnu našu prošlost. Suprotno od toga ja tvrdim ako ko ima prava da se poziva na najlepši momenat iz srpske, hrvatske i slovenačke prošlosti, onda na to može jugoslovenska misao da se pozove. (Pljeskanje na levici.) I do moje uverenju, ima mnogo više prava jugoslovenska misao nego ikoja separatistička misao.

I, gospodo, u historiji bili smo veliki i jaki samo onda kad smo bili zajedno. Na one momente se možemo s ponosom pozivati kad smo radili zajedno Srbi i Hrvati, kad smo se našli skupa Srbi i Hrvati sa Slovencima, onda smo stvorili najveće svoje djelo, svoju samostalnu državu.

Ono, gospodo, što se među Srbima prvi put pojavilo kao jugoslovensko ime, što su Srbi prihvatili, doduše, kao reakciju na ilirsko ime, da li je to veličina naše nacije ili je ovo što danas imamo? Ja mislim da je ono prvo veličina naše nacije. To treba da čuvamo. Dakle, gospodo, treba čuvati dobre delove naše prošlosti i na njima izgrađivati jedinstven nacionalni osećaj. Gospodo, ja odbijam ovde što se našem jugoslovenskom nacionalizmu prišilo ime integralno, koje znači jednu neman koja proždire celokupnu našu nacionalnu prošlost. Kada se kaže integralno jugoslovenstvo, ako hoćete taj izraz, onda to znači da te naše faktore iz prošlosti integriramo u pravcu jednog jugoslovenskog nacionalizma. (Jovan Zdravković upada u reč.) Meni je žao, gospodine Zdravkoviću, da Vam moram odgovoriti ovo: kada bi bilo dobronamernosti u našem političkom životu i kada se razvitak jugoslovenskog nacionalizma ne bi sprečavao od vašeg dojučerašnjeg saveznika g. Mačeka, recimo, ne bi trebalo upotrebiti silu za čuvanje jugoslovenskog nacionalizma. Ali, gospodo, ako radi ovih separatizama koji se prilene jedan uz jednu crkvu, drugi uz drugu crkvu, treći uz ne znam kakve organizacije, ako se protiv toga upotrebljava sila, onda se mora da upotrebi sila. Sigurno, gospodo, niko danas nije sa tako malo pameti, osim ako nije zloban prema jugoslovenskom nacionalizmu, koji misli da se može nekakvim dekretima ili silom stvoriti. Ali, šta se može organizovanom vlasti stvoriti? Uslovi i prilike za solidan razvitak jugoslovenskog nacionalizma! (Jovan Zdravković: A toga nema!) A toga nema, sada se slažem s Vama.

Gospodo, kada je reč o sili, onda ja mislim da treba biti pažljiv s tim izrazima, pogotovo za vreme današnje Vlade. Gospodo, sila znači ne samo batine nego i moralni pritisak. Gospodo, mi smo imali organizaciju naših učitelja koja je bila do sada slobodna od partijskog uticaja. Ni oni režimi, kojima je gospodin Dragiša Cvetković sa svojim izrazima „ekonomskog gospodarstva“ i „faktičnih činjenica“ hteo, kako on kaže, da spočitne vrlo nezgodne strane, ni taj režim nije na taj način dirao jugoslovenske učitelje da je organizovao partijske učiteljske odbore. JRZ je i to napravila. (Odobranje na levlci.)

I, gospodo, ta psihoza koja se oseća kao sila koja se... (Branislav Todorović: Sasvim slobodno mogu da se opredeljuju!) ... Gospodo, ne treba da postoje raspisi Ministra prosvete, ja verujem da neće ni postojati, da se učitelji organizuju u posebne partijske stručne organizacije. Ja sam dobronameran, pa verujem da ne postoje i da neće postojati, ali, gospodo, dovoljno je da se neki od inspektora na svojoj inspekciji pojavi na takvom jednom sastanku učitelja koji spontano sami od sebe zažele da organizuju jedan učiteljski klub JRZ i ta će sloboda tako mahom da se raširi na sve krajeve da će mnogi učitelji to da naprave.

Ali, gospodo, psihoza jednog ovako partijskog, plemenskog i separatističkog organizovanja proširila se po celoj našoj zemlji. Vidite, gospodo, ja imam pred sobom jednu knjigu, koja je izašla 1937 godine u Zagrebu: Čitanka za IV razred osnovnih škola. Tu knjigu je odobrio Glavni prosvetni savet 7-VII-1937 godine na svojoj sednici, i ona je odobrena kao udžbenik. Ta čitanka za 4 razred osnovnih škola ima izvesni enciklopedijski karakter. Tu se obraduju sve grane počev od geografije, privrednih nauka do istorije. (Branislav Todorović: To će biti udžbenik za ogleđne škole!) To je redovni udžbenik. Tu su knjigu uredili Sigismund Čajkovec, poznati zastupnik g. dr. Mačeka, Vladimir Nazor, Stjepan Bosanac i Stjepan Ratković. Tu su, uz imena Njegoša, Mažuranića i Branka Radičevića, kao ogleđna štiva i seljačkog pesnika Pavla Mikšina, inače Mačekovog agitatora. Ali to nije sve. U knjizi se nalazi i ogleđno štivo pod kojim je potpisan g. dr. Vlatko Maček. Gospodo, mi možemo gospodina Mačeka da napravimo velikim političkim čovekom, moramo da mu priznamo da on danas pretstavlja jedno izvesno raspoloženje u onim krajevima, ali, gospodo, piscem, uzornim piscem i pjesnikom, koga bi trebalo uneti u jednu ovakvu zbirku izabranih štiva, ja mislim da ga u nju ne bi smio uvrstiti ni Glavni prosvetni savet. To, što je on napravio, to nije štivo iz jednog njegovog uglednog dela koje bi on izdao ili iz neke njegove studije, nego je to štivo izvučeno iz jednog novinskog intervjua, koji je g. Maček dao prošlog Uskrsa ili prošlog Božića „Jutarnjem listu“.

Gospodo, to ipak znači da je psihoza ušla i u visoku našu prosvetnu instituciju. Konjunktura traži ime g. Mačeka i u našim udžbenicima. Ja molim da se to ne objavi kao napad na g. dr. Mačeka, jer on kod toga ništa nije kriv, nego da se objavi kao prigovor našoj visokoj prosvetnoj instituciji, o kojoj je gospodin Glavinić malopre govorio i, gospodo, da se objavi kao konstatacija jedne velike psihoze, koja ne šteti ni Prosvetni savet u ovoj zemlji. Jer, nikakvi načini, pedagoški niti didaktički razlozi nisu tražili da se objavi štivo dr. Mačeka nego konjunktura ove knjige i konjunktura pojedinaca. Makar to bio i Sigismund Čajkovec, ne može da ga u tom pravcu po-

dupire najveća savetodavna prosvetna ustanova u našoj zemlji.

Gospodo narodni poslanici, ja bih hteo da vas u vezi sa ovim opštim napomenama zamolim da mi dozvolite da kažem par reči i o prosvetnim prilikama onoga kraja koga imam čast da zastupam u ovoj Narodnoj skupštini.

Gospodo, gospićki kraj je posebno nacionalno, politički i kulturno-politički interesantan.

To je kraj koji ima jednak broj Srba i Hrvata, koji su izmešani selo do sela, koji su povezani svojim životom i egzistencijom tako, da onaj, koji ima tole razumevanja naše nacionalne i kulturne politike, mora razumeti da na tome terenu ona mora doći do izražaja. Tamo je, gospodo, naš nacionalni problem u zemlji usaden i s pogledom na ondašnje prilike, ko želi onome narodu dobro taj vidi da nema drugoga izlaza, nego jugoslovensko gledanje. Tamo treba posebnih obzira u slanju nastavničkog kadra. Tamo se ne mogu slati nikakvi separatistički nastavnici, nikakvi klerikalci, već treba slati ljude široke duše i srca, ljude širokog horizonta koji će znati da pogledaju u dečije srce, koje vidi Srbina kao svoga brata, sa kojim je vezan na život i smrt, koji će znati da pored onoga moralnog i školskog obrazovanja stvori od deteta jugoslovenskog čoveka. Mi, gospodo, znamo za tradiciju da je Gospić ranije smatran kao „Straf štacija“. To se još moglo razumeti dok nije bilo željeznica, kada se teško živelo. Danas postoji željeznica i Gospić nije više »Straf štacija«. Ja apelujem na sve faktore prosvetne politike da tome kraju zbog problema koji na terenu samom postoji, tome kraju gde se pojavila najpre velika jugoslovenska ideja, koja će, ja se nadam, ubrzo ponovno da nikne, posvete pažnje i da imaju naročite obzire u slanju nastavnika, da oni budu nosioci jugoslovenske misli za te krajeve.

Ljudi koji se šalju u te krajeve treba da imaju jasne poglede na naš nacionalno-kulturni problem. Hrvatski separatista biće zlo primljen kod Srba. Srpski separatista biće zlo primljen kod Hrvata, a klerikalac možda i kod jednih i kod drugih. Zato treba slati ljude široke duše i prestati da se stvara od toga mesta koncentracioni logor najlošijih nastavnika i separatističkih elemenata u ovoj zemlji. Gospić ima, gospodo, preparandiju koja je ustanovljena u ovoj državi, a ima i gimnaziju koja je jedna od najstarijih u našim krajevima, ali koja je ostala ista onakva kad je u njoj bilo 90 daka kao i danas kad u njoj ima 1000 daka. Kakvi su uslovi školskoga rada u takvoj zgradi, ja mislim da ne treba ni govoriti. Što se tiče preparandije ja bih hteo da zainteresujem plenum za jedan kraj i za ovu preparandiju koja je dala dobre učitelje svima krajevima naše zemlje. Vi ste čuli žalbu gospodina Ministra prosvete koliko imade malo muških učitelja, a koliko će veliki broj ženskih da ostane kad se popuni broj koji prilike traže i koju finansijske prilike dozvoljavaju, a treba znati da su oni krajevi teški za život i da tamo može da živi samo čovek koji je naučio na onaj teren. Šireći smisao kod učiteljskog pripravnika u rođenom kraju da zna da se saživi s narodom i da mu bude voda jer učitelj je sa popom u tim krajevima jedini intelektualac na kome počiva naše nacionalno vaspitanje. — Treba čuvati preparandiju u Gospiću, da bi i onaj iz najudaljenijeg kraja mogao da dođe da svrši preparandiju i da bude nosilac nacionalne misli u svom selu.

Obrađujući na ovaj način prosvetnu politiku u glavnim linijama, jer mi je vreme prekratko, i obrađujući moralno-etički deo, imam dužnost, jer obrađujem opštu našu kulturnu politiku, da predem i na umetničku politiku.

Gospodo narodni poslanici, jedan pogled u budžet daje vam jasnu sliku da se, na primer, za naša pozorišta daju sume koje nisu jednake. Beogradsko pozorište dobiva 2 milijona dinara više nego zagrebačko.

Gospodo, kod pozorišta je u prvom redu, kao i kod svakog drugog umetničkog rada, pitanje tradicija najvažnije pitanje. Bez te patine ne može se zamisliti ni jedna takva institucija, ni pravilan rad u njoj.

Zagrebačko pozorište, koje je izvršilo svoju nacionalnu ulogu kada je to bilo vrlo teško, ono je svojim umetničkim radom tu patinu na sebe metnulo i ima ozbiljnu umetničku tradiciju. Samo u takvom ambijentu mogu se stvarati i velika dela!

Gospodo, kada bi to važilo i za beogradsko pozorište, koje je u ovim krajevima imalo drugu misiju nego što je imalo pozorište u onim krajevima, i za to ne može to da važi za beogradsko pozorište... (Savo Mikić: Ali ovo je prestonica! Nećete valjda i to da uzmete kao hegemoniju Beograda!)... Ja govorim samo o tome da se na ovaj način upropašćuje jedna umetnička institucija koja nam je zajednička. Kada bi to vredilo za beogradsko pozorište, ja bih se prvi zauzeo za beogradsko, ali, gospodo, to ne vredi, zato što su ovi krajevi vršili drugu misiju, koja je bila veća, snažnija i koji imaju u tome poslu specijalnu tradiciju, i za to treba to u interesu općenitosti da se sačuva.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Gospodine govorniče, Vaše je vreme isteklo, molim Vas da završite.

Josip Cvetić (nastavlja): Gospodo narodni poslanici, ja se ne slažem sa mišljenjem g. dr. Glavinića da bi trebalo ulogu narodnog pozorišta na taj način shvatiti da pozorište treba da postane pozorište najširijih seljačkih i narodnih slojeva. Gospodo, to nije tačno. Pozorište je gradska institucija. Sa napretkom kulture i civilizacije dolazi i nastaje potreba za pozorištem. Treba jedanput pogledati istini u oči. Ne može se raditi što se je radilo u Zagrebu. Malo sretne ruke bio je i Stjepan Radić, koji je doveo seljake kao publiku i kao predstavljace u pozorištu. Nije u tome smisao narodnog pozorišta. To je promašeno. Čovek na višem stepenu civilizacije ima osećaj umetničkog izživljavanja, ali smisao narodnog pozorišta nije u tome da slojevi u koje dopire vrše ulogu na pozorište, nego da pozorište vrši ulogu na te slojeve.

Ne može se pozorište smatrati kao komercijalno preduzeće, jer ono ima jasno postavljene zadatke, i ti zadaci mogu se tačno odrediti donošenjem valjanog pozorišnog zakona. Mi imamo zakon koji je iz prošlog stoleća, na koji se svi žale, a to je Zakon o srpskom narodnom pozorištu, koji je izvesnim malim uredbama nadopunjen. Tim zakonom bi se u prvom redu stvorio osećaj jednakosti, jer se na malim stvarima, obično, najviše pogrešaka uradi. Stvarajući u prvom redu mogućnost za povišenje ove stavke za zagrebačko pozorište, a na drugoj strani jasnom i određenom prosvetnom politikom, dodeliti narodnim pozorištima njihovu funkciju proširenjem narodne prosvete i podizanjem umetničkog mladog kadra, pogotovu dramatičara, kojih danas nema, a da u tom pravcu ne pokazujemo bogzna koliki napredak, to je

zbog toga što naše pozorište ne vrši tu funkciju. Na taj način Ministar prosvete će odgovoriti onom sektoru koji se zove umetnički.

Gospodo, postavlja se još jedno pitanje pred sve nas kao Narodno predstavništvo, kako izgleda orijentacija naše mlade generacije danas? G. Ministar je i pred Finansijskim odborom i danas te pojave spomenuo, to su sporadične pojave. Gospodo, dao Bog, da bude tako kao što G. Ministar kaže, ali ja osećam da između raspoloženja mladih generacija, koje nastaju, koje dolaze sa svojim pogledima, i između reakcionarne sredine, koja diriguje našim nacionalnim životom, leži sve veća provalija, a naša omladina odlazi na tu stranu. Ja pitam kakav je Veltanšauing, danas je sigurno svako gledanje začinjeno jednim novim momentom, momentom osećaja za svoga brata, za celinu, za zajednički socijalni život. A ako se danas dolazi sa ne znam kakvim jasnim nacionalno naprednim programom a reakcionarnom u socijalnom smislu, onda se daje prilika omladini da ona na to reagira a uz ta ubedenja, svetska i naša propaganda tera je u jednu levičarsku struju, tera je krajnjem komunizmu.

Postavlja se pitanje: kako na to odgovoriti? Nemojte se čuditi da je i tu recept: jugoslovenska misao. Nije preterano dati takav odgovor jer nam za to daje najbolju potvrdu odluka komunističke organizacije u našoj zemlji. Oni su smatrali da će najbolje uspeti ako svoju organizaciju podijele na posebnu srpsku, posebnu hrvatsku i slovenačku komunističku stranku. Separatizam je najbolja baza za širenje boljševičko-komunističkih ideja. Prema tome, naš odgovor mora biti: jugoslovenska misao je najbolje sretstvo za suzbijanje boljševičko-komunističke propagande. (Odobranje na levice).

Gospodo, koji ideološki stav našoj omladini treba dati, jer samo idejom može se ideja tući, — koji, jer treba dati da možemo zadovoljiti sve nove socijalne osećaje, koji se apsolutno javljaju u svetlu, i da možemo opet da odgovorimo dužnostima prema svojoj Otadžbini.

Po mome dubokom uverenju, treba naći jedan sistem koji će priznati i individualnu svojinu, koji će priznati slobodnu inicijativu; a, gospodo, koji uzima u obzir onu zajednicu za koga zajednica nije ništa fiktivno, za koga zajednica ne predstavlja debarasiranje svakih obaveza prema svome bratu, prema svome bližnjem. Koja je to zajednica — da ne predem u sveopštu zajednicu kako oni hoće. Prva zajednica na tome prvom stepenu jeste nacionalna. Ako se sporazumemo u tome da nećemo pomagati razvijanje separatizma u našoj zemlji, nego jugoslovensku politiku. Nju treba da pomognemo radi definitivnog formiranja jugoslovenske nacije. Vidi se da je najbolji odgovor protivu boljševičko-komunističke opasnosti u našem nacionalizmu. Ja ne mislim na naš partijski nacionalizam, i, daj Bože, da on bude i na ovoj desnoj strani.

Ja se bojim da dok su ovakvi odnosi heterogenosti u ministarskim klupama da ni naši učitelji, ni nastavnički kadar, ni naša omladina, ni celokupna jugoslovenska javnost ne može da pomogne održanju jugoslovenskog nacionalnog pravca.

Bez obzira na neke male i praktične uspehe, koji su, možda, napravljeni u Ministarstvu prosvete, ja mislim da se već ništa ne može učiniti sve donde dok gospoda ne budu načisto u ideološkom nacionalnom pravcu. A jer nisu načisto u tom nacionalnom smeru, ja ne vidim nikakvog uspeha u praktičnom poslu za

narod. Ne vidim ni na jednom ni na drugom polju ni na ideološkom ni na praktičnom uslova za uspeh u našoj prosvetnoj i kulturnoj politici ni za sebe ni za naciju. Zbog toga ne mogu glasati za ovaj budžet. (Burno i dugotrajno pljeskanje na levici).

Potpredsednik Jevreji Tomić: Reč ima narodni poslanik g. dr. Ivan Jančič.

Dr. Ivan Jančič: Gospodo narodni poslanici, u toku od pola sata, koliko je nama govornicima u specijalnoj debati stavljeni na raspoloženje, mogu samo u glavnim crtama izneti naše zahteve, koji se odnose na naš Univerzitet, naše srednje školstvo, na naše osnovne škole na severnoj granici, na kulturne institucije sreza Maribor, Levi Breg i na ispravku najtežih nepravdi, koje su nanošene premeštajima i degradacijama učitelja i školskih upravitelja.

Početak 19 veka kada je Napoleon Bonaparta osnovao u našim pokrajinama Iliriju, dobili smo i mi Slovenci svoj potpuni Univerzitet. Posle poraza Velikog Cara, kada je biv. Austrija ove pokrajine opet vratila pod svoju upravu, ukinula je i naš Slovenački Univerzitet. Bezuspešno smo se borili za vreme Austrije za ponovno uvođenje naše vrhovne kulturne institucije:

Tek posle našega Ujedinjenja vraćen nam je naš Univerzitet ali posle skoro dvadesetgodišnjeg postojanja on je još uvek bez svoje zgrade, dok Beograd, prema ekspozeu Gospodina Ministra prosvete, ima 40 zgrada od kojih je 39 dobio posle Ujedinjenja.

Svi zavodi, predavaonice i uredi Univerziteta u Ljubljani smešteni su u tuđim zgradama koje za univerzitetske potrebe nisu udešene. Ovaj nedostatak iz dana u dan sve se više oseća i to zbog intenzivnog razvoja nauke i sve većeg broja slušalaca.

Ljubljanski Univerzitet ima danas 1872 slušaoca, a sala za predavanja ima samo toliko da može prisustvovati predavanjima najviše 700 slušalaca, dakle samo jedna dobra trećina celokupnog broja studenata.

Seminari i instituti, naročito oni iz prirodoslovnih grupa, smešteni su po hodnicima sa kamenim patosom. Jasno je da se zimi u ovim hodnicima ne mogu držati predavanja a i kada se drže, ona se ne drže u miru, pošto su ovi hodnici ujedno i prolaz za stanare, koji imaju svoje stanove u tim zgradama.

Na tehničkom fakultetu je priličan deo instituta smešten na tavanu. Inventar koji ima da služi za praktične vežbe, koje su studentima tehnike neophodno potrebne, razmešten je delimice po hodnicima i stepeništima, i pošto nije montiran, nema mogućnosti da se upotrebi.

Prilike na ostalim fakultetima, zbog nedostatka prostorija i nastavnog osoblja, nisu mnogo bolje.

Nekoja zvanja profesora nisu ustanovljena tako da filozofski fakultet nema profesora za etnologiju i etnografiju, a isto tako nedostaje i jedan profesor na medicinskom fakultetu.

Naučni rad na univerzitetu onemogućen je stoga, što se i suviše šteti na materijalnim kreditima za izdržavanje zavoda, instituta i seminara. Dok su u budžetskoj 1930/31 godini ovi krediti iznosili još 2,351.000 dinara oni su se iz godine u godinu smanjivali tako da iznose za ovu budžetsku godinu samo 904.000 dinara ili u procentima 62% manje nego u godini 1930/31. Posledica ove štednje pokazala se u tome da nije bilo mogućnosti održati univerzitetske zavode na odgovarajućoj naučnoj visini.

Za izgradnju univerzitetske biblioteke bio je prošle godine, do duše, stavljen na raspoloženje po-

treban kredit, ali u ovogodišnjem budžetu nema kredita za nameštaj biblioteke. Po sebi se razume, da je zgrada bez unutarnjeg nameštaja, bez naučne vrednosti.

Novom Uredbom o medicinskim fakultetima ukinut je peti semestar na medicinskom fakultetu u Ljubljani, koji je ljubljanski Medicinski fakultet već imao. Ta odredba je dovela do trvenja između studenata i profesora, te se je stoga izgubilo mnogo skupocenog vremena. Da bi se došlo do konačnog smirenja, predložio je Senat dopunu paragrafa 51 Zakona o univerzitetima od 28 juna 1930 godine.

S obzirom na iznešeno, potrebno je da se u pogledu Ljubljanskog univerziteta odobre naknadni krediti:

- 1) za izgradnju i nameštaj univerzitetske biblioteke;
- 2) za otkup zgrade rudarskog odeljenja;
- 3) za zgradu i inventar prirodoslovnih instituta;
- 4) za zgradu i inventar mašinskog instituta;
- 5) za zgradu i inventar hidrotehničkog laboratorijuma;

6) za zgradu anatomskog instituta i

7) da se propis § 51 Zakona o Univerzitetima od 28 juna 1930 godine dopuni u tom smislu, da se gospodin Ministar prosvete ovlašćuje da uredbom otvara nove semestre, institute, klinike i laboratorije na medicinskom fakultetu u Ljubljani, do njegovog potpunog izgrađivanja.

Svi ovi krediti trebalo bi da se odobre u onoj visini kao što je traženo prema odluci Univerzitetskog senata — Univerzitetske uprave od 15 decembra 1937 godine, koja je odluka poslata Ministarstvu prosvete.

Gospodo, što se tiče srednjih škola prilike su još gore, i to zbog toga, što nadležni faktori o njima ne vode dovoljno brigu.

Pre svega bilo bi potrebno da se donese jedan moderan sadašnjim naučnim prilikama odgovarajući zakon o srednjim školama.

Medutim, ni propisi Zakona o srednjim školama, koji je sada na snazi, ne uvažavaju se. Po § 8 citiranog zakona može svaki srednjoškolski zavod da ima samo 16 odeljenja i u izuzetnim slučajevima može Ministar prosvete povećati broj ovih odeljenja na dvadeset. Na žalost ovi su propisi samo na hartiji dok je stvarnost kao što sleduje:

Prva državna gimnazija u Ljubljani ima 28 odeljenja;

Druga državna gimnazija u Ljubljani ima 32 odeljenja;

Treća državna gimnazija u Ljubljani ima 27 odeljenja;

Državna realna gimnazija u Mariboru ima 31 odeljenje;

Državna realna gimnazija u Celju ima 24 odeljenja.

Ako, dakle, uvažimo propise Zakona o srednjim školama, a to moramo, potrebne su, prema tome, u Ljubljani još dve realne gimnazije i jedna humanistička, u Mariboru još jedna realna gimnazija a tako isto jedna u Celju.

Pošto država ne vodi dovoljno brige o našem srednjem školstvu, Gradska opština u Ljubljani izdržava privatnu Žensku gimnaziju svojim sopstvenim sredstvima, a za ovu gimnaziju ne dobija ni pravo javnosti, a još manje se može očekivati, da će država pristupiti takvom srednjanju pitanja ove privatne Ženske gimnazije da preuzme taj zavod pod svoju upravu.

Još gore su, međutim, prilike u pogledu nastave u srednjim školama. Za izvesne predmete naime uopšte nema kvalifikovanih nastavnika, tako da u Sloveniji izvesne predmete sa 382 časa nedeljno predaju profesori, koji nemaju stručnih uslova za te predmete. Razume se po sebi da takva nastava ne stoji na odgovarajućem naučnom nivou.

Osim toga profesori u Slovenačkoj države nedeljno 552 prekovremena časa, za koje od države ne primaju nikakvu nagradu, iako bi država, u pogledu socijalnog shvatanja, trebala da prednjači.

Prema tome u Slovenačkoj nedostaje pet novih gimnazija, a pre svega profesori. Ovaj nedostatak profesora u toliko je značajniji i za osudu što ima 160 nezaposlenih profesorskih kandidata, koji gladuju i već više godina čekaju na postavljenja.

Stvarno kod nas mi stojimo pred potpunim slomom naše srednje škole, a moramo ujedno i konstatovati da će nepismenost uzeti još većih razmera kao što ću to docnije izneti. Naročito će usled toga pasti kulturni nivo našeg naroda na našoj severnoj granici, gde se sukobljavamo sa jednim visoko kulturnim, organizovanim i jakim narodnim protivnikom. Protiv njegove ekspanzije možemo se boriti samo jednakim oružjem tj. kulturni nivo celokupnog našeg naroda mora biti jednak kulturnom nivou naših suseda.

Ali, gospodo, kakvo je naše osnovno školstvo na granici? Svako školstvo na granici zbog svojih vanrednih pograničnih prilika zahteva da mu se pridaje vanredna i veća važnost i preimućstvo nad svim ostalim školstvom u unutrašnjosti zemlje, kako u finansiskom, upravnom tako i pedagoškom pogledu, kako bi se moglo uspešno takmičiti sa školstvom sa druge strane državne granice.

Stoga bi bar pogranične škole morale biti redovno popunjene kako po broju tako i po kvalifikaciji odabranim i najsposobnijim nastavnicima, a upravitelji škola trebalo bi da budu stariji učitelji. Isto tako bilo bi od velike važnosti da u takvim školama ima veći broj muških nastavnika nego ženskih. U slučaju obolenja nastavnika trebalo bi imati na raspoloženju rezervne nastavnike.

Toliko, gospodo, u pogledu popunjavanja pograničnih škola nastavnicima, a što se tiče pograničnog stanovništva koje je u velikoj većini siromašno, trebalo bi da se vodi računa o tome da školska deca dobiju na raspoloženje potrebna učila, da se omladinske školske biblioteke popune najboljim omladinskim štivom da bi se na ovaj način budila državljanska svest na granici.

Ali, nažalost, stvarnost je baš suprotna. Statistika nam pokazuje da u četiri pogranična sreza imamo 30.612 školske dece a samo 132 škole. Trebalo bi, dakle, još 27 novih škola.

Većina školskih zgrada je stara i zbog toga su školske sobe s obzirom na porast broja školske dece suviše male i u zdravstvenom pogledu nepodesne.

U pomenutim školama nedostaje svega 58 učitelja, a što se tiče naročito sreza Maribor — Levi Breg — izuzev grada Maribora — u trirazrednoj školi pri Svetom Križu sa 170 školske dece nedostaje jedna nastavnička snaga. U četvororazrednoj školi u Zgornjoj Svetoj Kungoti za 250 školske dece nedostaje jedna nastavnička snaga. U šesto-razrednoj školi u Šent-Ilju u Slovenskim Goricama sa 500 školske dece nedostaje jedna nastavnička snaga. U šesto-razrednoj školi pri Mariji Snežnoj sa 380 školske dece nedostaje jedna nastavnička snaga. U petorazrednoj školi u Lokavcima nedostaje jedna učiteljska snaga.

U šestorazrednoj školi pri Svetoj Ani u Slovenskim Goricama sa 425 školske dece nedostaju dve učiteljske snage. U trirazrednoj školi pri Svetom Duhu na Ostrem Vrhu, na samoj granici, sa 145 školske dece nedostaje jedna učiteljska snaga a pošto je školski upravitelj zamolio za odsustvo zbog bolesti, ova će škola ostati šamo sa jednom učiteljicom.

A najgora je stanje škole u Gradišću, koju je 1936 godine podiglo naše Školsko društvo Svetog Ćirila i Metodija, 20 minuta od austrijske granice, koja škola ima 95 školske dece, a sada je zatvorena zbog toga što je učiteljica bila premeštena, a na njeno mesto nije postavljena druga; a školski upravitelj bolestan i leži u bolnici u Mariboru.

Razumljivo je da je stanovništvo, koje je sa svojim skromnim sretstvima doprinelo građenju ove škole, uzrujano, videći da državna vlast tako malo vodi računa o nastavnicima škole.

Kao što vidite, gospodo narodni poslanici, na našoj severnoj granici nema ni izbliza dovoljno škola, a postojeće prepunjene su školskom decom, broj nastavnika je nedovoljan, ili ga, kao što je slučaj u Gradašću, uopšte i nema, dok na drugoj strani imamo 500 nezaposlenih učiteljskih abiturijenata, koji čekaju na postavljenje, neki čak od godine 1933.

Maribor je posle Ljubljane drugi najvažniji kulturni i privredni centar Slovenije. Naše kulturne institucije vrše na granici jednu veoma važnu ne samo kulturnu nego i državnu misiju, ali uprkos toga Maribor ne dobija istu moralnu i materijalnu pomoć kao što to po svom položaju i važnosti zaslužuje.

Mariborsko pozorište doduše nije državna institucija i zbog toga dobija samo jednu subvenciju od 300.000 dinara, dakle najmanju potporu od svih subvencioniranih pozorišta u zemlji. (*Ministar prosvete Dimitrije Magarašević*: Ono finansiski najbolje stoji, a ako bude potrebno više, daće mu se!) Gospodine Ministre, Vi ste mi već rekli u Finansiskom odboru da ovo pozorište nema nikakvih dugova, ali stvarno ih ima. Ja sam zbog toga podneo jedan amandman da se ova novčana pomoć od 300.000 povisi na dinara 500.000 i taj sam amandman obrazložio, a ujedno objasnio u pogledu dugova mariborskog pozorišta. Nivo ovog pozorišta zbog toga nije na onoj visini kao što bi to trebalo da bude na granici, a naročito zbog toga što je pre ujedinjenja bilo u Mariboru nemačko pozorište i naši nacionalni neprijatelji vole da sravnjuju kulturni nivo našeg pozorišta sa kulturnim nivoom bivšeg nemačkog pozorišta.

Sem toga Maribor ima jedan veoma važan časopis za istoriju i etnografiju, koji je poznat stručnom svetu ne samo u našoj zemlji nego i u inostranstvu.

Muzej grada Maribora je tako isto veoma interesantan naročito po svojim iskopinama iz rimskog doba, ali ni jedna ni druga institucija ne dobija od države nikakvu novčanu pomoć, iako bi ove institucije, prema svojoj važnosti i kulturnoj misiji, koju vrše na granici, to zasluživale.

Stoga Vas molim, gospodine Ministre, da pomenutim institucijama posvetite svoju pažnju i da ih novčano poduprete.

Ponovno je od svijiu strana u ovom Domu naglašavano, da treba ispraviti nepravde, koje su se dešavale za vreme predašnjih režima. U više mahova upozoravao sam na nepravde koje su se dešavale i za vreme ovog režima i molio da se ove nepravde isprave.

Naročito sam upozoravao na nepravde, koje su bile učinjene sledećim učiteljima:

1) Štuhec Jakov, školski upravitelj kod Svete Ane u Slovenskim Goricama; bio je decembra 1935 godine bez disciplinske istrage, i ako nije ništa učinio, premešten u Turbonje, gde nema porodičnog stana, tako da mora živeti odvojeno od svoje porodice i izdržavati dva gazdinstva. Žena sa troje dece stanuje u Mariboru, a on sam u Turbonju. Ovaj slučaj je u toliko teži pošto on kao školski upravitelj ima pravo na stan, a školska opština mu ga ne može dati. Svi nadležni faktori u Turbonju, kako opštinska uprava tako i JRZ organizacija molile su da se premesti Štuhec na drugo mesto, a u Turbonje da se postavi neženjen učitelj. Sve molbe bile su uzaludne i ako Štuhec ima odličnu kvalifikaciju, nosilac je ordena Jugoslovenske krune V stepena i Svetog Save IV stepena.

2) Črnko Karel, učitelj u Jarelini, bio je isto tako decembra 1935 godine, bez disciplinske istrage, iako ništa nije zgrešio, premešten na brdsku školu u Resniku, srez Slovenske Konjice, gde takode nema porodičnog stana. Ovaj učitelj ima 20 godina službe, ima odličnu kvalifikaciju, ženjen je i ima troje dece. Pošto ne može da dobije stan za svoju porodicu, mora i njegova porodica živeti odvojeno od njega, i on mora snositi troškove dvojnog gazdinstva. Jasno je da učitelj sa svojom platom ne može da izdrži onoliki teret, svojstveno tome mora se zaduživati i moraće na kraju krajeva materijalno propasti.

Kad sam upozorio bivšeg referenta za Sloveniju gospodina Franca Erjavca na ova dva slučaja, on mi je, koji je bio poznat kao neumoljiv, obećao da će oba pomenuta učitelja premestiti na mesta koja imaju porodične stanove, kako bi im se dala prilika i mogućnost da žive zajedno sa svojim porodicama i da vaspitaju svoju decu. Ali do danas se nije ništa učinilo.

Sam ova dva slučaja moram da napomenem još degradacije koje su učinjene dvojici veoma vrednih školskih upravitelja: Krameru Francu kod Svetog Petra pri Mariboru, i Mirku Vaudi pri Svetoj Marijeti ob Pesnici.

Kramer Franc ima najveće zasluge za voćarstvo na svom školskom području i on je bio prvi, koji je pomoću svojih seljaka organizovao u Mariboru izložbu voća. On je, dakle, tvorac jedne institucije koja se sada svake godine obnavlja i donoša stanovništvu velike materijalne koristi.

Vauda Mirko poznat je takode u srezu kao savestan javni i privredni radnik. Obojica su bili degradirani time što su razrešeni dužnosti kao školski upravitelji te su sada kao stari i iskusni učitelji potčinjeni mnogo mladim staleškim drugovima.

Ovakvim degradacijama ne ruši se samo autoritet i ugled dotičnog činovnika nego se ruši i autoritet i ugled same vlasti, koja usled toga sve više gubi poverenje naroda. Mentalitet naroda je posle Svetskog rata sasvim drukčiji nego što je bio pre rata. Narod budno prati sve javne događaje i stvara sebi mišljenje, koje ne ide u prilog režima.

Ne samo da se isprave učinjene nepravde, već i da se vaspостави ugled i autoritet vlasti i poverenja naroda u vlast, potrebno je da se hitno izvrše reparacije. Glasaću protiv. (Odobranje i pljeskanje na levici).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Ima reč narodni poslanik g. Milan Petković.

Милан Петковић: Господо народни посланици, напретком и развитком културе у свима њеним

правцима и у свима њеним гранама, просвета и просвећеност су постале не само право него и неопходна потреба свакога појединца и свих друштвених редова. Одавно су просвета и просвећеност престале бити искључиво право појединих повлашћених друштвених редова. Сама жеља и сам нагон за самоодржање, неодољивом су силом наметали и све више намећу неопходност просвете и просвећености свакоме појединцу и свима друштвеним редовима. Ово нарочито од времена гигантског напретка и усавршавања техничке културе.

Међутим, господо, иако су просвета и просвећеност постале право и потреба свакога појединца и свих друштвених редова, ипак се то право и та потреба нису остварили код нас ни у најскромнијим сразмерама. И у тој грани народног живота влада она неправда и она неједнакост, која влада и у економском, социјалном и у културном погледу: и овде, као и тамо, има повлашћених на једној страни, а бесправних и напуштених на другој страни. Ми имамо, господо, не само читавих села него и читавих предела насељених бистрим и здравим нашим сељачким народом, а на читавим тим пределима често пута немамо ни по једне основне школе или највише једну и двије. У тим крајевима и у тим пределима има неписмених 100%, изузев само по неколико самоука или по некога војника који је у војсци научио познавање штампаних и писаних бројева. (*Министар просвете Димитрије Магарашевић:* Захваљујући алфаветским курсевима које одржава Министарство просвете!) Ти се курсеви овамо код нас не одржавају, господине Министре.

Ја хоћу, господо, и садашњем господину Министру просвете да скренем пажњу, као што сам то чинио и многим његовим претходницима — нећу да кажем само једном, него многим његовим претходницима, — да у Дринској бановини има насеља у дужини по 60 до 70 а у ширини по 30 до 40 километара, а да на читавом простору тих насеља нема ни по једна основна школа, или само по једна или две највише. А на тим просторима често пута живи по 20, по 30 па и по 40 хиљада становника. Оваквих предела има највише у босанском делу Дринске бановине, у срезовима: сребрничком, зворничком, владањском, у једном делу тузланског среза, у маглајском и другим срезовима. А као што нам је и сам господин Министар изнео данас у своме експозеу, сличан је случај, ако не још и гори, и у неким крајевима Врбаске бановине.

И док је такав случај у селима, где читави срезови често пута и са педесет хиљада душа имају свега селам школа са петнаест одељења, докле у тој истој бановини, има један град, једна варош која на својих 14 хиљада становника има 33 одељења основне школе, има гимназију, има учитељску и грађанску школу, занатску и стручну школу итд. итд. Ту је, дакле, сконцентрисано више разноврсних школа, поред тога ту има и много одељења основне школе. Ето ту једно одељење основне школе долази на 420 становника, док у једном од ових срезова које сам мало час навео једно одељење долази на 3300 становника, дакле тамо долази једно одељење на осам пута више становника него ли овде.

Ми, господо, немамо ни једну варош или варошицу у земљи која не би имала основну школу, бар од назад последњих 50 или 60 и више година.

Дотле, још и данас, као што рекох и као што доказах, имамо на хиљаде села, па и већих предела, који немају ни једне основне школе. Ја сам далеко од тога да помислим и да пожелим изједначење градова са селима у овом погледу. Ми желимо и право би било да се бар у погледу основне просвете села изједначе или бар приближе својој браћи по варошницама. (Одобравање и пљескање на левици).

Код нас се, господо, много прича о културном, економском и социјалном подизању села, али то су све празне приче и пуне жеље; без онога што је најосновније, без основних школа, о свему томе не може бити ни говора, нарочито у оним крајевима, где нема ни најприближнији број основних школа колико би било најпотребније.

У прошлогодишњем свом експозеу бивши г. Министар просвете рекао је да би нам, према броју деце, у земљи требало још 3400 школских зграда или одељења, не могу тачно да се сетим. Међутим, данас чујем од г. Министра просвете да би према броју деце, колико их имамо у земљи, која не иду у школу, да би нам требало још 22.000 одељења за основне школе. (Министар просвете Димитрије Магарашевић: За последњих 20 година добили смо 18.000 нових одељења!).

Ако узмемо ону констатацију коју је изнео пређашњи Министар у прошлогодишњем свом експозеу, да би нам требало још 3400 школских зграда за основне школе, па ако даље узмемо у обзир да је у прошлогодишњем и овогодишњем буџету Министарства просвете предвиђен кредит за подизање основних школа у сиромашним крајевима у суми само од 3 милиона динара годишње, и ако узмемо да за подизање једне зграде основне школе треба најмање 100.000 динара, онда значи из овога кредита може се подићи у једној буџетској години само 30 школских зграда са једним одељењем. Иако нам, по речима г. Министра просвете у прошлогодишњем експозеу, треба још 3.400 школских зграда, онда значи да тек за пуних 100 година можемо очекивати изједначење села са варошима и варошницама у погледу основних школа. (Министар просвете Димитрије Магарашевић: Школе подижу и издржавају општине и Бановине а не држава!) Јесте, Господине Министре, али се школе по варошима издржавају годинама од порезе коју плаћа и тај селачки народ који нема школа, па би право било, да се и од порезе, коју плаћају и ове вароши направе школе за села која их немају. То би била равноправност! А дотле, као што рекох, живот ће тећи и развијати се и наша села без основних школа остаће и даље пасторчад у својој рођеној отаџбини!

Када је, господо, овако бедно стање основних школа у нашој земљи, онда је оправдан приговор да су издатци за основну, средњу и високу просвету у несразмери. По буџету за високу просвету, на универзитете и остале високе школе, ако урачунамо и ванредни кредит од 10 милиона, предвиђена је сума од 90 милиона динара. За средњу просвету са стручним школама предвиђено је око 200 милиона. Дакле, видимо да кредит за основну просвету није ни два пута већи од кредита за средњу и високу просвету. Ми смо, господо, а и ја са вама, далеко од тога да мислимо да су суме предвиђене за високу и средњу просвету

превелике, али је тачно да су у несразмери према суми за основну просвету, кад се има на уму бедно стање наше основне просвете у многим крајевима наше земље. Зато смо у пуном праву, кад тражимо од г. Министра да ову и сувише малу суму предвиђену за подизање основних школа, употреби искључиво на оне крајеве који су у погледу просвете најзаосталији. (Др. Милован Грба: Који имају преко 50% неписмених!). У овим крајевима у Дринској бановини, о којима ја говорим, господине Грба, има преко 70%, а у неким и 90% неписмених. Јер, господо, и то су наша браћа и наши суграђани који плаћају порезу и доприносе издржавању просвете у целој нашој земљи, па је право да и наша државна целина одужи свој дуг према својим суграђанима у крајевима без школа.

Пропис одредаба Устава и Закона о народним школама о обавезној настави остаће потпуно илузорни код оваквог стања основних школа у многим крајевима наше отаџбине. Зато, да би се убрзало и омогућило подизање што већег броја зграда за основне школе у овим крајевима ја сматрам да је неопходно потребно изменити прописане типове планова за школске зграде који су једнообразни за целу земљу. Трбало би их изменити обзиром на климатске и теренске прилике као и на слабо економско стање тих крајева. Пре неколико година, не сећам се тачно када, издати су ти планови за основне школе и прописани за читаву земљу. По тим плановима у тим школским зградама мора да се подигне, поред учионица и учитељског стана, и бања и канцеларије и још неке споредне просторије, услед чега је много покупуљено и отежано подизање школских зграда по селима.

Због тих и таквих планова ја сам имао велику тешкоћу пре пет година када смо хтели да градимо у једном селу школску зграду, односно кад смо тражили дозволу да правимо ту школску зграду. По плану које је био прописан, било је потребно најмање 250.000 динара да се подигне та школска зграда. Међутим, и снага онога краја коме припада та школска општина и помоћ која се добија од Бановине и Министарства просвете, није била ни близу толика да би се та зграда могла подићи. (Министар просвете Димитрије Магарашевић: Ја то примам, господине посланиче!) И шта је било?! Ја да не бих упустио оно народно одушевљење и расположење да подигне школску зграду, а и да не бих изгубио извесну суму коју је обећала Бановина као помоћ за грађење те школске зграде, ја сам сам на своју руку направио један план, односно дао контуре тога плана једном инжењеру и замолио га да он направи план, по коме смо отпочели грађење и начинили добру школску зграду. Грађење те школе коштало је свега 120.000 динара. Да нисам тако поступио то би село и данас било без школе.

Зато мени је драго кад г. Министар обећава и даје реч овде у Народној скупштини, да ће настојати да типове планова за школске зграде у будуће саобрази потребама и приликама појединих крајева. Кад господин Министар већ прима твој сугестију, онда је потребно и оправдано, да прими и даљу сугестију, а то је, да планови буду упритени и избачене просторије, које нису неопходно потребне.

Тако н.пр. не морају да се у приземљу подижу и учионице и учитељски станови. Ако се нађе да је јефтиније, учитељски станови могу да се подижу

и под кровом, при чему се само мало измијени кровна конструкција и т. сл.

Нисам добро разумео господина Министра је ли у своје експозеу казао да је потребно одржати разноликост у уџбеницима основних и средњих школа обзиром на разноликост особености појединих крајева. И ако сматрам да је г. Министар у овом питању стручнији и спремнији од мене ипак не могу се сложити са овим гледањем господина Министра ако га је овако исказао. (*Министар просвете Димитрије Магарашевић*: То је опште дидактичко начело!) Господине Министре, једнообразност уџбеника у нашим основним и средњим школама тражи један високи наш национални циљ, који ћемо посредством јединственог уџбеника преостигнути, а то је неопходно потребно духовно јединство нашег народа. Јер, ако се у једном крају употребљава један уџбеник, у другом други, а у трећем трећи уџбеник, онда се не може тиме никад успети, да се код те наше деце која пролазе кроз такве школе са тако разноликим уџбеницима, створи и изради она потребна једнодушност, оно осведочење и уверење да смо синови не само једног народа него да смо грађани и синови једне земље. (*Министар просвете Димитрије Магарашевић*: Нисте ме разумели! Ја сам говорио о уџбеницима за основне школе! Не можете дати за Војводину исте уџбеника као и за Словенију и за Босну!) Све оно што је корисно и потребно за Војводину, јер показује дорбу особеност Војводине, то, Господине Министре, може да се унесе и у заједнички уџбеник који ће добро доћи и деци из босанских, црногорских и других крајева. На тај начин ми ћемо пре успети да дођемо до пуног националног јединства и једног јединственог осећаја за земљу и за своју отаџбину, него посебним и разноликим уџбеницима.

А, друго, јединствени уџбеници добро би дошли и с обзиром на јевтиноћу!

Јер кад би јединствени уџбеници важили за читаву државу онда би те уџбенике могло узети у рад и штампање Министарство просвете, и у том случају ти уџбеници, који данас коштају за III и IV разред основне школе по 70—80 динара, могли би да стоје по 20—30 динара, јер би се у већој количини штампали. (*Министар просвете Димитрије Магарашевић*: По новој Уредби биће државних издања!)

Господин Министар данас, у своје експозеу, изнео је идеју о амбулантним школама као нешто ново што није постојало раније, и да ће он уложити труда и старања, да се те амбулантне школе што више употребе у крајевима, где нема народних основних школа. Ја ту изјаву Г. Министра просвете поздрављам и са овога места молим га, да он при тој својој одлуци остане чврст и непоколебљив с обзиром на оне крајеве, о којима сам мало час говорио, али да те амбулантне школе буду нешто више и потпуније од аналфabetских течајева и да дају веће и једно заокружено знање. Кад сам се већ у свом говору бавио темом основне просвете и основних школа, ја морам да скренем пажњу Г. Министру, а вероватно да и он то зна а ако и зна, нека зна да и ми то знамо, да су за време његовог претходника издавани неки расписи за учитеље основних школа. Разуме се, ти расписи издавани су строго поверљивим путем и у њима од учитеља тражило се, да ступају у учитељске организације ЈРЗ. (*Министар просвете Димитрије Магарашевић*: Ништа ми о томе није познато и

не знам!) Ако Вама није, Господине Министре, познато, ја Вас уверавам, да су упућивани такви расписи по унутрашњости наше земље. Ја ћу да Вам верујем, да Ви о томе не знате, али проверите ово, распитајте се, утврдите, да ли није Ваш претходник такве расписе упућивао на најповерљивији начин без свога потписа преко свога начелника, инспектора, шефова одељења итд., итд. Само такви расписи постојали су у унутрашњости наше земље. Ако Господин Министар пориче да му није познато да су постојали, ја верујем, да он тиме изражава добру вољу, у колико су постојали, да их повуче и ми ћемо му за то бити благодарни. Јер, Господине Министре, ја сам лично читао један распис, не у оригиналу него у препису, који је у јулу, августу или септембру био послат из Министарства просвете путем среских начелстава. У том распису наређивано је да се на најповерљивији начин саопшти учитељима основних школа, да не смеју учествовати у борби, која се водила око Конкордата. То разумем, то је било умесно. Али се у вези с тим тражило од учитеља у томе распису, да доставе све оне, који се истичу у борби око Конкордата. Дакле, тражи се од наставника, од васпитача деце, од васпитача срца и душе наше деце, тражи се ништа мање него да буду шпијуни управне власти.

Господине Министре, ово је тешка и велика увреда нашој народној школи и учитељском staleжу. Наш народ, и онај који није просвећен у модерном и савременом смислу, али који је просвећен једним божијим даром, и тај народ високо цени школу, високо цени просвету, он високо цени и наставника, учитеља свога и своје деце. Он је огласио и сам канонизирао као свеца, Светог Саву баш зато, јер му је он био први учитељ. Он и данас, када спомиње његово име, увек дода: „Свети Сава — српски учитељ!“. Тиме је наш народ најбоље казао како он високо цени учитељски позив!

При завршетку говора ја ћу да скренем пажњу господину Министру још само на једну ствар. Ја сам у начелној буџетској дебати изнео један случај, како је Банска управа Дринске бановине наредила строго поверљиво двома или трима школама у срезу сребрничком прије два мјесеца да из тих школа, односно њихових учioniца, имају уклонити слике и иконе Св. Саве.

Ово је тачно, господине Министре, па ја Вас овде овом приликом питам: да ли Вам је то познато? Ако Вам је познато, да ли Ви тај поступак одобравате или не одобравате? Ако не одобравате, шта мислите учинити да се та велика и тешка увреда, која је нанесена народу онога краја, исправи.

Ја сам у начелној буџетској дебати прочитао неколико стихова из једне песме па ћу то и сада да учиним да и Ви чујете и знате, колико је тим поступком народ увређен. То су стихови из једне песме коју су сељаци онога краја испевали поводом тога строгог наређења од стране Банске управе Дринске бановине да се из школе уклоне слике Св. Саве. У тој песми се вели овако под насловом „Св. Сава у Босни за време Јерезе“:

Прва ријеч — помози нам Боже,
друга ријеч хоће ако Бог да
да се песма испевати може
потребна је за данашње доба,
кад у школу дођу Српчад мила
да би сваку мудрост изучила.
У чистоти и ангелском виду

разгледају учила по зиду.
 Две су слике највеће знамење
 чисто злато и драго камење.
 Прва слика нашег дичног Краља,
 којом децу упознати ваља.
 А за другу учитељи јаве
 за икону Светитеља Саве,
 читајући историје дуге,
 велике су Савине заслуге.
 Свака школа има доста слика,
 и на њима створења велика.
 Добре слике сваку школу кресе,
 на сликама свакојаке расе.
 Свако биће гледати се смије,
 Свети Сава мора да се крије.
 Јаој, Босно, сиротице клета,
 сад по теби Синан паша шета.
 Српску Босну тешким ланцем свеза
 власт му даде проклета Јереза.
 Српски ђаци сада су жалосни
 Светог Саву не виде у Босни.
 То Србија не види ил' дрема.

Дакле, господине Министре, како видите овај поступак Краљевске банске управе озлоједио је и дубоко увредио народ онога краја, и народ, немогући на други начин да проговори, он је проговорио на свој начин: кроз песму и исказао свој бол, своје огорчење и своју увреду која му је овим поступком нанесена. Зато, господине Министре, ја Вас молим да посветите пуну пажњу питању слика и икона Светог Саве у основним школама у Босни и Херцеговини, да то питање најтемељније проучите и да по томе питању донесете једанпут дефинитивну и правилну одлуку која ће задовољити не само један део него сав наш народ у тим крајевима.

Пошто је досадањи рад Министарства просвете, а нарочито рад претходног Министра просвете, био у духу и у правцу противном народу и на штету народа, ја ћу све дотле, док се не уверим да је просветна политика промјењена на корист народа, на добро државе, вазда гласати против буџета Министарства просвете, па тако и овога пута гласам против буџета Министарства просвете за 1938/39 годину. (Одобравање и пљескање на левици.)

Potpredsednik Franjo Markić: Reč ima narodni poslanik g. Mita Dimitrijević u ime grupe Jugoslovenskog radikalnog kluba.

Мита Димитријевић: Господо народни посланици, ми слушамо овде две врсте експозеа: експозе-е написане од чиновника за министре који нису стручњаци у својим ресорима, а тих је министара нестручњака више, и већина су такви, или експозе-е министара који су од струке у својим ресорима и за које верујемо да сами пишу свој експозе, бар у главним мислима. У овај други ред долази данашњи Министар просвете, човек просветне струке у свом просветном ресору.

Зато његове речи много више значе, јер га оне ангажују лично и са стручне стране. То већ није случај са нестручним министрима у својим ресорима који читају овде туђе речи и мисли које често и сами не схватају. Нестручност министара је свакако зло за министарства којим управљају. Довољно је доказа о том дао претходник садашњег министра, г. Стошовић.

Господо, у Финансијском одбору Министар г. Магарашевић је био мало опширнији баш што се

тиче проблема како и којим путем треба изводити у националном и културном смислу наставу наше земље и просвећивање нашег народа. Он је тада о свем том опширније говорио, а као резиме казao је ово: „Требало би имати у виду културне и просветне захтеве наших историјских покрајина и њихових културних центара, а осим тога подешавати однос школа према религији и цркви да се не дође до подвојености у културној свести.”

Господин Министар просвете овим речима као да је хтео, до извесних граница, да наговести децентрализацију у извођењу наставе по разним покрајинама у нашој земљи. Као да је у почетку свог министровања у том био смелији него сад. Али интересантно је лист „Словенец”, лист г. Корошеца, од те мисли направио екскурзију даље, у правцу своје аутономашке идеологије, коју овде у Београду г. Корошец нерадо открива, док његов орган у Љубљани, насупротив идеологије ЈРЗ, отворено пропагира. У таквом духу „Словенец” 11 јануара, тако рећи нешто доцније од експозеа који нам је дао у Финансијском одбору Министар г. Магарашевић, пише један чланак у коме се бави просветном политиком наше земље, па између осталог каже:

„Ако је у нашој земљи у нечему потребна темељита реформа, онда је то у нашем школству најпотребније, у нашој просветној политици; у циљу преустројства васпитања које нашој омладини даје држава. Ова садашња школска политика је претив духа нашег народа. Омладина се учи и васпитава у опреци са оним што душа народна хоће и тражи. И хрватском и српском народу не прија систем наше државне школе” — чујте, не прија систем наше државне школе — „пошто су наши школски закони плод школске бирократије” — у томе се слажем са писањем „Словенца”, али чујте даље — „нарочито ми Словенци морамо да отклонимо наше либерално државно школство пошто је у потпуној опреци са нашим народним карактером и менталитетом” — „Словенец” се, дакле, буну против либералног, почујте шта даље каже тај клерикални лист: „Школски закони и уредбе у Југославији радили су се у духу централизма и унитаризма и то на бази Видовданског Устава са којим су Словенци били мајоризирани и који су били коначно израђени за владе диктатуре када народ у Југославији није могао да говори”. А заборавља „Словенец” да је г. Корошец заједно са својим Клерикалним клубом гласао за тај Видовдански Устав, а још више заборавља, да је г. Корошец био Министар у Шестојануарској диктаторској влади.

А сад слушајте даље, што је и најважније:

„И због тога искренога и трајнога југословенскога осећаја нама је потребна темељита реформа нашег школства, у смислу паметне аутономизације и праве демократије”. Дакле, тражи се и аутономија у школству, као и у свему. Али права демократија се негира кад се тражи да се уклони либерално школство.

Господо, и ово нека се забележи као документ. Сам господин Министар просвете, проповедајући децентрализацију школства, рекао је доста смелу мисао према садашњем режиму, доста смелу, какву не би одобрио Г. Драгиша Цветковић, па је не би одобрио ни Претседник Владе, г. Милан Стојадиновић, нити који други министар, да их не ређам све до г. Чвркића. Видите, како се једно говори у Љубљани, друго у Београду, или како

се од једног министра заступа једно гледиште, а од другог сасвим супротно.

Г. Магарашевић као просветни човек, некадашњи виши функционер у Министарству просвете, мора да сматра за срећу и част што је постао Министар просвете, али срећа је овде већа него част, а част је оно што остане после као актива, ако је буде, од министарске делатности доцније. Зато велим, велика је срећа и част, да се нађе један просветан човек на челу просветно-културне политике у свом народу. Он треба да даде нешто од себе и да остави добар траг за собом у томе Министарству. То је Министарство у многим питањима заостало. Ево, Господине Министре, широкога поља рада за реформе које тако давно и давно чекају у том Министарству човека од културе и иницијативе.

Ми у прошлости имамо мали и најмањи број министара који се у културном развоју нашег народног просвећивања могу забележити. Стојан Новаковић је на првом месту, па онда Љуба Стојановић, затим Жујовић, па онда у том предатном периоду нико више. (Александар Дачић: А Љуба Давидовић?). Чућеш! (Александар Дачић: Ја хоћу само да исправим). Ти си, Дачићу, за празне упалице, а ја имам већу дужност него да с тобом полемисем! У другом периоду, после рата, не може се прећутати особито демократско схватање, широко демократско схватање које је у својим реформама учинио у томе ресору г. Давидовић, а затим г. Миша Трифуновић. Господо, ништа неће мени Дачић рећи што ја нисам дубоко и дубље од њега промислио. (Александар Дачић: Али ја сам на својој кожи то осетио, а мислити и осетити то је разлика). Кад си осетио на својој кожи, онда зашто не тражиш реч да говориш о свима прогањањима која се од данашње Владе врше над учитељима, над твојим колегама, а немаш смелости да их браниш!

Рад Министарства просвете у главном је административне природе. Сва одељења Министарства просвете врше свој посао у свему на један обичан шаблонски начин и сваке године све то тече истим бирократским шаблонским путем. Никада се не стиже на време да се изврши распоред, већ редовно после 3—4 месеца од почетка школске године, а прошле године распоред је учитеља једва био свршен на два месеца пред завршетак школске године.

Од тога свакако страда настава и деца у појединим селима, где има по 150—200 деце за школу, остају сасвим без учитеља.

Господо, наступило је једно време великог терорисања и прогањања учитељства. Од тога пати не само настава и наше народно просвећивање, него и достојанство учитеља.

Господо, ја увек говорим само истину! Ево, овде имате записник XVII главне скупштине Југословенског учитељског удружења. Ово није одобрила цензура и забрањена је због истине коју доноси о прогањању учитеља. Ја ћу из ове књиге прочитати речи самих учитеља, које су изговорене у очајању од терорисања које учитељи трпе од власти овог режима на све стране.

Господо, некада, у доба слободе, народни учитељи имали су највиша признања свог достојанства, они су били поштовани као носиоци грађанских слобода и носиоци патриотског покрета за ослобођење и уједињење. Народни учитељи

били су и остали проповедници слободног духа и напретка у народу.

Учитељи су плод свога рада дали створивши она јуначка поколења, која су за ослобођење и уједињење свог народа прошла кроз крв и ватру. Они су створили оне чврсте и јаке духове, који су водили народ кроз све борбе за народне слободе. Учитељи наши однеговали су поколења која су знала чувати достојанство народа кроз сва искушења. Заједно са народом учитељи наши прошли су кроз најстрашније голготске путеве у Албанији и сачували достојанство српског народа који се борио до краја, а никада се не предаје!

Жртве учитеља су огромне. А шта се сада ради са учитељима? Рекао сам да ћу вам из овог записника са XVII учитељске скупштине прочитати шта они сами говоре. А ево чујте: На учитељској скупштини прошле године Председник Учитељског удружења, обраћајући се учитељима и говорећи о моралној кризи, која је задесила читав учитељски ред у нашој земљи, каже ово: „Учитељи су свесни ове моралне кризе, а да би очували омладину снажних и јаких карактера треба најодлучније наступити против свега и свакога који би покушао деморалисати учитељске редове и лишити учитеље достојанства како се то сада чини”.

Према оваквим речима самог председника Учитељског удружења може се закључити да је удар по карактерима био јак и једва издржљив. Указало се да је борбено достојанство наших учитеља заиста на великој моралној висини и да су: поштење, морал и достојанство у учитељству још увек јаки и снажни.

Али се на учитељство насрнуло са таквом силом да је позив на одбрану, који се чуо у речима самог председника Југословенског учитељског удружења, раван најјачем протесту који звони у овим речима: „Учитељство ће и надаље истрајати у изграђивању моралних вредности учитељског реда и на утврђивању снажних моралних карактера”.

На тој учитељској скупштини чуо се глас учитељства за демократију и грађанске слободе. „Без демократије и слободе” — рекло се тада — „нема правог грађанског васпитања. Прави рад на народном просвећивању не може се ни замислити без грађанских права и слободе”.

Господо, није излишно бар овде у Скупштини чути све протесте учитељства, које цензура није пустила у јавност, јер је ова књига забрањена. Ти протести гласе овако:

„Спољним утицајима тј. утицајима владајуће странке, хтело се унети у Учитељско удружење туђи неучитељски циљеви. Утицајем и притиском „неучитељских фактора” хтело се нарушити свако достојанство учитељства.”

Како су ови неучитељски фактори безочно насртали на учитељство потврђује такође и говор председника Професорског друштва на тој учитељској скупштини, који гласи:

„Од нашег виђења у Новом Саду прошла је већ година даца, боље рећи година страдања! (Пљескање на левици и узвици: Тако јел!) Та година била је и за вас и за нас испуњена једном жилавом борбом. Прошли смо, ми професори, прошли сте, и ви учитељи, заједно, кроз тешка искушења. Зашто? Зато што смо хтели и једни и други да останемо људи, зато што нисмо хтели да знамо за другу службу сем службе свом народу. Отуда су настала против свих нас безакоња, каква не

памти чити бележи историја наше просвете." (Бурно одобравање на левици.)

Треба ли још потврде о безаконима, о насртању, о гоњењу против учитељства, о удару на њихово достојанство, него што су ове аутентичне потврде, изречене јавно од ова два највиша претставника учитеља и професора.

Господо, када се безаконја преврше и кад прогањања достојанства пређу сваку границу, онда настаје праведан револт. Тај револт је, господо, остао универзалан код свега учитељства.

Ја сам имао прилике да видим и да констатујем да се тај револт преноси као талас од учитељства и на све друге сталеже и тако се прави једна општа бура, узбуркано море свеопштега револта. Ово нису као што сте видели моје речи. То су речи највиших просветних људи међу учитељима и професорима. Али одвратно је да су виши фактори учитељства и професора, у самом Министарству, мирно и без протеста са своје стране гледали и допуштали сва ова прогањања и безаконја која су режимске власти вршиле над њиховим колегама. А било је међу самим тим вишим чиновницима у Министарству просвете понеки, који је у свему овом предњачио. Није било с њихове стране ни отпора против свега тога прогањања ни најмање заштите својих другова.

Ја ћу вам испричати овде како се у таквом случају држао један виши функционер у просвети, сад покојни Ловчевић, начелник Министарства, под министром Андrom Ђорђевићем који је познат као свирепи гонилац учитеља и професора у режиму Владановштине. Кад г. Ловчевић, као највиши функционер просвете није могао завставити ово прогањање просветних радника, он је с протестом против тога поднео своју оставку. И какав је био резултат? Оставка му није била уважена због протеста у јавности, али се завставило са прогањањем у просветној струци. Али тада је било слободне штампе и, поред црне Владановштине, биле су у снази све грађанске слоболе.

У почетку свога говора рекао сам да сав рад у Министарству просвете тече из године у годину већ дуже време потпуно шаблонски. Време је да се почне са реформама у томе Министарству. Многи просветни закони су од пре 30 до 40 година. Какво дивно поље за реформаторски рад у томе Министарству! Мало је Министара просвете, као што рекох, који су оставили трага у томе Министарству у здравим реформама, и ја хоћу да верујем да ће садашњи Министар те потребне реформе почети, ако жели да остави трага од своје личности у томе Министарству. За свакога просветног стручнога човека у томе Министарству има много посла. Ево, почнимо са народним учитељством и Законом о народним школама. Господо, ја имам обичај да говорим само са документима, и ништа не говорим што не могу одмах потврдити. Господин Министар просвете треба да има већ упућене амандмане које му је пре дало Учитељско удружење. То је штампано у њиховом главном листу „Народна Просвета". Ево, почнимо са самим Законом о народним школама.

Овај садашњи Закон о народним школама донет је 5 децембра 1929 године, тако рећи уочи објаве диктаторског режима. Време и атмосфера није нимало било повољно за један либералан закон у то доба, које нимало није наговештавало један просвећени апсолутизам. Дакле, закон

је донет под специјалним приликама и он углавном носи обележје потреба које су се у том времену наметале. Даље, у току времена, доношене су уредбе које су само погоршавале и без тога овај нимало добар закон. Шта више, ни правилник за тај закон није био донет, иако је законом предвиђено да је имао бити донесен најдаље за два месеца. Тако су остале неразјашњене многе одредбе и тиме је дат целом закону сасвим произвољан карактер.

Време је, крајње је време, приступити изради новог и напредног закона о народним школама. Многа питања, не само просветна, него и морална стоје још увек отворена на штету учитељства. Међу осталим питањима стоји отворено питање учитељске сталности, чега је раније било за време радикалских влада.

Садашњи Министар има у рукама један напрт амандмана који му је, као што рекох, предало Учитељско удружење недавно и тамо ће наћи за сва питања и веома разложита и основана образложења.

Међу отвореним питањима хоћу да наведем нарочито питање редовног унапређења учитеља. Истина, Закон о чиновницима, у §-у 49, каже: „Напредовање по положајним групама врши се са даном кад чиновник испуни услове".

Међутим, какво је у том погледу очајно стање. Похвално је од стране господина Министра, — ево, господо, хоћу да му учиним једну похвалу, — похвално је што је он усвојио један мој предлог о напредовању учитеља. Ја сам, у своје време, учинио једну озбиљну примедбу на то произвољно унапређење учитеља, и то специјалним, режимским протекцијама. Раније смо добијали од г. Стошовића одговор да нема сретстава. Међутим, под овим Министром установљена је ранг листа учитеља који чекају групе. Тако, по овој ранг листи, нико не може да добије групу произвољно, и пре других, него се група добија по тој ранг листи, по реду, по њих 50 или више, али без прескакања. То је један добар знак за правилно унапређивање учитеља: Иначе, по досадашњој произвољности унапређивања и по протекцији, загорчаван је живот тих наших просветних радника, који треба да имају много и много моралне снаге па да одрже ипак високо свој дух и своју преданост и љубав према свом тешком послу. Надати се да се то више неће понављати. Треба имати на уму да материјални положај учитеља ни мало није завидан. Има их у крајњем сиромаштву. Унапређења у групе по дану стеченог права дала би изглед на бољу материјалну будућност учитељства.

Господо, међу поднетим амандманима од Учитељског удружења налази се и амандман о признању учитељских година у рату проведених. Зар не треба и учитељима урачунати ратне године у године службе, као што је то учињено и осталим чиновницима? Учители ратници морали су давати оставке и тако су изгубили четири до пет година службе за напредовање. Међутим, њихови другови, који нису били у рату, због неспособности за војску, у таквој су ситуацији да им је признато ово време за напредовање.

Господо, није потребно ређати и образложавати у низу ових амандмана сва отворена питања за пошито и праведно регулисавање положаја учитељства и њихове службе.

Да се зауставим на крају на једном скроз и скроз неморалном и недостојном узаконјењу, којим се, тако рећи, прописује целибат учитељица. Ту се каже: „Учитељицама народних и домаћичких школа престаје служба кад ступе у брак са лицем које није учитељ”.

Ова одредба у пракси није дала резултате који су се предвиђали. Насупрот томе, ова одредба озакоњује целибат учитељица, она онемогућује учитељицама да себи слободно бирају друга у браку и у животу. Тиме им је ограничено једно право загарантовано Уставом. У односу према осталим чиновницима једино су учитељице народних школа у томе изузете.

Ја нећу овде да наводим негативне последице овога закона.

Данашњи Министар је, за разлику од прошлог, просветни човек, па нека узме сва просветна питања у разматрање. Остане ли и даље ово мучно и тешко стање учитељства, у многим правцима, без здравог решења, на њега, као на просветног човека пашће за све то двострука одговорност. Ево ја од стране опозиције и као радикал, изјављујем да ћу се свакој реформи и за побољшање учитељског стања не само радовати, него ћу ја, и сви моји другови помоћи сваки рад на реформама школе и на подизању достојанства учитеља и свих просветних радника.

Господо, као члан Југословенског Радикалног Клуба хоћу да напоменем и нарочито да нагласим да је баш радикална странка, од увек, у прошлости подизала достојанство учитеља, да је баш радикална странка уздизала ту моралну снагу и ту борбену моћ учитељства у корист и за добро народа, за слободу његову и за демократију. Господо, ако вам оно „Р” у Југословенској радикалној заједници значи бар нешто докажете то одбраном и заштитом учитељства од пропадања и незакоња и тражите, да се преласком у ЈРЗ отказују од учитељских идеала слободе и демократије. Пустите их да се сами определују. Насиљем нећете их саломити.

Господо, ја ћу прећи сад на оно што траже професори. Ја овде имам њихову резолуцију. Ево шта она садржи. Прочитаћу. „Пленарна седница Главне управе Југословенског професорског удружења састављена од чланова Главне управе у Београду и претставника свих десет секција из целе наше земље, а на седници од 29 новембра прошле године размотрала је сва актуелна питања нашег просветног живота. Према рефератима појединих претставника секција констатовано је стање у коме се наша средња школа данас налази, као и услови под којима средњошколски професори морају да врше своју дужност. Немање школских зграда, које би са педагошког и хигијенског гледишта одговарале народним потребама, сиромаштво, а у понеким школама и потпуно отсуство библиотека и наставних средстава, — све су то питања, чије добро решење омогућава пун и правилан рад школе”.

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине говорниче, нећете ваљда читати целу резолуцију. Ви не говорите у име групе.

Мита Димитријевић (наставља): Ја говорим у име групе. Имам право на један сат говора. Господо, шта се тражи у резолуцији? Прећи ћу убрзо и укратко: Да се г. Радоје Кнежевић врати у активну службу који је пензионисан само зато што је одр-

жао онако сјајан и протестни демократски говор на учитељској скупштини. (*Министар просвете Димитрије Магарашевић:* Молим, он досад није тражио повратак и зато не могу ни да га вратим! — *Јосип Цветић:* Тражиле су делегације Професорског удружења!) Даље, да се створи могућност за унапређење у наредне групе свих наставника који су стекли право за напредовање. — Господо, ја нећу даље да говорим о самој овој њиховој резолуцији. Ја верујем да резолуција оваквог једног великог просветног тела као што је професорско удружење не може остати без разматрања од једног министра који је и сам био њихов друг.

Господо, сад ћу говорити о омладини, о нашој интелектуалној омладини. Г. Министар просвете додирнуо је питање омладине и он осећа сву тежину тога питања. Он нам је мало пре рекао како је тешко ухватити стожер наставног рада и васпитања, он нам је рекао да је тешко наћи прави педагошки циљ у средњој школи, па и у вишој и највишој, затим како је тешко наћи једну одређену линију за национално и културно вођење омладине, и на крају казао је да је питање о реформама средње наставе у том погледу поднео и самом Просветном савету.

Господо, кад је реч о буџету Министарства просвете најлогичније је да се говори и о нашој интелектуалној омладини. Обичај је да се она и сувише оптужује левичарством и да се у свакој прилици говори да је комунистички опредељена. Није редак случај да се за сваки свој протест и револт оптужује као комунистичка и да се тако без разлога баца у полицијске затворе, а са још мање разлога да се кажњава и робијом. Уместо сваке такве површне оптужбе и оптуживања достојније би било удубити се више у сам проблем наше интелектуалне омладине. Кад год је наш политички живот имао један одређен политички правац у духу грађанских слобода и демократије, и омладина се у том правцу правилно развијала. Тако је било у прошлости. А кад се у политици почне са лутањем, са оним лутањем које помиње и сам г. Министар просвете, са пресијама и прогањањима, са гажењем народних слобода, са угушивањем слободне мисли, то се одражавало и на омладину, јер је она наша здрава расна национална снага. Њен револт увек је живљи и борбенији, јер кроз омладину дејствују живе и младалачке силе саме нације. Ми врло добро знамо да се наша омладина у раније предратно доба развијала у чисто националном и готово романтично-националном духу, са Краљевић Марком, Косовом и свима легендама и традицијама, у каквом је смислу и духу текао и живот целог народа до рата. Отаџбински идеали сад су испуњени ослобођењем и уједињењем. А сада се наша омладина развија, да говоримо истину, у једном мање романтичном духу већ у једном новом духу, у новом свечовчанском духу, више у социјалном идеализму него у националистичким легендама и традицијама које су завршиле своје патриотско дело, јер је омладина, интелектуална омладина достојно, јуначки и крваво извршила свој велики задатак у борби за стварање данашње уједињене државе. И данашња интелектуална омладина сва је и увек је у чувању своје државе. Али, упоредо са културом свога времена, данашња омладина кроз један социјални идеализам тежи за слободом духа а не иде за рушењем државе. Ево, прочитаћу овде шта се о

стању духа каже из редова саме наше интелектуалне омладине. Орган универзитетске омладине „Студент” у броју од 15 октобра прошле године бранећи се од оптужбе да је омладина антидржавна и ненационална, даје овај одговор: „Наш студентски покрет у својој целини, и сва наша удружења у њему, цео наш напор искрено је националан. Националан зато што је слободарски, пожртвован, конструктиван; националан зато што брани и развија нашу културу и мисао; националан зато што у раду и борби васпитава једно поколење младих интелектуалаца за службу народу и човечанству!”

А као одговор на све оптужбе њиховог слободарског духа, који се тумачи као ненационалан, орган наше интегралне омладине „Студент” узвикује ово: „Је ли национално погазити све најбоље традиције народа и хтети му наметнути мрачњаштво и туђу вољу; је ли национално Универзитет претворити у кулу заробљених мисли, а студенте у слабиће и корумпиране елементе, — или је национално, полазећи од најсветијих традиција наше прошлости, која је луна дивних напредних, слободарских и борбених прегнућа, хтети направити од Универзитета жариште слободне мисли и културе, кућу из које ће излазити омладина понета идеалом да служи, да стварно служи народу?”

Бранећи се против бруталне силе реакције која оптужује нашу интелектуалну омладину да је противдржавна, гласило наше интелектуалне омладине одговара, да омладина тражи и хоће демократију, и чујте како она каже...

„Може ли омладина да остане неутрална у тој борби између демократије и фашизма? Не! Она то нити може нити сме. Њено је место у редовима демократије.

„Зато што омладина претпоставља слободу удруживања и договора принудној организацији у фашистичким и милитаристичким удружењима — зато је за демократију.

„Зато што омладина претпоставља слободу речи и штампе фашистичком униформисању мисли и концентрационим логорима — зато је за демократију.

„Зато што омладина претпоставља слободан културни развитак, слободно стваралаштво уништењу дела највећих светских мислилаца и песника — зато је за демократију.

„Зато што омладина претпоставља поштовање човечије личности и братске односе међу народима, мржњу народа и раса — зато је за демократију.

„Зато што омладина неће да препусти фашиздима, мржњи народа и раса — зато је за демократију.

„Зато што омладина више воли мир и напредак човечанства него рат и уништење — зато је за демократију.

„Зато што демократија пружа омладини могућност да се бори за здравији, ведрiji и културнији живот, за срећнију будућност — зато омладина брани демократију.

„Ми на својим заставама исписујемо борбу за демократију, борбу против фашистичког варварства. Још је време да се уклоне опасности које прете миру, слободи и напретку.

„Битан услов за то је да се демократске и антифашистичке снаге омладине чврсто уједине са

народом у борби, како у свакој појединој земљи тако и у целом свету! Јединство је први услов победе!”

Господо, још читави редови написани су зашто интелектуална омладина овако говори.

Господо, ја ћу сад да учиним једну практичну напомену о материјалном побољшању наше интелектуалне омладине. Огромна већина наших студената по нашим универзитетима потиче из редова сељака, ситних занатлија и трговаца. Стање њихово је тешко. Студенти су подигли неколико својих задруга за међусобну помоћ, као задругу „Самопомоћ”, Задругу за одбрану од туберкулозе и т. д. Стање је наших студената тешко и ја бих желео... (Александар Дачић: То су конструктивни студенти, али шта ћемо са оним другим?) Ја их не познајем међу студентима нити антидржавне нити неконструктивне. Тако их дели полиција кад их без разлога затвара по неколико дана и најзад их пушта немајући никаква основа за стварну оптужбу.

Треба помоћи наше студенте у социјалном погледу. Треба у интересу младих а сиротих интелектуалаца наћи им могућност за живот, олакшати им борбу против сиромаштва. Треба их помоћи у борби против туберкулозе. (Министар просвете Димитрије Магарашевић: Кад то буде на дневном реду, ја ћу Вам одговорити!)

Господо, ја ћу да се задржим на још једном питању у вези са нашом интелектуалном омладином, а то је питање незапослености интелектуалаца. Ја сам имао част у Паризу, на Интерпарламентарној конференцији, на коју су се стекли делегати свих парламената као делегат нашег парламента, да будем извештач о томе питању. На бази мога штампаног реферата који сам поднео тој Интерпарламентарној конференцији у Паризу, ја сам тада имао прилике да видим и упознам све тешкоће у погледу незапослености интелектуалаца у разним земљама. Са једне стране говорило се о потреби увођења „нумерус клаузуз”-а, т.ј. о ограничавању броја студената на универзитету и другим вишим школама. С друге стране говорило се о рестрикцијама, т.ј. о том да испити буду што озбиљнији, да буду што тежи, како би мањи број долазио до диплома, које, и по речима Министра просвете, постају капитал који ће давати ренте доцније у животу.

Сложено је то питање, господо! Јако је заплетено. Ја сам тада на конференцији у Паризу, као што то чиним и сада овде, био мишљења да проблем незапослености интелектуалаца треба решавати на истој основи како се решавало и питање незапослености радника уопште. Овај проблем је врло велики и тежак у толико, у колико се решава изван проблема незапослености радничке. Раднички проблем незапослености добио је своје правилно решење и статут јер је од самог почетка био постављен на једну одређену и реалну основу. Незапосленост радника изазвала је потребу уреда за радничко обезбеђење, а што је важно, постављено је на синдикалној бази, чега код интелектуалаца нема. Да је питање незапослености интелектуалаца било решавано упоредо и заједно са питањем незапослености радника, оно би већ досад било правилно и постављено и решено. Уместо свега тога интелектуалци, већином млади, незапослени интелектуалци остављени су сами

себи и не зна се којим путем треба да пођу. Такав је случај и у нас!

Ми, господо, морамо да учинимо за помоћ нашим студентима оно што су већ учиниле друге државе, на пример: Белгија, Француска или Америка, па и Немачка, да не говорим о Совјетској Русији. Тамо свуда постоје тако звана студентска предграђа, студентске колоније, подржаване материјално од државе. То је социјална помоћ која се по извесном систему пружа студентима, па и незапосленим младим интелектуалцима! Та социјална помоћ од стране државе уноси међу све њих не само много материјалног олакшања него и ред.

Полазећи, господо, за Париз на ту конференцију, ја сам сматрао за потребно да питам господина Министра Стошовића: да ли Министарство просвете има каквих података у погледу овога питања о незапослености интелектуалаца. Он ми је казао да ништа нема. Сматрам да питање незапослености интелектуалаца треба од Министарства просвете да буде озбиљно проучавано и да у томе ово Министарство узме иницијативу, па да се рад на томе развије и на шири организацију, у којој би узела удела и сва друга министарства за једну објективну акцију социјалне потпоре наше материјално необезбеђене интелектуалне омладине као и за правилно решење незапослености младих интелектуалаца. На тај начин ми ћемо једино моћи решити ово питање. Иначе, ако оставимо студенте свако у беди и невољи, без социјалне потпоре, и ако не бринемо о незапослености младих интелектуалаца, онда ћете и даље имати то да ће вам студенти пружити карту на трамвајима, и ако су дипломирани правници, техничари или филозофи, они ће морати и даље да се троше на те ствари. Још мање се може правдати кад видите интелектуалце, дипломиране студенте, да ујутру, пре зоре, носе по граду млеко, да стружу дрва или чисте паркете, да туцају камен по друмовима или раде још и друге теже послове.

Највећу пажњу и највећи пиетет треба показати према нашој интелектуалној омладини у сваком погледу, која је, у овој прекретници свега социјалног живота у свету, остављена сама себи, а материјално слаба, и без сваке потпоре. То је и Ваша дужност, господине Министре. А Ваша је дужност да браните нашу интелектуалну омладину од сваке неосноване оптужбе и разних инспирација од стране полиције. Сад прелазим на питање о библиотекама. Ми и у нашем буџету видимо предвиђену суму за библиотеке од свега 100.000 динара. Та је сума и за куповину књига и за корицење, и кад размотрите тај кредит од 100.000 динара и упоредите га са кредитима који приватни људи дају на књиге видећете, господо, да десет, двадесет интелектуалаца издају исту толику суму за своје библиотеке. А када још од тога кредита за Народну библиотеку одбијете корицење, остаје за куповину књига за нашу престоничку Народну библиотеку свега око 36.000 динара.

Морам још са чуђењем да напоменем да ниједан од наших Министара просвете не указује довољну пажњу нашој Народној библиотеци. Не знају ни где се налази Народна библиотека. Једном приликом казао сам пређашњем Министру г. Стошовићу: „Народна библиотека налази се на

Косанчићевом венцу бр. 12 отидните тамо — јер су свега два Министра просвете досада одлазили у ту кућу — отидните тамо па ћете видети да огромно народно благо, поједини драгоцени уникати, труну у подрумима те куће без икакве помоћи.” Г. Стошовић није ме послушао. Није отишао у Народну библиотеку, а тешко и да зна где је. Међутим пок. Стојан Протић био је чести посетилац Народне библиотеке.

За разлику од нас, Чехословачка и Пољска не гледају на библиотеке као ми.

Ја имам овде књиге о пољским и чешким библиотекама. У овим књигама, видите, има читаве статистике многобројних библиотека и у тим земљама. Хоћу сад да проговорим неколико речи каква је велики размах у питању народног просвећивања преко народних књижница учинила у том погледу Чехословачка Република. Чехословаци су од увек имали смисла за народне књижнице. Њихов дух и акцију водио је у томе један Масарик велики учитељ вере за културу словенства, велики учитељ демократије и Чехословака и нас Југословена и стварни први интелектуалац своје земље.

Још револуционарна Народна скупштина од 22 јула 1919 године примила је без измене владин предлог Закона о јавним општинским књижницама.

Културни дух Чехословака допринео је да је и пре рата, 1910 године било у Чехословачкој 7.704 књижница са 2,733.274 свезака.

Тада су на закону засноване и субвенционирани од државе и од народа подржаване народне књижнице којих има 17.430 у 16.411 општина. У свакој години народне општинске књижнице добијају око 2 милиона чехословачких круна.

Своје библиотеке имају у Чехословачкој 973 града и преко 16.000 села.

Број прочитаних књига у 1936 години износи по библиотекама у градовима 9,890.000 књига а по селима 5,200.000.

Издано је за издржавање тих библиотека, за куповину и повез књига и на личне издатке око 58 милиона наших динара по градовима а око 15 милиона по селима.

Саме градске и сеоске општине издале су од 1919 до 1930 године за издржавање својих библиотека 162,081.172 круне што чини у динарима око 270 милиона динара.

Ни једна држава не даје као Чехословачка толике суме за своје безбројне народне библиотеке и зато Чехословачка у том погледу заузима прво место.

Нека ово послужи г. Министру као инспирација за поступак да своју најживљу бригу посвети народним библиотекама у нашој земљи, а крајње је време да се донесе и један модерни закон о нашим библиотекама. Ево, тим самим данашњи Министар просвете може оставити сјајан траг за собом.

На свршетку свога говора ја ћу да се осврнем и на питање подизања сеоских школа у моме срезу кочанском. Ми тамо имамо доста нових добрих школа. Сељаци подижу школе често својим сретствима и чекају да им дођу учитељи. На срећу овога пута нисмо дуго чекали да нам у две три ново подигнуте школе дођу учитељи. Ми смо пробади на два начина да долазимо до школа. Први је био да се створи један кредит код Хипотекарне банке из кога би се имало вршити подизање школа. Ја бих хтео да упозорим г. Министра да

би народ у Јужној Србији, а по појединим селима и општинама, радо пристао да добије један бескаматни зајам или са малом каматом па да он сам без државне потпоре подиже школе. Ја у томе смислу имам овлашћење већ од две-три општине у моме срезу које пристају да им се на бази приреза да зајам а они ће сами подићи школу. Неопходна је потреба, господо, да се што пре подижу школе у Јужној Србији. Нема ни једнога села у мом кочанском срезу које већ није спремило из својих сретстава 40—50.000 динара на ту циљ. Мале државне или бановинске потпоре, или мањи безкаматни зајмови из Државне хипотекарне банке би били довољни за подизање школа свуда где их нема. Исто тако важно је приступити подизању амбулантних школа по планинским селима, којих такође има у моме изборном кочанском срезу у Македонији, и по принципу хармонирања са њеним културним центром и духом, и на нашем југу то треба имати у виду. Тим поводом хоћу да кажем да овај васпитни правац који се даје деци и омладини у Јужној Србији није потпуно ни здрав ни добар. Главна му је мана што се он врши стално кроз призму неког полицијског мешања свугде и на сваком месту. Док, на пример, у Крагујевачком срезу један учитељ не мора да буде у школским питањима вечито на удару полицијских власти, дотле, доле на Југу, страховито дејствују средски начелници на учитељство уопште, па и на васпитање деце и омладине. Стална примотра на све и свакога! Стално сумњице! Полиција тамо кочи наставу и убитачно дејствује и на развој духа у оној културној атмосфери која карактерише специфично наш Југ и народ тамо.

Наша омладина најнесрећнија је у томе што јој се ни овде ни доле на Југу не излази у сусрет ни у чему! Ево, господо, како се поступа према нашој и интелектуалној омладини с Југа у сред Београда! У највећој лојалности они су тражили да им се допусти оснивање и рад њиховог академског удружења „Вардар“. То је чисто студентско удружење! На Универзитету имате свачија удружења: и Босанско, Херцеговачко и Банатско и које год хоћете! Они траже своје удружење „Вардар“, и то им се удружење не даје, не одобрава. Када сам питао г. ректора — зашто, г. ректор ми је казао: то вам не могу рећи, ја сам то одобрио и тражио три пута да им Управа града одобри. Значи, просветна највиша власт одобрава, али то не одобрава Управа града, полиција! Господо, Управа града не сме да се меша у те ствари. Отворите Ви сами, господине Министре, то питање, а ја ћу и сам лично упутити и преко Скупштине питање: зашто се нашој конструктивној, нашој необично снажној омладини, из Јужне Србије не допушта, од полиције, оснивање и рад њиховог студентског удружења „Вардар“. На завршетку свога говора ја чиним против тога свој одлучан протест!

Изјављујем да, по начину како се под овом Владом води просветна политика, не могу јој дати своје поверење и гласају против буџета Министарства просвете. (Пљескање на левици).

Potpretsednik Franjo Markić: Реč има народни посланик г. dr. Milan Stijić.

Dr. Milan Stijić: Министар просвете г. Dimitrije Magarašević у својим експозеима у Финансијском одбору и пред Народном скупштином обухватио је наше

просветне проблеме у свој ширини и дубини са једним ретким стручним разумевањем и са професорском отвореношћу, да је стварно побудио заслужено интересовање. Однос између друштва и школе, господо, то је проблем за себе, који никako не може да нађе своје решење на обојстрано задовољство. Ја ћу бити слободан да укажем на неке констатације господина Министра просвете, које се односе на питање наше основне и средње наставе. У свом излагању настојаћу да будем што краћи, с обзиром на поодмакло време и на време које ми је по Пословнику одређено, трудећи се да ипак додирнем макар главне моменте овога тако крупног и по државне интересе тако важног питања, као што је питање просветне и школске политике.

Господин Министар је у свом експозеу казао, да ми немamo довољно школа, иако се говори о хиперпродукцији учитеља народних школа и осталих наставника, да се о томе може говорити не са гледишта стварне потребе за њих, него са гледишта услова који су нашој држави дани за једну правилну и успешну просветну политику. Далје је констатована неједнака расподела тих школа тако, да у појединим бановинама готово немате анафалета, а у другим бановинама прелази број анафалета преко 70%. То је случај у Врбаској бановини. Ја бих желео да укажем на то да је ова цифра још премалена. Неки дан сам баš читао статистику просвећености и тога анафалетизма у Врбаској бановини, па, господо, ако се искључе градови, где су интелектуалци, и узмете само села, онда тај анафалетизам прелази 90%.

Господо, од те недовољне просвећености трпи у првом реду наш политички живот, и одатле многа спотичања у нашем политичком животу. Чеси и северни народи Шведани, Норвежани, Швајцарци пример су, како се једном правилном и густом мрежом народних школа и правилним васпитањем диже државно-политичка свест народа и осигурава један правиан политички живот.

Господо, осим тога страдава и наш привредни живот. I поред свега тога извиканог нашег богатства, ми смо, у ствари, једна сиromašна земља, јер не производимо онолико, колико би, према природном богатству могли да производимо, а то све ради недостатака школваних стручњака, те се у нашу привреду увлаче странци, који у нашој држави болје живе него ми сами.

Нadalje, господо, што је веома важно: од ове недовољне просвећености страдава и наша војна снага и војна одбрана. Војни стручњаци и посматрачи извели су закључак из ових последњих ратова у Абисинији, Кини и Шпанији да поред свега машинизовања и моторизовања у модерном рату човек је и у модерном рату остао одлучујући, само што модерна техника тражи образована ратника. Јер, шта вреди и најхрабрији војник, кад му утрпите у руке модерно оруђе, ако он није довољно васпитан. I ради тога, господо, у будућем једном модерном рату војна снага и наше војске знатно се смањује непросвећеношћу нашег народа и нашег војника. Ради тога ја сматрам, господо, да је ресор Министарства просвете, поред Министарства војног, који заслужује нашу примарну и највећу пањњу, јер она историјска изјава Бизмаркова, да је победу у француско-немачком рату однео немачки учитељ, није без стварне подлоге. Оно, што данас чини Немачка на пољу школства и просвете, то је у најужој и планској веzi са организацијом њене војне снаге и њене земаљске одбране.

Dalje, gospodin Ministar prosvete nalazi greške u našem školskom obrazovanju i u tome, što je to školsko obrazovanje vodeno principima čistog intelektualizma. Napokon se uvidelo, da čist intelektualizam nije dovoljan u savremenom životu, i da vaspitanje i obrazovanje nije čisto intelektualno već pretežno iracionalni proces, a narode vode, vaspitavaju i njegovom sudbinom odlučuju pretežno u životu ti iracionalni faktori. Ja ću to ukratko da rasvetlim sa jednim primerom. Gospodo, mogao je srbijanski vojnik biti ne znam kako oboružan, mogao je biti ne znam kako tehnički spreman za Balkanske ratove, ali da nije generacijama i generacijama u njemu razvijan jedan osećaj i jedna svest o Kosovskoj tragediji i potreba da oslobodi ne samo sebe nego i svu svoju braću pod Turcima, da nije bilo razvijanja toga osećaja, iz koga se onda razvila volja i razumevanje za društvo i probleme, pitanje je: da li bi tako veličanstveno taj srbijanski vojnik izvršio tu svoju dužnost, kako ju je izvršio.

Nažalost, naša škola ima i suviše malo vremena za vaspitanje, i naši nastavnici, koliko bi hteli da posvete pažnje toj strani, oni od prenatrpanosti nastavnim programom apsolutno ne dospevaju. Škola i obrazovanje u prvom redu ima da razviju inicijativu, potrebu da se ne baca posle četiri godine osnovne škole knjiga u zapećak, potrebu jednog samoobrazovanja, i ako škola to ne postigne, onda je ona promašila svoju svrhu. Radi toga potrebna je jedna temeljita, korenita reforma našeg školstva i to u cilju i smeru jedne aktivne škole. Škola mora da bude radna zajednica u kojoj će se razvijati osećaj kolektivnosti, osećaj razumevanja i osećaj dužnosti prema celini i prema sebi. Škola po svome radu i po svojoj organizaciji mora odgovarati jednom milijeu kao što je milije jedne dobro uređene države osnovane na pravdi, međusobnoj saradnji i razumevanju i u shvatanju dužnosti prema celini. Takva škola će nam onda odgajiti valjane građane, koji će stati na put raznim rdavim pojavama u našem javnom i političkom životu. Te pojave, gospodo, znak su da u našem, toliko naglašavanom patriotizmu, ima dosta negativnog. Evo vam samo mala ilustracija. Svi gledaju kako će da državu što više oklemaju i da od nje izvuku koristi, a veliki deo, i to baš oni koji se najviše busaju u prsa radi patriotizma, kada dođe momenat da treba i državi svojoj da dadu, onda gledaju kako bi da izmaknu tim svojim obavezama, kao u pitanju kuluka, poreze itd. Takve pojave mi imamo.

Prema tome, gospodo, škola je najvažnija i najznačajnija ustanova za političko vaspitanje našeg naroda. Organizacija našeg školstva treba da bude što jedinstvenija; treba da bude što elastičnija; da ne bude toliki jaz između pojedinih vrsta škola, i da se toj organizaciji zajamči elastičnost treba omogućiti što lakši prelaz iz jedne vrste škola u drugu vrstu škola prema individualnoj sposobnosti pojedinih učenika, pa čak i onda, i u granicama jedne škole treba omogućiti rad i napredak pojedinih učenika u pojedinoj grupi predmeta, da bi se što racionalnije iskoristile sve naše nacionalne snage. Svako naše dete i svaki naš mladić to je deo našeg nacionalnog kapitala, kome treba dati mogućnost za jedan pravilan i uspešan razvitak.

I idejno, dakle, i zakonski treba sve naše škole, od najnižih do najviših, shvatiti kao jedan jedinstveni i pravilno izgrađeni sistem. Bez toga mi lutamo i lutaćemo i dalje. Pri izgrađivanju toga jedinstvenog sistema škole treba da, osim pedagoga, stručnjaka

svih vrsta škola sudeluju i istoričari, sociolozi, političari, etnolozi itd.

Dalje, gospodo, pogrešno je da se talenti gone od čiste duhovne nauke i naučnog studija, da idu u razne osnovne i srednje stručne škole i to samo radi toga, što je neko siromašan. Gospodo, ovakvim talentima treba omogućiti materijalno to visoko školovanje, jer su to naše buduće nacionalne vrednosti.

Mnogo se govori o prenatrpanosti u srednjim školama, u gimnazijama i realnim gimnazijama, ali ja, gospodo, mislim da ne bi trebalo prečiti taj priliv u te srednje škole dok u isto vreme ne omogućimo otvaranje jednog većeg broja praktičnih stručnih škola. Naš privredni život, kako se on danas razvija i napreduje, gospodo, zahteva neminovno jednu veliku i dobro raspoređenu mrežu tih stručnih škola raznovrsnih n.pr. zanatskih, kožarskih, krojačkih, pekarskih, klesarskih, zatim vrtlarskih, voćarskih itd. Radi jedinstvenosti sve bi te škole trebale da stoje pod upravom Ministarstva prosvete sa posebnim otsecima za njih, jer sve one treba da u jedinstvenom smislu, svaka na svoj način, spremaju dobre, korisne i produktivne građane — u prvom redu.

Gospodo, ne treba da gradimo od krova nego iz temelja, jer neće nam pomoći ni veliki broj medicinara za podizanje higijene u narodu, niti će nam pomoći ne znam koliki broj agronoma za podizanje poljoprivrede, ako mi pre toga ne stvorimo preduslove za jedan viši kulturni nivo našeg naroda da on može da razume i da hoće da primi pouku i da tu pouku oseti kao neku svoju potrebu. Zato, evo uvidite, naše narodne škole to su jedna naša velika državna potreba, i ja mislim da je 4-godišnje školovanje nedovoljno. To treba proširiti na 8-godišnje i trebalo bi da se u saglasnosti sa Zakonom o narodnim školama od 5 decembra 1932 godine sprovede to osmorazredno školovanje odn. više narodne škole, a ako to nije moguće sprovesti neka se ožive u onim krajevima, gde su bile, opetovnice, četvrtkom i nedeljom.

Ja bih imao još jednu napomenu za ove čisto stručne škole. Ja mislim da bi u organizaciji toga rada i u organizaciji programa za te škole trebalo voditi računa o lokalnim prilikama koje vladaju u onim krajevima gde će se te škole osnivati, pa prema tome podešavati i njihove planove tako da možemo imati razne smerove: da u industrijskom kraju te stručne škole imaju industrijski karakter, u poljoprivrednom poljoprivredni, u zanatskom kraju zanatski karakter itd.

I onda, gospodo, treba prestati sa tom praksom da se te osnovne i stručne narodne škole podižu po raznim mestima po preporukama i ne znam po čijem uticaju. Škole narodne treba osnivati u prvom redu tamo gde ih ima najmanje, jer to zahteva narodni interes, to zahteva pravda.

Gospodo, neko će se naći pa će kazati, a i neki od gospode predgovornika preporučivali su ambulante tečajeve, analfabetske tečajeve, a ja mislim, gospodo, da se time neće postići Bog zna kakvi rezultati, ili će se možda postići neki rezultati privremeni, u početku, ali ja imam iskustvo; za vreme dok sam bio student na univerzitetu u Zagrebu postojao je jedan akademski klub ABC koji je održavao te analfabetske tečajeve, a vodio ga ovaj isti dr. Rudolf Herzog, koji to sada vodi kao sastavni deo Mačekovog pokreta sa istim uspehom kao i sada — sa gotovo nikakvim uspehom.

Protiv analfabetizma može se boriti samo školom. Jer biti pismen ne znači samo sricati slova, i ja podvlačim da je budžet Ministarstva prosvete imao razloga da bude najjači posle budžeta Ministarstva vojske. (*Ministar prosvete Dimitrije Magarašević: Zato smo i povećali kredit!*)

Gospodo, paragraf 35 Zakona o narodnim školama predviđa državni školski fond iz koga treba za budžet svake godine jedna izvesna suma da se unosi dok ne naraste na 150 miliona dinara. To je za podizanje škola. Ja ne znam šta je sa ovim fondom, mi ga ne osećamo, a on je neophodno potreban da se uvede. (*Ministar prosvete Dimitrije Magarašević: Ranije se nije ništa unosilo, a ja sam tu predvideo jednu sumu!*) Hvala, Gospodine Ministre.

Gospodo, sad dolazim na jedno pitanje koje je isto tako krupno i važno kao što je pitanje podizanja škola, a to je pitanje narodnih učitelja. Zalud nam one mrtve zidine i najmodernije škole zidane po najmodernijoj osnovi, ako nemamo duha, života u tim školama, ako nemamo spremne učitelje u svakom pogledu, i stručnom i nacionalnom. Naša država po svojoj konfiguraciji različita je: ima krajeva bogatijih, ima siromašnijih, ima naprednijih i zaostalih, i, prema tome, ja mislim a ovaj Gospodin Ministar je poznat kao jedan retko plemenit čovek, a i njegovi prethodnici uvek muče muku sa ovim problemom. Namesti danas jednog učitelja na jednom mestu u zabačenom kraju, on odmah podnese molbu za premeštaj. Nade stotinu razloga. Prvo je bolest, pa onda traži na sve moguće načine, traži vezu da pobjegne odande. To je problem za koji moramo tražiti načina kako da zadržimo učitelje i u tim zabačenijim krajevima. Ja mislim, da bi zadržali te učitelje u zabačenim selima da im treba omogućiti život civilizovanog čoveka, dati im pristojan, udoban higijenski stan, a ne da sede u tesnim stanovima ili u kakvoj šupi, a on treba da prednjači u selu i da bude primer u higijeni. Dalje, jedan veoma važan problem kod tih učitelja, u starijim godinama, jeste školovanje njihove dece. On ne može ništa drugo da da svome detetu, to mu je sva prćija za buduću život, nego da ga školuje. Kako i na koji način i otkuda, to je poteškoća kad deca odrastu i svi traže premeštaj u centre gde su srednje i više škole. Tim učiteljima, kad deca odrastu za školu, treba dati poseban dodatak za školovanje dece, ili u centrima, gde postoje srednje ili više škole, osnovati internate, gde će njihova deca imati izdržavanje uz minimalnu odštetu ili besplatno.

Gospodo, trebalo bi učiteljima dopustiti, bez ikakvih formalnosti, kako je do sada bilo, da mogu napredovati do V grupe, a ujedno da im se dadu dnevnice svaki put? (*Josip Cvetić: Do V grupe mogu napredovati!*) Ali moraju izvršiti neke formalnosti, g. Cvetiću, moraju imati ne znam kakve ocene, odlične ocene tri godine unatrag itd.

Gospodo, kada na poziv vlasti idu na Sreska školska veća, treba da imaju dnevnicu, a ne da idu o svome trošku.

Ja bih želeo da znam, zašto upravitelji škola nemaju poseban dodatak za svoj rad. Ja mislim da u tome imamo tražiti takođe jedan deo uzroka, da je naša školska administracija ovako aljkava i da je to primer našeg javašluka, nerada i nemara. Ima čitavih srezova gde završni računi po 15 godina nisu uredeni.

Gospodo, još na jednu stvar da se osvrnem. Mi imamo još dosta t. zv. flotantnih masa koje treba privesti našoj državnoj ideji. Pitanje prosvetne propa-

gande to je jedno veoma savremeno pitanje. Ja ukratko spominjem šta su Madari činili u Hrvatskoj i Slavoniji pre rata sa Julijanskim, mađarskim školama, koje su držali na železničkoj pruzi, jer to je bilo mađarsko, kakve privilegije su davali učenicima, učiteljima, pa čak i roditeljima. Njima je unapred bila zagantovana služba na železnici, roditeljima besplatna vožnja na železnici, učenicima davane knjige, odele itd. itd.

Dalje, da bi učitelj u svom školskom i vanškolskom radu mogao dati punu svoju snagu i uspeh, treba učiteljima osigurati stalnost. Školu i učitelja treba odvojiti od partijske politike, jer on treba da deluje kulturno, humano, privlačeći državi, a ne svojim izazovnim držanjem da odbija.

Pitanje školskih nadzornika je također aktuelno i, gospodo, sa opštom reformom i uproščavanjem naše neracionalne administracije treba reformisati i školsku administraciju, a školske nadzornike treba što više rasteretiti od te školske administracije. Ja bih išao tako daleko, da bih školski nadzor odvojio od političke vlasti.

Dalje, još jedna stvar: To je pitanje putnih paušala. Ima srezova sa 18—20 škola koji imaju sve komunikacione veze: železnice, omnibuse, auta i drumove, u svaku školu može nadzornik da dode železnicom i istog dana da se vrati u sresko mesto i da ne plati prenoćište i hranu, a ima 4.000 dinara putnog paušala, dok ima srezova sa 50—60 škola sa preko 100 učitelja, bez ikakvih komunikacija, i oni imaju isto toliko paušala. Onda ovakav nadzornik stoji pred dilemom: ili da plati iz svoga džepa ili da oprtči srez, a možete misliti kakve koristi ima od toga nadzora.

Pitanje izdržavanja škola ja ću ukratko da pređem. Gospodo, odkako je to banovina preuzela ima mnogo spoticanja. Ja mislim da bi to trebalo rejonizirati. Neka u bogatijim banovinama opštine i dalje izdržavaju škole, a u siromašnijim banovinama neka banovine i država pomognu izdržavanje škola.

Iz svega ovoga može da se vidi od koliko velikog značaja je naše narodno učiteljstvo u prosvetnom, nacionalnom i socijalnom podizanju na selu i stoga spremanje i vaspitanje našeg učiteljskog kadra mora biti predmet naše najveće brige i staranja.

Prelazim ukratko na srednje škole i na prijemne ispise. Oni su se pokazali u praksi da su neopravdani, jer nisu sigurno merilo za docijni uspeh i napredak deteta, pa, prema tome, opštom reformom školstva ja verujem da će se reformisati i ovo.

Organizacija samih srednjih škola i nastavnog programa ne idu u korak sa savremenim životom i njegovim zahtevima i potrebama. Na pr. danas u savremenom životu, u doba tehničkih napredaka, u doba napretka prirodnih nauka, u doba modernih i hemijskih ratova, srednja škola se pretvorila u školu za izučavanje jezika, neku filološku školu, a da pri svem tom retko koji učenik savlada strani jezik tako da ga može praktično upotrebiti. U našem savremenom životu i hemiji tako važnoj nauci u industriji, poljoprivredi i hemijskom ratu tako malo dato je mesta u programu da u IV razredu imamo 3 časa hemije a u VIII razredu 2 časa. A ja se pitam, šta se može za dva časa svršiti i naučiti. Tako isto je sa nacrtom geometrijom i deskriptivom.

Gospodo, nije bolje ni sa narodnom književnošću. To je svakako jedan najvažniji predmet, uz nacionalnu istoriju, to je pitanje nacionalne književnosti. Ovi-

si od nastavnika, šta će da stvori, kako da izmodeluje dušu toga učenika.

Gospodo, radi toga ja mislim da ne bi smeli ostati kod toga da se našu decu muči svim mogućim i nemogućim književnicima. U našim školama treba da se uvedu samo oni književnici, koji su stvarali preokrete, koji su naročito ilustrovani, a ostali da se ostave inicijativi učenika prema njihovom interesovanju.

Novi život traži savremenog nastavnika, i zato je produblјivanje i upotpunjavanje pedagoškog obrazovanja svih nastavnika jedna preka potreba.

Ali, gospodo, kako su danas naši srednjo-školski nastavnici plaćeni, dobro je da škole i ovako funkcionišu. Njih, gospodo, more strahovite materijalne poteškoće i brige, što je veoma štetno za njihov poziv, ugled i autoritet, od čega većim delom ovisi i uspeh u samim školama.

Pogledajte na raznim nacionalnim i državnim svečanostima. Odmah po odelu poznaćete profesora, jer on nosi odelo još iz vremena kad je bio student. Profesor bi trebao da bude, po svojoj struci i po svome obrazovanju, a i po svojoj spoljašnosti, uzor, a međutim on je tragikomična figura u društvu. On treba da milo zrači i zagreva našu mladež, a međutim, dok predaje on misli gde će naći privatna materijalna sredstva da pokrije svoje menice. Još je sreća za njega ako dobije koju instrukciju. I u mesto da taj nastavnik, taj naš eminentni prosvetni radnik, svoje slobodno vreme upotreblјava da upotpuni svoju spremu i naobrazbu njemu piju krv instrukcije razmažene i glupave dece. Ranije su srednjoškolski nastavnici imali bar honorare za prekovremene časove i privatne ispite. Ako je propisano bilo da drži 16 i 18 časova, a on je držao 26 i 28 časova, on je za to dobio nagradu.

Privatisti dolaze i plaćaju takse, ali za nastavnike nema ništa, iako oni moraju da sede u komisijama, pa makar i ne ispitivali. Dok su ranije imali te honorare, oni su nekako izlazili na kraj, a otkako toga nema, stanje im je nezavidno. Gospodo, naša je odgovornost velika za to, i mi svi treba da učinimo da se obezbedi materijalno stanje naših nastavnika i da u našoj srednjoj školi zavlada ponovo onaj divni idealni optimizam, bez koga nema budućnosti za našu omladinu. Kad to bude učinjeno imamо право da tražimo od profesora da budu na svome mestu u svakom pogledu i da dadu punu meru u radu i uspehu. Gospodo, izveštaji direktora, inspektora i ministarskih izaslanika ne daju neke naročite rezultate. Tim izveštajima treba pokloniti veliku pažnju: a ja mislim da bi trebalo za te izveštaje obrazovati posebno odeljenje u Ministarstvu koje bi ih proučavalo i prema tim izveštajima da se podešava rad. (Ministar prosvete Dimitrije Magarašević: Sad ima Nastavno odeljenje!) Ali ja mislim da bi trebalo ustanoviti jedno savetodavno organizaciono telo koje bi trebalo da bude jedna vrsta prosvetne komore, koja bi se bavila našim školstvom i akcijom oko narodnoga prosvetćivanja. Pitanje nastavničkih inspektora kod nas se privodi kraju i mi se nadamo da će ovi nastavni inspektori, koji su oprobani školski radnici, poznavajući dobro pedagoška pitanja zadovolјiti potrebe i da će opravdati nade koje se u njih polažu.

Gospodo, ja ću da završim sa još dve stvari. To je priznanje godina službe školskim katihetama koje su provele kao sveštenici. Red bi bilo da se, u vezi sa ovim, priznaju godine službe i onim profesorima koji su bili otpušteni zbog nepoloženog profesorskog ispita, pa kad su ga posle položili, oni su vra-

ćeni u službu. Te godine ranije provedene u službi trebalo bi da im se priznaju.

Dalje, gospodo, postoji pitanje kontraktualnih nastavnika Rusa. Oni su naši državljani. Oni međutim nemaju stalnost, nego služe kao honorarni. Najosnovniji obzir bratske zahvalnosti prema Rusima i osećaj pravde zahteva, da se to pitanje što pre reguliše, na taj način, da oni dobiju stalnost, kako bi im se i te godine zaračunale.

Na kraju izjavljujem da potpuno delim mišljenje gospodina Ministra prosvete, da je ova država osnovana na principu narodnog jedinstva i da je po tom principu, koji su potpisali pretstavnici svih plemena, ona priznata i na mirovnoj konferenciji, zato ta ideja mora da prožima i našu prosvetnu politiku, jer je ona temelj ove države.

Sva plemena unose u našu zajedničku kulturu svoje posebne individualne vrednosti; i to treba ceniti, i na dobro iskoristiti, dobru tradiciju svih plemena i u školi poštovati, ali se ne može oступiti od programске ideološke linije, ni od jedinstva prosvetnog zakonodavstva, kako lepo reče Gospodin Ministar.

U znak punog poverenja u rad Ministra prosvete g. Dimitrija Magaraševića, glasaću za ovaj budžet. (Burno odobravanje i pljeskanje u centru i na desnici).

Potpredsednik Franjo Markić: Ima reč g. Aleksandar Lazarević. (Glasovi: Nije prisutan). Pošto g. Lazarević nije prisutan, smatra se da je odustao od reči.

Ima reč g. Radoje Jovičić.

Радое Јовичић: Господо народни посланици, узимајући учешћа у дискусији о пројекту буџета Министарства просвете, намера ми је да се осврнем на извесне чињенице у погледу просветне политике. И село и варош, на пољу просветне политике, ишчекују од Краљевске владе боље услове ради просвећивања свог подмлатка. Наш крај — Западна Србија — са основним народним школама може бити задовољан: Али, са средњим и стручним школама он је у наплатку. Молбе, које су упућене Краљевској влади да се овом крају пружи шири обим науке за децу, остао је глас „вапијућег у пустињи“. Оправданим и стварним разлозима није се излазило у сусрет. Свима је нама жеља, да ова земља има што више просвећенијих и писменијих грађана. И зато ми је чудновато како је и зашто је пређашњи ресорни Министар при оснивању гимназија и стручних школа одмеравао разним аршином? Шта га је и какав разлог руководио у овом погледу? Док је неким срезовима указивао сувише благонаклоности, дотле су други крајеви остављени сами себи. И тако је мој крај, поред најбоље воље и највећег пожртвовања од стране народа, остављен на милост и немилост непојмљивог схватања.

Просветна и културна политика мора имати за циљ: духовно и морално подизање, као и физички одгој својих грађана. И у место куле светиље, која би била жариште и путоказ ка бољем, ка нечему узвишенијем, ка нечем племенитијем, ја не знам, ја немам разлога, ја не могу себи да објасним, зашто се са васпитањем деце у моме крају тежило ка мраку?!

Данашње доба казало је своју реч, а то је: одстранити се конзервативних појмова, прилагодити се духу времена. Само тако човек је савремен, и само га тако неће време прегазити!

Мени, као народном претставнику, господо уважене колеге, биће тешко ако мој глас и даље буде глас тамбуре у воденици. Ја апелујем на Господина Министра, и молим га, да не понесе мржњу и гњев народа мога краја.

У моме среском месту, Ужичкој Пожези, постојала је нижа четвороразредна државна гимназија од 1921 до 1929 године која је укинута после успешног рада од 7 година.

Намештај ове гимназије, учила, хемиски, физички и географски кабинет и све потребно сачувано је при овдашњој основној школи. Општина има добру и хигијенску уређену зграду, у којој је постајала и ранија гимназија. И ђачки родитељи, размишљајући о овом озбиљном питању за будућност своје деце, на свом збору од 11 децембра 1932 године, одлучили су да моле, и молили су, да се у Пожези отвори самоуправни средња нижа гимназија о њиховом трошку, односно општине пожешке, која даје што тражи § 6 Закона о средњим школама, а према томе се обавезује и за остало издржавање школе.

Срезу пожешком, управо Пожези, гравитирају, поред Среза пожешког, још и Срезови: ариљски, драгачевски и црногорски, који су и у ранијој гимназији са великим бројем своје деце учествовали у школовању.

Не могу да се сложим са становиштем г. Министра просвете, које је истакнуто у његовом експозеу за обуставу отварања средњих школа, а које правда бојазношћу од хиперпродукције интелектуалаца. Ова бојазан могла би се пре схватити по лифровању школског кадра са сувишних наших факултетских установа, а никако не из средњих школа, које су школе према данашњој савремености науке и према реформама данашњим почетни степен основног знања. Основно знање за борбу за живот нашег подмлатка не даје више основна школа. Зна се, да они који су само свршили основну школу, после једног кратког низа година остају у неписмености и незнању. Нису они способни ни за доброг привредника, ни за доброг занатлију, ни за доброг трговца. Чак се не може из основне школе ићи у шегртско-трговачко-занатлијску школу, не може бити ни ћата у својој општини, ни путар на самоуправним путевима.

Не ради улетања у државну службу, већ ради темељније образованости наше деце потребне су средње и стручне школе утолико више што, нажалост, код нас нема приватне иницијативе за стварање народних читаоница, књижница и народних универзитета.

Ради ових тачних чињеница, ја ипак уврћујем апел господину Министру као и Краљевској влади да једним аршином мере у давању дозволе за отварање, ако не државних, а оно самоуправних гимназија.

Ја верујем у објективност господина Министра, Министра стручњака и зато ћу гласати за буџет. (Одобравање и плескање у центруму и на десници.)

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodo narodni poslanici, pošto je vreme neodmaklo ja mislim da ćete mi dozvoliti da ovu sednicu prekinem a da nastavak odredim za 4 časa posle podne. (Glasovi: Prima se). Pošto Narodna skupština prima, sednicu prekidam a nastavak određujem za posle podne u 16 časova.

(Sednica je prekinuta u 14.25 časova.)

(Nastavak sednice u 16.30 časova)

Predsednik Stevan Ćirić: Gospodo, nastavljamo sednicu. Reč ima u ime grupe J.N.S. kluba narodni poslanik g. Radivoje Nanović.

Радивоје Нановић: Господо народни посланици, кад је за време прошлогодишње дебате буџета Министарства просвете у појединости поднесен Народној скупштини експозе, том је приликом од стране господина Министра нарочито наглашено да треба истини да погледамо у очи. И трудећи се, господин Министар је хтео да се послужи аргументима истине, он нам је још у почетку свога говора подвукао да је наша просветна централа — Министарство просвете — одговорно добрим делом за подизање наше омладине, да је одговорно за срећнију будућност те омладине, и, на крају, да је одговорно за припрему школске омладине за ефикасност способности моралне, етичке, и националног патриотизма Краљу, Отаџбини и своме дому:

Поред ове констатације о одговорности, господин Министар указао нам је још на два друга фактора на која такође пада одговорност с погледом на васпитне принципе, а то су родитељски дом и друштво. Према томе, што данашња наша омладина не одговара у свему морално-етичком и национално-патриотском принципу, према резонувању господина Министра, рекло би се, да већи део одговорности лежи у томе, што породица и породични живот у доста великом броју домаова није више она светиња која је некада била.

Што се пак од деце, често пута, захтева поштовање и испуњење извесних закона, прописа, традиција итд. које, међутим, сами родитељи нити поштују, нити испуњавају, онда није никакво чудо што се по среди јавља слом родитељског ауторитета.

Излагања ове природе, по својој објективности, могла би се донекле поздравити. На жалост, господин Министар на пољу праксе у толикој је мери то негирао да је својим незаконитим поступцима превазишао и демантовао самога себе.

Улога наше школе у народу је врло добро позната. Још су боље познати резултати њеног благотворног делања на пољу културно-националног стремљења нашег народа. Она је у истини оспособљавала нашу школску омладину у морално-етичкој, у национално-патриотској служби Краљу, Отаџбини и своме народу.

Крвави и дуготрајни ратови у прошлости, а нарочито ратови за ослобођење и вједињење, најбољи су доказ триумфа високе националне свести. Наша је школа, према томе, несумњиве доказе дала да је колико народна толико и национална!

Главни сарадници на овом значајном пољу били су учитељи и професори, који су у истини били просветни неимари, неуморни труљбеници на великом и узвишеном народном послу. Као такви, били су поштовани и цењени.

У свима гранама народног живота били су доброжелателни. Њихов пожртвовани рад, како у школи, тако и ван школе, не само да је повлачио општенородне симпатије, већ и пажњу и признање са највишег места.

Године 1903. Краљ Петар Први Ослободилац примио је целу Учитељску скупштину и том приликом нарочито подвукао васпитавање морално-

снажних и јаких карактера са стране учитеља. Исто је тако Блаженопочивши Краљ Александар Ујединитељ, као Регент, посетио лично учитељску скупштину и примио цео Главни одбор, а као Краљ упутио је 1931 године учитељској скупштини нарочито својеручно писано писмо, у коме је, између осталог, поручио југословенским учитељима следеће:

„Југословенско учитељско удружење уједињујући све данашње и будуће југословенске учитеље треба да буде жижа просвете, стуб југословенског национализма и потстрек за сва лепа стремљења у будућности Југославије”.

Да, господо, то је факат из недавне прошлости, када је учитељски кадар у истини сматран за фактора у животу и прогресу народа и државе. Данас већ то није исти случај. Читамо и слушамо само притужбе. Оне се не крију.

Према излагању господина Министра, тешкоће, на које се наилази у раду нашег просветног механизма, имале би се класирати и приказати на овај начин:

Да наш просветни, односно школски систем није творевина једног планског рада, већ изграђиван више случајно или, боље рећи, ад хок. (Зарије Јоксимовић: То сте требали говорити прошле године!) Све су то ствари од врло великог значаја не само за 1938 већ и за 1948 годину, јер ми овде треба да оставимо трајне трагове о незаконитом непросветном раду појединих функционера.

Лакле, према излагању господина Министра, између осталих тешкоћа цитирана је и следећа:

Да код нас постоји неравномерност и неједнакост у погледу образовања школске омладине, у погледу броја просветно-културних установа, у погледу броја наставничког кадра, као и у погледу других материјалних погодности;

да нашем школском систему недостаје потребна и ефикасна контрола у погледу пријема кандидата у средње и више школе.

Као што видите, ове нам констатације најубедљивије говоре о хаотичном стању наших просветних прилика.

Господо народни посланици, ја ћу бити искрен и јасан у освртну на рад господина Стошовића као Министра просвете.

Да је господин Стошовић био свестан свога високог и деликатног положаја у једном важном ресорту као што је Министарство просвете (Зарија Јоксимовић: Он је био свестан као ни један министар просвете! — Граја на левици).

Председник Stevan Ćirić: Molim vas, gospodo, da se umirite i da ne prekidate govornika.

Раливоје Нановић (наставља): Ове упадице показују да истина боли. Ја ћу наставити где сам стао. Да је г. Стошовић био свестан свога високог и деликатног положаја, имајући при том у виду његово скоро трогодишње вођење просветне политике у нашој земљи, када се већ плустило у излагање чињеница у утврђивању дијагнозе нашег болесног културно-просветног организма, могао је, господо, уместо свега тога, да нам се јави са једним равномерним распоредом наставничких снага, са једним израђеним просветним планом, без кога се не може ни замислити ма какав напредак на културно просветном пољу. — Г. Стошовић то није учинио.

Зашто? . . . Зато што му је персонална политика, као грубо партизанско оруђе, била преча од једне систематске, трезвене, истинске државне просветне политике; зато што при једном тако важном послу не би имао када да се пуном снагом обара на југословенско учитељско удружење, као на најглавнијег фактора на пољу изграђивања јединственог државотворног духа. Зато, што при једном тако значајном послу не би имао када да приређује праву хајку на учитеље и професоре; не би имао када да раздваја и убија вољу на рад код многобројних просветних чинилаца; не би имао када да ломи снажне одлике моралних карактера, којим треба да предњачи сваки васпитач југословенске омладине и, најзад, не би имао када да руши ауторитет многобројних просветно-културних неимара, — па када је то све са једним деструктивним успехом извршио, на тим својим сопственим национално-патриотским развалинама појавио се да нам прстом укаже не само на недостатке просветне централе, ђачких родитеља, школске омладине, већ да нам укаже на недостатке читавог нашег друштва.

Господо народни посланици, за овакав несистематски рад, за самовољу укупчану са бруталношћу, која се најбоље огледа у разбијању, шиканирању, унижавању и прогону честитих учитељских снага, био бих непотпун, једностран у излагању мојих објективних мисли, ако за овако стање ствари, поред г. Стошовића, не будем указао прстом на његовог главног асистента, на г. Маричића, на жалост начелника Просветног одељења Министарства просвете Краљевине Југославије, који се у том својству јавља као партиски фантом, као демон огромне већине југословенског учитељства.

Тешка је то ствар, господо народни посланици, када се види да се баш са званичне стране, од стране такозваних стручних државних функционера, од стране једног начелника уноси неслога, раздор, подвојеност, међу онима који су превисоко подигли југословенску националну заставу; међу онима који су још првих дана по ослобођењу и уједињењу југословенску националну мисао прихватили и огласили за прву своју основну мисао; међу онима који су од увек своје личне интересе жртвовали пред општим интересима; међу онима који су приврженост и љубав своју према Краљу и Отаџбини посведочили тиме што су обилан данак у крви и многобројним жртвама на олтар ослобођења и уједињења дали; међу онима чији организовани број од 27.000 чланова претставља огромну залогу државног и народног јединства!

Да се тако нешто ранијих година, не само одиграло, него ма и покушало одиграти од једног државног функционера као што је то сада случај са г. Маричићем, он не би могао да скрпи ни 24 часа у Министарству просвете. Није се могло никада, поготово данас, да очекује једна таква разорна, непедогошка и ненационална акција на раздвајању, цепању, слабљењу и рушењу позитивних снага југословенског учитељства, које је од увек часно и пожртвовано служило искључиво највиталнијим интересима свога народа и своје државе.

Када је све то тако, господо народни посланици, онда се не треба ни најмање чудити, што се са васпитном основном наставом натезе, што

се са радом на народном просвећивању не можемо да похвалимо.

Господо народни посланици, без икаквог двоумљења а и без устезања, можемо потпуно слободно да нагласимо да у погледу основне наставе стојимо далеко иза многих других народа. Јесте, у овом погледу претекла нас је Бугарска па чак и Турска, која је пре две деценије сматрана као тешки болесник на Босфору. Уместо да ми у овом погледу предњачимо, уместо да ми другим државама служимо за углед, доживели смо да на Балкану заузимамо незавидно место, а да о нашем географском положају као средње-европске земље и не говоримо.

За нас лично од интереса је да се осврнемо на прогрес Турске, која је нас претекла, као што рекох, благодарећи предузетој акцији на реорганизацији њихове васпитне наставе.

Турска република, и поред свог хомогеног стачовништва са процентом од 95%, ипак је предузела одлучне кораке извршивши реформу целокупне наставе. Не само то. Да не би ова реформа остала мртво слово на хартији, заведен је најинтензивнији рад у спровођењу просветне политике. Основане су широм земље вечерње школе. Само у 1932 годичи број грађана који су похађали течајеве вечерњих школа износио је равно 2,013.255. Ваншколском раду посвећена је такође највећа пажња. За ту сврху образована је специјална Дирекција за библиотеке. Она обухвата све библиотеке у земљи. Приступила је класификацију књига, да би народ имао само добру, одабрану лектуру. Приступ у ове библиотеке је слободан и бесплатан, те, према томе, приступачан је свакоме грађанину. Само за непуних 10 година отворено је преко 1700 јавних читаоница за народ, од којих неке чак и у најмањим селима.

Господо народни посланици, да се вратимо на нашу основну наставу, да се вратимо на наш рад на пољу народног просвећивања. Ни са радом основне наставе, као ни са радом на народном просвећивању не можемо бити задовољни, ако се само за моменат опоменемо да и ми припадамо овом веку културе, технике и прогреса, да и ми живимо у двадесетом веку. А када пак за данашњи век, за ово доба усиљеног међународног утркивања, не располажемо никаквим другим материјалом до у већини материјалом негативне природе, када видимо, не само равнодушност и немарност већ и наопаки рад оних, који су на положају одговорних фактора и којима је поверен овај високи задатак, онда се мирне савести можемо изјаснити против овог и оваквог рада, јер је једна од најглавнијих чињеница овакве наше одлуке стање писмености у нашем народу, која не достиже ни проценат 55%.

Да се не заваравамо, господо, када је реч о проблемима прворазредног значаја. Ми смо дужни да погледамо истини у очи. Она пак лежи, према уобичајеној пракси, у статистичким подацима. А шта нам ти статистички подаци казују? Ништа мање него да имамо три милиона неписмених југословенских грађана; три милиона непросвећених синова ова земља има, и то само на територији Дринске, Моравске, Вардарске, Врбаске и Зетске бановине! (Један глас са деснице: А колико је подигнуто школа за ове две године?) Ипак врло мали и незнатан број према ономе што су бивши министар и садашњи изјавили.

Да би нам слика била очајнија, да наведем још једну чињеницу.

Докле код нас проценат опште писмености једва достиже 55%, дотле је у једној другој земљи, у напредној Швајцарској још пре 40 па и више година сачрањен последњи њен неписмени грађанин! За овакво стање носе одговорност сви они фактори у просветној централи, који се још увек не могу да узвисе изнад једне обичне свакодневне, ситне партизанске политике, која је позната под именом јалове просветне персоналне политике.

Кад нам је у прошлогодишњем свом експозеу господин Министар просвете јасно подвукао, да је за удовољење најосновнијих просветних захтева потребно нових, не 3.400 одељења у већ постојећим школама, него 3.400 нових неподељених школа, од кога би броја имало приближно само на три бановине Врбаску, Дринску и Вардарску да отпадне најмање 1.900 нових школа, онда је много целесходније било да је за време свога министровања у ресору Министарства просвете обратио већу пажњу на помагање и изграђивање нових школских зграда, него што је бацао велике своте државног новца на партизанско прогањање учитеља.

Исти је случај са његовом другом констатацијом, која се односила на неравномерност и неједнакост наставничког кадра. (Гласови на десници: То је клевета!)

Ту су судови! Уместо, да је такво стање поправљао, Министар просвете је многа места претрпавао наставничким особљем, прогањајући га из једног у друго место, док је друга места остављао без потребних наставничких снага.

Листа прогоњених наставника је врло велика.

Стога, ради убележавања у стенографске белешке Народне скупштине, оставићемо просветним генерацијама које долазе после нас, драстичне примере нечувеног прогона југословенских народних учитеља за ове последње три године. (Узвици на левици: Тако јел!)

Први прогон: Михајло Попић, учитељ, потпретседник Учитељске секције из Алексинца, резервни потпуковник, у ратовима за ослобођење и уједињење више пута рањаван, неколико пута одликован за храброст и грађанске заслуге. — Премештен је за Кичево. (Гласови на левици: Зато што није у Језези! — Један глас са деснице: Он је републиканец, није толико велики националиста!) Премештен је, господо, да по казни служи у месту у коме је г. Попић 1912 године био први епископски командант места. (Милан Квицић: Тако се отаџбина одужује својим синовима! — Граја на левици.)

Други случај: Света Јанковић, учитељ, претседник секције учитељског удружења за Моравску бановину, резервни потпуковник, ратник који је учествовао у свима ратовима за ослобођење и уједињење, носилац многих одликовања, рањаван неколико пута, ратни инвалид са 50% — премештен је у Штип, у место, на чијим је положајима 1913 године залобио једну од тешких рана. (Тодор Томић: Па то му је част да служи на томе месту! — Гласови на левици: Тако му и треба! Тамо је требало послати Стошовића!)

Трећи случај: Драго Мучалица, учитељ, један од оних истакнутих млађих снага, — премештен је из Прокупља за Приштину. Још није био стицао да прими нову дужност, кад је већ био пре-

мештен за Светог Николу, где се и сада налази одвојен од своје породице. (Гласови на левици: То је хришћанско начело!)

Вредно је, господо народни посланици, напоменути, да су му непријатељи за време Топличког устанка, убили оца, кућу и сву имовину попалили, а породицу интернирали.

Четврти случај: Александар Ивановић, учитељ, са женом учитељицом, премештен је из Ниша за Струмицу, са тешко болесним дететом. На путу се болест детета још више погоршала те је дете морало бити остављено на лечењу у државној болници у Скопљу. На молбу да једно од њих, било отац или мајка, остане поред свога болесног детета, није им се изашло у сусрет, и они дубоко увређени, и ако хоћете и дубоко забринуту у своје родитељском болу, морали су да оставе судбини своје дете и да продуже пут на ново место службовања.

Као што видите, господо народни посланици, примери које сам навео између многих и многих сличних, докази су заиста једне неразумне, деструктивне и разорне политике, која у себи садржи много одлика али не само једну узвишену у истини државну просветну политику. (Одобравање на левици). Као доказ овога мога навода да вам сада наведем други пример, пример друге природе. Накић Радомир сада је школски надзорник у Врању, а био је у служби окупаторских власти у време од 1915 до 1918 године. За време окупације био је тамо и све време провео у својству некаквог писара. Можда се то не би толико ни могло да припише у грех што је остао у поробљеној отаџбини, јер није се могло ни захтевати да сви буду с оне стране границе, на ојој месту где се је за ослобођење и уједињење крв проливала, али се зато са правом може да захтева и захтевамо и осуђујемо држање сасвим анационално какво је држање било овог именованог Накића Радомира.

Господо народни посланици, врло добро знате да никада од нас не знам каква да је та окупаторска власт и не знам каква да је то сила — никога од нас она не може нагнати да на позоришној бини претствамо улогу која нас умањује. За такав посао, за такву услугу, за такав анационалан рад, може да подлегне томе само онај који је заиста далеко од истински правих моралних квалификација. У позоришном комаду „Балканска комедија“ Накић Радомир имао је улогу пијаног Србина са флашом у руци... (Протести на левици. — *Министар просвете Димитрије Магарашевић*: Чекајте, биће реплика!)... и на тај начин... (*Анте Ковач* предаје Министру г. Магарашевићу једну фотографију. Исто тако и говорник: — *Министар просвете Димитрије Магарашевић*: Све ми је то познато!)... и на тај начин свесно је служио непријатељу изигравајући свето име Србиново, изигравајући оне велике бесмртне напоре на Солунском фронту.

Господо народни посланици, у аналима живота и јавног рада наших учитеља, као и професора, била је у истини реткост, велика реткост да Министар просвете не буде поздрављен уобичајеним поздравом, било са конгреса првих или других. Такав малер, тако нешто у знаку неповерења, у ово послератно доба, могло се догодити само једном у истини врло рђавом Министру, ка-

кав је био Добривоје Стошовић.

Господо, казао сам да није било уобичајених поздрава, али је зато следовала неуобичајена одмазда. Она је била и страшна и сурова. Ударала је и учитеље и професоре. Реконструкцијом владе г. Стојадиновића у прошлој години г. Стошовић сишао је са фотеле Министарства просвете, учитељству је лакнуло, али са мало наде у бољу будућност, јер је у томе Министарству остао и даље други виновник учитељских трагедија кога се неће моћи да ослободи нови Министар г. Магарашевић, зато што се тај гробар здраве просветне политике, Маричић, добро учланио у владиној странци Ј. Р. З.

На положај начелника за основу наставу Маричић није дошао по своје раду и заслуги на просветном пољу. Не, не, далеко од тога. Он је на тај положај доведен као члан акционог одбора партије, па сходно томе, не да ради на унапређењу основне наставе, не да ради на ширењу народне просвећености, не да решава актуелне школске проблеме, већ да отворено, несметано ради као државни функционер на ширењу партизанства, на рушењу учитељског Удружења као стуба југословенског национализма, као фактора југословенског духовног јединства.

Пред једном таквом хајком, пред једним таквим ничим неоснованим прогоном, наше се учитељство данас пита: да ли су на правом путу они што следе интенцијама свога великог Витешког Краља Ујединитеља, што су остали верни његовим идеалима, — па се отворено питају, шта су скривили да се данас остављају без заштите, гледајући како им се руши Удружење и прогонје најистакнутији, најзаслужнији његови чланови, само ако нису припадници владине странке.

Господо народни посланици, без обзира јесмо ли са левице или деснице, смемо ли да тако равнодушно посматрамо како се систематски обара један од најбољих стубова југословенске националне мисли, једна од најпоузданијих залага југословенског духовног јединства, као што је Југословенско удружење учитеља. Оно се, шта више, прогони чак и противно интенцијама државног Устава, јер се иде на то, да се од једног удружења створе три и то на племенској основи.

Многи учитељи као прекаљени заточници југословенске мисли са збњом посматрају шта се све са њима збива и у чуду питају докле ће ово безумље да траје. Оно што их пак највише боли и погађа то је чињеница, да су се о нашем учитељству, о његовом спокојству, о његовој егзистенцији, о његовој породици, више старале туђинске просветне власти него данас наше.

На први поглед ова вам тврдња изгледа смешна, али, нажалост, документ који имам при руци јасно доказује ову чињеницу.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, Vaše vreme protiče, molim Vas da sa Vašim govorom požurite.

Радивоје Нановић (наставља):... „Земаљска влада за Босну и Херцеговину. Број 161.740., Сарајево, дне 31 августа 1917 године. Свим народним основним школама (изравно). Од велике је важности за одгојање младежи, а не мање је у интересу опћина и народних основних школа, да Босна и Херцеговина стеку стабилно стање сеоско учитељство, које ће се у свом заводу, где буде

једном намештено сматрати као да је на свом рођеном дому. Хоће ли се, да сеоски учитељ ради ваљано и благотворно, онда је за то први увјет да се до танчине упуту и управо уживи у сеоске прилике, а да своје учитељско место не сматра каквом пролазном станицом, него баш својим животним положајем, који му осигурава на свима подручјима материјалнога, душевнога и ђудореднога добра народног, да трајно може утицати на народ своје школске околине.

Како су Босна и Херцеговина агрикултурне земље, мора се наша оскудна школска мрежа употпуњавати у првом реду оснивањем сеоских школа, а тек незнатан део од тога настојања иде на оснивање школа по градовима. Стога земаљска влада намерава, да већ сада, уколико то допуштају прилике, почне утирати пут за стабилизацију сеоског учитељства а нарочито школских старешина по селима. Тому су до сада највише сметали многобројни премештаји међу учитељима, и то је било баш главним узроком, да су сеоски учитељи, који су својим местима задовољни презали пред тим да се стално удоме и да својим инвестицијама чине школско господарство темељем своје господарске егзистенције. Ето ту треба најпре помоћи, па се стога свима сеоским учитељима, који су задовољни са својим местима ставља у изглед да без своје приволе, или чак против воље, у будуће неће бити премештени, докле год буду својим дужностима поштену и савесно удовољавали.

Но поврх тога намерава земаљска влада да сеоским учитељима, који су задовољни са својим местима, пружи позитивну помоћ и то у два правца. Најпре ће земаљска влада најирриправније изићи у сусрет свим оправданим жељама ових учитеља у погледу изграђења и уређења школске зграде, стана, споредних и господарских зграда, школског врта, као и подмирењу свих других потреба, које за његову егзистенцију долазе у обзир. То нека буде ове учитеље потицало, да школску зграду не сматрају каквим уредским просторијама, него нека им то буде њихов дом и огњиште, које ће као подлогу својега господарског опстанка чувати и издржавати. Осим тога ће се задовољним сеоским учитељима пред свим осталим дати прилика, да школују своју децу. Њиховим ће се синовима и кћерима дати у првом реду бесплатна места у конвиктима и стипендије, ако би хтели да се посвете учитељском сталежу.

Од сада ће се премештати незадовољно сеоско учитељство само међусобно, а неће се више дизати са својих места сеоски учитељи, који су са својим местима задовољни итд. итд."

Господо народни посланици, по прочитању овога документа јасно видимо у коликој је мери било ово старање. Па када је туђинска власт поклањала толику пажњу шта онда остаје за наше просветне факторе!

У нади да ће са доласком г. Магарашевића на положај Министра просвете у истини отпочети један прогресиван рад, слободан сам учинити извесне напомене у следећем:

1) Да се једном ма и након 20 година државног живота приступи изради просветног плана и то што пре за све школе у земљи;

2) да се питање школских зграда, како за основне тако и за средње и стручне школе што пре најефикасније реши, јер нас на то нагони интерес земље, која не сме да спада у ред држа-

ва на које се примењује позната изрека: држава, која нема пара за школе имаће их и мора их имати за казамате;

3) да се приступи оспособљавању потребног броја учитеља за основне школе, за које се осећа велика потреба;

4) да се питању народног просвећивања поклопи пуна пажња и предузму мере, да се уистини створи једна организована акција на овом пољу;

5) да се питање неписмености на најбржи начин ликвидира или бар што више смањи садашњи проценат опште неписмености;

6) да се при Министарству постојећи отсек за народно просвећивање реорганизује у смислу једне смишљене акције на пољу ширења просветности нарочито с погледом на народне читаонице и књижнице, које су у унутрашњости са малим изузетком скоро замрле;

7) да се што пре реши питање јединствених уџбеника за све школе у духу просветног плана и програма;

8) да се учитељима врати сталност, како би се једном стало на пут излишним премештајима, који наносе личну штету учитељу, а тако исто школи и народу;

9) да се приступи укидању целибата за учитељице, као несавремена и противустварна мера;

10) да се учитељице у погледу припадљености у свему изједначе са учитељима, по начелу, да једнаким дужностима припадају једнака права.

Да завршим. Када би сва ова питања била решена у духу једне истинске државне просветне политике не бих лично имао разлога, да се оградају од гласања кредита за овако важан ресор, као што је Министарство просвете.

Али с обзиром на досадашњи рад Владе, као и Министарства просвете које ни најмање није показало ни добру вољу ни потребну бригу, то овим изјављујем, у знаку неповерења Краљевској влади и у знаку неповерења према овакој просветној политици све док седи г. Маричић на положају начелника просветног одељења, ја сам против овога буџета. ((Пљескање и одобравање на левици)).

Председник Stevan Ćirić: Рећ има народни посланик г. Karel Doberšek.

Karel Doberšek: Ukazala mi se danas prilika da progovorim o nesnosnim školskim prilikama u Slovenačkoj, o kojoj u Ministarstvu prosvete postoji poslovnica kao da je ona do vrha puna školama, osobito osnovnim školama, i da je u njoj nepismenosti nestalo. Nije mi poznato, da bi nepismenost otpravljalo Ministarstvo prosvete Kraljevine Jugoslavije, međutim, poznato mi je, da je zadatak osnovne škole da otpravlja nepismenost. Ovde nije zasluga Ministarstva prosvete, što je narod sam podigao ogromnu većinu školskih zgrada putem naročitog prireza, i da za njih još i danas plaća. Prirodno je da za te škole narod traži redovnu nastavu a i dovoljan broj učitelja. Bez sunnje je, da bi se narod i za to pobrinuo, kad to ne bi bilo preče zakonsko pravo i dužnost Vlade, koje ne bi poričem. Rado bih, međutim, video, da ovu svoju dužnost Vlada aktivnije vrši, t.j. da se brine za postavljanje učitelja.

Izgleda mi, kao da gospoda u Ministarstvu prosvete, koja postavljaju učitelje, gledaju ljubomorno na Dravsku banovinu, kad su u pitanju učitelji koji se imaju da postave. Tu ljubomoru argumentišu time,

što govore o velikoj učiteljskoj nezaposlenosti a ne govore o tome, da je Dravskoj banovini potrebno 400 učitelja, odnosno, da preko 16.000 dece nema redovne ili nema uopšte nikakve nastave.

Odeljenja su prenatrpana školskom decom, a naročito odeljene seoske škole. Nije redak slučaj, da jedan učitelj poučava u jednom odeljenju preko 100 dece. Trenutni položaj izgleda sledeći: u Dravskoj banovini nedostaje 273 učitelja, penzionisanih ima u ovoj školskoj godini ili će ih do kraja biti 100. Ukupna potreba za ovu godinu biće 373 učitelja, besposlenih ima za 1938 godinu 425, krajem školske godine još i samo 14. Krajem školske godine 1939 uopšte nema učiteljskih maturanata.

Početakom 1939 godine nedostajalo bi učitelja, ako Ministarstvo uvidi, da je za svako prazno odeljenje potreban i učitelj.

Istine radi moram priznati, da se sadašnji Ministar prosvete trudi da otkloni besposlenost učitelja osnovnih škola, u mislima imam moj srez Dravogradski, ipak mi iz budžeta nije dovoljno jasno, na koji će način udovoljiti potrebama naroda u Slovenačkoj.

Priznati pak moram, da se suviše oslanja na „malog Ministra“ bivšeg referenta g. Erjavca koji još danas vrši iste poslove, koje je vršio za vreme Ministra g. Stošovića t.j. onda kada je progono sve idealne sokolske i privredne radnike — učitelje. On je još u prošloj godini počeo sa razrešavanjima školskih upravitelja, tako da su zaslužni i sposobni upravitelji sa 10 do 20 godina upraviteljske službe došli pod upravu učiteljskih pripravnika.

Znam da g. Ministar o svemu ovome nije informisan, ali fakat je, da još dan-danas postoji najtešnja saradnja referenata za osnovne škole u Ministarstvu prosvete sa g. Erjavcem u Ljubljani.

Ako se na varam, sadašnji referent za Dravsku banovinu u Ministarstvu prosvete mora važnije stvari prethodno da referiše prethodniku g. Erjavca u Ljubljani. Dao on pristanak ili ne, njegova konačna odluka šalje se preko Banske uprave na potpis g. Ministru. (Ministar prosvete Dimitrije Magarašević: To nije tačno. Ja odlučujem po svojoj uvidavnosti! — Manfred Paštrović: Tako je nešto! — Ministar prosvete Dimitrije Magarašević: Izvinite, ali valjda ja bolje znam šta radim, nego Vi što znate o mome radu! Ne možete Vi biti bolje informisani nego ja!)

Gospodine Ministre, ja Vam mogu kazati da je ta moja informacija dobra. Ja Vam kažem, Gospodine Ministre, budite uvereni da je samo tako kako sam Vam ja kazao. U stvari postoji jedan komitet koji se sastoji iz dva učitelja i dva sveštenika, ali prvu reč ima samo g. Erjavec.

Ovo su sitnice, ali ipak smanjuju autoritet G. Ministra i takođe učiteljima na selu, oboje na štetu državne uprave.

U svemu tome je najgore to, da se ta gospoda nisu potrudila da se užive u učiteljski poziv i u zadatke koje u najsamotnijim selima izvršuje skroman učitelj, pod najprimitivnijim prilikama uza sve nedostatke najvitalnijih potreba za sebe i svoju porodicu. Rad ovakve gospode ne mogu da označim drukčije nego da je diktovan prostim.....

Pretsednik Stevan Čirić: Gospodine govorniče, molim Vas da upotrebljavate parlamentarne izraze!

Karel Doberšek (nastavlja): Molim Vas, Gospodine Pretsedniče, ja ne znam jeste li Vi mene prijavili kao govornika u ime grupe?

Pretsednik Stevan Čirić: Nisam!

Karel Doberšek (nastavlja): Onda ja mislim da mogu.....

Pretsednik Stevan Čirić: Onda još manje možete takav izraz upotrebiti.

Karel Doberšek (nastavlja): Ako danas strada stotine učiteljskih familija, prvenstveno sokolskih radnika na privrednom polju, radnika na socijalnom i kulturnom podizanju sela, to je zasluga ovakve gospode. Njihova je zasluga da je danas desetina hiljada dece u državi bez redovne nastave ili nastave uopšte.

A isto tako na račun Vašeg prethodnika g. Ministra Stošovića pada puna odgovornost za bezbrojno nevinu decu i bez povoda discipliniranih i premeštenih učitelja. (Jedan uzvik na levcici: Tako jel!)

Oni snose odgovornost, što se ruši u temelju autoritet prosvetne vlasti u varoši i selu. Istina je da štap ima dva kraja, jedan udara pojedince, a drugi državne prosvetne vlasti i narod, koji simpatizira sa onim, koji se bez krivice progone. Reči sadašnjeg Ministra prosvete G. Magaraševića, umiruju me jer je on voljan da bude podrška svedržavnoj stručnoj učiteljskoj organizaciji JUU, sve dok ona stoji na staleškom principu i rešava staleška pitanja.

Neka mi bude dozvoljeno, da naročito podvučem jedno od tih pitanja. t. j. učiteljsku stalnost. Šta je to učiteljska stalnost? Da se učitelj ne sme bez odluke disciplinskog suda premestiti?

To je nešto tako jednostavno da i ne vidim potrebu daljeg objašnjavanja. A pošto smo mi seljačka država navodim jedan primer: Ako bi i seljaci bili u situaciji da ih premešta Ministarstvo prosvete, sigurno bi ih predašnja a svakako i sadašnja prosvetna uprava premeštala iz kraja u kraj da bi se time postigli izvesni politički ciljevi. Ali kako se zemlja koju obrađuje seljak nalazi u drugim fizičkim, hemijskim i klimatskim prilikama i osobinama i kako seljaku treba duže vremena da sve to upozna i jer se mora da upravlja i prema iskustvu, to bi svaka žetva, svaka fizička ishrana u tome slučaju bila time onemoćena.

Slično je sa učiteljem i sa školom. Ako učitelj dobro ne upozna okolinu iz koje dolaze deca u školu, onda je duša dece površno vaspitana t. j. postignut je jedini uspeh — pismenost. To bi bilo upola kazano a nama je dobro poznato da se socijalna okolina menja ne samo po banovinama, dolinama i pokrajinama, nego i po susednim krajevima.

Da se pitamo, kakav će biti pedagoški uspeh učitelja koga stalno premeštaju. Ne varajmo sami sebe, nego priznajmo da se narod po nalogu odozgo boljševizira, a da boljševici ne sede za učiteljskim stolom nego u blizini Ministarstva prosvete.

Moja izlaganja su više nego opravdana. Što pak izvesni listovi, koji govore da škola ne vrši dovoljno intenzivno svoje zadatke i da deca nemaju onih vrli- na, koje su u svoje vreme imala, oni ipak ne ulaze u suštinu same stvari.

Još je jedna stvar koju treba da pomenem. U našoj osnovnoj školi, pored partizanstva, zaveo se i birokratizam, koji naročito protežira g. načelnik osnovne nastave Maričić. Učitelji, a naročito upravitelji imaju toliko administrativnog posla kao da su administrativni činovnici. Iz prakse znam da je teško ostati produktivan na pedagoškom polju, ako se učitelj mora da muči rešavajući akta, kojima nema

kraja, a kruna svega je statistika na kraju šolske godine a koja nema nikakve naučne vrednosti.

Do psiholoških, socijalnih i pedagoških ispitivanja svoje dece učitelj uopšte ne može da dode, a kako izgleda, ovakva se ispitivanja i ne žele. Poznato je da je učitelj koji je u Dravskoj banovini pokušavao slična proučavanja bio disciplinski kažnjen i to bez istrage. Ja neću da kažem mnogo reči u pogledu Dravske banovine, ali konstatujem da prosvetom Dravske banovine diriguju denuncijanti.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, ja Vas opominjem na red zbog ovih izraza i ako ih i dalje budete upotrebljavali, ja ću Vas kazniti zapisanom opomenom i oduzeti Vam reč.

Karel Doberšek (nastavlja): Ja mogu za sva svoja tvrđenja izneti i dokaze. — Da komični slučajevi birokratizma ne izostaju vidi se i po tome što u Slovenačkoj posle 20 godina slobodne države deca nisu sigurna kako da pozdrave starijeg, a da zato ne bi iskusila kazne. Napredno učiteljstvo želi naučiti rad i ja apelujem na g. Ministra prosvete da birokratizam uputi u taj pravac. Mi koji smo se toliko vremena borili za slobodnu Jugoslaviju, nismo ni do danas bili u stanju da stvorimo sopstvenu pedagošku literaturu, prilagodenu detetu naše države. Šta više bili su proganjani, disciplinski kažnjavani i premeštani oni idealni učitelji, koji su radili i koji još i danas rade u tome pravcu.

Gospodje narodni poslanci. V nadaljevanju svojega govora želim pri kraju spregovoriti par besed še v naši lepi slovenski govornici. Jaz sem po poklicu učitelj, poznam torej dobro naše razmere in moram vam reči, da se danas nahaja naša družina pred slomom, kakor je to že prav lepo prikazal spoštovani predgovornik. Krah v familiji je splošen. Kaj to pomeni? Mi vidimo, da danes naši šolski otroci nimajo več tiste domače vzgoje, ki so jo imeli pred svetovno vojno. Vidimo, da danes niti mati, niti oče ne moreta svojih otrok tako lepo vzgajati, kakor sta jih lahko vzgajala v tistih časih, ko je imel oče siguran obstanek, ko je mati lepo doma ostajala in ji ni bilo potrebno, kakor danes, služiti kruh čestokrat kot služkinja pri bogatih družinah ali v fabriki. V tistih časih je bil otrok res deležen prave družinske vzgoje. Svetovna vojna je socijalen položaj v mnogem spremenila. Svetovna vojna ni samo zagrozila, ponekod tudi uničila delavske družine, ampak je uničila tudi obrtniške, kmetske družine in uničuje danes v veliki meri tudi družine naših uradnikov, med katere spadajo tudi učiteljske družine. Kako mora biti otrokom teh družin, ko pridejo v šolo brez prave domače družinske vzgoje. Kadar se govori o naših krajih se trdi, da so naši otroci izobraženi, da je pri nas pismenost popolna. Toda, gospodje, pismenost še ni vse. Mi poznamo danes pismene »lopove«. Iz tega sledi, da ni dovolj, da se otroci nauče samo pismenosti, temveč je njim potrebna še druga vzgoja, ki je baza za človekov karakter. In ravno tej drugi vzgoji, ki je najbolj potrebna, bi morale naše prosvetne oblasti posvetiti polno pozornost. Gospodje, vendar vam moram reči, da se žalibog naše prosvetne oblasti ne ravnaajo po teh načelih in z bojaznijo moramo gledati na bodočnost naše mlade generacije. Vprašali me boste, kaj je potrebno ukreniti? Neobhodno je potrebno preurediti ljudske šole in to preurediti jih tako, da bodo v teh šolah imeli odločujočo besedo roditelji, t. j. starši otrok, do bodo oni odločali o

vzgoji svojih otrok. Danes pa mi vidimo, da odločajo v šolskih vprašanih ljudje, ki nimajo nobene zveze z šolo, razni srezki načelniki, ki nimajo nobenega smisla za pravilno vzgojo. Veljati pa bi moralo pravilo, da lahko v šolskih vprašanih odločajo samo učitelji, šolski nadzorniki, starši otrok in pa v zadnji inštanci prosvetni minister. S kratka: Osnovno šolstvo se naj depolitizira.

Druga neobhodna potreba pri reorganizaciji naše ljudske šole je, da se ljudsko šolo prilagodi njeni okolici. Osnovna šola na kmetih mora biti drugačna od osnovne šole v mestu. Ni vseeno, ali se vrši povsod enako pouk. Ako se želi, da šola rodi uspeh je potrebno šolo prilagoditi okolici v kateri deluje. To se pravi, da mora biti osnovna šola na vasi res prava vaška t. j. »seoska«, kmečka šola, ne pa mestna šola. Da bi se to res doseglo bi bilo neobhodno potrebno, da ima vsaka osnovna podeželska šola najhno kmečko posest. Brez tega je nemogoče dati podeželski šoli ljudski kmečki karakter, ki je neobhodno potreben za res pravo vaško osnovno šolo. Ne mislim pri tem, da mora vsaka šola imeti 50—60 hektarjev zemljišča. Smatram pa da bi morale šole v krajih kjer je razvito vinogradarstvo imeti poleg šole lepo urejen vinograd. Tam kjer je razvito vrtnarstvo, naj bo poleg šole lepo negovan vrt. V izrazito poljedelskih krajih pa bi morale šole imeti majhno lepo urejeno kmečko posest bodisi v poljih, bodisi v gozdovih. Spominjam se namreč iz mojih mladih let, ko sem služboval kot mlad učitelj v majhnem našem kraju. V tem kraju so bili sami revni kmetje, občina pa je bila tudi revna in ni mogla pomagati šoli. Dogodilo pa se je da je propadel eden izmed kmetov, ki je imel večjo posest. Šolski odbor je odkupil del tega posestva in sicer vrt in gozd ostali del pa je kupila občina. Od tega je minilo že več kot 30 let in za vzdrževanje te šole ni bilo potrebno nobenih izdatkov, ker je šola vse potrebe svoje krila iz dohodko svojega gozda. Po tem načelu bi se morala naša prosvetna politika ravnati in to zlasti pri ustanavljanju oglednih šol. Slišali smo da se je taka ogledna šola ustanovila v Beogradu. Tudi za kmečki narod na deželi so potrebne ogledne šole. Vendar taka ogledna šola ne more biti ogledna šola ako ima samo 4 stene, par klopi, temveč mora biti res v vsakem oziru moderno opremljena, da zamore služiti svrhi kateri je namenjena.

Zal moram ugotoviti da se danes ne brigamo preveč za povzdigo naše šole za moderniziranje naših šol, za stvarjanje pravege tipa kmečke narodu potrebne šole.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, molim Vas da završite jer Vam je vreme na izmaku.

Karel Doberšek (nastavlja): Nasprotno moram konstatirati da se pri nas celo vsakega učitelja ki dela v reformatorskem duhu preganja. Ne vem gospodje, ali je to tako tudi pri vas v Srbiji, vem pa da se v Sloveniji preganja vsakogar, ki na tem polju deluje. Niti eden reformator, niti eden onih učiteljev, ki so žrtvovali svoj zadnji prihranek, da so šli na pedagoške tečaje, kmetsko-privredne gospodarske tečaje, niti eden teh učiteljev ni ostal na svojem mestu, vsi so bili pod režimom gospoda Erjavca deležni njegovega preganjanja. Ker vidim da se g. kolega na desnici razburja hočem navesti le par imen.

Pretsednik Stevan Ćirić: Molim Vas, gospodine poslaniče, da ostavite za sada imena, jer Vam je vreme isteklo.

Karel Doberšek (nastavlja): Takoj bom končal. Oskar Hudaes, pedagoški in mladinski pisatelj, Gačnik Janko, nacionalni delavec in dobrovoljec, Jurančič Bogdan, delavec na zadružnem polju, Šestan, Kosmač, Gaberšek in še mnogi drugi učitelji, ki so bili preganjani kakor divjačina od lovca. Tudi jaz gospodje narodni poslanci, ki sem delal na poboljšanju gospodarskega položaja kmeta na pedagoškem polju sem bil deležen preganjanja. Bil sem parkrat v disciplinski preiskavi, premeščen in celo odpuščen iz službe. Gospodje, jaz končujem. Želel bi glasovati za proračun prosvetnega ministarstva in to iz razloga, ker vem da ima g. Minister najboljšo voljo poboljšati naše prosvetne razmere. Ali, na žalost, ker vidim da on v svojem resoru, kar se tiče Slovenije, ne odloča sem prisiljen glasovati proti. (Ploskanje in odobravanje na leviici).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. Vojislav Lazić.

Војислав Лазич: Господо народни посланици, једно од најважнијих питања јесте народна просвета, и због тога свакако овоме буџету Министарства просвете треба поклонити највећу пажњу. Између свију ресора Министарство просвете спада у најважнији ресор јер у колико је наш народ просвећен, у толико ће бити напреднији, а у колико је народ просвећенији, у толико се више цени његова вредност.

Господо, просвета народна почиње од села, почиње од селака, почиње оздо, од основне наставе. Ја, господо, морам да кажем да је наш народ у просвети много заостао. Ми, господо, имамо на селу још врло много потпуно неписменог народа. Па и тамо где мислимо да смо постигли неки успех ми и тамо имамо још много неписменог света, на пример у пређашњој Краљевини Србији. И ту имамо много неписменог света, како мушког тако и женског, нарочито женског, јер се од женског света само пет од сто школује на селу. А шта да кажемо за Босну и Херцеговину и за Јужну Србију? Ми смо далеко од тога да можемо рећи да смо наш народ просветили. Наш је народ природно бистар. Бог му је дао бистрину. То је његово школовање, то је његова просвета — та бистрина.

Господо, садања основна школа много је заостала од оне основне школе предратне Србије. Код нас, у нашим границама предратне Србије, ја смело могу да тврдим да смо много заостали. Деца излазе из основне школе или неписмена или много мање писмена но што је то пре рата бивало. За овако рђаво школовање или су криви слаби учбеници, због којих је рђава настава, или су криви учитељи, у то не улазим, само нечега има. Главно је да деца после завршене школе располажу са врло слабом знањем.

Да би нам настава била боља, ми смо после рата, односно после нашег уједињења, установили школске надзорнике, али тиме није ништа постигнуто. Није постигнуто оно што је требало да се постигне. Ми смо пре рата имали на крају школске године ревизоре. Долазио је одређени професор који је прегледао рад у основној школи, извршио испитивање деце и оценио постигнути резултат. Данас место тога имамо школске надзорнике, који

треба да обилазе школе у току године; да у току године прате рад учитеља и на крају школске године да даду оцену томе учитељу, али не и ђацима, јер они мало са ђацима имају посла. Они пропитају само два до три ђака из једног или другог разреда и на основу тога они дају оцену учитељу чији су рад и преко године пратили. У таквом раду често пута дође до пријатељства између школског надзорника и учитеља и, наравно, онда не иде ствар онако како би требало да иде у оцењивању учитељског рада и оцењивању знања деце. По моме мишљењу она стара пракса била је боља од ове. Ово што сада радимо то нас више кошта, а, међутим, мањи се успех постигне!

Поред ових школских надзорника ми сада имамо и школских секретара.

Имамо секретаре код средских начелника који воде неку кореспонденцију и служе као нека врста школског референта средском начелнику. Пре рата код наших основних школа било је много слободније, није могао капетан ни да пипне у просвету, учитељи су били у своје делању много слободнији, а данас су учитељи некако много везани и за средског начелника. Ту имате неког референта за просвету који реферише средском начелнику не само о знању појединих учитеља и раду њиховом у школи него свакако и о њиховом политичком држању. На тај начин, господо, учитељи су од стране полициске власти много притиснути. Они немају оне слободе кретања коју су некада код нас у нашој, истина маленој али по моме мишљењу напредној Србији имали.

Господо, ја не могу да разумем шта ће ти секретари код средских начелника. Нити смо пре рата имали школске надзорнике, нити смо имали те секретаре код средских начелника, нити су имали какве везе средски начелници са учитељима, они нека раде са полициским чиновницима и са жандармима а не треба да имају никакве везе са просветом. Нека учитељи у своје раду делују слободно по упутствима Министра просвете и његових потчињених органа а не по упутствима и под присмотром полициских власти!

Господо, Влада др. Милана Стојадиновића кад је дошла на управу земље, она се решила да нашу основну наставу унапреди, али по својем методу. И свакако, господо, методи за унапређивање наше основне наставе били су од њене стране прво прогони учитеља, тако да су учитељи морали да изврше једну сеобу као под Арсенијем Чарнојевићем, сеоба учитеља са једнога краја државе на други. Било је срезова где ни један једини учитељ није остао непремештен. На пример, у Срезу подгорског било је 14 учитеља и свих 14 премештени су по жељи Министра г. Буре Јанковића. Па зар се баш ни један учитељ није нашао да остане у томе месту, него су сви морали да се преместе?! И сада пошто је тако срећно извршена та сеоба учитеља с једнога краја државе на други, онда и свакако опет да би била боља основна настава — приступило се томе да се учитељи упишу у ЈРЗ партију.

Да би се ово уписивање лакше извело извршене су преко школских надзорника организације учитељских удружења по срезovima, али су те организације добиле име: Учитељске организације Југословенске радикалне заједнице.

Е па, господо, дозволите, пре рата биле су код нас учитељске организације. Учитељи су се организовали у своја Учитељска удружења на којима су расправљали њихове чисто сталешке послове, расправљали су прво о своме материјалном положају, па су онда расправљали и о својим стручним питањима. Али та удружења, господо, нису носила име ни једне партије него су носила име само учитељског удружења једног места и ништа више. (Министар просвете Димитрије Маџарашевић: Али је било клубова демократа учитеља у сред Београда!) Дакле, господо, та новина заведена је од Владе др. Милана Стојадиновића да се учитељи организују у партиске учитељске организације и да носе назив владајуће партије. Ја мислим, господо, да је то свакако штетно и да је то убитачно за нашу просвету. Ако ћемо ми да нагнамо учитеље да морају бити организовани у удружењу владајуће странке, онда значи да их ми одвајамо од њиховог научног рада, одвајамо их од њиховог позива, да се посвете служби владајуће партије а не служби народа и државе. (Чује се: Они сами то хоће!) Господо, кад би то сами учитељи хтели и сами то чинили, зашто је Министар просвете то дозволио. Зашто им није казао: господо, ви немате на то права, ви се не можете организовати као удружење ниједне политичке партије, већ само као слободна сталешка организација. И кад су се ти учитељи у Београду сами по својој вољи организовали и позвали Министра Стошовића и Ђуру Јанковића да им одрже говоре у тим удружењима, па кад су они то противу воље Министра просвете и противно Закону учинили, онда ја питам: зашто г. Министар не растури то удружење као противно закону и зашто је дошао на њихову скупштину?! И ако то онај стари Министар није учинио, зашто овај нови то не учини и натера да се закони у овој земљи поштују. Али, господо, то учитељи нису сами учинили, они су натерани на то, јер трбух хоће хлеба, они имају децу и зависе од Министра просвете па се плаше да ће бити отпуштени из службе или да ће остати на ономе месту где су него ће бити протерани у најтеже крајеве, ако се не упишу у владајућу партију.

Није само то, господо, него је уведена пракса да ако један учитељ тражи премештај из једнога среза у други и онда мора добити пристанак народног посланика ЈРЗ из оног среза у који жели да иде. Ако тај посланик ЈРЗ партије не буде дао пристанак, он тамо не може отићи. И, господо, мени се десио пре месец дана овакав случај. Долази један човек код мене и каже овако: Мој рођак учитељ жели да добије Звечку, то је једно село бризу Обреновца, па каже, дошао сам код тебе да ми ти даш пристанак на то. Ја га погледах, зачудих се откуд то испаде да ја будем тај да дајем пристанак да дође један учитељ у мој срез! Али знајући праксу која је заведена од партије ЈРЗ сетих сам се зашто је дошао он код мене. Ја онда отворено рекох: погрешно си се оријентисао, то важи за оне срезове где је посланик ЈРЗ, а пошто ја нисам тај, ја не могу да ти дам никакав пристанак. Иако бих ти дао пристанак и ти тај пристанак послао Министарству, онда би тај твој пријатељ нашао Пишкочеју! (Пљескање на левици). И кажем му да не би тога било, оријентисао си се погрешно, пропитај и ви-

дећеш да ће бити тако! Он је мене почео да уверава. Ја сам казао поново: погрешно си се ти оријентисао. И он је увидео то и он се после мени више никада није обратио. Значи, уверио се да се погрешно оријентисао. Дакле, господо, видите, када се заведе таква пракса у земљи да народни посланици дају пристанак о постављењу и премештају учитеља у њихове срезове, онда, господо, ту нема никаквог напретка за просвету, нити за наставу! Онда, господо, значи да се ти људи употребљавају само за политичке сврхе. И онда, он мора да мисли непрестано на то и не може више мислити на оне букваре, не може мислити на читанке, не може мислити на рачунице, него мора једнако мислити на партију ЈРЗ, како ће њој да се удобри. Зато, господо, ја мислим, да је крајње време да се у нашој земљи заведе други правац. Али, ја не верујем, да код ове Владе може нешто боље да буде, то само може да буде код једне друге владе која би, господо, дала нашим учитељима сталност, и која би наше учитеље заштитила од прогањања. Господо, ми смо пре рата имали учитељску сталност у Краљевини Србији. Наш учитељ није могао бити премештен све док се не буде доказала његова кривица и док не буде кажњен, иначе није могао да га премести народни посланик, није могао да га премести ни капетан, није могао нико да га премести, до једино само његова кривица или његова воља. А, господо, онда је наш народ и напредовао, онда је нашем народу било добро, онда је наша просвета била напредна, а, господо, и учитељи су били задовољни! А учитељи, господо, нису безначајни у овој земљи. Учитељи су од великог значаја у овој земљи! Те људе који спремају подмладак, ако ми њих будемо третирали овако као што се они данас третирају, онда ће бити врло рђав и слабо образован наш подмладак.

Господо, наши учитељи, — то морамо признати и то нико не може да порекне, — у Светском рату дали су исто оно, што је дао и сељак. Они су барабар са својим ђацима, са својим вршњацима-сељацима ишли у борбу. Они су гинули. Није ни један жалио живота. Али, господо, видите, зашто је то било тако? — Зато што су били задовољни. А, господо, овако, како сада траје, ја не знам, да ли ће то задовољство да буде на оној висини, како је некада било.

Господо, говорено је, морам и ја о томе да говорим, о томе тако званом целибату. Прошле године Министар предложи Скупштини и Народна скупштина, односно скупштинска већина, усвоји да се учитељице не могу удавати ни за ког другог сем за учитеље, и ако се и уда за другога, онда губи службу. Али, господо, ми имамо више учитељица него учитеља. Шта ћемо сада да радимо?! Како ћемо удати онај вишак?! Није то тако ситна ствар, господо. То је ствар врло озбиљна. Учитељица у селу мора служити за пример целоме селу, својим владањем и својим понашањем. А кад ми овако урадимо, па забранимо учитељици и кажемо: не можеш да се удаш за другога, бирај учитеља, а она се окрене лево и десно, и види да се онај учитељ који би њу могао узети већ оженио и она нема куда. Наравно, може да се догоди нешто друго. Може да се догоди оно што није она ни желела и што није мислила. Онда може морално посрнути, а то је велика штета.

Велика је штета не само за њу, него је велика штета и за околину и за оне ђаке, којима је она учитељица. И ја мислим, господо, да је ту учињен грех и да тај грех треба исправити. Треба пустити слободу. То су живи створови, најзад, то су жива бића, најзад, то су чланови ове заједнице, који имају право на живот исто онако као и остали. Ако, господо, желите, да нема више учитељица него учитеља, онда ограничите упис у Учитељским школама, наредите нека се уписује у Учитељске школе $\frac{2}{3}$ мушкараца и $\frac{1}{3}$ девојака односно женскиња и онда нећете имати потребе да кажете: учитељице се удају за неучитеље, па је после тешко, што ће онај чиновник добити службу на другој страни, а она на другој страни, па не могу ни једно ни друго да се снађу и онда трпи једино служба. Ако овако урадите онда ће све учитељице бити удате за учитеље, јер ће бити на избор више учитеља, а овако учитеља на избор нема и зато немојте учитељице нагонити да цео век буду уседелице.

Господо, г. др. Главинић, говорећи пре подне, пледирао је за то, да се за сељачку децу напишу засебно други учбеници, а за варошку децу опет други учбеници у основној настави. Ја не могу да знам, шта је он с тим мислио, али како сам га ја разумео, мени изгледа, да је он ту хтео да остави неку разлику између сељачке деце и варошке деце. Он је нарочито нагласио то, да сељачка деца треба да уче оно, што је потребно селу, те тако да остану у селу а да не иду даље из села. То је могао др. Главинић да рекне само зато, што не познаје село и не познаје народ.

Господо, ако би све, што је у селу рођено, остало у селу, онда ко би правио подмладак у вароши? Наше се вароши обнављају из села. Видите како се вароши постепено развијају приливом из села. Дођу деца и шегрти са села и ти шегрти некада буду добри трговци и први људи у вароши. У школи су сељачка деца показала велики успех, и у високим школама доказала су више успеха него варошка деца. (Одобравање и плескање на левици). Ми, господо, имамо данас сељачке синове на највишим положајима у земљи, ми смо имали најбоље војсковође сељачке синове. (Плескање на левици). Ми имамо на нашим универзитетима професоре сељачке синове, имамо их, како сам рекао, на најистакнутијим местима и у науци и у државној управи.

Овако, како г. Главинић мисли, наравно да би ти сељачки синови били лишени права на то, да могу учествовати у науци. Они би морали да остану онамо у селу где су и рођени.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, molim Vas da skratite Vaša izlaganja, jer Vam je vreme isteklo.

Војислав Лазич (наставља): Како је истекло, кад сам ја тек почео да говорим? (Веселост.)

Господо, нема потребе да се пишу посебни учбеници за основну наставу, посебно за вароши и посебно за село. Нема потребе за то, што тек после свршене основне школе деца треба да се опредељују куда ће, или ће остати у селу, или ће ићи на занат, или ће ићи да уче школу, а исто тако и у вароши се деца после свршене основне школе опредељују, шта ће радити, или ће да иду на занат, или ће да иду у школу, или да остану

код оца у дућану. Према томе, г. Главинић није добро то питање простудирао, и мислим, кад би се његов јутрошњи захтев прихватио, да би то било много убитачно за нашу земљу.

Господин Министар нам рече, да ће сада основна настава бити напреднија, да ће бити много напреднија него досада. Али ја из овога буџета не могу да видим то. Ја из овога буџета не видим ништа, да ће та настава тако јако да пође напред, па да можемо да кажемо: Боже помози! Ми видимо по овоме буџету, да је повећање само на Министарство и да оно износи 34,187.487 динара, а кад погледамо, шта је Министарство — то су само чиновници! Повећано је и на средњу наставу 11,000.000, а за основу наставу повећано је свега два милиона динара. Према томе, господо, ја не видим никаква напретка за основну наставу, а још мање могу да видим напредак кад су у партији број 320 — помоћ за подизање основних школа — предвиђена само три милиона динара за целу земљу; с погледом на оно, што је сам г. Министар признао данас у своме експозеу, колико нам треба зграда за потребе основних школа, три милиона динара не значи ништа. (*Министар просвете Димитрије Магарашевић:* Ја сам јутрос објаснио на што је отишло ових 30 милиона.)

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, molim Vas da završite pošto ima još više od 20 govornika zapisanih za ovaj resor. Prema tome molim Vas da imate obzira, jer ovoga puta ne može niko duže govoriti, a mislim da je dosta pola sata.

Војислав Лазич (наставља): Унапређење учитеља је било партијско. Партијски пријатељи су били унапређени. Они који не припадају партији нису могли бити унапређени. Доласком новог Министра рекло се да ће се направити нека ранглиста па да ће се по тој листи вршити унапређења. Али ја ево имам један документ пред собом и хоћу да запитам господина Министра када је он направио тај ред и направио ту своју ранглисту како је учитељ Милутин Аксентијевић из Београда, који има 17 и по година службе, оцењен скроз одлично, како је то да он чека групу још од 26 децембра 1933 године, како да остане још даље у 7 групи, а међутим Србислав Милошевић, који има 14 година службе са просечним оценама добио је 6 групу. Зашто је та неправда учињена да Милутин Аксентијевић, који не припада владајућем режиму, није унапређен? (*Министар просвете Димитрије Магарашевић:* Зато што је под дисциплинском истрагом!) То би могли видети ко је под дисциплинском истрагом: да ли Аксентијевић или Милошевић, да прегледамо акта па да видимо ко је под истрагом. Када би то извидели, ми би нашли да је баш овај Милошевић под истрагом и да је оптужен суду, док, међутим, Аксентијевић од тога ништа нема.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, molim Vas da završite, da bih mogao dati reč narednom govorniku. Molim Vas da završite za dva-tri minuta.

Војислав Лазич (наставља): Господо, издржавање основних школа пренето је на бановине. Нарезан је прирез 22% у бановини Дринској. Али, господо, основне школе издржавају се врло рђаво. Немају ни дрва за огрев, нити имају кредита за одржавање чистоће, нити у опште имају оно, што

су раније имале. Међутим, господо, када упоредимо шта народ плаћа ми ћемо добити овакву слику: једна општина, која је у исто време и једна школска општина, ове је године платила приреза 45.000 динара, а њена је школа добила 9.300 динара! Е сад, господо, где је она разлика? (Глас са деснице: Дата је некој сиромашнијој школи!). Неко рече да иде у корист сиромашнијих школа, а ми у тој бановини имамо села која уопште немају школу, а плаћају прирез!

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, molim vas da napustite govornicu. Reč ima narodni poslanik g. Stamenko Stošić.

Војислав Лазих (наставља): Господо, ја ћу да завршим свој говор. Господине Претседниче, ја мислим да је било много боље да допустите да ја завршим говор па онда да дође Стаменко.

Pretsednik Stevan Ćirić: Ne, ja vas molim da sidete sa govornice, jer ste govorili već 10 minuta više nego što Poslovnik propisuje.

Војислав Лазих (наставља): Ја говорим у име групе.

Pretsednik Stevan Ćirić: Niko vas nije prijavio u ime grupe. Molim vas da pazite na Poslovnik, jer red je da date primera za njegovu tačnu primenu sa toga mesta.

Војислав Лазих (наставља): Господин Главинић је шест месеци спремао један говор па га је јутрос овде више од два сата читао, а мени се не дозвољава да о једном овако важном питању говорим, него се скидам са говорнице.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine poslaniče, ako bismo hteli statističke podatke da pravimo: ko najviše upotrebljava govornicu, — ja sam uveren, da biste Vi bili ne samo rekorder, nego da govorite dva do tri puta više nego onaj koji bi odmah posle vas došao. Prema tome ne možete se žaliti da se Vama ne izlazi u susret. Ja vas molim da napustite govornicu. (Smeh i odobravanje u dvorani).

Војислав Лазих (наставља): Ја ћу да завршим, јер нећу да дозволим да се ја и мој друг Стаменко вучемо око говорнице, али пошто је и он сељак, ја се надам да ће наставити да говори у истој правцу у коме сам и ја говорио.

Краљевска влада Господина др. Милана Стојадновића врло рђаво ради у свима правцима па такође и у просвећивању народа. Како се њена просветна политика не може да измени доласком новог министра, који долази као стручњак на место министра партизана, а ја не верујем да се та политика може изменити под Владом г. др. Стојадновића и зато ја изјављујем да ћу гласати против са највећим апетитом. (Одобравање и плескање на левици).

Pretsednik Stevan Ćirić: Ima reč narodni poslanik g. Stamenko Stošić.

Стаменко Стошић: Господо народни посланици, ја нисам писао свој говор јер сам ја живео и порастао у крајевима који су 500 година били под туђином, те сам слабо писмен и ја, господо, нећу да се упуштам далеко, јер предговорници из опозиције рекли су много којешта... (Смех код већине и узвици: Добро си рекао!) ... и изнели су право стање. Али ја ћу говорити само оно што засеца у мој срез где сам ја народни посланик! (*Бранко Тодоровић:* Иако си у опозицији!). Јесам,

и то радикал, али ја нисам изневерио шефа партије као ти! Господо, ја сам народни посланик у срезу Кривопаланачком који је удаљен од железничке пруге 65 км. и то по територији можда највећи срез у Јужној Србији који има скоро 50.000 становника... (*Бранко Тодоровић:* У чије име ти говориш?) Ја говорим у име групе радикала.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, Vi ne govorite u ime grupe. (Upadice i graja). Gospodo narodni poslanici, molim vas da ne upadate u reč govorniku. Kao što vidite, gospodin poslanik govori iz slobodne reči. To je za pohvalu i ne treba ga ometati.

Стаменко Стошић (наставља): Господо, ако је игде учињено толико неправди, то је учињено у моме срезу у Кривој Паланци. Тај срез, још за време турске владавине све до 1923, имао је гимназију. Те године отвара се грађанска школа а затвара се гимназија. 1935 године поновно се отвара гимназија у Кривој Паланци, али зато што сам ја био са мојим пријатељима у опозицији, господин Стошовић нашао је за потребно да у Кривој Паланци, тамо где има 99% неписмених затвори гимназију и затвори грађанску школу. (Повици са левице: Срамота! — Повик са деснице: Није било више услова!)

Господо, тамо, где је највише потребна гимназија, где је највише потребна школа тамо је нема. Са оне стране границе, два километра далеко, у селу Ђујешеву видите гимназију у Бугарској, а не видите гимназију у Кривој Паланци, и то само зато јер је била воља господина Стошовића да од мене створи нечовека, да од мене створи јерезовца. (Протести на левици). Господо народни посланици, што се тиче премештаја учитеља о томе нећу ни да говорим, јер је о томе питању доста говорено од стране мојих колега са левице, али ипак хоћу да нагласим да мој срез Крива Паланка важи као казнени завод за Министарство просвете, јер то ваше Министарство, господине Министре, претворено је у право партијско Министарство. Има много учитеља у моме срезу са 26 година службе, а протерани су у најзабаченија села. (Гласови са левице: Због чега?) Зато што нису Јереза, него опозиција.

То се, господо, ређа стално. Док у Скопљу десетине учитеља нема места, код мене један учитељ ради са 120 ђака у селу Радоњице. То нека господин Министар чује.

Тако изгледа просвета у Јужној Србији. Зар су зато они давали своје животе за слободу Србије, зар су тако мислили чиниоци који су 1903-4 године наоружали са брзометкама те људе, да се боре за слободу Србије? И, господо, овако се поступа самном, и мој народ испашта само зато што ја нећу да будем Јереза.

Да говорим, господо, о унапређењу наших учитеља, нећу, јер унапред знам да учитељи који су моји пријатељи неће добити групу све дотле док не буду постали чланови Јерезе. (*Министар просвете Димитрије Магарашевић:* То није тачно!) Не, господине Министре, то је тачно! У Кривој Паланци један учитељ чека на групу већ шест година, а многи који су јуче стекли право одмах добијају ту групу... (*Министар просвете Димитрије Магарашевић:* То није тако! То није тачно!) Ја ћу да Вам докажем, господине Министре, да је тачно! (*Министар просвете Димитрије Магарашевић:* Не, то није тачно!)

Господо, ја сам и данас добио једну учитељицу по казни, јер како рекох мој срез је оглашен за казнени завод.

У Министарству просвете није се знало, је ли Министар Стошовић или је Министар Маричић, али изгледа да је више Маричић. И док је овај човек начелник Општег одељења . . . (Повици са леве: Одељења за основну наставу) . . . тога Министарства, зло ће бити за наше учитељство . . . (Глас са деснице: Дobar је Маричић!) . . . ми нећемо имати просвету како треба.

Кад бих, господо народни посланици, имао уверења да ће и господин гледати као што је као професор гледао на учитељску легитимацију да учитељ буде народни учитељ, а не ЈРЗ; кад бих имао уверења, да ће просветна политика поћи и другим путем, а не оним како ју је водио г. Стошовић, ја бих гласао за буџет, али то уверење о господину Министру из његових говора, које држи на зборовима по унутрашњости, не могу да стекнем, јер се из њих види, да неће да води просветну политику него политику ЈРЗ, то ћу да гласам против. (Пљескање и одобравање на левици.)

Pretsednik Stevan Ćirić: Рећ има народни посланик г. Borisav Živadinović.

Борисав Живадиновић: Господо народни посланици, последице више предговорника који су изнели своје опаске по питању предлога буџета Министарства просвете за 1938/39 годину, сматрам за потребно да, говорећи о овом буџету, изнесем и ја нека своја запажања, која тангирају сталез просветних радника и најшире слојеве народа.

У своме говору истичем три питања, од којих на прво место стављам: учитељство и његова улога у држави и друштву. Учитељство, господо народни посланици, у целом свету има исту улогу: васпитање детета у школи и просвећивање народа и кроз школу и ван школе. Али наше учитељство имало је још једну тешку задаћу: буђење и изграђивање националне мисли под врло тешким приликама и у томе подухвату дало је оно, што се од њега тражило и очекивало — изградило је честите грађане, створило је хероје, које је у најтежим данима водило и с којима се не жалећи животе борило, да би национална мисао била остварена. (*Др. Мирко Косић:* Зашто читате?) Читали сте и Ви, г. докторе. (*Др. Мирко Косић:* То је неистина!) Ја Вам нисам упадао у говор, па не би требало ни Ви. (*Др. Мирко Косић:* Сељак говори, а учитељ чита свој говор!)

И после толиких витешких подвига није се стало и остало на томе, већ је учитељство и даље са пуно прегаоштва радило на националном и просветно-културном изграђивању своје државе, и то дотле, и онда док су у једној огромној већини људи из других професија гледали да побољшају позиције својих сталешких организација, па и политичких. Учитељство је, међутим, господо народни посланици, прво поставило своју организацију на темељу југословенства под називом „Југословенско учитељско удружење“, и то још 1920 године, онда, када се знало само за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца!

Из тога се, господо, може јасно видети, какву улогу је вршило и извршило учитељство према држави и народу, и шта држава и друштво тој класи друштвеној дугује. Кад се, господо народни посланици, упореде напори тих људи за свеопште

добро државе и народа, сматрам а и социјална правда налаже, да се народној школи и учитељству поклони већа пажња, јер ће се само на тај начин успети да одгој наше младежи буде бољи и напреднији.

Кад би се упитали: шта је то и шта би се требало урадити па да се одгој деце врши са више воље и самопрегоревања за општи напредак просвећивања могло би се у кратко рећи: решити социјалне потребе свих наставника који су оптерећени децом. Како и на који начин изложићу своје мишљење и умолити господина Министра просвете да ово прими као добронамерну сугестију.

Учитељство дела и ради у највећем броју на селу и то дотле са вољом и енергијом са каквом треба да ради један васпитач, док га не притисну тешкоће око школовања своје деце. Мали чиновник оптерећен децом, који треба да одваја за потребе своје деце ради школовања, доведен је у крајњу материјалну немогућност да egzистира као човек, а када то мањка код свакога човека па и код васпитача, посао не може ићи добро па ма то било и поред највеће воље да буде добро.

Да би се то питање и правилно и корисно решило постоји само једна али оправдана могућност а то је: да се сви учитељи и учитељице, који су своју децу ишколовали и збринули, врате у мања места, где нема гимназија и стручних школа, а да се учитељима и учитељицама оптерећеним са децом дају таква места где би васпитавајући осталу децу, збринули и своју.

То захтева правда и социјална нужда и то је једини пут, којим се мора једном ићи ако не пре а оно касније, а пословица вели: „Што можеш данас урадити не остављај за сутра.“

Друга потреба, на коју учитељство давно чека, јесте њихово унапређивање. Док код других чиновничких класа постоје разни положаји, на основу којих чиновници брзо скачу из нижих у више групе, код учитељства то није, а то је неправда: према људима, који су највише задужили државу. Замислите, господо, да један учитељ не може да доспе у 5 положајну групу до 55 године старости и 35 година службе, па и тада се деси, да такав човек оде у пензију са 6 групом или умре при крају свога службовања остављајући породицу, са минимумом egzистенције за живот. Социјална нужност захтева, господо, а ја верујем да ће то и господин Министар и Краљевска влада схватити, да се учитељима и учитељицама смањи тај рок за унапређење у 5 групу на 25 година, тако да ће се за те народне прегаоце за добро свих, у чијем се наручју налази будућност наших поколења, и примити и учинити све као што су се и до сада и многе и праведне ствари учиниле за бољитак наше просвете. Народни посланик г. Нановић изнео је један случај школског надзорника Накића. Боже мој, — велика ствар! Накић је тада био дечко од 16 година, због тога није могао да иде у рат, па је као и остала деца остао код своје куће. Није чудо што је он нешто радио што су од њега тражили Бугари, и фотографисао се са Бугарима. Ја знам да је г. Накић после ослобођења био учитељ, и да је за свој рад оцењиван одликом и то баш од стране школског надзорника из Националне странке са чије стране сада долазе критике на његов рад. Да је био анационалан и

и такав каквим га претстављају, он не би био примљен у редове народних учитеља.

Господин Војислав Лазић рекао је да уредба о издржавању школа по бановинским буџетима није добра. Уредба је, господо, добра, и ја ћу из своје праксе, као народни учитељ, да вам изнесем једну чињеницу. Општински деловође, нека ми се не замери, ово није генералисање, али општински деловође и председници општина су ту мало погођени, јер су издржавањем школа хтели да држе учитеља у шаху, да учитељу не дају на време издржавање, да га материјално онемогуће, да би га политички онемогућили, да би га управо натерали да пред својом савешћу политички капитулира. Ово је врло добра ствар што су учитељи отргнути од општине, тако да више немају тешкоћа са председницима и деловођама општина, нити са издржавањем.

Изнесећи ове опаске, не могу пропустити, а да не нагласим ово: никад није доцкан исправити неправду правдом, за коју ова Влада не носи кривицу нити какву одговорност, али може примити благодарност, а то је: за исти рад — иста права и исте награде т. ј. вратити учитељицама и осталим женама чиновницама, удатим за чиновнике, исти додатак који имају остали чиновници.

Уз то бих нагласио још једну ствар, а то је, да се остави рок учитељима и учитељицама, који нису положили практичан учитељски испит у законом року, да то учине до краја 1939/40 школске године, како би се и то питање окончало без тешкоћа и по учитеље и по Министарство просвете.

На крају хоћу да умолим господина Министра и Краљевску владу да се партија 320 буџета Министарства просвете, која се односи на подизање народних школа, повећа од 3 милиона динара на 5 милиона динара, а исто тако и позиција на домаћичке школе од 500.000 динара на 2 милиона динара, јер сматрам да никада није много нити штетно што год се буде утрошило за бољитак и добро народа.

Што се тиче прогона учитеља, о којима је мало пре говорио г. Нановић, ја могу да вам кажем ово, пошто сам и ја из те бановине и био сам члан учитељског друштва те секције у то време. Тамо је било много тежих случајева прогона у оно доба, него што се сад говори. А ја ћу да вам кажем ово: оваквих случајева има и молићу господина Министра просвете да одреди једног од инспектора да се види да ли су ови прогоњени људи уопште заслужили да добију боље награде за свој рад, него што су добили.

Ја ћу да вам саопштим само један део из једнога записника, у коме се виде разне злоупотребе. Ја овде имам записник седнице надзорног одбора Ј.У.У. секције за Дунавску бановину одржане дана 13 фебруара 1938 године у Учитељском дому у Новом Саду. Овде се цитирају 31 злоупотреба, ако заиста постоје, како је нађено и потврђено од стране овог одбора. Господо, ти исти људи који су овде, за време режима националне партије тужили су ове људе суду и редован суд ове људе је ослободио. Ево да вам прочитам само један пример. (Јован Здравковић: Па шта је било на суду?) Још није било ништа. Али је ово записнички утврђено. Ево сад ћу да вам кажем шта овде у записнику пише: „1) Књижари „Правда“ Петровград послато је уз поузеће 16-ХИ-1936 ђачке књижице у вредности од динара 870. Дупликат рачуна

бр. 555/36 поништен. Наручбеница такође поништена. Страна поштанске књиге 54/36. Новац није уведен у Благајнички дневник,” итд.

Ви нисте овде судија него само народни посланик као и ја. (Јован Здравковић: Тек кад суд буде рекао своју реч, онда говорите, иначе ово није у реду!) У реду је, господине!

На крају, господо, могу да кажем и ово: Приговори нашим учитељима да су подбацили пред оним предатним нису тачни. (Јован Здравковић: Мора да подбаце кад сте партизани!) Као и ви адвокати! — Наука није нешто уоквирено; наука има свој развој као и човечанство. Она се развија. Нема ни једног човека, нема ни једног научника, енциклопедисте, да може све знати. Прилике су у нас такве да село није могло да исплаћује ни служитеља, а камо ли да набавља научна сретства. Ми видимо да су мајстори педагошке науке створили педагошку школу, а поред тога стварају се и огледне школе, које ће дати што се од њих и очекује. Ја се надам ако материјалне прилике дозволе да ће г. Министар умети да ангажује и веће суме, тако да ће се усавршити и наше школство онако како је то у другим културним земљама, Швајцарској, Немачкој и Шведској. Ако не данас, доћи ће време када ће се то постићи.

Верујући, господо, да ће Влада у овом смислу учинити све што може и стоји до ње, као што је то и до сад чинила, ја ћу гласати за предлог буџета. (Пљескање и одобравање код већине).

Predsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. Manfred Paštrović. (Glasovi: Nije tu!) Pošto g. Paštrović nije tu, pretpostavljam da je odustao od reči.

Ја вас молим, господо народни посланици, да се строго држи Poslovnog reda. Vama je saopštena lista govornika i vi ste videli da se javio veliki broj govornika za resor Ministarstva prosvete, a isto tako ima i vrlo mnogo govornika i za ostale resore.

Reč ima narodni poslanik g. dr. Milovan Grba.

Др. Милован Грба: Господо народни посланици, господин Министар просвете у своме експозеу изнео је сам критику свога ресора. Тим поводом мој пријатељ г. Цветић држао је један говор и између мене и њега дошло је до једне контроверзе. (Један глас: Начелне природе!). Да, начелне природе као што је уопште све овде између нас начелно, и ја сам дужан овде да се осврнем на његове примедбе, јер је г. Цветић рекао да је у Београду основан Српски клуб и донекле напоменуо да би требало да г. Министар учини извесне интервенције, јер да у нашој земљи долази тако да кажем, до сепаратистичких културних манифестација. Ја жалим што г. Цветића нема овде. Он се мало латио историје, и иронизирајући споменуо је своје Славонце. Ја сам се ту умешао, па сам му казао да је то сасвим нешто друго. Славонци према Хрватима, рекао сам, траже за себе оно што имају Хрвати у Хрватској. А то је сасвим нешто друго од оваквог културног клуба као што се оснива у Београду и у Загребу. Мени је жао што г. Цветић није споменуо колико има друштава у Загребу са хрватским именом и онда би та замерка отпала. (Јосип Цветић: Имам ли права да упадам?) Имате права, само су мени ваши другови били то забранили и онда сам ја казао да не могу бити изузетан посланик. Господо, ја сам тада казао да су то били чисто покрајински захтеви и да то са културним захтевима и мани-

фестацијама нема никакве везе. Г. Цветић је до-некле рекао: ова Краљевска влада нема свог изра-ђеног гледишта у погледу јединства народа. (Јован Здравковић: То је јасно!) Он је то рекао и казао да, према томе, долази увек до теорије три народа и да долази онда консеквентно до могућности самоопредељивања. Ми држимо да је г. Цветић овде казао једну контрадикцију, јер, господо, у првом реду, ми стојимо на јединству државе, а држава је у своме духу јединствена, а видимо и код Чехословачке да стоји на јединству своје државе, иако има Немце који им ту теорију не дозвољавају, а свакако Немци и Чехословаци нису један те исти народ. Али из тога што нису исти народ, Чехословаци не дозвољавају консеквентно самоопредељивања, а као што смо имали прилике чути и видети, и Француска је у том по-гледу рекла да је она заинтересована у интегритету чехословачке државе. И ово што г. Цветић каже да ова Влада нема те децидираности, ја др-жим да се г. Цветић могао много пута уверити о противном, јер је гледиште о јединству југосло-венског народа и Југославије Претседник владе г. Стојадиновић изложио пред омладином Југосло-венске радикалне заједнице на њеном конгресу тако децидирано, да о томе не може бити сумње и да га оспорава само човек, који хоће да има став опозиције!

Има нешто у чему се ја са г. Цветићем пот-пуно слажем, а то је што је г. Цветић казао да је национализам један осећај, дубок осећај. И ту се, видите, г. Цветићу, ја са Вама слажем. (Јосип Цветић: Ја сам рекао има два момента: формални и материјални!) То су сад атрибути, али сте углавном рекли да је национализам осећај и ја сам рекао да се с Вама у том погледу слажем, и то зато, г. Цветићу, што је национализам никао у народу а Ви сте и то довели у везу са Краљев-ском владом и ресором Министарства просвете, а ја, видите, то хоћу да оделим.

Јер сте ви тражили да Краљевска влада у томе погледу узме дизгине, а ја Вам, господине Цве-тићу, хоћу да кажем да је наш национализам из-никао из нашег народа, и да га наш народ од-Триглава до Ђевђелије осећа у својој историји, и да је он сам био извор тога свега и да је неза-висно од Краљевске владе и Министара тај нацио-нализам имао своју високу плим, да је срушио два царства: Турско и Аустријско. И тај наш национализам који је срушио два царства, за њега не може бити никаква опасност са ма каквим кул-турним манифестацијама у Југославији. (Јосип Цветић: Ту се ја са Вама слажем!) Јер, господо, наш национализам створио је наш народ, јер, господине Цветићу, њега су створили његови први синови, као: Филип Вишњић, Његош са сво-јим „Горским Вијенцем”, па Мажуранић са Смаил-Агом-Ченгићем, јер кад је постао Бан и он није више певао, али пре тога писао је о народном јединству. Тај наш национализам је ту, и Кра-љевска влада и њен ресорни Министар није забра-нио то, да се, као што смо се и ми нападали из-тих извора југословенским национализмом бе-смртнога Филипа Вишњића, Његоша и Мажура-нића, нападају, такође, и будућа покољења. А сад што се код нас јављају извесни покрајински мо-менти, то су чисто племенске појаве.

Тај наш национализам ће остати, а никакве посебне агоналне манифестације, — хоћу да Вас

исправим, господине Цветићу, — да у племенском животу једнога народа постоји агоналност, и та агоналност пружила је грчком народу, да је са својом хегемонијом створио јелинску културу. Ксенофобију и агоналност не треба тако трагично да узимамо, с обзиром на велику снагу нашег народа, па да за овакве појаве одмах тражимо интервенцију Министра просвете и Краљевске владе. Јер, господо, ако је господин Слободан Јовановић себи дозволио да буде претставник Српскога клуба, тај стари господин, који је напи-сао много књига, признајем, ми нисмо кадри да напишемо такве књиге, али и уважени господин Јовановић... (Јосип Цветић: Не дирајте у оно што не разумете!). Не можемо ми због оваквих извесних појава одмах узети ствар трагично, па рећи: крив је др. Корошец, крив је др. Стојади-новић а Слободан Јовановић хоће да има своју слободу у овој земљи.

Господо, ја сам изнео моме пријатељу г. Цве-тићу своје гледиште у том погледу, а сада хоћу у неколико да се осврнем на сам експозе госпо-дина Министра просвете. Ја хоћу да почнем обр-нутим редом: он је почео од основне школе према универзитету, а ја ћу почети од универзитета као основној школи, зато, што је наша држава, у првим годинама од свога почетка форсирала уни-верзитете више него ли средњу школу, а средњу школу више него ли основну школу.

Господо, ја сам заступао јединство факултета у нашој земљи. Место тога дошли су универзи-тети са својим многобројним факултетима и сво-јим многим специјалностима, онако како нам је то лањске године овде оцртао господин Косић. Али, господо, и то је била једна потреба: ми смо били у недостатку чиновника, у недостатку учи-теља, у недостатку професора и правника. Та мо-ментана потреба тражила је од нас да нам уни-верзитети то даду. Стога се догодило то, да су многи полагали испите на универзитету по скра-ћеном поступку. И ми смо, господо, у нашем прак-тичном животу осетили те дипломиране незна-лице, јер због тога скраћенога поступка ми, на-жалост, и данас имамо у земљи те дипломиране незналице.

И код средње школе, која се исто тако није могла развијати као што треба, ми смо опет до-били интелектуалце, кроничне матуранте, који ни-како не могу да сазру и да постану потпуни ма-туранти, који су свршили средњу школу.

Господин Министар и сам је казао за нашу реалну гимназију да је наша реална гимназија „мешавина”, а ја мислим да је према своме на-ставном плаћу једна хростоматија неповезаног штива. И пошто је господин Министар и сам то увидео, ја бих га у том погледу замолио да на-стоји, да се то реформише. Тешкоће у нашим ре-алним гимназијама, обзиром на ону силну навалу ђака, коју смо имали после рата, поставиле су велике захтеве на средњошколске професоре. Пре рата средњошколски професори стварали су елиту у разредима с обзиром на своја предавања, али после рата њима се ставља у дужност да од слабих ђака направе добре. Ту је било и утицаја извана да се попусти у строгости оцењивања. И, господо, ако посматрате наше послератне ђаке, често можете да утврдите да многи од њих од петог па до осмог разреда не показују никакав

напредак у саставу својих писмених задатака. Њихов интелектуални напредак остао је исти. Значи да су они за те три до четири године остали на оном месту где су и раније били. То су све познате појаве и познате чињенице. Да то прекинемо потребно би било да пети разред наше средње школе са својим градивом и својим предметима буде тако уређен да збиља онај ђак који положи тај пети разред својом интеллигентном снагом јесте и буде способан да може напредовати. Тако је било пре рата: пети разред био је једно чистилиште и ђаци који нису били способни да сврше пети разред уписивали су се у друге гране наставе, а нису свршавали средњу школу.

Што се тиче наше основне наставе, господо, ви сте из експозеа г. Министра видели, а ми већ толико година слушамо експозеа г.г. министара, — па то је за нас најтеже и најважније питање да ми немамо довољно саграђених основних школа. То питање морало би се решити да се у првом реду изради један преглед о читавој нашој држави, где и на којим местима треба да се саграде основне школе. Ту би морао да се уведе један строг систем и да се изградње школа врше једино и првенствено у оним пределима и у оним местима где су школе на терену и у народу најређе, и где је неписменост највећа. Г. Министар просвете дао је сам изражаја за то стање да постоје две Југославије; и они крајеви одакле сам и ја, ти су у погледу просвете заостали, они су занемарени. То је читав онај Унско-зрмањски слив који обухвата Босанску Крајину и северну Далмацију. То је по статистици и сам г. Министар утврдио. Ја држим, господо, да би се овде морале употребити радикалне мере. Изградњу школа, ако никако друкчије, требало би најхитније спровести једним зајмом, који би се буџетом амортизовао. То је неопходна потреба нашега народа да се на целој линији то спроведе, па да поједини наши срезови и поједине школске општине не изгледају као просјаци који долазе у Банску управу и Министарство просвете да измоле по 30 до 40.000 динара а да саме даду радну снагу за подизање школа, јер док у другим крајевима постоје школе дотле их у њиховим крајевима нема. То је једини резултат да би у нашој земљи био потребан један амортизациони зајам за изградњу основних школа, а отплата тога зајма нека иде из редовног буџета.

Ја сам, господо, неколико пута додирнуо још једно питање, но по томе питању, иако увек гласам за буџет Министарства просвете, још нисам добио одговора. Хоћу ово нарочито да подвучем. То је питање књига код нас. Ми смо и у нашој Савској бановини имали то питање књига и имали смо накладу школских књига. За писце, који су били аутори таквих књига, знало се колики је њихов хонорар, јер су писали књиге уз опредељени хонорар. То је и право, јер нико не треба да ради а да не добије свој хонорар. Међутим, сама проћа књига није заслуга аутора, јер та књига то је један продајни артикал, за који држава присиљава да буде купљен, и онда држава има права и да добије профит од те књиге. У том случају држава партиципира на приходу од те књиге. Фонд који се из тога ствара могао би да послужи за изградњу основних школа и он је за то и служио. Ја не могу тачно да упамтим све цифре, али знам,

да је тај фонд износио знатну цифру и из тога фонда Министарство просвете делило је припомоћ за изградњу школа и тај је фонд потрошен до последње паре. Да смо ми, господо, од почетка поставили тај кључ па казали: одређени хонорар ауторима књиге, а остало за тај фонд, ми смо могли тачно да знамо колико која књига доноси бановини прихода и ми смо из тога фонда могли многе школе да помогнемо. Међутим у ово питање ни један министар досада није задро. (*Министар просвете Димитрије Магарашевић*: Постоји уредба о тој ствари!) Ја ћу бити захвалан г. Министру ако он то питање успе да реши. Јер, господо, овако имамо ту појаву да састављач једнога буквара, у буквару признаје јединство југословенског народа, али кад тражи мандат онда постоје три народа. (Чује се са левице: То је Чајковцац!) Ја нећу да спомињем имена, и молим вас да и ви овде не спомињете имена.

Господо, ово је једно од најважнијих питања, јер то деморалише наше јавно мишљење, да писац буквара имаде иметак, може бити од 2 до 3 милиона и по три до четири куће. Господо, против тога се буне и они који су његови једномисленици. Држава не сме дозволити овакву раздеобу добара, на чему нарочито г. др. Косић јаше у овој земљи, и тражи да раздеоба добара буде поштена и правилна. Мислим да ме сада др. Косић помаже у овоме питању (*Др. Мирко Косић*: Драге воље!) сем ако и он нема неку шпекулацију у овом питању. Господо народни посланици, ово је једно од најбитнијих питања које треба да се реши, јер не смемо дозволити да г. Геца Кон буде јачи од државних принципа. (*Др. Мирко Косић*: Геца Кон издаје вашу ревију „XX век“!) Ја сам сада занесен, просто емоционалан као г. Цветић, па Вас нисам чуо, после ћемо расправити у кулоарима.

Господо, ово је једно питање, које је најтеже, и ја молим г. Министра који је врло упућен у ту ствар и познаје тај предмет из Загреба, да ово питање реши на опште задовољство, и када ово питање буде решено на опште задовољство нека буде уверен да ће цела Скупштина гласати за буџет, па и Ковач. (Пљескање).

Господо, хоћу да кажем нешто и о нашој омладини. Господо, ми смо сви били млади људи, који смо васпитавани од наших професора. (*Јован Здравковић*: И били сте левичар!) Јесте, био сам левичар, ја сам у трећем разреду спавао са књигом Светозара Марковића и Пелагића. (*Јован Здравковић*: Ето сада сте у Језези!) Постепено и Ви ћете доћи овамо. (Смех).

Господо, што се тиче наше омладине ми у том погледу морамо бити толерантни. Наша омладина као и свака омладина жели да учи. Онај који је способан за учење жели да ради. Ако се догађају извесни, може бити, моменти или инциденти од стране те омладине, господо, верујте, увек је ту неко био ментор, увек је ту неко други суфлер, који се иза те акције омладинске крије. И ту није крива омладина, него ти суфлери и ти ментори. То и ми знамо из нашег искуства. (*Анте Ковач*: Као професор били сте строжији према омладини, него као посланик!) А зар ниси ти био слободан у другом разреду! Ја сам теби дао да слободно мислиш у другом разреду. То не можеш порећи. Господо, зависи какав је који професор био, али ја никада нисам био реакционаран професор, може бити, да сам реакционаран политичар, али

професор нисам био. (Пљескање). Господо, једно су идеје а друго су мере. Ја као професор проповедам идеје. Те идеје могу бити слободне без царине, без свега, али као политичар ја, драги господине Ковачу, не мислим на идеје, него мислим на предусретне мере, и те предусретне мере излазе из политике и одбране државних интереса. Ти ћеш се свакако, Ковачу, у том погледу самном сложити. И теби би, Мирко Дошену, било много боље да сам и теби био професор!

Господо, хоћу да кажем да наша омладина има теже наде него што смо ми имали. Ми смо имали наду и веру у ослобођење и уједињење и на чекање пуно наде. Наша омладина живи у једном тежем животу, јер она осећа и у овим младим данима тешкоћу своје егзистенције. Изузетни су родитељи код којих омладина не осећа тешкоћу егзистенције и питање будућности у егзистенцији.

То је један моменат, на који треба сви ми да мислимо; а уз то наше друштво тој омладини каже: не вреди ти, што ћеш бити добар ђак, главно је у Југославији протекција. То морамо да излучимо из нашег друштва, ако отворимо пут, да онај, који завршује, који је по својим квалификацијама први ђак и у гимназији и на Универзитету, да ће имати отворен пут у Југославији. Онда ће та омладина бити прави носилац идеје Југославије и југословенског народа. Гласам за буџет са поверењем господину Министру просвете. (Пљескање на десници).

Potpretsednik Franjo Markić: Reč ima narodni poslanik g. Luka Avramović.

Лука Аврамовић: Господо народни посланици, кад је реч о Министарству просвете, и ја сам дошао на ову говорницу, да кажем неколико речи о нашој бановини и о њезином запостављању у просвети. Наша бановина мислим да стоји на последњем месту у просвети у нашој целој отаџбини, нарочито кад помислим, како су ретке школе у нашој бановини. Та наша бановина сиромашан је крај, она је неплодна и пасивна, нећу рећи сва али већим делом. Ти су крајеви брдовити, у које спада и мој срез гламочки. У нашем гламочком срезу су дуге зиме и нема путева. Наша деца не могу у зимске дане да иду у школу и да су ближе школи а камо ли кад су школе далеке и ретке као што је случај данас. Наша деца у зимско доба остају по 10 до 15 дана и не похађају школе услед велике зиме и снегова. Стога, мислим, да би било потребно, да се једанпут поведе озбиљна брига и да се подигне више школа у томе срезу, где су такве прилике и такви снегови.

Господо, пописом становништва у нашој бановини показало се да је 72% неписмених. Кад се узме и из тога се излуче вароши у којима су тогово сви писмени, онда се број неписмености пење на 90% по селима у нашој бановини. Није, господо, ни у другим гранама рада учињено нешто више нашим крајевима него у срезу гламочком. У општини гламочној постоји једна грађанска школа, која има 65 ученика, који је похађају а само један наставник био је дуже времена са 65 ђака. Може ли се отуда очекивати добар успех у науци? — Не може, него већ врло слаб. Више пута долазио сам код г. Министра Стошовића у Министарство просвете и указивао на ту потребу, али није било никакве вајде. Долазила је депутација грађана гламочких и ја сам с њима ишао данашњем Министру г. Магарашевићу и он је обећао,

да ће попунити и збиља је попунио два места и ја му са своје стране на томе захваљујем. Надам се у данашњег господина Министра, ако могне код ове Владе, која је више партијска него народна, да учини, да подигне још коју школу у срезу гламочком а тамо би требало подићи бар 12 школа тако, да могу она здрава и бистра деца похађати школе и нешто научити. Пролазио сам кроз наша села, која немају школа, ту се најде чопор деце здраве и бистре, и они узму чавао, ексер па на камену пицу и уче писати. Је ли тако могуће научити читати и писати. Није могуће, без школе се не може наука постићи. Ред би био након 20 година, да се више пажње обрати оваквим срезовима, који су изложени временским непогодама као што је нпр. велики снег, који је данас у нашем срезу преко 1 метар висок. Да ли је могуће да једно дете иде петнаест километара у школу? То не може ни одрастао човек, а камо ли дете!

Кад помислим на сав рад ове Владе, што је у нашем срезу учинила, не могу се одлучити да гласам за буџет, него изјављујем да ћу гласати против. (Пљескање на левици).

Potpretsednik Franjo Markić: Reč ima narodni poslanik g. Branko Dobrosavljević. (Glasovi: Nije tu!) Pošto nije prisutan, smatra se da je odustao od reči.

Reč ima narodni poslanik g. Velimir Jojić.

Велимир Јојић: Господо народни посланици, Министарство просвете по својој високој задаћи, по квантитету и квалитету чиновништва, требало би да буде најуређеније Министарство у нашој земљи. У њему и свима гранама његова ресора требало би све да буде у савршеном реду. Да људи буду да местима, која су стекли својим преданим радом, одакле ће предано служити потребама и интересима државе. Међутим, стање је тога Министарства у савршеној противности од онога, што би требало да буде. Нигде у нашој држави нема таквог поремећаја и пометености, ко што га има у Министарству просвете.

Морам у интересу истине још одмах, у по четку свога говора, изјавити, да данашњи Министар просвете Господин Магарашевић не носи одговорност за данашње зло стање у том Министарству, јер он је у томе Министарству од скоро. (Гласови: Тако јел!) Он је зло и хаос Министарства просвете наследио од свог претходника.

Ретко је ко у животу примио горе и неблагородније наслеђе, него што је то примио г. Магарашевић од пређашњег Министра просвете г. Стошовића. (Протести на десници и узвици: То није истина! А од кога је Стошовић то наследио?)

Ја нећу погрешити, ја нећу претерати, ја нећу чак ни приближно изразити истину и право стање ствари, кад кажем, да је г. Добривоје Стошовић од Доситеја Обрадовића па до данас, најслабији и најнеспособнији министар просвете. (Одобравање на левици — Протести на десници и узвици: То није тачно! То је измишљотина! То је лична мржња!)

Господине Претседниче, ја бих желео, да смириш ову господу, која ометају моја излагања упалицама.

Potpretsednik Franjo Markić: Molim vas, gospodo, da ne ometate gospodina govornika u njegovim izlaganjima. Svaki odgovara za svoje reči po svojoj savesti.

Велимир Јојић (наставља): Без школских квалификација, јер је своје школске квалификације он добио путем амандмана кроз ову Скупштину 1935 године, без друштвене културе, која је потребна човеку на тако деликатном положају, без осећаја моралне одговорности, без политичке издржаности, јер је он и у просвети и у политици лаик и хомо новус, а знајући да на тај положај није дошао никаквим вредностима, нити стручним спремом, нити пак каквим политичким заслугама, већ једино вољом Претседника владе г. др. Стојадиновића, није се ни трудио да сакрије своје недостатке, већ једино да угоди господину Стојадиновићу.

А какве ли је моралне и интелектуалне вредности у њему нашао г. др. Стојадиновић, за свакога је у овој земљи непознато сем за г. д-ра Стојадиновића, који је скоро последњи увидео, да је г. Стошовић фаталан за просвету у нашој земљи и сменио га у дванаестом часу. (Жагор и протести на десници).

Potpretsednik Franjo Markić: Gospodine govorniče, gospodin Stošović, o kome govorite, nema nikakve veze sada sa resorom Ministarstva prosvete. I suviše prelazite u intimne stvari!

Велимир Јојић (наставља): Ја бих хтео да се види, шта је наследио господин Министар Магарашевић. (Жагор и протести на десници. — **Јован Здравковић:** Он никога не вређа, него износи своје мишљење. — Протести на десници и узвици: Ви не знате, Ви немате појма шта је увреда!).

Чинећи политичке акробације, г. др. Стојадиновић је тражио послушнике а никако људе од спреме, ауторитета и рада, те само благодарећи томе, могло се доћи до тога да у овој земљи буде министар г. Добривоје Стошовић, и то Министар просвете! (Одобравање на левици. — Протести на десници).

Човек се налази у неприлици, одакле да почне критиковати хаотично стање Министарства просвете и све оно, шта се у њему урадило за последње две године. Људи, који су свој живот посветили држави и народу да га просвећују и служе његовим најбитнијим интересима, толико су били гоњени и стављани ван свих овоземаљских закона, да ће се године министровања г. Стошовића сматрати за црне године наше просвете. (Одобравање на левици. — Протести на десници).

Овај политички скоројевић покушао је да силом своје власти разбије и потчини својим партијским интересима културну и најмногобројнију организацију у нашој земљи: Југословенско учитељско удружење. Шиканирана је читава организација, шиканирани су појединци. Премештаји и смењивања и гоњења свега онога што је честито и што има усправну кичму и своју главу, било је главно занимање г. Стошовића. Хиљаде учитеља незаконито је премештено и смењено. Хиљаде породица упропаћено. Депешом су премештани и на Божић сељени по највећој цичи породице и излагаче пропасти. Њихови емисари никад не дођоше на учитељске скупштине да се позабаве учитељским и школским невољама и потребама ради усавршавања наставе и олакшавања тешког учитељског живота, али дођоше на многобројне учитељске среће скупштине, где су се бирале управе учитељских удружења. Долазили су ови његови политички емисари искључиво да терором и обе-

ћањима стварају од учитељских класних удружења своја партијска удружења. У овом емисарском послу бесмртну бруку стекао је начелник Одељења за основну наставу г. Илија Маричић. Оно што је г. Маричић радио на учитељским скупштинама, верујем да не би радио ни један од нижих полицијских органа. Побојао би се одговорности. Овај не. Ево, због чега Министарство просвете са Илијом Маричићем има 75% учитеља против себе. Господин Добривоје Стошовић, бивши Министар просвете, довео је г. Илију Маричића за начелника са једним великим задатком: да сруши Главну управу Југословенског учитељског удружења на челу са г. Димником. Г. Маричић је своју канцеларију у Министарству просвете претворио у партијски штаб ЈРЗ, одакле ретко када излазе разни функционери који ту примају инструкције за рушење учитељске организације и прогањање невиних учитеља. Г. Маричић сменио је са управитељских положаја најодабраније и најстарије учитељске снаге у Београду и у целој земљи и на њихова места поставио присталице ЈРЗ, а ако њих нема онда је на њихова места довео тек свршене учитељице. Наводим само два страшна примера где су људи са по 17 година смењени, а на њихова места доведене девојке-почетнице. Милан Каматина и Стеван Радоњић, учитељи у општини барањској, срез пећски, са по 17 година службе и са вечитом оценом одличан, премештени су чак код Ђуприје. Кривица им је: нису се хтели уписати у ЈРЗ. Девојке су доведене на њихова места. Видак Ивановић, одличан учитељ из села Ново Село, срез пећски, на Божић премештен је за Срез дренички, није се хтео уписати у ЈРЗ. Оваквих примера безбројно је по селима и варошима: У Београду, у школи Бранислава Нушића, сменио је управитеља школе, ратног инвалида са преко 25 година службе, носиоца Карађорђевог звезде, а на његово место поставио је учитеља са 14 година, ма да се у његовом службеничком животу може наћи много што-шта. Све старије и заслужне људе учитеље у Београду, а који не припадају ЈРЗ, преместио је г. Маричић из центра по периферијама, да би им отежао живот за школовање деце, а на њихова места довео је момке и девојке без породичних потреба за Београдом.

Пример школа на Савинцу јесте скуп младих жена без деце. Док није установљена ранг листа, г. Маричић унапређивао је само присталице ЈРЗ. Док су сви они који су били уз управу запостављени. Кад је установљена ранг листа, онда је г. Маричић прибегао разним смицалицама да омете унапређење учитеља који нису чланови ЈРЗ. на тај начин што их ставља под оптужбе по предметима безначајне природе од пре 5—6 година и на тај начин изиграо је ранг листу. Док учитељи који су уз ЈРЗ. могу да имају ма какве деликте правне природе, они се унапређују, те им тужбене чине сметњу унапређењу.

Ма да су канцеларије Министарства просвете препуне чиновника, ипак предмети у Правном отсеку чекају по пет до шест година. Не решавају се, да би се ови предмети употребили као разне смицалице према опозиционарима у потребном тренутку. Г. Маричић довео је у Београд и Министарство преко 100 учитеља и учителица испод 10 година службе, на рачун старих и фамилијарних учитеља са децом за средње школе. Ово је г. Маричић радио с циљем да помоћу доведених

сруши Југословенско учитељско удружење. Учители на раду у Министарству просвете били су присиљени да се упишу у Ј.Р.З. и онда слати на учитељске зборове да обарају Југословенско учитељско удружење. На зборовима референти Министарства просвете понашали су се као букачи, а не као претставници Министарства просвете, те су још више створили јаз између учитеља и Министарства просвете. Својим наopakим радом г. Маричић је створио дупле учитељске организације у Београду, противно правилима Југословенског учитељског удружења и Закону о чиновницима. Група учитеља која подржава г. Маричића јесте скуп жена удовица, распуштеница, девојака и учитеља који немају право на Београд.

Кад г. Маричић није успео да сруши учитеље, онда је он предложио г. Министру да одлуком званично забрани учитељске зборове до даљег наређења. Од Доситеја Обрадовића па до данас ово још нико није учинио, те учитељство ставио ван закона. У Новом Саду г. Маричић је срушио учитељску секцију путем силе — полиција је избацила праве претставнике Ј.У.У. из просторија, а дом и имовину предала клубу учитеља Ј.Р.З. У Нишу су учинили још горе, тамо су све претставнике Ј.У.У. преместили за Јужну Србију, а на њихова места довели своје присталице и узели секцију у своје руке. Г. Маричић иде и даље. Његовим разним махинацијама орган Ј.У.У. „Народна просвета” и други дечји листови доведени су у питање да престану излазити, јер се претплатницима прети да их не примају. И од овога иде се даље у партијској заслепљености. Г. Маричић забранио је најбоље школске учбенике, чији писци не припадају Ј.Р.З., Рабреновића и др., а препоручио учбенике слабе научне вредности, само ако су присталице Ј.Р.З. Школски надзорници више не припадају школи и настави, већ су експоненти Ј.Р.З. и борци против Ј.У.У. За школске надзорнике и управитеље више се не тражи ни стручна спрема, ни група, ни проведене године службовања, већ партијска боја.

Јевић, Милан Рабреновић, Милан Поповић, Петар За шефове персоналног Отсека увек су узимане учитељске величине, као: Михаило Станојевић, Милан Рабреновић, Милан Поповић, Петар Маџарац и др., а сада је на том положају учитеља са 16 година службе, кога нико није познавао док није дошао на тај положај! За референта група говори се да је учитељима, који годинама чекају за групу, говорио: „Иди па се упиши у Ј.Р.З.! Донеси потврду, па ћемо ти дати групу. Ако пак нећеш, нека ти да групу г. Димник и Удружена опозиција!”...

Овако поступање уцењивања завео је г. Маричић који је тражио да се сви учитељи упишу у Ј.Р.З., а ко се не упише да дадне изјаву зашто се не уписује. За време дискусије о Конкордату издао је наређење: да о том питању учитељи не смеју расправљати и да пријаве сваког чиновника који о томе говори.

Учитељству може служити на част како оном на среским и бановинским скупштинама тако и Југословенском учитељском удружењу са г. Димником на челу, што су показали онолико отпорности и свести своје високе задаће, да прво служе отаџбини и својој класној организацији. И кад је после свих гоњења од 1935 до краја 1937 године Југословенско учитељско удружење на годишњој

скупштини дало Влади и њеним присталицама 20%, оно је показало да је на достојној моралној и интелектуалној висини. У њега се са радошћу може гледати, да ће оно часно вршити своју високу мисију у народном просвећивању.

Друга велика и моћна културна организација на коју је г. Стошовић бесомучно насрнуо као и на прву, јесте Југословенско професорско друштво и његови чланови. А у гоњењу професорског друштва и професора не зна човек да ли је г. Стошовић показао више незнања да ли више цинизма. Премештаји, пензионисања и смењивања директора и професора најбољи су доказ, да је код г. Стошовића у далеко већој мери било пакослука него ли незнања, премда и у томе изобилује. Иначе како протумачити све оне неправде и безакоња које је г. Стошовић учинио како према појединцима тако и према организацији и према просвети, па и према држави. Јер на незаконите премештаје утрошени су милијони прекораченог буџета, а ти многобројни милијони могли су се корисније употребити за запослење многобројних студената, који годинама чекају службу. И како протумачити г. Стошовићево понашање према конгресу Југословенског просветног друштва онако исто као и према конгресу Југословенског учитељског удружења. Савршеним незнањем и цинизмом. А у ствари шта је значило онако понашање и Ј.У.У. и Југословенског професорског удружења према г. Стошовићу, своме Министру? Значило је презрење и то савршено презрење. Југословенско професорско удружење и Ј. у. удружење нису се могли боље одужити својој савести и земљи него што су на својим конгресима исказали бескрајно презрење према оваквом Министру, овако недостојном шефу. Истина, да су за вршење своје савесне дужности кажњени и гоњени многи учитељи и професори, али су извршили своју дужност. Пензионисањем претседника Југословенског професорског друштва, младог и талентованог професора г. Радоја Кнежевића, наставника Њ. В. Краља Петра II, г. Стошовић је мислио да заплаши Југословенско професорско друштво, али се преварио. Насиљем и безакоњем материјално је оштетио г. Кнежевића, али је његова и иначе висока морална вредност далеко више дигнута.

Но, ако г. Стошовић није разумео конгрес Ј. у. удружења и Југословенског професорског друштва њих је у последњем часу разумео г. др. Стојадиновић и повукао га из ресора, у коме му је направио толико неприлика. Али и поред свега овога г. др. Стојадиновић је и даље задржао неку сентименталност према г. Стошовићу и послао га у Министарство грађевина да и њега уреди као Министарство просвете.

Нечувен је пример поступак г. Стошовића према бившем ректору универзитета г. др. Влади миру Ђоровићу, кад је г. Ђоровић једном приликом у дужности ректора универзитета, у званичној дужности, дошао са једном депутацијом код г. Стошовића као Министра просвете. Чим је г. Ђоровић ушао у Министров кабинет, г. Стошовић га је дочекао са овим речима: „Молим Вас будите што краћи у разговору, јер ја имам и других послова”. Да будем што краћи, јел’те, г. Министре”. рече г. Ђоровић, пошто се мало прибрао од оваквог дочека каквог никад и ни од кога није имао у животу. „Да, да, потврди г. Стошовић”. „Онда је

ово најкраћи пут г. Министре, збогом!" рече г. Ђоровић и напусти Министров Кабинет. После тога г. Ђоровић је одмах поднео оставку на ректорство, јер није хтео да као ректор више долази у службени додир са оваквим Министром просвете. Постављење старешинског особља ишло је до несавесности. Ни стечена права, ни положај, ни група, ни школске квалификације, ни рад на просветном пољу нису имали никакве вредности. Лични каприс заштићен партијским интересима био је водиља у раду овога злосрећног Министра. Отуда се и могло десити, да дужност директора у Цетињској гимназији врши човек, који од школских квалификација има само гимназијску матуру, те који је по својим квалификацијама само предметни учитељ. Тај неквалификовани старешина врши директорску дужност поред толико ваљаних професора, који би могли бити директори или вршити ту дужност. Нити се стидео г. Стошовић да овако игнорише професоре, људе са факултетском спремом и професорским испитима, да их држи за старешину предметног учитеља, нити се пак овај предметни учитељ г. Јовица Грујић стидео да буде старешина професорима.

И човек са оваквом спремом, какву има овај Грујић, треба да даје оцене спремности и стручности професорима. Заиста дрскост са стране Министрове и са стране овога предметног учитеља!

Случај Цетињске учитељске школе скоро је истоветан са Цетињском гимназијом. Јер и у овој учитељској школи директор г. Михаило Рајнвајн без икаквих је квалификација за то место. Од свих сведочанстава и квалификација највећа му је и једина гимназијска матура. И овај као и Грујић треба да оцени стручну спрему професора и даје оцену о њиховом раду! И нико се не запита: Како ли се осећају понижени професори, кад имају за старешину овакве старешине! Да би иронија била што већа, из учитељске је школе најурен један од првокласних школских људи и старешина др. Милорад Шошкић да би се довео господин Рајнвајн са овако ниским школским квалификацијама. И ако је Законом о средњим школама јасно прописано да директором може бити само оно лице које је после свршеног факултета провело најмање 15 година наставничке службе, ипак је партијска квалификација победила школске квалификације. Тако се могло десити и у Никшићу да директорску дужност врши годинама човек VII групе, док је била маса професора са V и IV групом.

А шта би се тек могло рећи за несрећну гимназију у Пећи? Да би мене погодио, да би мени напакостио што нисам могао поћи у ЈРЗ, да би задовољно свој урођени пакослук, а изашао у сусрет партијским ђилкошима и букачима, г. Стошовић је преместио на Божић 1937 године г. Радомира Ивановића, директора гимназије из Пећи чак за Сибир, и ако је имао података да је г. Ивановић један од најбољих директора средње школе. Премештај овога ваљаног директора катастрофалан је за гимназију у Пећи и то из више разлога. Први је у томе: Што је ова гимназија изгубила једног од најбољих директора у држави; човека преданог школи и крају у коме је служио толико година. Радника који је умео и знао кроз школу подизати сав онај крај, који је тако заостао у културном и националном погледу.

Други је разлог за невољу ове гимназије у томе што јој је г. Стошовић довео за директора

човека, који по својим идејама, по свом понашању, по својим васпитним смерницама и по својој прошлости, далеко више припада ресору г. др. Корошца, где је овај човек могао показати тражене резултате, јер су га ти и такви резултати и довели на овај положај, који њему не припада ни по чему другоме. Резултати његовог наопаког рада најбоље се огледају на ономе, шта се ради у овој школи, која је заиста за свако жаљење, јер морају поједини родитељи бежати са својом децом због несавесности појединих наставника, чија несавесност иде врло далеко. Њих је више, а ја за сада именујем једног таквог, Драгољуба Милосављевића, суплента, чија несавесност прелази све границе дозвољеног. Али пошто му је шеф истих погледа и жеља, то је он у њему нашао заштитника, који га покрива.

Рад оваквих просветних радника срамоти школу и просвету, а већ да се не говори о штети коју трпе ђаци и њихови родитељи. Јер на денунцијације овога невоспитаног васпитача многа су деца удаљена из школе, те се поједина морају и батинама обрачунавати са овим достављачем.

Заједница дома и школе не ради ништа, мада је од сваког ученика наплаћено по 24 динара, а од сиромашних по 12 динара што чини једну замашну суму, за коју се не зна где се троши.

И у богатијим крајевима директори стварају могућности за отварање ђачких кујни, а у једном овако сиромашном месту, она је неопходно потребна. Али се о таквим ђачким потребама могу бринути само они људи, који воле децу и крај у коме служе, а овај се вајни директор једном изразио „да неће да храни гладне Црногорце". Овако штогод могао је рећи не само један невоспитан директор, него и један крајње несавестан и несоцијалан човек. Јер овај новац се не даје из његовог џепа, већ су новац дали родитељи баш те гладне црногорске деце. Овај директор нема ни једне лепе одлике потребне једном васпитачу. Али ценећи по ономе чиме се све он занима, кога све он окупља око себе, каквог је понашања и васпитних погледа на друштво и школу, могао би се корисно употребити за шефа неког обавештајног бироа, или га пак једноставно уступити г. др. Корошцу, с киме је овај директор и раније сарађивао, а вероватно да и сада нису прекинули некадашњу сарадњу, коју је вршио док је био нека врста надзорника у Студентском дому.

Колико овај директор има васпитног метода и колико му је савест чиста за савестан рад, нека за то најбоље послужи то: што се оцене ученицима саопштавају уз асистенцију жандармерије не само око зграде већ у згради где у ходницима жандарми под оружјем патролирају. Овакву срамоту још није доживела ни једна гимназија у држави. Жандармеријски официр главни је педагошки саветодавац овом директору, чија је канцеларија постала састајалиште мрачних и денунцијантских личности. Ту, у тој просветној канцеларији, коју се све махинације, које се траже од жандармеријских станица. Императивна је дужност данашњег Министра просвете да ослободи и школу и просвету оваквог директора. Ако га нема куда, нека га уступи г. др. Корошцу, који ће га радо дочекати, а коме он и по свом раду иначе припада.

Код г. Стошовића су нарочито фаворизирани они, који су били и питомци београдске главњаче, али су се они после ставили под окриље партије ЈРЗ. И они који су лежали по годину дана у глав-

њачи, чим су се прекрстили крстом ЈРЗ одмах су постали такви државотворни елементи, да је после полиција муку мучила од њихових многобројних достава, као што је пре муку мучила гонећи их. Један од таквих је г. Милија Јолић, професор гимназије у Никшићу, који је дуго и дуго био виђени комуниста, чак се тврди да је био и њихов питамац, те је због тога био дуго и питамац главњаче. Сад је опет један од ових са којим полиција стално сарађује, тако је било док је био у Пећи.

Ја не износим све ове случајеве да бих Скупштини дао верну слику г. Стошовића и његова рада. Ја ово чиним ради тога да би садашњи и будући Министар просвете видео све штетне последице наопакога и неразумљивог рада једнога несавесног Министра, те да не би ишли његовим трагом, већ да пођу путем, којим се предано и савесно служи отаџбини и народу.

Ако садашњи Министар просвете мисли да се одужи земљи, онда он мора удвостручити своје напоре и уложити своје најплеменитије осећаје, да би могао излечити тешке ране нанесене просвети непросветним радом г. Стошовића. Признати се мора, заиста тешко наслеђе. Исто тако г. Министар морао би поправити све оне грешке и безаконја које је г. Стошовић починио. Но једна од најважнијих дужности Министра просвете је у томе: да што пре донесе Закон о сталности учитеља и професора, јер нема успеха и рада без сталности, а тиме ће сачувати људе и од неправедног прогањања. Истим законом треба учитеље ослободити полицијског туторства и оцењивања у толико пре, што се често пута дешава, да начелника среза замењује какав писар са основном школом и он оцењује стручни и културни рад једног учитеља. (*Министар просвете Димитрије Магарашевић*: То може да врши само школски надзорник!) Али је школски надзорник под полицијским надзором.

Нарочито новим законом треба и мора се спречити долазак на старешинске положаје људи који то не заслужују својим моралним и васпитним особинама, као и онима, који за то немају прописних квалификација. Јер ако се продужи досадашњим путем, школа ће још ниже пасти, а њен је углед много и иначе опао. То опадање угледа школе долази на првом месту отуда, што се у школу увукло доста елемената, партијских протежера, који по својим моралним и васпитним особинама не заслужују да буду у школи.

Овакви елементи убијају углед у школи преданим и пожртвованим многобројним наставницима који са чашћу служе и Отаџбини и својој професији. И Господин Министар мора се побринути да законом осигура наставницима побољшање материјалног стања, а сем тога да их осигура од политичког прогањања, како би могли савесно да врше своју високу просветно културну мисију. Чиновнички закон ни једну чиновничку категорију не погађа тако свирепо као професоре. Он им у главном сем малом делу, спречава даље напредавање од 4 групе 1 степена. Зато је неопходно потребно да се у Чиновнички закон било једним амандмачом донесе одлука: да професори са пуним квалификацијама добијају 3 групу 2 степена, после 5 година проведених у 4 групи 1 степена, ако испуњавају остале услове који се траже за напредавање. Исто се тако мора и за учитеље донети одлука за добијање 5 групе, јер је ови до сада добијају кад већ иду из службе

или је никако и не добијају. Учитељима би се дала 5 група после 25 година службовања, ако испуњавају остале услове напредовања и 6 година проведених и 6 групи.

Док се не поправи материјално и социјално стање професора и учитеља, и док им се сталност не осигура од политичког прогањања, нећемо имати ни добар просветни кадар ни добру школу. Исто тако потребно је да Господин Министар обрати већу пажњу на оне који се спремају за наставнички позив, те да им помогне, нарочито сиромашнима, да под бољим условима заврше своје студије. Материјална помоћ, која би се дала на њихово школовање, стотруку ће се држави вратити преданим радом младих генерација. Исто је тако потребно запослити многобројне студенте, који по 4 године чекају службу, јер су без протекције. Природно је да се код ових младих и гладних људи рађа незадовољство и према друштву и према држави.

Има још једно питање које је Господин Министар дужан скинути са дневног реда. То је питање Руса запослених у нашим школама као хонорарних или контрактуалних. Није право да ови, после дугога низа година, буду избачени као непотребни, у толико пре, што су они овде ради стварања наше Отаџбине. Морално смо обавезни збринути их. Исто тако потребно је да се регулишу за напредавање године службе бивших предметних учитеља који су доцније дипломирали и положили професорски испит.

Док се не би испунили ови најхитнији и најпотребнији услови за морално и материјално побољшање учитеља и професора те тиме омогућило правилно извођење наставе ја не бих могао гласати за буџет. (Одобравање и плескање на левици.)

Potpredsednik Franjo Markič: Reč ima narodni poslanik g. Albin Koman. (*Dušan Antonijevič*: Molim za reč!) O čemu želite da govorite, gospodine poslanice? (*Dušan Antonijevič*: Želim da govorim o tome da je protivno Poslovníku što gospoda poslanici čitaju svoje govore). Prema Poslovníku gospoda narodni poslanici ne smeju da čitaju svoje govore u Narodnoj skupštini. Nije potrebno da i Vi to sa ove govornice kažete pošto je to sa ovoga mesta toliko puta rečeno, pa, i pored toga, gospoda poslanici čitaju svoje govore. Prema tome, izlišno je da o tome govorite, pa Vam ne mogu dati reč.

Reč ima narodni poslanik g. Albin Koman.

Albin Koman: Gospoda narodni poslanici, prosvetna politika, koja se vodi poslednjih godina, ne vodi se sa vidika prosvetnih potreba i potreba države, nego sa čisto partijskih vidika.

Tako prosvetni aparat ne služi državi nego partiji, pa se obračun nad učiteljstvom vrši i pod sadašnjim Ministrom prosvete g. Magaraševićem kao pod voćstvom bivšeg Ministra prosvete g. Stošovića, biv. referentom g. Erjavcem i sekretarom Jereze, i to sa državnim novcem.

Sa državnim novcem premeštali su se najbolji učitelji bez ikakve krivice, bez ikakve istrage. Njihova jedina krivica bila je što nisu političke pristalice Jereze. Na ovaj način su se premeštali pogotovu sokolski radnici. Čitav slovenački deo Jereze je vatreni protivnik sokolstva, njegove misije i njegovog rada.

Da se sve ovo uništi trebalo je pre svega oduzeti radnu sokolsku snagu. Zato je bilo premešteno ovoliko učitelja iz vodstva sokolskih društava i župa.

Gospodo, kako se vodi računa o našem Sokolu, prikazuje primer koga ću da navedem: U banovinskom budžetu ranija pozicija »Potpora Sokolu« sa lanjskim budžetom promenila se u »Soko i sportske organizacije«. Za potporu ovih organizacija bilo je predviđeno 180.000 dinara. A pored pokazane potrebe i osnovanih molbi sokolskih društava Soko od toga nije primio ni pare. Ali su primili potpore S.K. Planina i otseci slovenačkih fantov: hajmverovci.

Učitelji sokoli bili su premešteni bez obzira na službeno ocenu, na familijarne prilike i na ekonomski i kulturni rad, i bez obzira da li je narod javno pokazivao svoje nezadovoljstvo zbog toga skupljajući spontano potpise za izjave i rezolucije u kojima se narod izjašnjavao protiv premeštaja svojih učitelja.

Izvođenje prosvetne personalne politike nije se zadržalo samo na premeštajima. Nikad zadovoljena želja za osvetom nagonila je našu klerikalnu partiju na nove žrtve. Deset nevinih učitelja bilo je 1936 godine zato otpušteno iz državne službe, i bila im je oduzeta mogućnost svake egzistencije. Da su ti učitelji bili u istini nevine žrtve, dokazuje najbolje i to što se konačno čak javila savest te su ove godine dvojica od njih reaktivirani. To su Bertok Dušan i Traven Lovro.

Ove iste metode kao i kod premeštaja upotrebljavane su i prilikom primanja novih mladih učitelja u državnu službu.

Slovenačke novine javno su objavljivale podatke koji teško terete našu prosvetnu upravu, koja se stavila u službu stranke, umesto da služi državi i interesima državne prosvetne politike.

Sa ovogodišnjim učiteljima abiturijentima u Slovenačkoj ima 500 učitelja i učiteljica bez službe. Među slovenačkim učiteljskim naraštajem pojavljuje se od 1931 godine pa na dalje sve veća i veća nezaposlenost. Svi oni uvidaju da su jedino finansijski razlozi ti koji sprečavaju da svi budu primljeni u državnu službu. A najmanje što oni očekuju, a što s njima očekuje i sva poštena javnost jeste, da se, bar, ona postavljenja koja se izvrše, izvrše samo iz socijalnih obzira i prema godinama čekanja na državnu učiteljsku službu.

Nezaposleni učitelji vode najtačniji račun o svakom nameštenju. U prošloj godini bilo je u državnu službu u Dravskoj banovini primljeno 195 novih učitelja. O ovim nameštenjima mnogo se pisalo i u slovenačkim novinama. A nezaposleni učitelji sami su, prema prikupljenim podacima, utvrdili i objavili da je od abiturijenata iz 1931 godine bilo namešteno 3; iz 1932 godine namešteno 10, a na službu čeka još 4; iz 1933 godine namešteno 50, a čeka na službu još 20; iz 1934 godine namešteno 49, čeka na službu još 98; iz 1935 godine namešteno 55, čeka na službu 152, a iz 1936 godine namešteno 7, čeka na službu još 150. Pored toga bio je namešten još 21 učitelj, za koje nisu bili prikupljeni podaci.

Ovaj pregled tačno pokazuje da se nameštenja nisu vršila s obzirom na čekanje na službu i na trajanje nezaposlenosti.

Postavljali su se abiturijenti mladih godišta, pa čak i oni iz 1936 godine, međutim još uvek čekaju na službu oni, koji su svršili učiteljsku školu 1932 godine i koji su sada već šest godina bez službe.

To znači, da je između tih 195 postavljenih učitelja, 56 u dobrim i vrlo dobrim socijalnim prilikama,

a, međutim, čekaju još na nameštenje sa vrlo nepovoljnim prilikama i to: tri iz 1932 godine, 7 iz 1933 godine, 45 iz 1934 godine, 66 iz 1935 godine, 85 iz 1936 godine.

Ovi primeri tačno pokazuju da se nameštenja učitelja u Slovenačkoj ne izvršuju iz socijalnih obzira. Pre svega odlučivali su partisko-politički uplivi, a to znači da i kod postavljanja novih učitelja prosvetna personalna politika nije bila u službi države, nego sasvim u službi vladajuće partije.

Saopštenja nezaposlenih učitelja su teška moralna optužba i osuda režima i prosvetne politike bivšeg ministra prosvete, a sadašnjeg Ministra građevina g. Dobrivoja Stošovića i njegovih činovnika-referenata, a među prvima famoznog g. Erjavca.

Ovaj način postupanja zaslužuje u toliko veću osudu, što se od mladih ljudi traži da se, radi egzistencije, protivno svojim osećajima, prodaju partiji. Na ovaj način već u početku propadaju karakteri, što je tim značajnije što su tangirani i učitelji vaspitači naroda. Kako će da vaspitavaju karaktere oni, koji su sami izgubili osnovu toga svog najvećeg dobra? Kako će da bude optimizma onih među narodom koji su zbog nesrećnih prilika taj optimizam izgubili, i iz dana u dan gube veru u pravdu, istinu i u državne zakone; u kojima se iz dana u dan sve više i više utvrđuje uverenje da kod nas odnosi pobeđu nemoral nad moralom, nepravda, potpomognuta političkom partijom, nad pravdom, i da za njih postoje zakoni samo onda kada im se njima nameću dužnosti, a ne i onda kada predviđaju njihova prava.

Istu sliku pružaju nam učiteljska unapređenja u Slovenačkoj. Slovenačka organizacija objavila je u »Učiteljskom tovarišu« rang-listu, iz koje se vidi da su se i prilikom unapređenja gazile moralne osnove i pozitivne činjenice samog zakona.

I kod unapređenja odlučivala je samo partiska pripadnost i lični odnosi pojedinih učitelja prema bivšem referentu Ministarstva prosvete g. Erjavcu. On je već ranije izjavljivao da će se unapređenja vršiti pod partiskim geslom »Vernost za vernost«! Ovu izjavu izvodio je on najdoslednije i u samoj praksi.

Unapređenja, kako kaže rang-lista, jesu nepobitni dokazi za to. U VI, VII i VIII grupu, za vreme ministროvanja g. Stošovića i pašovanja g. Erjavca, prema personalnom referatu Ministarstva prosvete u Sloveniji je do 1 septembra 1937 godine bilo unapređeno svega 128 učitelja i učiteljica! Od toga je unapređeno samo 31, svi ostali tj. 97 preskočili su starije, one koji su bili u pravu da pre njih dodu na red prilikom unapređenja. To znači, u procentima izračunato, da je prilikom unapređenja bilo 76% korupcije, koja pada na teret poštenog učiteljstva, a na osnovu briskiranja i kršenja državnih zakona.

Gospodo narodni poslanici, svi smo očekivali da će se prilike, u koje su našu prosvetnu upravu u Dravskoj banovini bacili g. Ministar Stošović i »mali ministar za Slovenačku« g. Erjavac s dolaskom g. Magaraševića u mnogome popraviti. Ali, i pored toga, što se iz unapređenja koja su vršena pod sadašnjim Ministrom prosvete, može videti da je pokušao biti objektivn i pravedan, još se uvek vidi da su i sada delovale demonske sile rimskog klerofašizma. Tako vidimo da baš oni učitelji koji su najjači pobornici jugoslovenske ideje i najverniji sokolski radnici nisu bili unapređeni, odnosno da su svi oni još progonjeni, i da ih je bacio, s patnjama nevinih žrtava, nikad nezasićeni klerikalizam.

Gospodo, Andrej Fleis, bivši jugoslovenski dobrovoljac i odličan vaspitač omladine, neprekaljivi jugoslovenski nacionalista još do danas nije unapređen, i ako ima na to pravo još od maja 1935 godine. Mada ima već 23 godine službe on se još uvek nalazi u 7 grupi.

On ima na školovanju u Ljubljani dva sina, kojima mora da plaća stan i hranu, pošto, usled daljine i kraja u kome je on namešten, kao školski upravitelj dvorazredne škole, a to je u najudaljenijem selu sreza Ljubljana, — u kraju, bez svakih prometnih veza, ne mogu da stanuju kod svojih roditelja. Medutim, gospodo, mesto upravitelja četvororazredne škole na Drenovom-griču, na železničkoj pruzi Ljubljana—Vrhnika dobio je učitelj-pripravnik s jednom i po godinom službe i zauzeo jedan lepi stan za familiju. Za ovakva mesta se uzalud grabi veliki broj učitelja opterećenih porodicom i koji imaju 15 do 30 godina službe, kojima bi bilo omogućeno da svoju decu šalju u Ljubljani u srednje škole, pošto je železnička veza vrlo dobra. Ali, gospodo, oni zalud moljakaju takva mesta, pošto su poznati kao verni sinovi jugoslovenskog naroda pa se kao takvi ne mogu da prodaju tuđem separastičkom klerofašizmu.

Poslednjih godina prosvetna politika se vodila u znamenju obračuna sa školskim upraviteljima. Izvršena su bezbrojna razrešenja školskih upravitelja, bez ikakve krivice, pa čak i bez disciplinske istrage. Razrešeni upravitelji bili su time pred samim njima i pred narodom najgore poniženi. To poniženje je bilo u toliko teže što su obično ostajali na istoj školi i bili podređeni mladim svojim kolegama pa čak i pripravnicima. Kao primer mogu da navedem Griže kod Celja, gde je upravitelj sa dvadeset godina službe postao potčinjen učitelju pripravniku.

Ovakvo postupanje ubilo je i ono malo autoriteta kod naroda i učiteljstva, koje su imali do sada. Ovo sistematsko ubijanje autoriteta, koje vrši državna uprava, pod pritiskom stranke, je pogotovo direktno najstrašnija činjenica.

S lišenjem autoriteta jednoga položaja ubija se istovremno autoritet i drugim položajima i celokupnoj državnoj upravi.

Posledice toga ne mogu da izostanu, a biće za samu državu vrlo teške i opasne.

Da se onemoguću ovakva personalna prosvetna politika iz koje za državu i narod proizilazi još nepoznata šteta, trebalo bi: ozakoniti stalnost učitelja, pristupiti odmah sastavu rangliste za učiteljstvo pa sva unapređivanja vršiti samo po toj ranglisti, ozakoniti zvanje školskih upravitelja.

Gospodo narodni poslanici, samo poštenom prosvetnom personalnom politikom, na koju budu imali potreban upliv jedino interesi države i narodne prosvete, biće moguće vratiti učiteljima izgubljeni mir i zadovoljenje, veru u poštenje, pravdu i u državne zakone.

Danas je više škola u Slovenačkoj, u kojima decu vaspitavaju samo učitelji novajlije-pripravnici, na primer Polje, sez Šmarje. Tu decu vaspitavaju dve učiteljice-pripravnice i jedan učitelj-pripravnik, i niko drugi. Jedan učitelj i jedna učiteljica primljeni su u službi septembra prošle godine, te su zbog toga na službi i na prosvetnome radu samo četiri meseca, a druga učiteljica nameštena je bila u proleće prošle godine.

U starom Trgu kod Kolpi su u četvororazrednoj narodnoj školi četiri pripravnice, tri su bile primlje-

ne u državnu učiteljsku službu pre četiri meseca, a učiteljica, koja vodi školu kao upraviteljica posle maja prošle godine.

A na drugoj strani, gospodo, vidimo, da je, na primer, školski upravitelj Janko Knapič koji je bio upravitelj škole u Kapelah, koja je škola bila pod njegovim upraviteljstvom, proširena u šestorazrednu školu, sada upravitelj razredne škole u Radencih, gde je bio premešten na osnovu „službene potrebe” u 1935 godini. Krivica gospodina Knapiča je jedino u tome što je jugoslovenski nacionalista, veran sokolski radnik te je u Kapelah bio uopšte duša svemu kulturnome, nacionalnome i humanome radu u svim organizacijama. U Radencima je gospodin Knapič oboleo od teške bolesti. Ima kataralno zapaljenje srednjeg uva s obe strane i hipertrofično zapaljenje sluzokože nosa i zapaljenje evstahijeve tube. Da bi se mogao uspešno lečiti Knapič je 15 puta zamolio za premeštaj u krajeve gde bi mu bilo to omogućeno, ali nijedna od tih molbi nije došla do Ministarstva, nego je sama banska uprava sve te molbe odbacila. Škola u Radencima udaljena je oko 25 kilometara od svakog saobraćaja.

Ako se Knapič sada, iako teško bolestan kao vredan nacionalista, spremā da ustanovi Sokolsku četuu u Starom trgu, pa je toga radi bio već obavešten od nekog prijatelja, da i krajevna organizacija Jereze u Starom trgu radi na tome, da bude ponovo premešten i to u Reichenau u jednorazrednu školu u Kočevskim gorama. Pretsednik sokolskog odbora i član Jereze opetovano je protestovao kod gospodina Knapiča protiv osnivanja sokola u Starom trgu, napominjući da se ovo nikako ne sme da izvrši. Taj gospodin pretседnik nagoveštavao je učitelju Knapiču, da može s omladinom, ali Bože sačuvaj, da bi omladini pričao nešto o sokolu...

Gospodo, evo vidite kako kod nas postupa klerikarizam. I niko ne pomišlja da li se ovakvim krivim postupanjem ne nanosi šteta vaspitanju u opšte, radu u školi, ugledu učiteljstva, i da li se time ne uništava učiteljstvo koje nacionalno misli.

Ovaj bezdušni klerofašizam ne popušta ni tada ako je u pitanju teško oboleli slovenački učitelj, samo ako je on nacionalista i Sokol!

Gospodo narodni poslanici, malo čas sam napomenuo, da je nama sasvim jasno, da učiteljima-pripravnicima manjkaju svi uslovi za samostalno vođenje naučnog i vaspitnog rada u školi.

Učitelj bez svake prakse, a pored toga još i kad je i upravitelj, mora da vodi i svu administraciju i školsko gazdinstvo, a što je najglavnije, mora voditi dovoljnog računa kao pedagog i o svojoj školi! Da li imamo dovoljnu garanciju, gospodo narodni poslanici, za uspešan rad takvih učitelja — to si odgovorite sami. Ja neću da prejudiciram!

Ja bih na kraju moga izlaganja po tom pitanju molio gospodina sadašnjeg Ministra prosvete, da pre svega obrati svu pažnju na činjenicu, da se učiteljino novajlije upućuju na rad u škole s iskusnim školskim upraviteljima, koji su dovoljno spremni, da ove nove učitelje uvedu u naučni, vaspitni i potrebni administrativni rad.

Gospodo narodni poslanici, pored mnogih drugih potreba u Jugoslaviji, koje čekaju na pozitivno rešenje je i školsko vaspitanje gluvoneme omladine.

Gospodo, u našoj državi ima od prilike četiri do pet hiljada gluvoneme dece a samo četiri škole za njih, i to u Ljubljani, Zagrebu, Beogradu i Jagodini. Ako

broj dece uporedimo sa brojem škola možemo odmah приметити, да је број школа свакako сувише мали. Требао би, барем, у свакој бановини да постоји по један такав васпитни завод.

Gospodo, највише ovakvih vaspitnih zavoda za gluvonemu decu imaju Francuzi, Nemci i Englezi (oko 100), Čehoslóvačka ih ima 17. Po svojoj spoljašnosti kao i unutrašnjem uredenju ovi zavodi liče na prave hotele, te su u istini pogodni za internatski život ove nesretne dece. U pomenutim državama gluvonemi su podvrgnuti obaveznom školovanju, i data im je mogućnost da dodu čak do univerzitetskih studija, a data im je mogućnost da se usavrše u svima granama zanata i trgovine.

Gospodo, današnja naša javnost gleda na gluvoneme ljude kao na neku drugu vrstu ljudi, te nije obavешtena o njihovim sposobnostima govora i rada. Zato se njima na najrazličnije načine zatvaraju svuda vrata te se na taj način odvrćaju od rada. Javnosti nije dovoljno ili nikako poznato šta sve preduzimaju škole za gluvonemu omladinu, koje gluvonemog razne to jest, daju mu živu reč da se lako može sporazumeti s ljudima, probude mu i sve sposobnosti i mogućnosti, koje su potrebne za preživljavanje s radom vlastitih ruku. Škola za gluvoneme učini od dece punovredne članove čovečijeg društva, koji se po svojim snagama ništa ne razlikuju od potpuno zdravih ljudi. A žalosna je činjenica da su do sada svi merodavni faktori sve ove pozitivne snage potpuno zapostavljali.

Gospodo narodni poslanici, gluvonemi ne traže ni Univerzitet, ni srednje škole, nego samo narodnu školu. Gospodo, ako je zdravim ljudima škola osnova za dalje usavršavanje u životu, onda tim više imaju prava na ovakvu školu nesrećni gluvonemi. Zar pored svoje nesreće da ostanu još i analfabeti? Kada je gluvonem ovoliko sretan da može sebi u svom životu stvoriti samostalnu poziciju, onda u pogledu davanja i dužnosti ne treba da bude nikakve razlike između njega i onoga zdravoga državljanina. S toga razloga, tvrdim da je ekonomičnije da opštine uplaćuju za osmogodišnje školsko vaspitanje gluvoneme dece iz svoje okoline, nego da ih izdržavaju kao opštinsku sirotinju od rođenja pa do smrti.

Gospodo, pomoć je hitna, ako ne sa socijalnog i čovekoljubivog gledišta, onda sa ekonomskog gledišta i preka je potreba, da Ministarstvo prosvete pokloni svu pažnju tom socijalnom i prosvetnom pitanju i da ga ne odlaže.

Gospodo narodni poslanici, ja sam već napomenuo da samo kod nas u Dravskoj banovini ima preko pet stotina nezaposlenih učitelja. Ovi omladinci nemaju drugog zaposlenja i nemaju ni stručne spreme za druga zvanja. Nezaposlena inteligencija najviše je pristupačna za ekstremne ideje, i u siromaštvu i bedi živeći najviše je spremna za destruktivne ideje.

Ova beda naročito teško pogađa nezaposlene učitelje, koji će kasnije vaspitavati našu decu. Kakvo će, gospodo, biti odgajivanje naše dece, kada ona bude vaspitana od zagrejanog učitelja? Svi treba da se zabrinemo zbog ovog pitanja i da smo zabrinuti za socijalno i moralno vaspitanje naše dece, jer se sa nezaspolenošću ubija duh, volja i osećaj i socijalna pravda kod učiteljskog podmlatka.

Ja molim gospodina Ministra prosvete, da pokloni svu pažnju i brigu tom vrlo važnom pitanju i da preduzme sve potrebne mere, kako bi ti omladinci, učitelji, došli do svog zaposlenja, do svoga hleba, a škole do potrebnih vaspitača.

Gospodo narodni poslanici, u nizu sve jačih centralističkih administrativnih mera, ova Vlada je spremlila i predlog zakona o državnoj štampariji. Gospodo, ni jedna Vlada u ovoj zemlji nije uvela takav strog centralizam kao ova sadašnja.

Prema Zakonu o državnoj štampariji treba da se u centrali štampaju svi udžbenici i da se time unište sve privatne štamparije i onemogućiti svaka zdrava konkurencija, a s time u vezi doći će neminovno poskupljenje udžbenika. (Ministar prosvete Dimitrije Magarasević: Vi ste rdavo obavешteni i Vaši navodi nisu tačni!)

Gospodo, ja moram protiv ove centralističke tendencije najodlučnije protestovati. Ja vas pitam, gospodo, kako se poklapa ovaj kruti centralizam sa izjavom Vlade, da namerava uvesti široke i najšire samouprave? Ko bi još poklonio veru takvim izjavama, kad njena dela i praksa pokazuju nasuprot tome tendencije najstrožijeg centralizma? Glasacu protiv. (Odobranje i pljeskanje na levlci.)

Potpredsednik Franjo Markić: Ima reč narodni poslanik g. Aleksandar Dačić u ime grupe Zemljoradničkog kluba.

Александар Дачић: Господо народни посланици, говорити о просвети, а у вези са тим о народном просвећивању јесте најделикатнија дужност и улога коју господа народни посланици сматрају да треба заштитити и о истој говорити. Певају се лабудове песме о просветним радницима и ево већ четврти буџет, како смо у овом високом Дому. Говори се и говори нашироко и надугачко, нарочито о учитељским просветним радницима, који у истини то и заслужују. Али каква ли је стварност, каква је наша делатност и какво ли је наше одуживање према томе staleжу са политичког становишта у овоме Дому.

Мислим да говорим о народној просвети и о буџету Министарства просвете само истину, јер сам и ја један од многобројних просветних радника, чија је делатност у прошлости пре уласка у овај Дом, кроз 20 година тешке и напорне службе, била на овом трновитом, али пуном части путу учитељског позива.

Говорим у име Земљорadničkog клуба и његовог становишта.

Гледајући на буџет Министарства просвете, на његов цифарски део, односно на потребе, које је ово Министарство дало буџету народног просвећивања, могао бих одмах констатовати да је он несразмерно много мање предвидео за народно просвећивање, у правом смислу те речи, него што је тај однос за издржавање великих школа, позоришта и друго, а још већа несразмерност његова глобална јесте у односу према буџетима других ресора.

Када је реч о просветној политици наше земље и када је у питању просвећивање, односно делатност овог ресора у пуном смислу те речи, онда би, господо народни посланици, имали да констатујемо једну непобитну чињеницу, а то је: да на многе друге, можда и бесциљне, ствари предвиђа се више него ли када је у питању просветна политика и делатност Министарства просвете и народно просвећивање. Са овом чињеницом морамо се сложити сви, јер она је непобитна, њу као такву имамо у целокупном предложеном буџету огледно.

Народно просвећивање наше нације мора и треба да буде прилагођено нашем становништву, про-

светна политика треба да буде усредсређена приликама у којима смо, она мора да буде лакша, сношљивија и приступачнија сељачком народу, јер овоме треба пружити што више па да просветна политика одговори првобитној намени.

Господо народни посланици, два су основна задатка Министарства просвете. Један је, да да науку и писменост нашем народу, а други, много већи и важнији, да наша просветна политика духовно уједини наш народ. Кроз векове наша нација била је разједињавана. Један део наше отаџбине под Турском, а други под аустро-угарским ропством. Ми смо на развалинама ових наследили многе негативне чињоце нашег духовног уједињења. За младу Југославију неопходна је потреба велико и велико старање просветне политике, па да нас старе, одгојене у тешким временима духовног уједињења, преоријентише новим генерацијама, тј., до нове генерације одгаја у једном истом националном и социјалном духу, онако како то данашњица захтева. (Одобравање у центруму и на десници).

Ми овде, господо народни посланици, не можемо много бити задовољни зато, што просветна политика од уједињења па наовамо није одговарала овом високом задатку.

Ми и данас по нашим школама, по броју и по настави, па и по наставницима, видимо трагове туђинске прошлости. Веома се споро иде на брисању тих прошлих времена. У који год крај наше отаџбине одете, господо народни посланици, видећете при самом улазу у просветни дом разнородност начина васпитања, па и саме наставе у нашим школама.

Извесна господа предговорници у овом бучету маркантно су констатовали ову непобитност, те у томе лежи онај други задатак просветне политике у нашој земљи, да унифицира у потпуности наставу у сваком куту наше отаџбине, тако да је она једна и да она буде југословенска, а никако другачија. После овога доћи ћемо сигурно до изразитог и националног духовног и културно изграђеног правог југословенског грађанина.

Господо народни посланици, закључак овоме неминован је да и просветна политика и просветни радници по моме дубоком уверењу и искуству треба и морају да буду одвојени од свакодневног политиканства, од политике уопште, да ово мора да буде у служби нације, мора да има само један јединствен задатак, а то је културно и социјално подизање нових нараштаја који долазе. Другог пута нема. Кроз овај пут има да се изгради све оно што и сам Господин Министар у своме експозеу наглашава и што сви говорници са овога места, како са левице тако и са деснице нарочито истичу.

Не слажем се, господо народни посланици, са бусањем у прса, са великом реториком, са празном фразеологијом где се пева песма народном мучитељу као васпитачу наше деце, као социјалном и културном раднику од кога се све захтева а у цепу многе и многе госпоре народних посланика читав је списак прогоњења и злостављања тих трудбеника о које се сви режими спотичу. (Један глас са левице: То долази од друге стране!). И, молим вас, један од предговорника са ове стране нападао је прошлог Министра просвете баш због тога што му тај Министар просвете није хтео да уважи тај његов, фамозни списак о прогањању учитеља. (Пљескање у центруму и на десници).

Чинило се овде много приговора на данашњи режим, како се учитељи прогањају, како се терају у политику, како се чак и своме повизу не одазивају, али зла судба је учитељева да он од свога постанка тако пати.

Господо народни посланици, ја сам учитељвао после рата, мој је отац такође био учитељ који у својој породици има још четири учитеља, па сам зато и позван, како рекох, да истину кажем. Од пре педесет година, колико моја само породица памти учитељев позив, забележени су многи и многи прогони, много и много датума прогона и горког чемера необуздане политичке акције. Далеко и далеко би ме одвело анализирање свега овога, али један непобитни факат јесте у томе, да је учитељ свагда био без изузетка прогоњен и дељен на наше и ваше. Све политичке партије, нарочито од пре рата стваране су кроз учитељеву делатност. Не зато што је он био жељан политике, што му је она требала као човеку, него бујица и вртлог политике као такве увезли су га у исту!

Сви политички великани и пре рата, а и после, и сви политичари тражили су од учитеља да им буде одан и да им послужу, те зато и нису бирали средства. А ако он то није хтео, на несрећу његову онда: „запамтићеш ме, учи“. Ово је можда бивало, јесте и биће сасвим један природан процес, јер, Боже мој, на кога ће се политички човек у једном забаченом селу ослочити ако не на учитеља. Али узвишености у овоме није било, и ако је било то је било веома мало, да политичар гледа на учитеља као таквог и да учитељ треба да има и своје убеђење сопствено, а не да он мора мислити онако како политичар по цену свега жели и хоће.

Констатујем и знам, да су прогањања учитеља бивала у много већој мери у свим ранијим режимима него ли данас. (Граја и протести на левици. — Рудолф Плескович: То није тачно!)

Господине колега, ја сам истакао да сам у својој породици са шест чланова учитеља, и хоћу да Вам још нешто кажем што нисам мислио да говорим: четири равне године бао сам, од 1928 до 1932 одвојен са службом од жене која ми је учитељица. Тада није била Јереза, тада је био не знам који режим. (Рудолф Плескович: Може бити неки поједини случај!). Опростите, господине колега, и ја сам на својој сопственој кожи осетио и имам права да констатујем чињенице које су истичите. Колега, ја знам једног господина колегу који седи у овим клупама на левици данас а који је, у своје доба, у цепу држао готове објаве за премештај учитеља у Подрињу. Он је чак, нажалост, трговао са тим, а он се данас буса у прса о прогањању учитеља! (Гласови: Ко је тај?) Молим, доћи ће тај господин сам. (Јован Здравковић: Ви кажете да је трговао! Ко је тај?) Јесте, господине колега! Онда немојте да говорите о прошлости као доброј, а о данашњици као злој; него будите објективни. Ја не скидам капу овде никоме, ја и данас кажем, можда постоје поједини случајеви, али тврдим да много мање постоје него раније, а уколико постоје ми смо криви овде, а не Министар просвете. (Јован Здравковић: Ви јесте!) Извините, ја нисам имао ни један случај.

Приговор, да се организују учитељи у Југословенску радикалну заједницу је исти као што је био и приговор за време прошлог режима, да

се они организују у Југословенску народну странку. Учитељи су и тад били подељени у све политичке групације и кад који режим дође, онда је долазило плаћање цеха и рачуна прошлости. Општа је појава и света је истина, да то од вајкада иде, и да је учитељ био камен спотицања свуда, на сваком месту. И зато и по други пут апелујем на све политичаре и левице и деснице: оставите учитеља на своме послу и његовом убеђењу, тражите од њега да он дела на опште добро југословенског народа, да је конструктиван и радан и да као такав буде третиран у јавном и политичком животу. (*Јован Здравковић*: Тражите то од Владе!) Још ниси положио ни заклетву, а сретао сам те у Министарству просвете са пуним џеповима захтева о премештању учитеља. (*Јован Здравковић*: Никада!) Ви сте се бацали дрвљем на извесне људе који врше функцију у Министарству просвете. Ја тврдим да си и ти, друже Здравковићу, долазио да молиш код тих истих функционера.

Господо народни посланици, говорило се о унапређењу учитеља у групе, које они по закону требају и имају права да добију, од чега зависи њихов економски положај и њихова егзистенција, а сад се говори како се тобож сада у овом режиму са овим ради политички. Примамо донекле ову констатацију, али морате признати, да се са овим донекле правичније поступа данас него ли је то било раније.

Ја то из искуства говорим, јер сам као учитељ у ранијим режимима дочекао да служим у 8 групи заједно са мојим ђаком, који је одмах после рата код мене учио основну школу, а моје унапређење за седму групу чекало је ни мање ни више него пет година. А пензионисан сам у седмој групи 1935 године, коју сам добио тек јануара исте, и ако сам имао 20 година ефективне учитељске службе. Кроз ову чињеницу јасно ће вам бити, господо народни посланици, да ова и оваква тврђења нису само данас, она су и много раније била, иако знамо да данас сасвим боље стоји него ли је било. Учитељство је много кукало. Ја чак нисам смео да тражим, јер је моја молба лежала у фијоци среског начелника, нисам смео да тражим где је моја молба. Данас сваки од нас и са левице и са деснице иде, трчи и тражи унапређење, па тражи и прекоредно: Господин Министар Магарашевић стао је и казао: Извините, нема мешања, има ранг листа! (*Јован Здравковић*: Хвала Богу, ако је тако! — А шта је радио Стошовић?) Исто је то и он радио, само смо ми покарабасили тај ред. Ти, Јоване Здравковићу, Воја Лазић и сви скуп! (*Војислав Лазић*: Ја нисам никад ништа тражио! — Никад нисам ишао у Министарство просвете док је био Стошовић!) Сто пута сам те видео.

Желити је, господо народни посланици, да унапређења учитеља у групе колико је год могуће и уколико се не коси са прописима Закона, буду на време и по реду па да, како се то каже, буде утврђена ранг листа, у колико буџетска могућност то дозвољава, и да се народни посланици у то не мешају.

Друго болно питање, господо народни посланици, у учитељевом животу је питање које у многоме тангира такође и саму наставу, а то је сталност учитеља у служби. Овој учитељевој сталности одзвонило је још 1929 године. (*Јован Здрав-*

ковић: Шестог јануара!) Не за режима овога, него од онога бившег, из чије средине данас слушамо прекоре и приговоре, што је политички срачунато.

Ја апелујем на данашњу Краљевску владу и на господина Министра просвете да овом питању посвети свеколику пажњу и да у првој згодној ситуацији сталност положаја учитељевог осигура насупрот онима који се у празно бусају данас у прса.

И овога пута, господо народни посланици, ја не могу да пропустим прилику да се не одужим учитељима-задругарима који радећи у школи доле на селу у многоме помажу задружну организацију свога краја са пуно љубави према селу и сељаштву. Нарочито ови и овакви радници прогањани су од сеоских зеленаша преко политичких организација, јер сасвим природно учитељ-задругар радећи у селу на задругарству и тиме подижући земљорадника ка економском бољем благостању, не допада се и није у вољи сеоском трговцу и зеленашу, кафеџији, јер он, како они веле, упропашћује село. Под ударом ових сеоских политиканчића, који га прогањају и чији вапај дојали господину Министру, учитељ је у таквој ситуацији да га премештају зато што ради на задругарству.

Ја апелујем на господина Министра просвете да се у овим и оваквим случајевима објективно поступа, наравно пошто се конкретно испита грех учитеља-задругара и да се учитељима-задругарима свакако да заслужено признање и са надлежног места, да би на тај начин престало са лажним денунцијацијама и оптужбама.

Већ четврти пут за време буџетских дебата подвлачило се и говорило на широко и на дугачко о учитељу ратнику, нарочито о оним генерацијама које су после завршене учитељске школе отишле на браник отаџбине а по свршеном рату, уколико их је остало живих, вратили се да наставе своје велико дело на духовном уједињењу ослобођене нације. Ови ратници-учитељи заборављени су. Било је много покушаја да се њима те четири ратне године признају за унапређење, што је сасвим природно, правично и поштено, али до нас, на жалост, на томе није ништа урађено. Правда људска захтева да се ово питање једном скине са дневног реда и да се овим у истину борцима да јавно признање, не као милост, већ заслугом стечено. Финансијском одбору поднет је амандман по овом питању и ја апелујем како на господине Министра просвете тако и на господина Министра финансија да се ово питање једанпут скине са дневног реда.

Затим има и других неправди које су несоцијалне. Неправда која је несоцијална, господо народни посланици, свакако је нанета и просветној радници-учитељици удатој за учитеља. Уредбом о додатцима на скупшћу учитељца има смањен лични додатак, односно и нема га, јер се вели, да јој је муж учитељ. Ако је она случајно удата за адвоката она може да има додатак, иако тај адвокат може да делује како хоће и колико може. То је асоцијално, и ја мислим да то треба поправити.

Ова је неправда нанета једном реду просветних радника, који у суштини даје од себе више, много више него и сами учитељи. Учитељица је мајка, она васпитава и спрема за будућност своју децу. Тиме је и васпитачица и радник. — У школи као учитељ, домаћица у кући, и у својим акци-

јама као народни просветитељ она не изостаје иза мужа учитеља; свуда и на сваком месту, чак често пута она и више од себе даје ван школе на раду васпитања сеоске младежи после свршене основне школе. Учитељица-мајка уистини дала је од себе све што се може дати. Али, нажалост, уредбом у материјалном погледу она је понижена и у подређеном положају. Пустимо цифре нека говоре:

У погледу припадности учитеља, односно учитељица забавиља, удатих за учитеље, чињенице су парадоксалне и ево их конкретних: чиновница приправница X положајне групе, удата за учитеља-чиновника, претпоставимо VII положајне групе, прима на име припадности 843 динара месечно. А када ова учитељица добије сталност после положеног практичног испита и буде преведена у чиновницу IX групе прима 675 динара, дакле, место унапређења, смањење припадности. Ово је случај код забавиља.

Учитељица приправница IX положајне групе удата за учитеља VII положајне групе прима 924 динара, а када буде унапређена после положеног практичног испита прима 875 динара. По Уредби о чиновницима, удата учитељица за чиновника при унапређењу у групу губи лични додатак на скупоћу; а удата за нечиновника, чији месечни бруто приход износи мање од 500 динара, има права на пун лични додатак на скупоћу.

Удата учитељица VI положајне групе са 20 година службе прима на име припадности 1800 динара, а чиновница VIII положајне групе, неудата, са 8 година службе, прима 1905 динара и уз то још и станарину према месним приликама.

Господо народни посланици, ова уистини неправичност потребно је да се већ једном исправи. Ради тога молим господина Министра да путем амандмана у Финансиском закону стави учитељицу у погледу припадности у равноправност са учитељем.

Још је једна аномалија за учитељице у томе, што учитељица, ако није удата за учитеља у селима, па иако има стан у школи, иако је она сама у селу, иако она врши управитељску дужност, иако по Закону о народним школама одговара за школску имовину, — да она нема права на уживање тога стана. Затим, ако га и ужива, она је по Уредби из бановине дужна да плаћа станарину у корист бановинске касе. Школска зграда је општинска и њу општине подижу и данас. Откуда сад долази то да станарину, ако је већ учитељица мора да плати, да ту станарину прибира бановина, а не општина која је подигла те станове.

Ово је заиста једна аномалија, па је потребно да се ова аномалија исправи на тај начин, што ће се у чл. 84 Закона о народним школама, став последњи, избацити: „учитељица удата за неучитеља не може добити стан у природи.”

Уопште узев, припадности народних учитеља, према квалификацијама које они имају, оне су много мање од ових државних чиновника истог ранга школе, али који су у служби другог ресора. Од учитеља се тражи да врши свеколике функције, да ради у школи и ван школе, да је и у задрузи, и у соколској чети, и у друштву Црвеног крста, и у читаоници и у сељачком друштву. Тако рећи, у свим јавним манифестацијама учитељ ради и мора бити први. Учитељ је на селу енциклопедиста. Ако лекара нема, као што је то већ дао Бог, онда му сељак долази да тражи савете како ће да лечи, или да мери температуру болеснику,

он мора да има кинина и аспирина, другим речима, учитељ мора да учествује у целокупном животу околине и народа на селу, у коме тај народ дане проживљује.

Поштено би и правилно било да се учитељству притекне у помоћ и да се и оно економски, материјално заштити, исто онако, како то и господи судије захтевају да се специјалним законом о судијама регулише њихов материјални однос. (Војислав Лазић и Јован Здравковић упадају у реч). Ова Влада сигурно, али полако иде да уреди све ствари.

Прошле године Финансијским законом донет је један амандман, којим се учитељици забрањује удаја за неучитеља. Ја сам тада мислио, да ће то бити добро и опортуно, али за ову годину дана (Смех на левици) имао сам прилике да видим, да то није добро, да неће дати те резултате како је се то мислило. Уосталом, видећемо још коју годину па ћемо о томе да решавамо. (Приговори са левице.) Али молим вас, приговори које ви чините, неумесни су и ја остајем при мојим тврђењима као тачним и сматрам да је све ово тачно. Али има једна друга ствар. По ономе како народ каже „сваки је ковач своје среће” ако се овај целибат не уводи и за остале чиновнице, на остале чиновничке редове, онда зашто да буде само за учитељице? Онда укидајмо овај целибат за учитељице, а разлози који су ово диктовали нека се поопштре законском мером и нека се регулишу у самој служби.

Затим, још једно не мало важно питање, то је надзор над народним школама. Надзор над народним школама овакав какав је, — ја сам био увек противу њега, — он није добар и не удовољава оној потреби која код народних школа постоји. Надзор би требао да буде инструктиван, а не административан, да надзорник заводи акта; надзорник да буде самосталац, а не да му буде шеф срески начелник; неки полуписмен човек. Ја подижем глас противу тога још са једног разлога. Ја ни у једном другом реду нисам видео надзорника сем што сам видео у казниони, — кад сам једном обилазио неке у Сремској Митровици, видео сам само да постоји надзорник над стражарима, али иначе ни у једном другом чиновничком реду нисам видео да он постоји, и не знам, како да се не би то питање и код учитеља регулисало.

Ја сам већ при крају, морам да завршим, да ме г. Претседавајући не опомене, јер сам дао реч, да ћу бити кратак. Још бих морао да проговорим мало о учбеницима. И прошле године сам говорио и не знам шта бих друго могао рећи, него оно, што сам и прошле године рекао. (Војислав Лазић: И да гласаш!) Трговина са издавањем учбеника постала је тако велика, да наш народ није више у стању да купује сваке године нове књиге, јер сваке године мењају се издања. Једна мала веронаука, написали је двојица, нема ни табак и по, а кошта осам динара. Нема књиге испод десет и дванаест динара и треба сељаку метарска centa пшенице, да купи за дете књиге за први или други разред, а да не говорим о старијим разредима. Настава је скупа, а ја сам овде видео у Београду да родитељи морају да имају читав капитал, па да — Боже опрости — очигледна настава буде спроведена. Ја мислим да ће се наћи госпоре као стручњака и да ће очи бити противу тога али, ја велим, нашу нацију стварали су стари учитељи са

оним методама и онаквом наставом, каква је била и колика је била, па се не можемо покудити на њу. Генерације су изашле, спремљене у националном духу, оспособљене за живот и ја мислим, да нација треба да греди тим путем и да учинимо да и настава буде што сношљивија и што лакша. Јер овако, ако један чиновник дође у Марибор, он мора да мења деци све књиге; ако дете дође из Лесковца у Београд, опет мора све књиге да мења.

О тој просветној политици имало би да се поведе рачуна те да се на тај начин школовање наше деце учини јевтинијим.

Хоћу даље да говорим о здравственом стању школске деце у селу. Ја се не подупирем да много говорим о градској деци. Наша школска деца по селима лекарски су прегледана кад су се родила — пелцована, а затим приликом пелцовања кад се уписују у школу. То се врши површно и на брзину. Лекар дође у село, увек му се нешто жури, брзо прегледа и пелцује децу, али то иде тако површно да он не види да ли је дете мутаво и да ли је способно за школу или неспособно (*Војислав Лазич*: Па зар се под овом Владом тако ради?) То ја не говорим о садашњости него говорим о прошлости, говорим о томе шта се десило. После тога прегледа деца се више не прегледају за време школске године. Тако остане болесно дете међу здравом леном, услед чега се појави зараза. О томе се извештава санитарски референт, али се чека 15 дана на његов долазак. Кад прегледа децу, прави питање, зашто су деца распуштена. У погледу здравственога старања за децу на селу требало би учинити нешто солидно, трајно, планско и систематско, нешто слично ономе што је учињено за градску школску децу оснивањем школских поликлиника. Због тога би добро било да се Господин Министар просвете у споразуму и сарадњи са Господином Министром социјалне политике побрине да се у срезovima постави по један лекар који ће специјално радити на здравственим питањима школске деце. У оним местима, где имамо здравствене задруге, оне врше ту функцију, али њих нема свугде, а и где их има, не могу увек да стигну да тај посао сврше. И на тај начин најважније питање, питање дечијега здравља остаје нерешено.

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodine govorniče, ima 10 minuta kako ste obećali da završite.

Александар Дачић (наставља): Издржавање школа прешло је у бановинске руке. Ја морам да констатујем да сам очекивао са задовољством тај начин издржавања школа. Међутим, шта се десило? Дошли су Правилници, Уредбе и сва она чуда. Администрација око тога издржавања школа толико је велика и компликована да, чини ми се, ни у Главној контроли нема толико формулара, колико их има за то администрирање издржавања школа. (*Војислав Лазич*: Ето, видиш, слажеш се у свему самном, само да се и на крају сложиш!)

Ми у предратним границама Србије имамо срезова који су много страдали за време ратова. Такав је случај нарочито са оним срезovima који су се налазили на граници. Један такав срез је и онај кога имам ја част заступати у овоме Дому. Мој срез био је поприште непријатеља и војска које су пролазиле и лево и десно.

Није остала ни једна школа, ни једна сељачка кућа која није била за време рата порушена. Све те порушене школе после рата добиле су обвезнице ратне штете за своју обнову. Школе су те обвезнице чувале, општине такође и данас у моме срезу има преко 2100 комада обвезница ратне штете. Само једна школа има око 500 комада обвезница. Али на жалост бановина и то преузима у своје руке, и господо, приход од те имовине иде у бановинску касу, а школе и даље треба да подиже село и општина.

Зашто имовина тих школа да прелази у бановинску имовину? Зашто не би било целисходно да се приход од свих тих обавезница укапиталише у фонд за подизање школских зграда, па да једнога дана општине могу у истини подизати школске зграде, а не овако да просјаче. Мени је у бановини речено да ће тај фонд бити при бановини. Ја се с тим не слажем. Ја молим господина Министра просвете да овоме питању поклони особиту пажњу. У целом Подрињу спремају се депутације школских претставника, који ће једнога дана доћи и молити Вас, господине Министре, за заштиту од овог одузимања школске имовине.

О изградњи школа не мислим да говорим. Добити план за једну школу значи да треба чекати годину дана, затим долази комисија, па технички одељак итд. итд. (*Војислав Лазич*: Кажем ја теби, Дачићу, да ћеш се ти сложити са мном!) Господине Лазичу, ја сам објективан! Ми хоћемо да поправимо оно што није добро, оно што је остало од ових који седе на тој страни. (Показује на левицу.) Господо народни посланици, велике су тешкоће у томе. Било је предговорника који су истакли како треба створити тип за подизање народних школа. На томе послу треба много радити и градити. Не треба губити времена, јер се у том случају губи елан и љубав за подизање школа, нарочито када се одуговлачи и гњави, како је то чињено.

О кредитима за подизање школа говорио је један предговорник. Било би добро да Народна банка или Хипотекарна банка може да да школским општинама кредите за подизање школа, као што се то даје и градским општинама.

Господин Мита Димитријевић говорио је о Народним читаоницама. Ја се слажем са њим у потпуности. На томе послу треба радити, јер је то једна потребна институција за подизање култура, кроз коју струји целокупан живот у једном селу. Али он то тек сад говори. Он то тек сад примећује и упоређује са Чехословачком.

Ја, господо народни посланици, овде морам да се сетим једног од мојих задругара, који је са мном пре 5—6 месеци путовао у Чехословачку. Он је тада говорио Чехословацима: Видели смо вашу културу, ваш напредак, велико богатство ваших села. Али док сте ви зидали мост на Влтави, мост Карла Великога, у оно доба изума технике, наша нација ратовала је трешњевим топовима на Косову. Док смо ми вичито ратовали нисмо могли да стекнемо тај културни напредак и величину, као други напредни народи.

Али зато не треба ометати један правилан конструктиван рад. Треба сви заједнички да се прихватимо тога посла и да сви приђемо истинском раду на правом културном уздицању села и народа, ка оснивању читаоница и кроз њих подупирању једне племените замисли.

Учитељство је и пре великих ослободилачких ратова спремало генерације за ослобођење и уједињење. Учитељство је и за време рата показало и доказало велику свест, што му је од стране Народне скупштине одмах после ослобођења и јавно признато. Учитељство је и данас у великој уједињеној отаџбини спремно исто тако за извршење великог задатка, а то је рад на духовном јединству. Према томе, господо народни посланици, ја мислим, да ми треба да се одужимо учитељском реду. Опростите, ја о другим школама нисам говорио, јер је било много професора, који су овде правили дуеле.

На крају изјављујем да ћу гласати за предлог буџета, јер је повећан за онолико, колико је било материјалних сретстава, нарочито за подизање народних школа. (Живо одобравање и плескање у центруму и на десници).

Potpredsednik Franjo Markić: Reč ima narodni poslanik g. Vasilj Kostić.

Васиљ Костић: Господо народни посланици, разгледајући буџет Министарства просвете ми треба да обратимо нарочиту пажњу на њега, пошто је то један буџет чија свака пара треба да додирне и последњи кут наше отаџбине. И зато, господо народни посланици, треба да све незгоде, све неприлике које смо искусили на терену овде да изнесемо пред г. Министра просвете да би и он могао да схвати и разуме шта жели и шта тражи цео народ. Јер да се запитамо да ли знају министри увек како мисли народ? Кад један министар оде у народ, онда се тамо само лепо прича, али би требало да министар чује и шта се говори кад он оде. И зато ми сви треба да изнесемо шта не ваља у нашој просвети. То је наша света дужност. Буџет треба где год можемо да смањимо али само не овде, јер у сваком селу треба да подигнемо школу, не треба ни једно село да остане без школе. Срамота је, господо, да има села од по 400—500 кућа и то далеко од вароши а да у њима нема школе и деца морају да иду по 10—15 километара далеко само зато што нема подесне зграде. Ако је потребно ја ћу да вам поменем и да вам наведем неколико мојих села, али ја мислим да сваки посланик у своме срезу има по неколико села која немају своју школу.

Ми, господо, углавном не можемо да подижемо школе због разних формалности. Ту на првом месту долазе комисије, којима треба, на пример, приредити ручак који ће коштати можда по 1000 динара, затим тој комисији треба набавити превозна сретства. А ко иде у те комисије? Иду инжењер, лекар и срески начелник. Они прво питају да ли село има пара, па ако нема довољно кажу: набавите најпре сретства. И онда треба сабрати извесну суму и то пару по пару од сиромашног света да би се добило најпре за комисију. А драга браћо, ми смо стварно сиромашни људи, сиромашна земља, а они људи из комисије то су наши службеници, наши чиновници који некада немају баш много посла, који добијају своје плате ја мислим зашто се не би и они мало потрошили а да не оптерећују село са тим трошковима.

Друго што је потребно за грађење школа јесте план. План треба најпре узети, па иако је бесплатан треба неко да оде у бановину и у Министарство, а ако није бесплатан, треба га платити. Ја мислим, господо народни посланици, да имамо

довољно инжењера који би могли да праве планове и да их ми узимамо готове.

Ја мислим, господо народни посланици, да ми имамо доста инжењера. Кад се у граду приређује маскенбал онда кажу: Биће лепо, јер ће по 20 инжењера радити за тај бал. А да ли сељаци иду на те балове? Не. Инжењери такође раде и за улепшавање позоришта. (Одобравање.)

Друга једна грешка код нас јесте, господо народни посланици, што код нас сваки план предвиђа зграду која кошта неколико стотина хиљада. Ту су купатила и друге припадљености, све то износи по 400—500.000. Ја мислим, господо народни посланици, да су наши учитељи деца сиромашних родитеља, да су и они из села и да њима баш и не треба толико хигијене и Бог зна каква зграда. Кад цело село живи у онаквим зградама, кад и деца живе, онда најпосле и учитељ који је из села може и он да живи у таквој згради. Ја мислим да где није могућно направити школу са становима, треба је направити без станова, само да би деца могла да иду у школу.

Господо народни посланици, ми смо сељачка земља и нашу просветну политику која се води у Београду треба да удесимо да буде политика према сељацима и сељачком народу. Ви знате, господо народни посланици, да деца код нас из гимназије долазе на село. Распусти се градска гимназија и село треба да их држи од 1 јуна.

Ја мислим да би требало месеца јуна и сеоску децу да ослободимо, јер домаћинства требају да прибаве сретства за школовање деце. То је, господо, мишљење и старих и младих, мишљење свих наших бирача, и ја мислим да би требало да се изиђе у сусрет вољи сељачког народа.

Господо народни посланици, ти дани би могли да се надокнаде. Ви знате да наши учитељи долазе 1 септембра, али пре 5. или 6. нема школе. Код других служби, ако се не дође на време, то се кажњава, а овамо често пута учитељице не дођу до 20 септембра. Ја мислим, господо народни посланици, да кад дође 1 септембар, онда не треба, као што је сада, да учитељи иду у општину, да траже мајсторе да се крече школе и да на тај начин често пута школе по 10—15 дана остану празне. Ја мислим, да Министарство просвете може да нареди да 15 августа сваки учитељ мора да буде на своме месту, да би могао да уреди школу, своју канцеларију, свој стан, а не да уређују онда, кад дође време да треба децу учити.

Господо народни посланици, ви видите да и 1 септембра, кад треба да почне школа, деца не могу за неко време да уче. Ми, господо, видимо да чим отпочне школа да отпочну и конферисања учитеља са школским надзорницима. Свака таква конференција траје читавих два дана на којој учитељи дискутују, а деца за то време остају без учитеља. Због тога смо, господо, ми сви сељаци против тих конференција, јер деца су као што знате распуштена три месеца, два месеца потребно је учитељу да иде на свој дом, а један месец нека праве конференције, као што ми радимо у Скупштини, и нека претресу у слободном времену сва та питања која су им потребна, а не да деца, кад они оду на конференције, празнују, остану на улици и ништа не уче.

Друга једна грешка, господо народни посланици, то је добивање учитељских плата. Као што

вам је свима познато, учитељ сваког месеца треба да иде да прими плату из надзорништва, тако да због тога деца изгубе читавих два дана у учењу, а како има тих радних месеца девет, то је учитељима потребно 18 дана да изгубе ради примања плате. Ја мислим, да је крајње време да ту дангубу пресечемо и да донесемо једну уредбу, да сви учитељи у извесном центру изберу једног учитеља да иде да получи плате за њих, те деца да не дангубе у школи. Ово је, господо, потребно увести, јер су многе државе увеле то, да једном учитељу сви издаду пуномоћје а он прими плату за све њих, тако да сви остали учитељи ништа због тога не дангубе.

Најгоре зло у нашој просветној политици, то је премештање учитеља. Ми имамо, господо, села која никако не могу да дођу до учитеља. Ја знам једно село у Пиротском округу које има 100 кућа, и ту је била школа. На жалост, она је била затворена, па је пре три година отворена. Нађе се учитељ који оде тамо у то село које је дало читаву генерацију: учитеља, трговаца и деловођа који су свршили ту школу, али исто до пре три године није имало ту школу. Зашто? Зато, господо, што је то једно планинско село па учитељ неће да седи тамо. Он дође тамо првога априла, кад ступа на снагу нов буџет, до јуна сабере децу па побегне одатле. Тај учитељ одатле за све време гледа где ће да се запосли те кад он код посланика или г. Министра успе добије ново место, ово место стално остаје без учитеља. Кад ми запитамо надзорника, зашто је то тако, он нам каже, да нема кредита, јер онај учитељ који је био, он носи кредит. Ја мислим, господо, да треба да се манемо тога да учитељ носи кредит, него школа нека носи кредит, јер ако оде један учитељ нека кредит остане за другог учитеља.

Сад, господо, помислите какав успех треба да имају ти ђаци, кад по потреби службе дође саопштење да се неки учитељ премешта у половини године. Тада је година изгубљена, јер је потребно 15 дана да оде, а других 15 дана потребно је да други дође. Доласком тог другог учитеља мењају се методе учења и на тај начин ми видимо како тој деци пропада читава година.

Има учитеља који желе да се преместе из места у коме су и да добију друго место. Ако они не оду тамо по молби, они добију чак и трошак за своје премештење.

Господо, овде је доста било речи о унапређењу. Ја сам против тога унапређења. Ја не разумем то унапређење, да неки учитељ који има да учи свега по двадесет до тридесет ученика, да добије четврту или пету групу. Ја мислим, да би овде требало увести унапређење по систему какав је у војсци: кад официр добије чету он добије за поручника, па би требало и овде увести, кад учитељ добије село и школу са малим бројем ученика да има мању плату, и обрнуто: да добије већу плату ако добије школу са већим бројем ученика.

Господо, ја мислим да треба да се поведе озбиљно рачуна и о томе да се постављају учитељи по школама према стварној потреби, тако, где има више ђака да има и више учитеља, а где има мање ђака да буде два или само и један учитељ. Сада се тако често пута не ради, јер имамо примера да у понекој школи са мањим бројем ђака имамо више учитеља, а у школи која има

више ђака имамо свега по једног учитеља.

Господине Потпретседниче, молим Вас, да ли ми време није већ истекло?

Potpredsednik Franjo Markić: Nije gospodine poslanice, imate još prava da govorite!

Gospodo kolege, ja mislim da bi trebalo da se ugledate na gospodina govornika kako on vodi računa da ne prekorači vreme na koje ima prava. (Odobranje).

Васиљ Костић (наставља): Ја мислим да би у нашој просветној политици требало да се постави као правило, да у школама, где раде две учитељске снаге, да никад не буду обадве женске, да не буду обавде учитељице, него да бар један од њих буде мушкарац. Пре извесног времена отишао сам био у једно село и чуо сам како се сељаци жалџ да откако имају школе никад им Министарство није послало учитеља него увек учитељицу, и то по две учитељице. Ти сељаци кажу: пошаљите нам једанпут бар учитеља да имамо с ким да разговарамо, да има ко да нам ради у задрузи. Ја сам имао прилике да чујем у једноме селу жалбу на сеоску учитељицу да чак ни сину сеоског старешине није хтела издати уверење да је свршио основну школу, да би дете могло отићи у варош да тамо настави школе и да се спреми да и оно доцније постане учитељ.

Кад је реч о учитељицама основних школа ја бих хтео да обратим пажњу господину Министру просвете на то да учитељице не поставља у села близу границе. Оне никако не би требале да буду у селима која нису бар десет километара удаљена од границе. Јер, иначе бива то, да оне имају и с једне и с друге стране, пред собом и иза себе војску, а оне саме налазе се у средини са својом школом.

Ја мислим да би, са моралне стране, на то требало обратити пажњу.

Господо народни посланици, веома је велико интересовање кад треба да дође нови учитељ у једно наше село. Као што знате, у селу постоје разне борбе и разна трвења и свет се одмах пита, нарочито женски свет, да ли ће нови учитељ бити задругар који ће помагати задругарство или ће почети дружење са неким картацијама, пијаницама, итд. Ако је то прави народни учитељ који неће да прима цабе плату од државе него хоће уистини да просвети свој народ, он ће право отићи у задругу. Јер, господо и браћо, све оно што је добронамерно према овој држави и што је темељ ове државе то је учлањено у задругарство. У томе погледу ја бих нагласио да кад би народ сâм имао право да бира учитеље, будите уверени, да би он бирао најбоље учитеље који су присталице задругарства, јер, ако има и поквареног света у селу, задругарство ће их направити најбољима. Стога, ја сматрам, да је крајње време да се народ у пуној мери посвети задругарству. Ја мислим, збиља, господо, да би крајње време било, кад већ наш народ поверава васпитање своје деце учитељима, да се о постављењу тих учитеља и о њиховом карактеру и понашању пита и сâм народ. У другим напреднијим државама, познато ми је, да сами школски одбори постављају своје учитеље а тек, ако се школски одбор не сложи, учитеља онда поставља Министарство просвете. Исто тако бива у другом свету, и то да, ако се учитељ не влада како доликује његовом узви-

шеном позиву, ako je kartarosh или иначе покварен човек, да сами грађани тога села одлучују о његовом даљем опстанку на томе положају. Стога би требало да учитељи подлежу плебисциту народном да само село гласа да ли ће дотични остати као учитељ у томе селу и да о томе гласају сви мушкарци а и све мајке које имају децу у школи. Према томе, сâм учитељ морао би да помисли да над њиме има још један господар, а то је сâм народ.

Најзад, господо, ја сматрам да Министарство просвете, које, у првом реду, треба да се брине за здрав темељ наше државе и које то чини преко учитеља, ја мислим, да је време да Министарство просвете једним расписом најстрожије нареди учитељима да помажу и развијају идеју задругарства у нашем народу, јер најздравији темељ народни у свакоме селу јесте задругарство. Прва наша брига мора бити да чувамо наше село, јер градови, то је нешто друго, а у нашем селу је наш најздравији елемент и, господо и браћо, ја ћу вам споменути само то, да када се роди један мушкарац у селу она његова кумица благослови га речима: Нека буде добар војник и веран своме Краљу и Отаџбини! (Одобравање и плескање у центруму и на десници). Зато ми морамо и треба да поштујемо наше село и да учитељи буду здрави основи и пропагатори нашега задругарства. Али, нажалост, дешава се и то да, иако имамо три задруге у селу, учитељ кад дође не оде ни у једну. Ми смо се постарали па смо основали и здравствену задругу у нашем селу и ја лично написао сам писма и поповима и учитељима и свима грађанима да смо основали здравствену задругу, да имамо докторе да бесплатно лечи народ, да га пелцује од богиња и других заразних болести; али, нажалост, наши свештеници и учитељи у селу слабо су се одазвали томе позиву. Сâм учитељ каже: Па ја имам пара, и ако ми треба лекар, ја ћу платити па ће да ми дође из вароши! Ето, видите, каквих жалосних примера може да се нађе. И ја, господо, кад ово говорим, не говорим само за Министра просвете, него говорим на овој светој трибини да се то чује како се задругарство стара да се помогне нашем сиромашном сеоском свету. И, треба имати на уму, да је ту у тој задрузи само два динара члански улог месечно.

Да вас не бих више замарао, захваљујући г. Претседавајућем што ме није прекидао у овом излагању, пошто сматрам да је Министарство просвете једини ресор од кога народ осећа извесне користи, изјављујем да ћу гласати за овај буџет. (Живо одобравање и плескање у центруму и на десници).

Potpredsednik Franjo Markić: Реč има народни посланик г. др. Mirko Kosić. (Гласови: Није овде!) Пошто г. Kosića нема овде, сматра се да је одустао од говора.

Реč има народни посланик г. Rudolf Pleskovič, у име групе Народног радног клуба.

Rudolf Pleskovič: За време прошле буџетске дебате у овом високотом Дому критиковао сам рад господина Министра просвете, у првом реду због прогонjenja учитељства у Dravskoj бановини по експоненту клерикалне партије г. Erjavcu, бившем референту Министарства просвете. Већ тада сам изнео теške ствари, које су лтеле колеге из slovenačkog дела Јереze да демантују, а према наводима, које су добили

од г. Erjavca, који је лтео да оправда своје безобзирно поступање према учитељству у Dravskoj бановини. Тако је дошло до тога, да је г. Erjavcu насео и уважени колега г. др. Šemrov, који је о премеštenim учитељима изнео такве ствари, да је учитељска организација повodom премеštanja учитеља била принудена, да га јавно позове у својим listovima, да наведе имена оних учитеља, и разлоге, ради којих су били премеšтени. Он је навео, међутим, такве ствари које, за случај да би биле истините, не би могла да брани ни организација сама, јер и организација неће да штити људе оваквог неморалног vladanja, како је то изнео г. др. Šemrov. Г. др. Šemrov се томе није могао одазвати, јер је био mistifikovan од стране г. Erjavca.

Г. Stošovič, садашњи Министар грађевина и предашњи Министар просвете сигурно је и сам увидео потребу, да склони из Министарства г. Erjavca, али су му његови партиски пријатељи из Ljubljane осигурали место школског надзорника у Ljubljani; да би овако и на novome mestu могао и nadalje maltretirati потчињено учитељство и да му се свети због тога, јер је оно protestovalo и žalilo се нама посланицима, који смо се за њега zauzimali. Чује се, да има г. Erjavca још увек одлучујући uticaj на свако ново постављање, премеšтанje и отпуштанje учитеља и учитељца у Dravskoj бановини.

Има изгледа, да врши он као школски надзорник и неки врховни надзор катихете, јер на свакој школи испитује учитељство колико је деце организирано у разним verskim kongregacijama, и што је најинтересантније, од тога зависи и квалификација школског особља.

Да он нема sklonosti spram sokolskih организација то се само по себи разуме, јер му тако диктује његово uverenje, па чак шта више просветна управа на Kraljevskoj банској управи у Ljubljani, која је лшла чак овако далеко, да је ученицима забранила да се поздрављају међусобно sokolskim поздравом »здрави«, поздравом који је иначе стари slovenački поздрав, којим су се служили сви Slovenci, а особито у onome delu banovine бивше Štajerske. I ако они ревносно чувају све те stare slovenačke обичаје, они су anatениsали поздрав »здрави«, јер је sokolski. Kada је stupio на dužnost нови Министар просвете Gospodin Dimitrije Magarašević, по званју професор, мислили смо сви, да ће и за наше учитељство доћи болја времена, јер смо били увјерени да ће он као професор проgone svoga prethodnika početi да ispravlja. S том nadom у srcu посетio сам и ја одмах Gospodina Ministra у његовом kabinetу, да му изразим жељу свју naprednih и nacionalnih посланика из Slovenačke, да učinjene неправде и grehe над учитељством исправи. Али добио сам од њега врло ciničan одговор, да би, ако би почео да ispravlja кривце, морао да počне од osamnajeste godine на ovamo.

Gospodo народни посланици, морам да кажем, да сам био врло разочаран оваквим mišljenjem Gospodina Ministra просвете, који је по званју професор и педагог. Видео сам да и сам г. Министар стоји савим под uticajem Gospodina др. Kreka и да њему верује а не нама, па ни учитељској организацији. Kada сам му predočio, да је највише учитеља и учитељца прогонjeno због свог рада у Sokolu, он ми је одговорио, да то није истина него да се прогонjeno учитељство, да не би било прогонjeno због другог рада, само sakrива за sokolske организације.

Gospodin Министар ми је овом приликом препоручио, да се учитељство не меша у политику, а ја мислим, да је он мислио при томе само на оно учитељ-

stvo, koje nije u Jerezi, jer do sada nisam čuo ni jedan slučaj, da bi bio kakav učitelj progonjen radi toga, jer pripada toj stranci.

Gospodin Ministar je sigurno mišljenja, da treba sve ono učiteljstvo, koje nije u Jerezi, a to je ono, koje kod nas u Slovenačkoj nije klerikalno, da se politički onemoguću. Ja mislim da bi bilo možda zaista dobro, da se svi javni službenici depolitiziraju. To bi svakako za same službenike bilo vrlo dobro, jer tako ne bi mogli u daljoj budućnosti da služe raznim režimima kao materijal za nova i nova gonjenja. Ali, gospodo narodni poslanici, dok mi nemamo ovakvog zakona, mislim da i Gospodin Ministar prosvete nema prava da traži depolitizaciju samo jednog dela učiteljstva. Pa ako on to traži, onda bi moralo da bude u prvom redu depolitizirano ono sveštenstvo, koje u najviše slučajeva zloupotrebljuje najveću svetinju narodnu, to jest veru, u političke svrhe.

Gospodin Ministar ovom prilikom izjavio mi je i to, da će se u svim načelnim stvarima savetovati sa predstavnicima J.U.U. Da bih mu izneo i izvesne individualne slučajeve, on me je pozvao, da mu ovakve stvari podnesem i pismeno. Ja sam to učinio, ali Gospodin Ministar nije ništa do sada učinio, pa mi nije ni do sada odgovorio na moju pismenu intervenciju. Odmah sam bio siguran u to, da Gospodin Ministar neće da ispuni svoje obećanje i neće da ispravi nepravde i grehe različitih Erjavca.

Gospodo narodni poslanici, pošto je to tako, moram ponovo da iznesem sve one nepravde, koje su učinjene nacionalnome učiteljstvu u Dravskoj banovini.

Gospodo, svakome moralnome čoveku je syetinja dobar i sretan brak, pa i katolička crkva sama stoji na tom gledištu, te najstrože osuđuje raspuštanje brakova. Ali, gospodin dr. Krek Miho, kao bivši predsednik katoličke akcije i kao vrlo veliki katolik, koji je lično odgovoran za sva nedela, sasvim je drugog mišljenja. Zašto? — pitaćete se, gospodo narodni poslanici. On je dopustio u dvadeset jednom slučaju da se odvoji muž od svoje žene. Mogao bih da navedem sve primere, jer su mi potrebni podatci pri ruci, ali, radi kratkoće vremena, koje mi stoji na raspoloženju, ostaću pri najdrastičnijima. Činovnik Poštanske štedionice u Ljubljani Tonja bio je starešina Sokola u Mostama kod Ljubljane, a njegova žena, po profesiji učiteljica, bila je načelnica tog istog Sokola. Suprug je premešten u Sarajevo, a njegova žena u neka brda u Dravskoj banovini. Gospodo, s premeštanjem bilo je teško materijalno oštećenih 8 porodica.

U nezgodan položaj došlo je 18 porodica zbog premeštaja i to radi toga što su bila deca na školovanju u onim krajevima gde je bio pre toga staraoc na službi.

Izvan Dravske banovine premeštena su bila tri lica.

U zdravlju teško pogodeni radi svoga premeštaja po direktivama g. dr. Kreka imademo 15 lica.

Izričito radi sokolskog rada bilo je premešteno 23 učitelja i učiteljice iako su svi ostali premeštaji više-manje prouzrokovani radi sokolskih osećaja.

Ima dalje 9 premeštaja koji su od štete stručnom školstvu. To znači, 9 učitelja ili učiteljica je osposobljenih za stručni učiteljski vaspitni rad, bilo je premešteno u krajeve gde se ta potreba nije pokazivala. Gospodo narodni poslanici, devet lica država je osposobila o svom trošku za značajan stručni rad,

ali to njihovo usavršavanje u toj specijalnoj grani učiteljskog rada ostalo je bez koristi za državu i za narod.

Nadalje, imamo 6 slučajeva gde su bili premešteni učitelji-funkcioneri JUU i među njima i slučaj samog pretsednika Središnjeg odbora JUU g. Ivana Dimnika koji je bio premešten iz Ljubljane i to u Beograd kao potčinjen svom najvećem a mnogo mladem protivniku.

Premeštena su bila i 4 školska nadzornika.

Bez disciplinske istrage bilo je otpušteno 10 učitelja. Ovi otpušteni učitelji, kojima se na svaki način čini nepravda, bar u koliko njihovom otpuštanju nije prethodila disciplinska istraga, molili su za reaktiviranje ali bez uspeha. Oni su se obratili čak i na najviše mesto, ali mi nije poznato da li su i uspeli. Po mom mišljenju i pravnom osećanju morali bi se ti učitelji odmah i bezuslovno vratiti u službu i to što pre pošto ih među njima ima i s porodicama. (Dr. Andrej Veble: Koliko je bilo pre otpušteno?) Dodite s brojkama. Mi smo Vas pozvali da donesete brojke ali ste učitali.

Razrešenih bilo je 7 školskih upravitelja i to bez ikakvog razloga i samo zato, jer su se odlikovali u nacionalnom javnom radu i ako su bili odlično kvalifikovani.

Ovo se, gospodo, pod ranijim režimima nikad nije dešavalo, jer se je čuvao ugled školskih upravitelja koji im je potreban za uspešno upravljanje školom.

Gospodo narodni poslanici, na osnovu iznetog bilo bi potrebno 80 najnužnijih ispravki ako bi se htele da isprave najveće nepravde koje su učinjene nad učiteljstvom u Dravskoj banovini.

Sve ove predloge sa tačnim podacima dobio je već u svoje ruke g. Ministar prosvete od samog JUU ali do danas nisam čuo... (Ministar prosvete Dimitrije Magarašević: Imam ja i drugih podataka, gospodine poslanice!)... ali do danas nisam čuo da je bar nešto ispravljeno, a to samo zato, jer to ne dopušta g. dr. Krek, odnosno onaj odbor u Ljubljani kojeg pismo sam pročitao već u generalnoj debati. (Ministar bez portfelja dr. Miho Krek: Taj odbor ne funkcioniše. Pošto je to pismo došlo u javnost, ja sam ga zabranio!)... Onda, hvala, lepo.

Gospodo, ne samo da nisu ispravljani stari gresi i nepravde gospodina Erjavca pod novim Ministrom prosvete nego se čine sve novi i novi. Da nabrojim samo nekoliko primera. Na prazno mesto školskog upravitelja u Zagorju, srez Litiji, svaki objektivan čovek mogao je da očekuje, da će doći učitelj Kolenc, odličan javni i privredni radnik, koji za Zagorje još ima i velikih zasluga. Ali njegov veliki greh u očima klerikalaca jeste što je starešina tamošnjeg sokola. Radi toga on i nije dobio mesto školskog upravitelja, nego njegov mladi kolega, koji je bio čak njegov učenik.

Drugi primer: u mom srezu, služe suprug i žena Rak. Suprug je školski upravitelj u selu Sv. Katarina, njegova žena učiteljica za domaćinstvo u Trbovlju. Gospodin Rak podneo je već tri puta molbu za premeštaj u Trbovlje, u kome je bilo više puta upražnjenih raznih mesta. Dve ove molbe bile su mu vraćene iz banske uprave iz Ljubljane, a treća iz Ministarstva iz Beograda; i ako sam sam ja lično intervenisao kod sadašnjeg Ministra prosvete. Pa, ako se ne varam, leži sada već četvrta molba ovde u Ministarstvu ili kod Banske uprave u Ljubljani, ali ne

verujem, da će biti povoljno rešena, jer je neko koji je na Banskog upravi u Ljubljani dobio odgovor, da neće biti namešten u Trbovlju jer se suviše ekspanira u sokolu. Mogao bih da nabrajam još i više primera, ali zbog kratkog vremena to mi je prosto nemoguće. Gospodo narodni poslanici, nama su oni mnogo gore sudili. Nikada mi vas dostići ne možemo. (*Ministar bez portfelja Dr. Miho Krek*: Jednu devojkicu, koja nije sokolica ili ma šta drugo pet ste puta otpustili u tri godine)... Hoćemo da znamo ime te devojkice, jer sam ja uvek bio protiv progona i pod ranijim režimima. Ja sam bio predsednik JNS partije pa sam protestovao kod Banovinskog odbora organizacije protiv ovakvih premeštaja. Zato mogu i danas da govorim o tome. (*Ministar bez portfelja dr. Miho Krek*: Vi sami priznajete da je bilo premeštaja, jer ste morali da protestujete!)

Gospodo narodni poslanici, položaj učiteljica ručnih radova sve do danas, a to je već sedam godina, još uvek nije regulisan jer se u Zakonu o činovnicima iz 1931 godine u članu 347 na te učiteljice sasvim zaboravilo. Zbog toga ove učiteljice već sedam godina nikako nisu unapredene te je radi toga hitno potrebno da g. Ministar prosvete reši to teško pitanje u smislu pretstavke JUU.

Isto tako su u vrlo teškom položaju kontraktualni učitelji, koji su mahom svi bili prinuđeni, da su emigrirali radi nepodnošljivih nacionalnih i ekonomskih prilika iz Julijske krajine, koja sada pripada Italiji.

Potrebno bi bilo da se dopuni čl. 71 Zakona o narodnim školama, da na narodnim školama smeju da budu namešteni privremeni i kontraktualni učitelji koji su položili dopunski ispit zrelosti, odnosno s potrebnom nostrifikacijom učiteljskog ispita zrelosti. To je jedno.

Zatim, drugo, da se reši što pre: da Ministar prosvete izdejstvuje dopunu k istome članu pomenutog zakona, tj. da se mogu učitelji-dnevničari s dopunskim ispitom zrelosti i praktičnim učiteljskim ispitom u našoj državi nameštati za stalne učitelje narodnih škola prema uračunatoj službi po čl. 54, a u vezi s čl. 53 Zakona o državljanstvu od 21 septembra 1928 godine. I konačno, da se izdejstvuje dopuna k čl. 47 Zakona o učiteljskim školama, da Ministarstvo, po saslušanju glavnog Prosvetnog saveta, može nostrificirati učiteljske ispite iz inostranstva za poučavanje na narodnim školama s odredbom dopunskih ispita na učiteljskim školama, s kojima se dostiže važnost diplomskih ispita učiteljskih škola.

Velike nepravde bile su učinjene sa strane Ministarstva prosvete u pogledu unapređivanja učiteljskog osoblja. Ja sam već u prošloj budžetskoj debati u pojednostinosti prilikom pretresa prosvetnog resora opomenuo g. Stošovića, da ima njegov referent g. Erjavec sasvim posebnu svoju rang-listu sastavljenu po svojoj partijskoj uvidavnosti. Upozoric sam ga na veliku krivicu koju je učinio g. Erjavec, ali bez uspeha. Danas, kad imam čitav materijal u rukama, mogu da pružim tačne podatke o tim unapređenjima. Tako je preskočilo u rang-listi od rednih brojeva od 1—100 ništa manje nego 94 učitelja, od rednih brojeva 100—200 — 18 učitelja, od 200 do 300 — 9, od 300 do 400 — 8, od 400 do 500 — 1 učitelj.

Ovi brojevi jasno pokazuju kako je radio u tom resoru gospodin Erjavec. A umesto da bi ga zbog toga stavili pod disciplinsku istragu, — njega su pre-

mestili za sreskog školskog nadzornika u Ljubljani, gde mu se pruža prilika da i nadalje pokazuje potčinjenome učiteljstvu svoju »pravednost«.

Gospodo narodni poslanici, bolno je pitanje učiteljskog i profesorskog naraštaja. Mladi ljudi, puni idealizma, završili su škole s teškim žrtvama svojih roditelja, i onda, kada bi trebali da stupe u život, današnje društvo za njih nema hleba.

Gospodo, kad se zamislimo u položaju tih nesretnika, mi se ne smemo čuditi da oni gube svoj idealizam i veru u društveni poredak koji njima ne pruža ni голу egzistenciju.

U Dravskoj banovini imademo oko 500 besposlenih učitelja i oko 150 profesorskih kandidata.

Što se tiče osnovno-školskog naraštaja i tu je postavljao g. Erjavec po svojoj političkoj uvidavnosti i bez obzira na socijalne prilike molio. Tako je on nameštao one kandidate, čiji su roditelji vrlo dobro situirani, a sasvim zaboravio one kandidate, čiji roditelji žive u vrlo teškim prilikama.

Od 500 besposlenih učitelja socijalni položaj je u 76 slučajeva krajno nepovoljan, u 298 vrlo nepovoljan, u 136 prilično povoljan, 12 vrlo dobar.

Ja bih samo želeo, da g. Ministar prosvete vidi one stotine pisama, koje dobivam ja od ovih nesretnika.

Jedna očajna učiteljica mi piše, da će napuniti uskoro već 30 godina, a još nema službe, te još živi na teret svojih roditelja, koji su u vrlo nepovoljnim prilikama, i koji imaju da izdržavaju još četvoro nezaposlene dece.

Mnogobrojna su i pisma, u kojima ovi nesretnici pišu da su očajali nad svojim životom, da su već na tome, da se liše svoga života.

Gospodo, videli ste žalosnu sliku našeg učiteljskog naraštaja, a nešto slično je i s onim nesretnima, s profesorskim kandidatima.

I među njima ih ima 23, koji žive samo sa kondicijama i slično. Dalje, ima ih 62, koji su slabo situirani, 51 srednje situirani te samo 16, čije su prilike koliko-toliko povoljnije.

Ovi brojevi govore više nego svaka druga reč. Ali to nije dovoljno. Na drugoj strani imademo u Dravskoj banovini 250 odeljenja bez učitelja, i 500 učitelja besposlenih. Paradoks! Ali ako bi se penzioniralo još učitelja, koji imaju već dovoljno godina državne službe, onda bi se moglo sasvim sigurno namestiti svih 500 besposlenih kandidata.

Gospodo narodni poslanici! Šta sve vidimo iz mog izlaganja? Vidimo, da naše škole ne pokazuju tražene uspehe. Još više, da uspesi na našim školama idu obrnutim putem. Uzroka za to ima više. A jedan između glavnih jeste taj, što naše škole nemaju dovoljno nastavničkog osoblja. Omladine ima po škola svaki dan sve više i više, nastavničkog osoblja sve manje. A sve to ne može da nas odvede drugde nego u propast. Dok na jednoj strani imamo oskudicu nastavničkog osoblja na drugoj imademo mnoštvo besposlenih. Medutim, imademo toliko mladih inteligentna, profesorskih i učiteljskih kandidata, punih energije i idealnog poleta, koji bi hteli da rade za dobro države i naroda i moraju bez i najmanje svoje krivice da čekaju i čekaju bez posla.

Njin mladi život je toliko otežan da je u opštem interesu da se svi oni uposle i dobiju hleba. Država je pozvana da odstrani ovu našu kulturnu sramotu, kad moraju ljudi posle 16 godišnjeg studiranja godinama i godinama da čekaju i bore se za go život.

Gospodo narodni poslanici, država neka onda uradi svoje, a ona mora da izvrši tu svoju dužnost, pogotovo još i zato jer se ovo nekoliko miliona godišnje neće da oseti, a našem bi školstvu to bilo od velike koristi.

Zbog toga svega obraćam se g. Ministru prosvete da izvoli primiti moju najtopliju molbu, da izdejsstvuje, da se u amandmane budućeg budžeta na svaki način unese dovoljan kredit za nameštenja besposlenih učitelja i profesorskih kandidata. To je jedno.

Zatim, drugo, da se nameštenja vrše po redu prvenstva. Kao važan razlog na koji treba obratiti naročitu pažnju na dan izdavanja diplome i na socijalno stanje kandidata, a nikad na protekciju i druge kriterije.

Treće, da se zakon ima stalno u vidu i to onaj, u kome je predviđen broj učenika po školama, tako da se suviše mnogobrojni razredi podele na nova odeljenja.

Četvrto, da se izgradi u Dravskoj banovini 6 novih i potrebnih gimnazija i izgrade potrebne nove osnovne narodne škole;

Peto, da se službeno doba učitelja i profesora snizi na 30 godina službe.

Šesto, da učitelji i profesori predaju samo onoliko časova koliko je predviđeno zakonom za normalne prilike na školama. Glasaću protiv. (Odobranje i pljeskanje na levici).

Potpredsednik Franjo Markić: Reč ima g. Mihailo Lješević. (Nije prisutan). Pošto g. Mihailo Lješević nije prisutan smatram da je odustao od reči.

Reč ima narodni poslanik g. Životije Jevtić.

Животије Јевтић: Господо народни посланици, с обзиром на краткоћу времена, које ми стоји на расположењу, ја се нећу упуштати у опширну критику овога буџета, већ ћу се само дотаћи онога што тингира лично град Јагодину и грађане среза Беличког, чији сам ја посланик.

Не могу лично да замерим садањем г. Министру просвете, јер је он скоро дошао на овај положај, али морам да замерим Краљевској влади која је већ 3 и више година на управи ове земље, што не поступа равноправно и подједнако према свима градовима и грађанима ове земље, већ чини изузетак. Да је то тачно ево да вам наведем један пример: Град Јагодина имала је своју осморазредну гимназију још од пре 70 и више година, онда када у предратној Србији није било више од 3—4 овакве гимназије. Пре три до четири године, поред још једног већег броја гимназија, укинута је у Јагодини та осморазредна гимназија. Који је разлог диктовао ово укидање мени је непознато, али знам само то, да су онда укинуте гимназије свима градовима одавно повраћене а граду Јагодини то ни до данас није учињено.

Шта стоји овоме на сметњи мени је непознато, али смело тврдим, да је лично нерасположење Краљевске владе према грађанима града Јагодине и околине.

Град Јагодина има своју ново подигнуту гимназијску зграду, која грађане града Јагодине стаје 2½ милиона динара, а по хигијенском уређењу и пространости надмашује скоро све гимназије у нашој држави.

Е па сада, господо, само мало добре воље г. Министра просвете и Краљевске владе и град Јагодина би имао своју осморазредну гимназију, која јој је, као што рекох, без разлога и укинута.

Ја молим г. Министра просвете и Краљевску владу у име грађана града Јагодине и среза Беличког, да се што пре Јагодини поврати укинута осморазредна гимназија, и тиме исправи учињена неправда, која је овоме граду безразлежно нанета.

Верујем, господо, да у сваком раду има и грешака, али свака се грешка да и поправити, па се надам да ће садашњи г. Министар просвете оно што су његови претходници погрешили поправити и тиме дати видног знака да су му на срцу сви грађани ове земље подједнако.

С обзиром што Краљевска влада овако неједнако поступа изјављујем да ћу гласати против овог буџета.

Potpredsednik Franjo Markić: Reč ima narodni poslanik g. Milenko Glišić. (Glasovi: Nije prisutan!) Gospodo, sa žaljenjem svih vas konstatujem da g. Glišić nije prisutan i prema tome smatra se da je odustao od reči. (Veselost u dvorani).

Reč ima g. Uroš Nedeljković. (Glasovi: Nije prisutan!) Pošto g. Nedeljković nije prisutan, smatra se da je odustao od reči.

Reč ima narodni poslanik g. Dušan Antonijević.

Душан Антонијевић: Господо народни посланици, пошто је време већ измакло, а увиђам да се и г. Министар просвете овако дугом дискусијом и овом дугом седницом заморио, ја ћу се ограничити на најкраће излагање, управо констатовати само оне ствари, које су неопходно важне а тичу се мога среза, остављајући све друго на страну, о чему би се могло дуже да говори.

Пре свега хоћу да констатујем, да су овде пале многе и многе критике, па и многи и многи напади на Министра просвете, на пређашњег Министра просвете. (Јован Здравковић: Оправдани!) Оправдани или неоправдани, у то не улазим, али констатујем, да је врло много напада било на Министра који није сад Министар просвете, да се није нашло за сходно да се подвуче став новог Министра. Говорници су се врло оштро обарали на г. Стошовића због унапређења учитеља, (Милан Петковић: Због неправедног унапређења!) Унапређење је дискреционо право Министарство. (Милан Петковић: Али не сме се злоупотребити!) Злоупотребе би било онда, кад би се вршило унапређење противу јасних наређења законских, али док је то дискреционо право, онда могу да учиним како ја хоћу, а не како ти хоћеш, драги колега Петковићу.

Садашњи Министар просвете г. Магарашевић завео је у погледу унапређења учитеља ранг-листу. И господо, колико се мене тиче, ја сам врло задовољан том ранг-листом. Јер, господо, ја мислим да је свима јасно и вама са левице а и нема из владине већине, који имамо врло рђаво искуство са тим унапређењима, — јер није ни нама лако да трошимо време око интервенција за та унапређења. Камо среће кад би то могло да буде да се тај критеријум, та ранг-листа, свуда заведе, и да сваки буде унапређен, кад стекне право. Али, господо, ви сте чули и то, шта је казао г. Министар правде, одговарајући извесним говорницима. Баш у погледу унапређења судија, да су њему случајно поднешени предлози за унапређење и таквих судија, који никако ни по чему, ни по законским правилима ни по здравој логици не би могли да буду унапређени. И он их је избрисао. Ето видите, какве би биле злоупотребе тако једног аутоматског законског унапређења (Јован Здравковић: Стошо-

вић је вршио злоупотребе!) Где год се ради, ту се могу десити и злоупотребе.

Ви, који сте у опозицији, имате још дуго да чекате да дођете на власт, али што год сте више у опозицији све ћете више да се спремите и боље извежбате. (Један глас са деснице: А зашто ти из опозиције не кажу сада, ко је завео оне високе таксе на Универзитету!)

Ја се, господо, потпуно слажем и одобравам рад господина Министра просвете. Потпуно одобравам унапређење учитеља по ранг - листи. (Јован Здравковић: Па и ми из опозиције слажемо се са тим.) Али би добро било да се и та ранг листа не злоупотребљава. (Јован Здравковић: Па онај који има слабу оцену, тај не може да иде напред!) Па не мора да буде у питању само слаба оцена, могу да буду и други елементи.

Није ми симпатично и то што се напада један министар који није више у ресору који се сада овде претреса. Господа из опозиције могла су напасти г. Стошовића онда, када на дневном реду буде буџет Министарства грађевина. Чуди ме, зашто су се на њега оборили овде код Министарства просвете. Ви из опозиције хоћете само да говорите и да претворите себе у перманентну говорницу, ви сте почели да будете вокална опозиција. (Један глас са левице: Па каква ти је то вокална опозиција?)

Ни у моме срезу није све у реду, а и не може да буде све у реду. Кад би било све у реду не би било потребно да ми будемо овде. Не би ни постојало Министарство просвете. Али, господо, баш за то што није све у реду и што треба да се доведе у ред, не треба да нападамо Министра у свима стварима, и онде где је он добро радио. (Пљескање на десници). Господо, ја не тражим да ви мени пљескате. Ја имам да на господина Министра учиним једну молбу. У моме срезу нису подигнуте све школе које су биле потребне да се подигну. Иако сам ја посланик од 1931 године, ја могу да кажем лојално, да нисам успео да се у свима местима, где је било потребно, подигну школе. Не ја да подигнем, него држава и Министарство просвете да подигну. (Радивоје Николић: Код нас школе не подиже држава него сам народ!) Може бити да напод подиже школе у оним крајевима који су скорономски јаки, али запитамо се како стоје ствари доле на Југу. Мој крушевски срез је један од најпосивнијих и најсиромашнијих срезова, па молим господина Министра да питању школских зграда у моме срезу покљони најозбиљнију пажњу.

У моме срезу постоји неколико села која су потпуно планинска и врло тешко приступачна. Тим селима школе су потребне као насвни хлеб. Ја сам са своје стране учинио све да она лобију школе. Улагао сам непрекидно напоре од 1931 године до сад, али нисам успео да ова села лобију школе. То су: село Базилика, село Велико Илијино, село Железник, село Мало Илијино, село Пуста Река, село Доњи Дивјаци, село Горњи Дивјаци и село Пирово.

Што је најжалосније, господо, нека од ових села имала су још за време Турака школе. После је, не знам на који начин, ни коме је то требало, дошло до укидања тих школа. Деца из ових школа одлазе у друга села, где постоје школе, али су оне толико удаљене да је зими деца тако рећи немогуће да похађају школе. Ја молим господина Министра просвете, да у своје време, када се буде

расправљало питање помоћи школама, да се обрати врло озбиљна пажња подизању школа у Вардарској бановини, а у том погледу истичем народито свој Крушевски срез. (Јован Здравковић: Зато не треба да гласаш за буџет, кад толика села немају школе!) Ја ћу гласати за буџет, као што сам гласао и раније, а верујем да ће господин Министар Магарашевић учинити своју дужност као Министар просвете, да ће потпуно извршити своју дужност као Министар просвете, и да ће Вардарској бановини изаћи потпуно у сусрет у погледу подизања школа.

Крушево има врло тешку судбину. Оно је имало врло бурну прошлост. Крушево је у своје време имало три гимназије. То је мало парадоксално и мало чудновато, али је то факат. За време турске владавине Крушево је имало три гимназије, које су, разуме се, служиле разним пропагандама. Данас Крушево нема ни једне гимназије. Ја сам тражио оснивање грађанске школе и задовољио бих се и када би се основала и грађанска школа. Напослетку, у Крушеву мора бити бар четвороразредна гимназија. Ако се господину Министру да прилика да дође до Крушева и да види ситуацију и да се упозна са прошлошћу Крушева и оним што Крушево значи, ја верујем да ће господин Министар сам увидети апсолутну и неопходну потребу подизања гимназије у томе месту.

Ја сам од 1931 године народни посланик. (Војислав Лазич: А да ли си био у ЈНС?) Зар је теби, Војо, то важно??! Ја сам био формално у ЈНС, али нисам ништа значио у тој ЈНС, исто онолико колико и ти. (Јован Здравковић: Ти си и овде формално!) Ја сам овде и формално и материјално и одавде нећу отићи тако лако. Није никакво чудо што сам ја изашао, мене чуди како су други остали у ЈНС и то са људима који су вршили изборе на бази ЈНС.

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodine poslanice, to se ništa ne tiče resora g. Ministra prosvete.

Душан Антонијевић (наставља): А они који руше Јерезу, ми ћемо њих да срушимо, они неће никога да руше.

Ја вам захваљујем г. Министре као и вама, господо, што сте ме овако љубазно саслушали и имајући пуно поверење у г. Министра просвете и његову политику и верујући да ће г. Министар просвете да поправи све оно што треба да се поправи и у исто време да се створи изнова... Али пре него што завршим свој говор ја молим г. Министра, да дозволи да га упознам са једним случајем који је врло жалостан и који је изазвао један од његових претходника. 1926, 1927 отпуштена је једна учитељица нека Видосава Ставрић. То је учитељица која је била учитељица под најтежим околностима у време турског режима. Она је била мучена, тучена и мрцварена, али се она високо држала, јуначки се држала и одржала кроз све време турског робовања и за време непријатељске окупације. И да би иронија била већа и трагедија потпунија она је сиротица, сасвим исправна и честита учитељица, каприсом неког школског надзорника отпуштена 1927 године, па молим г. Министра просвете, да томе случају покљони пуну пажњу и да тај акт о отпуштању њеном стави ван снаге и да је врати у сва њена права која су јој потпуно незаконито одузета. Ја, господо, тврдим да та учитељица живи сада као

просјакиња на нашу велику срамоту. Начелник срески, који је дошао пре два три месеца, рекао ми је: Господине посланиче, зар се и ово могло да деси у Министарству просвете! — Ја сам учинио све са своје стране, али нисам успео да се рехабилитије та прешница, која је ни крива ни дужна изгубила свој хлеб, и не само свој хлеб него и сва своја стечена права. Ја Вас молим, г. Министре, да у случају те учитљице, која је потпуно пострадала, учините правду и да јој вратите сва изгубљена права. Имам поверење у вашу политику, г. Министре, нећу да Вам чиним комплименте него осећам по вашем раду који се рефлектује и у самом народу и верујући да ћете исправити све грешке и поправити и поунити све празнине, да ћете завести и дати један нов правац у томе раду и показати нове и солидне резултате, гласаћу за овај буџет. (Одобравање и плескање у центруму и на десници).

Potpretsednik Franjo Markić: Reč ima narodni poslanik g. Stevan Simić. (Glasovi: Nije tu!) Pošto gospodin Simić nije prisutan, smatra se da je oduštao od reči. Ima reč g. Vladimir Šulkić.

Владимир Шулкић: Господо народни посланици, да вам овом приликом прикажем једну малу књигу која је пре ратова, т.ј. 1910 штампана. За ово садање време ово је једна мала књига а пре рата то је била велика књига, велики цин за нашу предратну Србију.

Ја ћу се, господо посланици, овог пута у свом говору задржати само на предратној Србији и њеним крајевима због тога, што су они за време прошлих ратова под непријатељском окупацијом били без просвете и наставе.

Господо посланици, пре минулих ратова до 1912 године у предратној нашој Србији постојало је једно друштво које је носило име „Друштво за школску хигијену и народно просвећивање” чији је поборник тада био највећи и неуморни радник сада пок. Живојин Дачић, који је у оном времену као власник и уредник издавао један поучни лист под именом „Народне новине за народно просвећивање”. То су, господо, ове новине које вам приказујем. Ове „Народне новине за народно просвећивање”, овај лист, поред хуманих установа, помагала је и сама држава, јер је њихов успех био благотворан. То друштво је тада ишло по целој српској држави и држало предавања при чему је наилазило на велики одзив. Од тога доба па ни до данас овакво или њему подобно друштво није обновљено мада је за ово била прешна потреба у толико пре кад се зна да ми у предратној Србији имамо једну нашу младу генерацију, младог живља оба пола, која се за време непријатељске окупације није могла подврћи основној настави.

Да би се ово поправило, ја мислим, господо народни посланици, да би наша држава требала да настане да се овакво друштво обнови, тим пре што је оно већ раније, као што рекох, постојало. То би друштво држава требала да потпомогне својим сретствима, да би му на тај начин омогућила културан и успешан рад. Господина Министра просвете лепо молим, да ово има у виду како ова моја молба не би остала неостварена, јер наш народ вели, не вреди ништа она воденица, која се само чује својом хуком мотора а брашна нема никако. (Одобравање и плескање у центруму и на десници).

Potpretsednik Franjo Markić: Gospodo narodni poslanici, reč ima Ministar prosvete g. Dimitrije Magarašević.

Министар просвете Димитрије Магарашевић: Господо народни посланици, историјска је чињеница да се ми Јужни-Словени истичемо нагоном не само личног индивидуализма него и неким специфичним регионализмом, и ако хоћете културним сепаратизмом или специфизмом што се сад одражује и види у политичком животу у прошлости, и у културном животу у прошлости и у садашњости, само са том разликом, господо народни посланици, што се тај политички сепаратизам који је настао делом силом прилика, делом вештачким творевинама потпуно избрисао и што је тај културни регионализам исто тако добрим делом нестао. Ви ћете се, господо, сетити да смо ми пре рата, нарочито ми Срби, имали један низ малих регионалних културних па и националних политичких центара. У самој Србији, у источном делу нашега народа, поред Београда, видели смо још један мањи центар око Крагујевца и Шапца, а на југу Призрен и Скопље. У пречанским крајевима, ми смо имали: Нови Сад и Сремске Карловце, један веома жив културни ривалитет. Поред тога, имали смо такође једну културну оазу поред Београда, Панчево, где се много радило и штампало, па затим Сомбор. У Босни и Херцеговини, имали смо Сарајево и Мостар, који су исто тако ривализирали између себе, а браћа Хрвати стајали су исто тако у Загребу, Осјеку, Задру, Шибенику, Сплиту и Дубровнику, који су исто тако били културни центри регионалног карактера. У Словенској; можда мало мање него у другим деловима нашег народа, видела се та иста појава.

Господо, шта се догађа? Као што смо политички избрисали све те регионалне границе, исто тако после ослобођења кад смо се ујединили настала је и та регионална културна поцепаност и њихова динамика и њихова тенденца. И ако она још сад може да се примети по неким појавама као рефлекс давне прошлости и традиције, ипак, господо, факат је то, да од тих безбројних регионалних и културних центара, тако рећи постоји можда свега још по неки, али тај читав наш културни регионализам сједињује се све више у један природни културни унитаризам, у једно природно културно јединство. Господо, не треба се чудити, ако имаде још данас традиционалних остатака као резултата дугих фаза историјског развитка културног живота појединих делова нашега народа.

Ништа се, господо, због тога не треба бринути, и против постојања оваквих традиција не треба ништа предузимати арматуром ни декретом, јер се на тај начин ова питања не могу да реше нити су се икад решила. Јер чим се дирне у овакве традиције, сместа се јавља једна оправдана реакција и оживљава можда оно што је већ спремно да се слије у један заједнички, национално јединствени културни тон. Зато, господо, ја не могу да се сложим никако са мишљењем уваженога посланика г. Цветића, да Краљевска влада, односно просветна егзекутива треба да регулише тај културни живот. На против, господо, ја стојим на становишту једног енглеског филозофа који је казао да је најбоља она држава у којој државна власт не заповеда како народ треба у националном, у кул-

турном и у социјалном погледу да мисли и да осећа. То је теорија енглеских натуралиста, која се показала преко две стотине година, као исправна и тачна.

Али, господо, зато треба мирно посматрати и то питање и са политичко управне стране не предузимати ништа сем онога што је потребно предузети да се одбију атаци и нападаји на оно што је светиња, на оно што је фуднамент наше националне државе. Приговор, да ова Влада нема свог културног идеала, као што је казао господин Цветић, неоправдан је, јер се ова Влада у првом реду заклела на државни Устав. А у томе државном Уставу јасно је одређен тај културни, или боље речено културно-политички идеал. Сем тога, ова Влада се ослања и на једну велику странку која има дубоко корена у народу, и која странка има такођер свој идеал, који је тако јасно изражен у њеном партијском програму.

Господо, данашња дебата често пута је прелазила у детаље и тим детаљима покушавало се да се илуструје једна општа политика. Изузимани су поједини случајеви и често пута нетачно приказивани да би се у рђавом светлу приказао рад данашње Владе а још мање су се ти случајеви могли генерализовати и због њих наметати одговорност на једну политичку партију која ни издалека не може одговарати за оно што јој се импутира.

Господо, ево само један случај да наведем. Господин Јојић је овде казао да у Београду има преко стотину учитеља са испод десет година учитељске службе. Ја, напротив, тврдим, да у Београду нема баш ни једног учитеља ни учитељице са испод десет година учитељске службе.

Даље, посланик господин Јанчић казао је да у Градишту постоји једна школа коју је народ подигао, што ми добро знамо, и да та школа нема учитеља, те да је због тога школа затворена. Он је казао да је Министарство преместило једну учитељицу и да је школа због тога остала празна. Факат је, господо, да је учитељица из тога места премештена, али је одмах на место те премештене учитељице одређена нова учитељица. Учитељ-управитељ се разболео и за ово време, док он привремено не оздрави, Министарство не може да пошаље тамо неког другог учитеља него ће она учитељица са контрахираним одељењима вршити дужност док се овај учитељ не опорави и не дође на своју дужност.

Посланик господин Воја Лазић говорио је о једном учитељу, тврдећи, да је дотични без разлога остао без унапређења. Ја имам података, међутим, који противно тврде и из којих се види да је овај учитељ био под дисциплинском истрагом и да је због тога морао изостати из унапређења које су добили други који нису били кажњени.

Ја сам, господо посланици, унапредио близу две хиљаде учитеља, и досада сам добио двадесет рекриминација, и од тих двадесет ниједна није била тачна као што није ни ова г. Воје Лазића.

Господин посланик Цветић инкриминисао је нарочито једну читанку професора Чајковца и осталих педагошких стручњака и јавних радника међу којима и г. Владимира Назора који је, несумњиво, исправан југословенски националиста; инкриминисао је због тога што је у тој читанци унесено једно штиво као ексцепт из говора прет-

седника ХСС д-ра Мачека. Ја, господо, читајући то штиво нисам могао наћи ништа нарочито што би могло бити инкриминисано осим, ако хоће г. Цветић, самога тога потписа. Начелно, ја се слажем са г. Цветићем да се у читанке за школе не уносе политички чланци, макар и не били чисто политички него и социјално или економско политички, од савремених људи и политичара. Јер, ако би се тако радило иза чланка д-ра Мачека могао би доћи и неки чланак других политичара. А ти чланци не спадају у школске књиге. Зато изјављујем да то више нећу трпети и да у другом издању те читанке тога неће бити.

Било је, господо, говора са две стране и о томе да се нашој омладини не поклања довољно пажње, да нема социјалне заштите од стране позваних просветних власти. Хоћу, укратко, да изјавим Народној скупштини, да се ми и те како бринемо и о томе питању. У споразуму са г. Министром социјалне политике издвојили смо једну суму за подизање санаторијума за лечење болесних студената, даље и једну суму за подизање летовалишта за школску омладину у целој држави. Надаље, спремно је решење и скоро је пала одлука — мада говорим мало прерано, — да се у Београду а касније и у Загребу и у Љубљани подигну централне мензе академске, односно ђачке трпезе у којима ће првенствено високошколска омладина добијати здраву и јевтину храну, што ће знатно олакшати студије нашим студентима који живе у тешким социјалним приликама.

Највећи део дебате, господо народни посланици, овде је заузимало питање које добрим делом спада у прошлост, питање персоналне политике која је вођена у Државној бановини. Само том приликом заборавило се да је осим тога тако озлоглашеног Ерјавца било и других референата чија се дела и данас осећају; да је била, господо, једна партија која није ни мало предњачила у тој таквој толерантној политици и у персоналним предметима. Али како је г. Плескович отишао са оном гомилом својих аката нећу ни ја да отварам ова акта и да читам ове спискове, јер нисам ни мало вољан да трујем ову атмосферу која изгледа да се мало смирила. Али ћу ипак рећи, господо, да је било једно време и један режим који су подупирала ова господа, која су данас толико критиковали персоналну политику Министарства просвете, када су у Словеначкој и Хрватској исправни људи, који нису хтели да улазе у ту партију, летели телеграфски у Јужну Србију, када је од Јужне Србије пред тим тамошњим светом био направљен Сибир или Ђавоље острво, што је Јужну Србију могло да доведе само у омразу у западном делу наше државе, ипак су ти људи остали на исправној националној линији, и данас су сигурни просветни и школски радници и, по рефератима које имам, врше исправно и лојално своју школску и националну дужност. (Одобравање код већине).

Као што рекох, ја нећу да читам те спискове зато што је господин Плескович свој пакет понео са собом, и добро је учинио. (Одобравање и смех код већине. — Чује се са левице: А шта је са Пећи?). Мени је врло добро познато шта је било у Пећи и од стране Министарства учињено је све што је потребно да се у Пећкој гимназији успостави ред међу омладином. Ја о томе нећу сада

детаљније говорити, али можете се детаљније распитати, па ћете се уверити, каква је недисциплинованост владала у тој школи. По данашњим извештајима стање у тој гимназији смирује се. Да ли је директор пошао правим путем или није ја ћу се о томе распитати и уверити се редовним путем. (*Новица Поповић*: Тамо је владао прави комунизам у тој гимназији!). Јесте!

Господо народни посланици, ви ћете имати прилике да, приликом решавања амандмана уз Финансиски закон, видите још боље перспективе које показују данашњу и будућу просветну политику у оквиру опште политике владе д-ра Стојадновића. Ја држим, господо, да сте се исувише много бавили ранијом прошлошћу и да сте мало више проучили актуелно стање ствари свакако држим да би поклонили више пажње данашњем стању Министарства просвете. Али било зато што у то нисте били упућени или из каквих партиских интереса ви сте то пренебрегли учинити. Ја се надам, господо, да ћете у буџетској дебати за 1939/40 годину напустити ту праксу и бавити се више са предложеним буџетом и најновијом политиком Министарства просвете.

Ја, господо, сматрам, да по индикацијама које ви можете да видите са потпуним миром можете да примите овај буџет, и ви са леве и ви са десне стране и да гласате, ако нећете за политику Краљевске владе, да гласате за политику Министарства просвете. (Бурно одобравање и плескање у центруму и на десници).

Potpretsednik Franjo Markić: Gospoda narodni poslanici, pošto je lista govornika iscrpena to je pretres u pojedinostima predloga budžeta rashoda — V razdeo — Ministarstvo prosvete završen. Prelazimo na glasanje. Glasaće se po partijama sedenjem i ustajanjem. Gospoda narodni poslanici, koji primaju pročitane partije izvoleće sedeti, a koji ne primaju, izvoleće ustati. Molim zamenika izvestioca g. dr. Andreja Veblea da izvoli pročitati partiju 198 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročitа partiju 198 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

V razdeo — Ministarstvo prosvete

GLAVA XXXVII — MINISTARSTVO

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. Poz.

198

Lične prinadležnosti:

1 Plate — periodske povišice itd.

A) Ministarstvo

a) Činovnici

Računovodstvo

Mesto: „Šef V . . . 26.460“ staviti: „Šef-savetnik Ministarstva IV/1 . . . 44.040 i povećati sa + 17.580

G) Prosvetni referat itd.

Mesto: „302 školska nadzornika itd.“ staviti: „302 školska nadzornika: 40-V-2, 60-V-1, 120-V, 49-VI-1 i 33-VI 7.990.920“ i iznos pozicije, povećati sa + 17.580.—

5 Dodaci lični i porodični

Potpretsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitānu partiju 198 sa predloženim

amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je partija 198 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 199.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda — V razdeo — Ministarstvo prosvete od partije 199 do partije 200 zaključno. —

Potpretsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 201 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročitа partiju 201 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.

A) Ministarstvo

Činovnika, lični smanjiti sa — 189.580 — 172.000.—

201

Blagodejanja:

1 Stipendije stranim studentima itd., povećati sa + 110.000.—

Potpretsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitānu partiju 201 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je partija 201 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 202.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročitа partiju 202.

Potpretsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitānu partiju 202? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je pročitāna partija 202 većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 203 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročitа partiju 203 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.

B. Materijalni rashodi

203

Upravni troškovi:

Subpoz. 1 Za kancelarijski materijal, povećati sa + 50.000.—

Potpretsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitānu partiju 203 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je partija 203 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 204.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda —

V razdeo — Ministarstvo prosvete od partije 204 do partije 206 zaključno. —

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 207 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročita partiju 207 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.

207

Kirilja:

(za Računovodstvo 72.000) i partiju povećati sa + 172.000.—

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 207 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je partija 207 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 208.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda V razdeo — Ministarstvo prosvete od partije 208 do partije 211 zaključno. —

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 212 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročita partiju 212 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.

212

Tekst partije se menja i glasi:

„Školske i kulturne veze sa inostranstvom: (širenje naše književnosti i umetnosti u inostranstvu; obaveštavanja inostranstva o našim kulturnim prilikama; učešće na međunarodnih kongresima i sastancima; razmena studenata i organizacija službe sa inostranstvom u Ministarstvu prosvete)“
Svega gl. XXXVII, povećati sa + 160.000.—

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 212 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je partija 212 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 213.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda V razdeo — Ministarstvo prosvete od partije 213 do partije 227 zaključno. —

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 228 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročita partiju 228 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA XXXIX — BIBLIOTEKA

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. Poz.

228

Lične prinadležnosti.

1. Plate — periodske povišice itd.

a) Činovnici

I) Narodna biblioteka u Beogradu

Subpoz. 3 menja se i glasi: „8 bibliotekara: 1-V, 5-VI i 2-VII . . . 156.564“

b) Činovnički pripravnici

Ispod naslova dodati: „Biblioteka u Ljubljani“

Svega gl. XXXIX,

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 228 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je partija 228 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 229.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda V razdeo — Ministarstvo prosvete od partije 229 do partije 234 zaključno. —

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 235 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročita partiju 235 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA XLI — MUZEJI

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. Poz.

235

Nagrade kontraktualnim činovnicima i dnevničarima:

I) Muzeji u Beogradu

Pod v) Muzej Južne Srbije treba da glasi:

„v) Muzej Srpske zemlje“

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 235 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je pročitana partija 235 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 236.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročita partiju 236.

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 236? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je pročitana partija 236 većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 237 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročita partiju 237 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

B. Materijalni rashodi	
Part. Poz.	
237	<i>Upravni troškovi itd.</i>
1	Muzej Kneza Pavla
	Subpoz. poslednja: „Za izradu muzejskih publikacija” povećati sa + 15.000.—
3	Muzej Srpske zemlje
	Subpoz. 5 — Kirija, briše se — 9.520
	Subpoz. 8 — Pretplata itd, briše se — 5.480 — 15.000.—

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 237 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je partija 237 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 238.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda V razdeo — Ministarstvo prosvete od partije 238 do partije 239a zaključno. —

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 239 b sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročita partiju 239 b sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.	
239 b	(nova) Muzejskom društvu za Sloveniju + 20.000.—
	<u>Svega gl. XLI, povećati sa + 20.000.—</u>

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 239 b sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je partija 239 b sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 240.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda V razdeo — Ministarstvo prosvete od partije 240 do partije 242 zaključno. —

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 243 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročita partiju 243 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA XLII — SPECIJALNI NAUČNI ZAVODI

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. Poz.	
243	<i>Specijalne nagrade:</i>
	1) Geološki institut itd.
	Subpoz. 1 menja se i glasi: „Nagrada v. d. direktora . . 12.000”

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 243 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je partija 243 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 244.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda V razdeo — Ministarstvo prosvete od partije 244 do partije 249a zaključno.

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 249 b sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročita partiju 249 b sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Vanredni rashodi

Part. Poz.	
249b	<i>U partiji reč: „veze” staviti: „vede”</i>
	<u>Svega glava XLII</u>

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 249b sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je partija 249b sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 250.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda V razdeo — Ministarstvo prosvete od partije 250 do partije 251b zaključno. —

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 252 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročita partiju 252 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA XLIII — UNIVERSITETI

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. Poz.	
252	<i>Lične prinadležnosti:</i>
	1 Plate — periodske povišice itd.
	a) Činovnici
	1) Univeritet u Beogradu
	Mesto: „95 redovnih profesora itd.” staviti: „96”
	Kod Bogoslovskeg mesto: „7” staviti: „8” u razvrstavanju mesto: „2-II/2” staviti: „3-II/2” i sumu povećati sa + 54.642
	Kod „57 vanrednih profesora” staviti: „58”
	Kod Pravnog mesto: „4” staviti: „5” u razvrstavanju mesto: „3-III/2” staviti: „4-III/2” i sumu povećati sa + 64.440
	Kod Medicinskog fakulteta staviti: „Medicinski 16 (1 za parazitologiju): 6-III/1, 8-III/2 i 2-IV/1.
	Subpoz. 7 menja se i glasi: „7 sekretara fakulteta: 3-IV/2, 1-V, 2-VI i 1-VII 183.200”

II) Filozofski fakultet u Skoplju
U prvoj subpoziciji mesto: „3-III/2” staviti: „3-III/1”
U drugoj subpoz. mesto: „3-IV/2” staviti: „3-IV/1”

III) Fakultet u Subotici
U prvoj subpoz. mesto: „2-III/2” staviti: „2-III/1”
U drugoj subpoz. mesto: „1-IV/1” staviti: „2-IV/1”
a „1-IV/2” briše se.

IV) Universitet u Zagrebu
U drugoj subpoz. mesto: „8-IV/1” staviti: „18-IV/1”
a „10-IV/2” briše se.

U subpoz. 3 mesto: „27 docenata itd.” staviti: „30 docenata” u razvrstavanju mesto: „3-VII” staviti: „6-VII”

Mesto: „70 asistenata itd.” staviti: „67” a u razvrstavanju mesto: „26-VIII” staviti: „23-VIII”

Subpoz. 20 menja se i glasi: „Upravnik universitet-skih zavoda medicinskih klinika V”.

V) Universitet u Ljubljani

U subpoziciji 2 mesto: „8-IV/1” staviti: „9-IV/1” a „1-IV/2”, briše se.

U subpoziciji 3 mesto: „14 docenata itd.” staviti: „17”

u razvrstavanju mesto: „1-VIII” staviti: „4-VII”.

U subpoz. 4 mesto: „23 asistenata” staviti: „20 asistenata” u razvrstavanju mesto: „13-VIII” staviti: „10-VIII”

5 Dodaci lični i porodični + 302.282.—

I) Universitet u Beogradu
a) Činovnika, lični smanjiti sa — 243.200

IV) Universitet u Zagrebu
a) Činovnika, lični smanjiti sa — 60.482 — 303.682.—
— 1.400.—

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 252 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je partija 252 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 253 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročita partiju 253 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.

253 *Nagrade kontraktualnim itd.*
1 Universitet u Beogradu
Mesto: „20 kontraktualnih itd.” staviti: „19 kontraktualnih i honorarnih profesora” i sumu smanjiti sa — 15.520
U subpoziciji 5 mesto: „10 honorarnih itd.” staviti: „17”
U subpoziciji 6 „Razlika na honoraru itd.” briše se — 38.640
Subpozicija 8 mesto: „57 asistenata itd.” staviti: „50”
U subpoziciji 36 kod: „40 dnevnika itd.” povećati sumu sa + 60.000 + 5.840.—
4 Universitet u Zagrebu
g) Medicinski fakultet
Uprava klinike
Subpozicije se menjaju i glase:
2 dnevničara asistenta 28.800
11 dnevničara-zvaničnika 141.068
44 dnevničara služitelja 216.636
8 primalja 71.640
12 bolničara 77.556
Vratar 10.800
9 ložača 88.800
2 stolara 20.400
Švalja 12.520
iznos subpozic., smanjiti sa — 175.592

e) Poljoprivredno-šumarski fakultet

7 dnevničara-zvaničnika (sira-ra, kovača, kolara, vrtlara, strojara, bravara i lugara) 96.038

8 dnevničara-služitelja (poljara, noćobdija, kravara i kočijaša) 79.554

iznos subpoz., povećati sa . . . + 175.592 + 5.840.—

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 253 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je partija 253 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 254 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročita partiju 254 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.

254

Specijalni dodaci i nagrade:

2 Naslov se menja i glasi:

„Nagrade od časa nastavnica po čl. 117 i 133 Opšte universitetske uredbe, kao i nagrade otkom mesečno nastavnica universiteta i članovima Opšteg pedagoškog seminara”

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 254 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je partija 254 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 255 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročita partiju 255 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.

B. Materijalni izdaci

255

Upravni troškovi:

5 Universitet u Ljubljani

U subpoz. 3 kod osvetljenja brišu se reči: „i plin”

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 255 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je partija 255 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 256.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda — V razdeo — Ministarstvo prosvete od partije 256 do partije 264 zaključno.

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 264a (nova) sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročita partiju 264a (nova) sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.

Vanredni rashodi

264a	(nova) Subvencija Domu visoko školki u Ljubljani	+ 25.000.—
	Svega gl. XLIII, povećati sa	+ 29.440.—

Potpredsjednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 264a (nova) sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je pročitana partija 264a (nova) sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 265 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročita partiju 265 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA XLIV — EKONOMSKO KOMERCIJALNE VISOKE SKOLE

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. Poz.

265

Lične prinadležnosti:

1	Plate — periodske povišice itd.
	U subpoz. 2 u razvrstavanju mesto: „1-IV/1” staviti: „2-IV/1” a „1-IV/2” briše se
	Svega gl. XLIV

Potpredsjednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 265 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je partija 265 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 266.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda V razdeo — Ministarstvo prosvete od partije 266 do partije 271 zaključno. —

Potpredsjednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 272 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročita partiju 272 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA XLV — UMETNIČKE SKOLE

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. Poz.

272

Lične prinadležnosti:

1	Plate — periodske povišice itd.	
V)	Umetnička akademija u Zagrebu menja se i glasi:	
4	redovna profesora: 2-II/2 i 2-III/1	166.560
8	vanrednih profesora: 4-IV/1 i 4-IV/2	163.960
2	docenta V	52.000
	Sekretar IV/2	25.200
	Glavni arhivar VII	15.720
VI)	Muzička akademija u Zagrebu	
	a) Akademija	
8	redovnih profesora: 5-II/2, 1-III/1 i 2-III/2	308.460
4	vanredna profesora IV/1	156.160
6	docenata: 3-V i 3-VI	170.000

b) Srednja muzička škola

19	profesora: 1-III/2, 2-IV/1, 4-IV/2, 8-V, 1-VI, 1-VII i 2-VIII	341.420
	Sekretar V	25.200
	Glavni arhivar VII	16.920
	VII) Državni konzervatorij u Ljubljani	

a) Akademija

4	redovna profesora: 2-II/2 i 2-III/1	131.750
3	vanredna profesora: 2-III/2 i 1-IV/1	111.750
3	docenta: 1-V i 2-VII	42.600
	Adm. direktor IV/2	32.040

b) Srednja muzička škola

7	profesora: 4-VI i 3-VII	100.300
	Arhivar IX	10.500

Potpredsjednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 272 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je partija 272 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 273.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročita partiju 273.

Potpredsjednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 274? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je pročitana partija 273 većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 274 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročita partiju 274 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.

274

Specijalne nagrade itd.

7	Državni konzervatorij u Ljubljani	
	Subpozicije 2 i 3 spajaju se i glase:	
	Eksternim učiteljima i glazbenicima za poučavanje u teorijskim predmetima i orkestarskim instrumentima, za nastavu preko dužnosti, za vođenje biblioteke kao i za eksterne učitelje u opernoj školi i za školskog lekara	105.480

Potpredsjednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 274 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je partija 274 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 275 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročita partiju 275 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.

275

B. Materijalni rashodi

Upravni troškovi:

2	Škola za primenjenu umetnost u Beogradu	
	Tekst subpoz. menja se i glasi:	
	„Za sve potrebe škole kao i za kiriju” i sumu povećati sa	+ 250.000.—

Potpredsjednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 275 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici, koji pri-

maju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi. Objavljujem da je pročitana partija 275 većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 276 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročitava partiju 276 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

<i>Vanredni rashodi</i>	
276	<i>Subvencije i pomoći muzičkim školama:</i>
11	Muzičkoj školi „Bajić” itd., povećati sa + 10.000.— Dodati novu poziciju koja glasi:
16	Filharmoniji u Beogradu + 150.000.— + 160.000.—
<u>Svega gl. XLV, povećati sa + 410.000.—</u>	

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 276 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici, koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi. Objavljujem da je partija 276 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 277.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročitava partiju 277.

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi. Objavljujem da je pročitana partija 277 većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 278 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročitava partiju 278 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA XLVI — VISE PEDAGOŠKE SKOLE

Redovni rashodi

Part. Poz.	
A. Lični rashodi	
278	Nagrade kontraktualnim itd. U podnaslovu dodati tekst: „u Zagrebu”

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 278 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi. Objavljujem da je partija 278 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 279 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročitava partiju 279 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.	
279	Tekst partije menja se i glasi: „Nagrade od časa i nagrade za ispitivanje kandidata” I) U Beogradu Subpoz. 1 mesto reči: „honorarnim nastavnici” staviti: „Nagrade nastavnici” II) u Zagrebu Subpoz. 1 mesto reči: „honorarnim nastavnici” staviti: „Nagrade nastavnici”
<u>Svega gl. XLVI — —</u>	

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 279 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi. Objavljujem da je partija 279 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 280.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročitava partiju 280.

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 280? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi. Objavljujem da je pročitana partija 280 većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 281.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročitava partiju 281.

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 281? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici, koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi. Objavljujem da je pročitana partija 281 većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 282 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročitava partiju 282 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Glava XLVIII — Naslov glave menja se i glasi

GLAVA XLVIII — „KATOličKA SEMENISTA BOGOSLOVIJE I GIMNAZIJE”

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 282 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici, koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi. Objavljujem da je partija 282 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 283.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinih sve partije predloga budžeta rashoda V razdeo — Ministarstvo prosvete od partije 283 do partije 288 zaključno.

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 289 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA LI — SREDNJA NASTAVA

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. poz.	
289	Lične prinadležnosti:
1	Plate-periodske povišice i t. d.
	a) Činovnici
	I) Uprava grada Beograda
	Mesto: „4 školska lekara: 1-IV/2 i 3-VIII” staviti:
	„4 školska lekara: 2-IV/2 i 2-VIII”
	IX) Moravska banska uprava
	U drugom redu mesto: „2-VI/1” staviti: „2-VI/1”
3	Plate-periodske povišice služitelja

I) Uprava grada Beograda

Kod razvrstavanja staviti mesto: „8-I, 6-II-3“, staviti: „12-I, 2-II-3“

5 Dodaci lični i porodični

I) Uprava grada Beograda

- a) Činovnika, lični, povećati sa . . . + 500.000.—
 II) Dravska banska uprava
 a) Činovnika, lični, smanjiti sa . . . — 500.000.—
 III) Savska banska uprava
 a) Činovnika, lični, povećati sa . . . + 500.000.—
 VI) Drinska banska uprava
 a) Činovnika, lični, smanjiti sa . . . — 500.000.—

Svega gl. LI — —

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 289 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici, koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi. Objavljujem da je partija 289 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 290.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u po-jedinostima sve partije predloga budžeta rashoda V razdeo — Ministarstvo prosvete — od partije 290 do partije 303 zaključno. —

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 309 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročita partiju 309 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA LIII — GRADANSKE ŠKOLE

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. Poz.

309

Lične prinadležnosti:

4 Dodaci lični i porodični.

- IV Vrbaska banska uprava
 Činovnika, lični, smanjiti sa . . . — 393.571.—
 VI) Drinska banska uprava
 Činovnika, lični, povećati sa . . . + 100.000.—
 VIII) Dunavska banska uprava
 Činovnika, lični, povećati sa . . . + 293.571.—

Svega gl. LIII — —

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 309 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi. Objavljujem da je partija 309 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 310.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u po-jedinostima sve partije predloga budžeta rashoda V razdeo — Ministarstvo prosvete od partije 310 do partije 320 zaključno. —

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 320a (nova) sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročita partiju 320a (nova) sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA LIV — NARODNE ŠKOLE

Vanredni rashodi

Part. poz.

320a

(nova) *Doprinos državnom školskom fondu:*
 (§ 35 Zakona o narodnim školama) . . + 100.000.—

Svega gl. LIV, povećati sa . . . + 100.000.—

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 320a (nova) sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi. Objavljujem da je partija 320a (nova) sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 321.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini, većinom glasova usvojila u po-jedinostima sve partije predloga budžeta rashoda V razdeo — Ministarstvo prosvete od partije 321 do partije 322b zaključno. —

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 322v sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA LIVa — DOMAČIČKE ŠKOLE itd.

Redovni rashodi

B. Materijalni rashodi

Part. Poz.

322v

Naslov partije menja se i glasi:

„Za uredenje i izdržavanje škola i tečajeva za domačice“

3 Tekst pozicije menja se i glasi:

„Stalni petomesečni tečajevi“

Subpozicije sve se brišu, a suma ostaje ista

4 Tekst pozicije menja se i glasi:

„Pokretni tečajevi“, suma ostaje ista.

Svega gl. LIVa — —

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 322v sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi. Objavljujem da je partija 322v sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 322g.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini, većinom glasova usvojila u po-jedinostima sve partije predloga budžeta rashoda V razdeo — Ministarstvo prosvete od partije 322g do partije 334 zaključno. —

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 335 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročita partiju 335 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA LIX — DRŽAVNA ŠTAMPARIJA U BEOGRADU

Redovni rashodi

B. Materijalni rashodi

Part. Poz.

335

Nabavka materijala za preradu, smanjiti sa — 300.000.—

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 335 sa predloženim

amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi. Objavljujem da je pročitana partija 335 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 336 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročitava partiju 336 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. poz.
336 Nagrade, smanjiti sa — 370.000.—

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 336 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi. Objavljujem da je partija 336 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 337.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini, većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda V razdeo — Ministarstvo prosvete od partije 337 do partije 339 zaključno. —

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 340 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročitava partiju 340 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.
340 *Besplatno štampanje:*
Dodati novu poz. 19 koja glasi:
19 Za štampanje dela Svetog Save . . . + 15.000.—
Svega gl. LIX, smanjiti sa . . . — 655.000.—

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 340 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi. Objavljujem da je partija 340 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 341.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini, većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda V razdeo — Ministarstvo prosvete od partije 341 do partije 346 zaključno. —

Potpredsednik Franjo Markić: Izvolite čuti partiju 347 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročitava partiju 347 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA LX — DRŽAVNA ŠTAMPARIJA U SARAJEVU

Redovni rashodi

B. Materijalni rashodi

Part. Poz.
347

Tekst partije menja se i glasi:

„Plate kvalifikovanih i nekvalifikovanih radnikaradnica, učenika-ca sa osiguranjem i za prekovremeni rad osoblju na hitnim državnim poslovima”

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 347 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi. Objavljujem da je partija 347 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 348 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca dr. Andrej Veble pročitava partiju 348 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.
348

Upravni troškovi:

Poslednja subpoz. menja se i glasi:

„Državni porez te banovinski i opštinski prirez za tekuću i prošle godine”

Svega gl. LX

Potpredsednik Franjo Markić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 348 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi. Objavljujem da je partija 348 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 349.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini, većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda V razdeo — Ministarstvo prosvete od partije 349 do partije 350 zaključno. —

Potpredsednik Franjo Markić: Gospoda narodni poslanici, pošto je predlog budžeta rashoda V razdeo — Ministarstvo prosvete po svima partijama pojedinačno primljen, objavljujem da je se predlog budžeta rashoda — V razdeo — Ministarstvo prosvete primljen. (Burno pljeskanje i odobravanje u centru i na desnici.)

Gospoda narodni poslanici, pošto je vreme podmaklo, dopustite da vam predložim dnevni red za iduću sednicu. Kao dnevni red predlažem: Nastavak pretresa u pojedinostima izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu i to:

1 — Pretres budžeta rashoda — VIII razdeo — Ministarstvo finansija;

2 — Pretres budžeta rashoda — VII razdeo — Ministarstvo unutrašnjih poslova.

Prima li Narodna skupština predloženi dnevni red? (Prima.) Sa vašim pristankom današnju sednicu zaključujem, a iduću zakazujem za sutra u 8 časova.

(Sednica je zaključena u 23,15 časova.)

